

het
oude
post
huis

m. a. m. R E N E S - B O L D I N G H

Het oude Posthuis

Ontwerp stofomslag en illustraties van J. Pander

M. A. M. Renes-Boldingh

HET OUDE POSTHUIS

N.V. GEBR. ZOMER & KEUNINGS UITGEVERSMAATSCHAPPIJ - WAGENINGEN

L.S.

Met nadruk verklaar ik hierbij, dat ik met geen der in dit boek naar voren gebrachte personen werkelijk bestaande gemeenteleden heb bedoeld. Evenals de namen zijn ook de figuren volkomen fictief. Zo ook het tweede zendingshospitaal dat er, helaas, nog niet is.

Men zie in deze Herrnhutter roman niet meer dan een poging om het Herrnhutter leven in het Nederland van nú in beeld te brengen. Met zijn schoonheid en zijn strijd, met zijn wonderbare erfenis en met de gevaren, die aan een kleine, dicht-opeenlevende gemeenschap onlosmakelijk verbonden zijn.

Dat dit in het bestek van een roman slechts zeer ten dele kon geschieden, spreekt vanzelf. Daarom zie men hier geen streven naar volledigheid. Er zijn méér facetten aan deze historische levensgemeenschap, die enig is in den lande. Zeer zeker zouden er ook donkere facetten te tonen zijn van ongelooft, misverstand en overcultuur.

Wat ik hier heb willen laten zien, is de zegen, die er in verscholen ligt, ondanks het onvolmaakte, ja zondige, dat elke mensengemeenschap aankleeft. Ook zulk een die de Naam van Jezus Christus in haar vaandel draagt.

M. A. M. RENES-BOLDINGH.

Zeist, Zusterplein 8.

INLEIDING

DE ERFLATERS

In het hart van het Sticht, in de streek die men ook heden ten dage nog wel de Lustwarande hoort noemen, hoewel oorlog, uitbreiding en modern verkeer veel oud schoon hebben weggevaagd, ligt een merkwaardig erfgoed verscholen tussen hoogopgaand loofhout. 't Is een van de vele in deze contreien, waar, in de tijd van hun wereldlijke macht, de bisschoppen van Utrecht hun trouwe vazallen beloonden met weerbaar bezit en waar eveneens de vrije adel burchten bouwde in het wild- en visrijk gebied van Rijn of Vecht, of aan de talloze weteringen die het heuvelland doorsnijden. Alle zijn ze schoon met hun stoere, sombere donjons, hun brokkelende kantelen en monumentale ingangspoorten. Men moet ze in de lente zien, wanneer witbloeiende hagen hun stille toverspel spelen met de grijze herinnering; in de zomer, als koren en klaprozen hun levenslied uitschateren tegen de stenen dood; in de herfst, die de weemoed van afge oogste velden en ontluis terde lanen wonderlijk doet samenklinken met de klaagzang om verloren sterkte. Maar het zeldzaamst worden de oude burchten, wanneer een winterse sneeuwlaag hen met akkers en weiden en bouwsels van de nieuwe tijd, bedekt met hetzelfde kleed van vergetelheid en daarmee ieder tijdsverschil doet wegvallen.

Misschien kan het leven der oude burchten alleen worden benaderd door de Zondagskinderen onder de mensen met hun bijzonder ingestelde zintuigen. Maar zeer zeker is dat het geval met het erfgoed, waarvan dit simpel verhaal wil vertellen. Zijn sprake kan slechts worden verstaan door hen, die willens en wetens de eeuwige Zondag tegemoetreizen en die het aan den lijve ervaren hebben, hoezeer men op de lange, vermoeiende levensreis een posthuis, een goede rustplaats behoeft. Ook over dit erfgoed gaan de seizoenen van het jaar, zowel als de wereldgetijden. Horden gierzwaluwen scheren er overheen, hun wilde roofzang krijsend. Troepen houtduiven vliegen in sierlijke glijvlucht van boom tot boom; een wonder van kleurenpracht is het pastelblauw van hun veren tegen het roest- en reebruine najaarsblad. In de winter slaakt er de steenuil zijn vérschallende jachtkreet en in het voorjaar wordt er de schuwe koekoek gehoord. Dan zingt ook de nachtegaal in 't oud geboomte en keren de reigers van hun verre reizen terug.

Door alle jaargetijden, ook door de wereldseizoenen van oorlog en vrede,

welvaart en onspoed, stormtij en verzadigde rust, heeft de bezitting zijn eigen karakter bewaard. Afgezonderd, doch niet ongenaakbaar. Van onmiskenbare hoogte en toch zó sober, dat het meermalen aan armoedigheid grenst. Ver van het geraas dat op de markt des levens weerklinkt, maar niettemin zelf bezeten van een leven dat de wereld omspant en vaste grenzen doorbreekt. Verschillende namen heeft het erfgoed gedragen; de naam „Posthuis” geeft misschien het best zijn aard en wezen weer. Beter nog: „Posthuis des Heren”. Want dit is wel het meest merkwaardige van het schone erfgoed, dat nimmer de rechtmatige erfgenamen zich ook de eigenaren van het goed hebben kunnen noemen. Ieder geslacht heeft geweten beheerder, rentmeester, werknemer van de feitelijke eigenaar: Christus de Heer, te zijn. Daarom is de toevoeging: „des Heren” het beslissende deel van de naam. Dit alleen waarborgt zijn recht van bestaan tot nu toe en houdt het in stand, waar schier alle oude erfgoederen aan de tijd ten offer vallen.

Men moet ver terugdwalen in de geschiedenis, om de zin van dit „Posthuis des Heren” te leren verstaan. Men moet naar het oude Silezië reizen, waar de jonge Duitse rijksgraaf Nicolaas Ludwig von Zinzendorf opgroeide op zijn voorvaderlijk slot Berthelsdorf.

Hij was geen heilige, deze rijksgraaf. Behalve de gaven van Boven droeg hij ook de donkere gaven van een worstelende mensheid in zich, maar hij koos bewust de zijde van het Licht en wijdde reeds in zijn kinderjaren zijn leven aan de grote Lichtdrager, Jezus Christus toe. Later, in zijn kostschooljaren, werd het bewustzijn in hem sterk tot de arbeid geroepen te zijn. Hij stichtte met een clubje vrienden een bond, het Mosterdzaad, geheel naar de eis van een jongensleven met alle romantiek van een afgelegen zolderkamer, vrees van ontdekking, plechtige ondertekening en het insigne, dat de jonge rijksgraaf ontworpen heeft: een gouden ring met als inscriptie: niemand onzer leeft zichzelf alleen. 't Was een belofte voor later.

Heeft de volwassen, afgestudeerde en reeds gehuwde jonge man deze ring soms weer bekeken toen God hem riep om zijn oude belofte in te lossen? Zie, daar kwamen ze aan, vermoeid en berooid, de exulanten, de verdrevenen om des geloofs wil, uit het oude Bohemen, bij nacht en ontij, langs smalle smokkelpaden, geleid door een van hun hageprekers, Christiaan David, om op het grafelijke landgoed een nieuw en veilig thuis te zoeken, waar ze hun God konden dienen volgens hun geweten. Daar, tegen de glooiing der Sudeten, ontstond het stadje Herrnhut „onder des Heren hoede”, waar ieder die in geestelijke verdrukking leefde, een toevlucht kon vinden, mits hij Jezus Christus als zijn Redder en Meester beleed.

Ook dit Herrnhut werd geen plaats van heiligen, maar het machtige woordje

„nochtans” stond er boven geschreven en maakte het tot een licht voor Europa.

In Herrnhut vond von Zinzendorf het voor zijn tijd verbazingwekkende woord: De wereld is ons arbeidsveld, wij zijn burgers van het heelal. Toen God hem daarna in aanraking bracht met een neger (toentertijd een zeldzame verschijning) die hem de nood der plantageslaven aan het hart legde, werd in 1733 de wereldzending geboren. De Herrnhutter broeders trokken uit naar alle windstreken, naar de meest verwaarloosde volkeren met wie geen machthebbende zich bemoeide, omdat er geen handel met hen te drijven was. Ze gingen naar de plantage-negers van West-Indië, naar Groenland en Labrador, naar de Indianensteppen van Amerika, naar Afrika en Armenië, naar de woeste binnenlanden van Australië en naar de vier duizend meter hoge grenzen van Tibet, wachtend, tot hun Meester hun toegang verschaffen zou. En daar de zendelingen in Amsterdam scheepspassage zochten, na dikwijls wekenlange voetreizen die lange rust en verpleging noodzakelijk maakten, werd er in Nederland omgezien naar een vestigingsmogelijkheid voor een kleine kolonie Herrnhutters. Maria Louise, prinses van Friesland, stond een deel van haar landerijen rond IJsselstein daartoe af. Heerendijk werd gebouwd, het eerste „Posthuis des Heren” in de lage landen aan de zee. Later kochten de Amsterdamse kooplieden Cornelis en Jacob Schellinger de roemruchte heerlijkheid Zeist. Deels om zelf het Slot als buitenplaats te bewonen, deels om ruimer en rustiger levensmogelijkheid aan hun Herrnhutter vrienden te verschaffen. En hier mocht dan onder Gods zegen het gebouw uitgroeien tot een ganse nederzetting, die tevens „gemeente” is, tot een erfdeel, dat materiëel en geestelijk zijns gelijke niet heeft in ons land. Want nog steeds staan daar de hoge huizen aan het Zuster- en Broederplein, ongeschokt door de daverende gang van tweehonderd jaar wereldgeschiedenis. Oorlogen hebben gewoed en zijn weer in schijnbare vrede verkeerdt; vlaggen zijn ontplooid en smadelijk neergehaald; vorsten zijn gekomen en gegaan.

Maar alweer: het is geen gemeente van heiligen, zelfs niet van wereldverachtende pseudo-heiligen en er zijn geen kloostermuren die de wereld-en-zonde-stormen tegenhouden. Doch altijd weer heeft de liefde Gods, die op deze aarde vorm krijgt in broederzin en gemeentebewustzijn, gezegevierd. De eeuwen door is het woordje „nochtans” gebleven.

Want ten slotte zijn alle Herrnhutters speellieden Gods. De grote koralen van het orkest, dat de wereld omruist, zijn hun eigenlijke levensdoel, en welke ware speelman zal weigeren zijn instrument over en over te laten stemmen, wanneer er een valse toon van uitgaat? Te meer, waar het lied

van de eeuwige vreugde zo nauw verbonden is aan het spelen hier op aarde.

Het lied van de eeuwige vreugde! Waar wordt het zo helder en zo hoog gezongen, als in een Herrnhutter gemeente? Komt het soms, omdat wij onze doden, onze heengeganen, onze „thuisgekomenen” noemen? Komt het, omdat wij, die op deze aarde reeds iets beleven mogen van de diepe verbondenheid in Christus, ondanks duizendvoudig verschil in afkomst en opvoeding, in land en taal en ras en huidskleur, die verbondenheid gemakkelijker kunnen aanvoelen, ook na die ene, vérdragende stap, die „heengaan” heet? Of komt het, omdat wij ieder jaar weer onze Paasmorgen vieren op de begraafplaats, het Leven belijdend in het aangezicht van de dood? Is er wel scheiding voor hen, die waarlijk in Christus geborgen zijn? Is het niet zo, dat allen in Hem leven, hetzij hier op aarde, hetzij in de triomfante eeuwigheid?

Een wonderlijk plekje is het, dit kleine kerkhof van de Herrnhutters in Zeist. Een dichte beukenhaag trekt er haar schutswal omheen, oude iepen spreiden hun kruinen er boven als goede moederhanden en dan is er nog een zeker iets, een bescherming Gods, die de barre geluiden van de buitenwereld verre houdt, ook al is daar in de onmiddellijke nabijheid een drukke verkeersweg, waar het leven met luidruchtige haast poogt te grijpen, wat het grijpen kan.

In deze stilte rusten ze dan, onze heengeganen; een wonderlijke gemeente van speellieden Gods, bijeengekomen van de einden der aarde, met instrumenten, zo verschillend als dat onder mensenkinderen slechts het geval kan zijn. Ieder heeft een plekje voor zich alleen en hun laatste rustplaats is onaangetast door de geest van een tijd die meent, dat het er niet op aankomt, hoe men zijn doden behandelt. Er zullen misschien onverwachte verwijten en ernstige beschuldigingen te voorschijn komen op de grote Dag, wanneer de Boeken opengaan en alles geopenbaard zal worden in zijn wezenlijke waarde. Hier rusten ze allen in het hart der gemeente en over alle graven, oude en nieuwe, klinken op de Paasmorgen de opstandingsliederen, gedragen door vroom bazuingeschal, als afschaduwing van de grote bazuin Gods, die eens het eeuwige Paasfeest zal uitroepen. Daarop wachten allen die hier reeds rusten en zij die nog ter ruste zullen worden neergelegd. En aan hen allen, geborgen, geroepen, vaak wonderlijke speellieden Gods, die hier op aarde reeds de glorie van het Lam mochten zien en bezingen, draag ik dit boek op in eerbiedig gedenken. Zwakke, verwarde klanken uit een onwaardig speeltuig, toch door genade meeklinkend in het hooglied van Gods schepping, dat Unitas Fratrum, Una Sancta heet.

DE ERFGENAMEN

I

Vroeg voorjaar in Holland. Een voorjaar zo pril, dat het als een te vroeg geboren kindeke wekenlang aarzelt tussen komen en gaan. De herinnering aan de oogsttijd, verbonden aan zonnenschijn en al de warme kleuren van een vruchtdragende aarde, is weggevroren in winterkou, de nieuwe bloeitijd lijkt verder verwijderd dan ooit, het leven schijnt overgegeven aan een trieste leegheid, aan een doelloosheid, die plaagt en benauwt. Als Karin Kristensen in Zeist uit de groene bus stapt, voelt ze zich omringd door de nuchtere onwil van deze kille vroegvoorjaarswereld. Jagende wolken, grauw tegen grauw, nog dode bomen, opwarrelend stof.

Een golf van teleurstelling slaat door haar heen. Is dit nuchter-trieste, dit onzegbaar weemoedige: Holland? 't Romantisch schone Holland van tante Agnes Maria, die in ontelbare doekjes en pastels de lieflijkheid van haar land heeft bezongen? Is dit 't altijd stralende kinderland van haar moeder, waarvan haar verteld is tussen licht en donker, al haar jeugdjaren door?

Zacht en geladen was moeders stem bij dit vertellen, en 't waren zuivere mooie sprookjes, die ze voor Karins ogen borduurde.

Karin ziet verbaasd om zich heen. Weerloos gedoken onder 't dreigende wolkengrauw staan hier de gebouwen, belachelijk en onwezenlijk klein naast de hotel- en flatkolossen, die nog steeds in haar gedachten voortleven. De vliegtocht Kopenhagen—Amsterdam is te snel gegaan, dan dat ze die felgetinte beelden reeds zou zijn kwijtgeraakt.

In de trein Amsterdam—Utrecht, gespannen turend uit het brede coupévenster — ze had gelukkig een hoekplaatsje gekregen in de volle electriche, doordat een galante jongeman voor haar opstond — heeft ze gezien, hoe een gouden schoof zonlicht zich plotseling baanbrak door het drukkende luchtgrijs. Een stuk hemelblauw kwam open te liggen, zo zacht en beloftevol als voorjaarsblauw slechts kan zijn en in dat milde licht lagen weiden en struweel, met een paar hardrode daken en glinsterende kerkspitsen als verheerlijkt, vol schone, gewisse lenteverwachting. Toen heeft wel even een geweldige vreugde om deze reis naar Holland haar aangegrepen, die de down-stemming verre te boven ging. In datgene wat ze daar zag, heeft ze de sfeer van het schone beeld, dat zich in haar geest heeft gevormd, herkend.

Nu gaat de vreugde weer onder in teleurstelling. Dit nameloos beklemmende, dit voorjaar, dat eenvoudig weigert te komen, heeft ze in Denemarken

immers pas verlaten! Is ze het ginds dan ontvlucht, om het hier terug te vinden, naargeestiger nog dan thuis? Maar wat hééft ze dan verwacht? Gedurende heel de reis is er een zeker vreugdig haasten in haar geweest als van een, die aan 't eind van een lange, vreemde weg een grote verrassing op zich wachtende weet. Wat heeft ze dan verwacht? Dat de wereld van Agnes Maria, die met kunstenaarsogen de dingen benaderde, hier voor haar als werkelijkheid gereed zou liggen? Een serie blijmoedige, lichtgetinte genrestukjes, niet vrij van romantiek? Dat de bus haar zou laten uitstappen midden in de vreugde van het erfdeel, dat haar hedenmorgen op reis heeft doen gaan? Ach, een erfdeel ontvangt men immers eerst, nadat de erflaaster is heengegaan! Hier is 't niet anders. Tante Agnes Maria is niet meer.

Als een grote, zich uitbreidende zwarte plek dringt dit feit zich met plotselinge hevigheid aan haar op. Tante Agnes vormde de band. Die band is verbroken. Wat wil zij, de Deense, in dit vreemde land, dat Holland heet!

Vervaard en hulpeloos, moe ook ineens weer, nu de blijdschap die haar droeg is neergeslagen, ziet Karin om zich heen. De bus die haar bracht, heeft zich reeds weer in beweging gezet, andere bussen rijden haastig aan, kleumende mensen bewegen rondom haar en juist deze mensen, die allen een vast doel schijnen te hebben, maken, dat Karin zich feller bewust wordt, een vreemdelinge te zijn. Een aan allen onbekende jonge vrouw in lichte regenjas, met een tamelijk zware koffer naast haar voeten, een stoffen reistas aan de arm, koud, moe en onzeker. Een van de duizenden, wat kleding en uitrusting betreft. Een, die de weg niet weet, en die vreest, de taal ternauwernood te verstaan. Hoe zal ze ooit haar mond durven open doen om te vragen?

„M'n complex”, denkt ze wrang, „m'n gevangeniscomplex, m'n nachtmerrie, 't is met me meegevlucht uit Denemarken.” Hoe kon het ook anders.

Aarzelend beziet ze een groepje schooljongens en meisjes die gelijk met haar uitgestapt, nog even blijven napraten. Luid en opgewonden disputeren ze over een of ander schandstuk van een leraar en lijken met hun lichte opengegooide jassen, kleurige sjaals en vinnige gebaren op een troep lentevogels, wie het voorjaar niet snel genoeg komt. Karin overweegt het, maar waagt het toch niet, aan deze opstandige jeugd de weg te vragen. Dus blijft haar niets anders over dan de verkeersagent, die, nu de autostroom even luwt, zijn martiale houding voor een ogenblik laat varen en een doodgewoon, tamelijk vermoeid en niet al te officiëel mensenkind blijkt te zijn. Karin overweegt of ze in deze pauze zonder levensgevaar bij de geweldige man kan komen. Ze staart naar hem zoals een stuurman de plaats bestudeert, waar straks zijn anker zal moeten vallen.

En dan opeens hoeft ze aan niemand meer de weg te vragen. Haar ogen hebben de achtergrond van de geuniformde ontdekt: Het Zeisterslot, dat breed en stil met strakke lijnen en de matte kleur van oeroude baksteen, de wereld naar die kant afsluit. Het Slot! Natuurlijk! Precies zo hangt het immers in haar kamer thuis, een kleine aquarel van tante Agnes! Een blijde glimlach breekt zich baan. Weg is het vreemdelingencomplex. Karin neemt haar koffer op. Hij lijkt nu minder zwaar, dan toen ze hem zopas neerzette. Zonder vragen, als een die thuiskomt, steekt ze de straat over en loopt het stille Slot tegemoet. Het oude „Posthuis des Heren” gaat een nieuwe zwerfster op 's levens zeeën in zich opnemen.

Duidelijk heeft deze zwerfster het gevoel, dat ze een vanouds gekende wereld binnentreedt. Uit het vreemde niemandsland — naar huis. Opeens ziet ze ook, dat de bomen langs de brede laan in 't geheel niet dood zijn, in hun bottende knoppen klopt reeds het nieuwe leven. De loslatende winterschubben weven een zacht violette gloed door de kruinen en in de hoogste top van twee verspreid staande iepen fluit een merelpaar elkaar hun liedje toe van voorjaarsverwachting en levensduur. „Zoals ik, hebben honderden hier gelopen,” weet Karin verwonderd. „Uit alle windstreken zijn ze gekomen, allen vreemdelingen in dit land. En toch kwamen ze thuis, omdat hier een gemeente is. Misschien kwamen ze uit Labrador, misschien van de Himalaja, uit Afrika, uit Suriname. Misschien ook gewoon uit Duitsland, Engeland of Denemarken. Maar thuis kwamen ze, net als ik.”

't Is Karin, alsof haar moeder naast haar gaat. 't Is lang geleden dat dit moeders jeugdland was. Haar dappere voeten hebben daarna Duitse en Deense bodem gedrukt. Maar tante Agnes Maria! Háár voetstappen zijn nog vers. 't Kost weinig moeite, om haar nog te zien lopen, in een van de smalle zijlaantjes, oudachtig dametje in stemmig zwart. Gesoigneerd. En toch van een nobele eenvoud, zoals haar laatste portret dat thuis in Karins kamer hangt. Hoe moet ze dit alles hebben liefgehad om 't zó te kunnen tekenen, dat er voor iemand, die nimmer hier was, geen twijfel overblijft!

Tante Agnes Maria! Maar ik wilde wel, dat je hier naast me ging; dat je hier nog woonde in je aardse huis en dat je me nu bij de hand zou nemen om me binnen te leiden. Van jou zelf zou ik het geheim van je leven willen leren. 't Hemelhuis, waar je nu bent, lijkt zo ver weg, de onrust van mijn hart is zo groot, sinds de boze pijn van beledigde liefde er binnengedrongen is.

Waarom heb je me niet vroeger geroepen; nú heeft 't leven me zo moe gemaakt. Of, heb je me misschien toch wel geroepen — was iedere brief, die je na de oorlog aan je petekind schreef, zo'n roepstem — en heb ik die

alleen niet willen verstaan! Omdat 't voor ons, Noorderlingen, zo moeilijk is, om impulsief te handelen — om ons buiten de gewone paden te begeven. We redeneren te veel. Ik had mijn lessen er aan moeten geven, mijn verdiensten er bij. 't Lijkt zo dwaas om die dingen te laten schieten, ik heb 't niet aangedurfd. Nu kan 't opeens wel — nu blijkt 't dat een spaarbankboekje niet onaantastbaar is — nu wist ik opeens dat 't leven meer waard is, dan vaste verdiensten en spaarkas. Maar nu is 't feitelijk te laat. Tante Agnes, wat verzuimen we veel liefde, wat verraden we de werkelijke waarde van het leven!

Evenals Karin het Slot heeft herkend, herkent ze nu ook de beide brugopgangen, die naar het Broeder- en Zusterplein voeren. Met een lach van voldoening leest ze de naamborden. Hoe lijken ten slotte de talen op elkaar. „Sösterhuset, Zusterhuis, Broderhuset, Broederhuis”, zegt ze halffluid. De beelden van Kopenhagen wijken terug om plaats te maken voor Christiansfeld, de Deense Broedergemeente in het Zuiden van Jutland. Zie je wel, dat ze thuiskomt? Wat maken grenzen en nationaliteiten ten slotte uit voor iemand die de Unitas heeft leren kennen?

Zonder aarzelen overschrijdt ze de brug aan haar rechterhand en ziet het Zusterplein voor zich liggen. Recht tegenover haar de kerk, in dezelfde eenvoud van strakke lijnen, die aan al de hecht aaneengesloten hoge huizen hun patricische waardigheid verleent. Dunne kinderstemmetjes klateren tegen de huizen op, een poppenwagen en een autoped naderen met vervaarlijke snelheid. Op een andere plaats hurken twee kabouters aandachtig bij een kuiltje met knikkers.

De vele brede ramen zien moederlijk neer op al dit kleine grut, zoals ze neergezien en gewaakt hebben over al die generaties, die hier hun eerste stappen in het leven leerden doen. Maar dan staren ze vragend de vreemdelinge aan, die zich onder hun blik weer tamelijk onzeker begint te voelen. „'t Plein met de duizend ogen”, schreef tante Agnes eens. Ze had gelijk. En onder die duizend ogen moet Karin nu zoeken naar nummer 22, haar nieuwe woonstee.

Juist op dat gevaarlijke moment — Karin heeft haar koffer even op de grond gezet, hij is gaandeweg weer zwaarder geworden en de hand doet pijn van het dragen — breekt ergens achter de huizen een onzichtbare zon door onzichtbare wolkenvelden heen en maakt in 't laatste ogenblik met overdadige rijkdommen goed, wat de mensheid deze ganse voorjaarsdag zo bitter heeft moeten ontberen.

De oude bakstenen gebouwen krijgen een levenswarme gloed, een openstaand zoldervenster schiet vonken en de stille kerk wordt als een transparant door-

licht van een zo tere vreugdeschijn, dat men er aanstonds zou willen binnengaan om knielend de Eeuwige te ontmoeten.

Opgewonden, tot berstens toe gevuld met vreugde, stijgt nu het lied der merels. Wie dat lied verstaat, in deze fantastische doorbraak van licht, voor hem bestaat er geen vreemdelingschap meer. Karin verstaat 't. Is 't niet of Agnes Maria haar deze groet zendt? Een welkom voor 't thuiskomend kind? Karin luistert en ademt diep en gelooft.

Maar dan komt er ook nog een andere, meer aardse groet op haar pad. De poppenwagen wordt tot vlak voor haar voeten gereden, een paar donkere schitteroogjes in rose snuitje zien vrijmoedig naar haar op, een niet al te schoon pootje wuift in de richting van de doorlichte kerk. „Vind je dat mooi? Net precies kerstmis, hè? Weet je niet waar je naar toe moet?” „Nummer 22”, zegt Karin met onwillige tong. O, nu met deze kleine schat Deens te kunnen spreken! „Weet jij dat?” vertaalt ze verder haar Deense denken. „Twee-en-twintig? Niks hoor, op school rekenen we nog maar tot twintig. Is 't soms het Zusterhuis?”

„Ja, zeker, Zusterhuis, dat bedoel ik.” „O, dat weet ik met gemak. Zal ik je de weg eens wijzen?” Karin vat haar koffer weer op en wandelt naast de poppenwagen verder. Voor een brede hardstenen stoep staan ze stil. 22. Jawel.

„Zou 't hier zijn?” hoort Karin zich ondervragen. „Die zwarte dingetjes, is dat twee en twintig? Ga je daar wonen? Kom je soms op de kostschool? Moet je een kostkip worden?” „Een kostkip? Wat is dat?” „Nou, die hier wonen, die meisjes. Dat zijn toch kostkippen? Dat weet iedereen.”

Een wereld van blaam over Karins domheid ligt in de toon besloten. Karin gaat een heel flauw lichtje op.

„Pensionaat bedoel je?”

Schouderophalen. „Dat weet ik niet hoor, dat is zo'n gekke naam. Ze heten kostkippen, echt waar.” „Nee, ik word geen kip; ik kom hier wonen; gewoon, zie je. Kom je later eens bij me op bezoek?”

„Nou, ikke wel hoor! Mag hij ook? En allemaal?” „Allemaal”, herhaalt Karin glimlachend. „Hoor je Hansje, jij mag ook bij die mevrouw komen”, zegt het poppenmoedertje neerbuigend tegen de step-ruiter. Daarop verwijderen autoped en wagentje zich eensgezind. En Karin beklimt de stoep en belt aan. Wanneer haar na een behoorlijke poos wachten wordt opgedaan, betreedt ze het Herrnhutter Zusterhuis waar haar door Agnes Maria, haar peettante, bij wijze van erflating, een tijdelijk tehuis is bereid. Vol verwachting staat ze op de drempel van een onverwacht levens-intermezzo, dat zo wonderlijk van pas komt na de zware dingen, die ze heeft doorge-

maakt. 't Zou dwaasheid zijn, niet te erkennen, dat het God is, die haar hier heeft gebracht.

't Kleine bescheiden wezentje dat de deur opent — is 't inderdaad een oud-achtig mensenkind? Of is 't slechts een vluchtige, glimlachende schaduw? — mompelt enige onverstaanbare woorden in een niet te definiëren taal, en snelt weg alsof ze geschrokken is. Voordat ze haar goed heeft waargenomen, ziet Karin haar al weer verdwijnen, een brede, blankgeschuurde trap op. Voorwereldlijk lange, zwarte rokken wapperen om haar voeten in zachte viltpantoffels. In Karins oren hangen klanken, het meest gelijkend op: directrice maal roepen.

In haar plaats daalt een smal, niet al te groot figuurtje de trap af, gehuld in een effen, grijze, ook niet bepaald gedurfd, wollen jurk. 't Donkerblonde haar, hier en daar reeds wit doorsponnen, ligt in een zware vlechtenwring tegen 't achterhoofd; fijne, losse krulletjes vormen een doorzichtig kroontje. „Also, die neue Schwester?” hoort Karin zich hartelijk vragen, terwijl een hand de hare vasthoudt en een paar bruine ogen zich onderzoekend op haar richten. Dan, als herinnerde de spreekster zich plotseling iets: „Of spreek je Hollands?”

„Ik spreek Hollands, maar niet goed, ik ben een Deense”, zegt Karin vrij hulpeloos.

„Ik spreek ook Hollands en ook niet goed”, lacht de ander, „want ik ben uit Zwitserland, uit Zürich. Noe ja, dat zijn we hier wel gewoon. Hoofdzak is, dat wij elkaar verstaan. Also Schwester Kristensen? Ik ben Schwester Imholz. Och ja, „zuster” moet ik zeggen, dat is de nieuwe tijd. Kom, ik zal je eerst je kamer wijzen. Deze gang in. Neen, ik draag je koffer. Je moet wel moe zijn van de reis.”

Nieuwsgierig volgt Karin in de méér dan schemerdonkere gang en even later klinkt het woord: „we zijn er al”. Van een geheimzinnig haakje, verborgen achter een geheimzinnig aandoende kast, massief, donker lichaam in de duisterende gang, wordt een zware sleutel te voorschijn gehaald. „Van een betoverd kasteel”, denkt Karin. „Zouden alle sleutels hier van die afmetingen zijn? Zou de slotvrouw ze allen kunnen vinden?” Onwillekeurig kijkt ze met zekere bewondering naar het tengere vrouwtje, bijna een hoofd kleiner dan zichzelf, dat in een huis met zulke sleutels de heersersstaf zwaait.

II

Een deur gaat open. „Hier is 't dus”, zegt zuster Imholz, met duidelijke eerbied in haar stem. „Kom binnen, de kamer van onze zuster Meertens. Ze was een lieve zuster, we missen haar zeer. 't Is vreemd in haar kamer te komen, en zij is er niet. 't Doet pijn, telkens weer. Maar ze is thuis. Ze was zo teer op 't laatst en ze verlangde zo naar huis te gaan. Haar geest was helder tot in het laatste ogenblik. Ze is letterlijk heengegaan. Morgen zal ik je bij haar graf brengen; de poort is nu al gesloten.”

„Is 't hier dichtbij?” „Achter ons Zusterhuis, we hebben daar onze eigen Gottesacker, zoals wij zeggen. Maar dat moet je toch weten van Christiansfeld? Ben je daar niet dikwijls geweest?”

„Een paar maal, wij wonen er ver vandaan en vader is organist; hij is erg gebonden aan zijn kerkorgel, juist als er feestdagen zijn. In zijn vacantie gaan we altijd naar zee. Maar moeder heeft me veel van Zeist verteld, moeder is hier geboren, ze heeft Zeist nooit kunnen vergeten.”

„Dat gaat zo. Wie in een gemeente geleefd heeft, kan dat nooit vergeten. Ja, hier woonde ze dus, tante Meertens. We hebben alles gelaten zoals 't was. We dachten, dat je dat prettig zou vinden. Hiernaast is een kleine slaapkamer. Eigenlijk had zuster Meertens drie kamers, aan de overkant van de gang was haar atelier. Maar we zijn overeengekomen, dat die kamer voor een ander zou zijn. Er woont een jonge zuster in. Ze is er nu niet. Ze moest plotseling geopereerd worden. Blindedarm.”

Opeens voelt de spreekster de intense stilte aan, die Karin gaandeweg omvangen heeft. Een stilte waarin een traan gelijk is aan een glimlach en waarin een lach als tranen naar buiten kan treden. Waarin de stem van een ander uit zo grote verten komt, dat zij ternauwernood wordt verstaan. „Och, maar ik ben dom”, onderbreekt ze zich, „ik praat en praat . . . Je zult liever alleen blijven, nu. Alles moet zo vreemd voor je zijn en je hebt gewis veel van je peettante gehouden. Probeer wat te rusten. Daarna kom ik je halen voor het avondeten.”

Bijna geruisloos wordt de deur dichtgetrokken. Karin weet zich alleen, 't overkomt haar als een weldaad. Ja, ze is moe. Een onzegbare loomheid maakt zich van haar meester. Precies zoals ze is, laat ze zich neervallen op de ouderwetse sofa van donkerrode pluche en beziet als door een nevel de kamer om zich heen. De grote boeket narcissen op 't ovale tafeltje, een welkomstgroet van 't huis naar ze begrijpt; 't sierlijke mahoniehouten schrijfbureaukje bij het raam, de lage boekenkast, eveneens van prachtig gevlamd mahoniehout, waarvan de groene gordijnen half terzijde geschoven zijn,

damesstoeltjes van verschillend model, die toch alle een verfijnde smaak verraden. „Van mij”, denkt Karin verwonderd, „hoe kan dat, dat dit alles nu van mij is! Een rijkard ben ik, alleen moet ik me er nog inleven.” Dan glijdt haar blik langs de vele kleine en grotere schilderstukjes en tekeningen aan de wand. Werk van tante Agnes, vermoedt ze, en nu eveneens haar eigendom. Vreemde weemoed-speling van het leven. Doordat tante Agnes is heengegaan, is zij bezitster van vele goederen geworden. Neen, geen tranen nu! Resoluut staat Karin op, zet haar reismutsje af en trekt de mantel uit. De witte porseleinen kachel brandt, bemerkt ze met welbehagen. Een hoge bak met briketten en houtblokken staat er naast. Dan neemt ze een kijkje in haar smalle slaapkamer, wast langzaam gezicht en handen en brengt haar korte krullen wat op orde. Een bleek gezichtje kijkt haar in de spiegel met beschroomde ogen aan. Ze schudden het hoofd tegen elkaar. „Tante Agnes Maria had hier nog moeten zijn”, zegt Karin tegen haar spiegelbeeld. „Dan hadden we ons niet zo wanhopig een indringster gevoeld. Indringster in een heiligdom, ’t ergste wat er bestaat. En verder: we hadden dit nooit moeten beginnen; ik pas niet in een heiligdom met alles, wat er in mij stormt en woelt. Ik geloof trouwens niet, dat ik ’t hier uit zal houden.” De glimlachende schaduw komt na een bescheiden kloppje op de deur een blad brengen, waarop een kop thee met toebehoren prijkt. „Van de zuster Imholz,” verduidelijkt ze met zichtbare voldoening over de goedheid van de huismoeder. „Ze vraagt ook, of het warm genoeg is. Mag ik nog even naar de kachel zien?” Een deurtje gaat open, een paar turven en een briket worden met toewijding op ’t vuur gelegd. „Mooie kachel”, prijst het zustertje op Karins verwonderde blikken. „Die heeft men gewis in Denemarken niet.” „O, toch wel”, zegt Karin. „Op het platteland. In de steden niet meer.” „Ze zijn een beetje moeilijk”, gaat ’t zustertje verder. „Men moet op ze passen als kinderen. Anders gaan ze uit.” „Zijn alle kachels hier in huis zo?” vraagt Karin nog.

„Alle? Nee, dat niet. Veel zusters hebben andere kachels, moderne, wil ik zeggen. Zuster Meertens wilde geen andere hebben, omdat ’t een oude Zeister kachel is. Hij hoort hier, zei ze altijd. Och ja.”

’t Deurtje wordt gesloten. Een glimlachje in Karins richting, de kleine schaduw is verdwenen. Karin drinkt haar thee en voelt zich een ander mens worden. Dan staat ze midden in de kamer op ’t zachte, donkerrode tapijtje met ouderwets patroon van bladeren en ranken. Ze heft haar armen omhoog en ziet met een lange, diepe blik om zich heen. Oneindig veel meer aanschouwt ze in dit korte ogenblik dan de dingen die om haar zijn. „Tante Agnes”, spreekt ze in de ruimte, „tante Agnes, ik ben blij.”

Met dit gebaar en deze woorden neemt ze haar wonderlijk erfdeel in ontvangst uit de handen van Agnes Maria Meertens, die heengegaan is naar haar eeuwig tehuis. Daarna duikt ze weg in een hoekje van haar sofa en moet even schreien. Omdat ze moe is van het leven, dat in één adem zo nameloos zwaar en zo nameloos schoon kan zijn. Om de sluier, die haar scheidt van 't Heilig Land, waar Agnes Maria nu verwijlt. Om het feit, dat men niemand terugroepen kan en niets kan overdoen. En om de grote, zware liefdeschuld, die niemand ooit volkomen kan terugbetalen. Omdat ze zich wanbetaler weet, daarom schreit Karin vooral.

Later in de avond, de lamp heeft haar kamer in oud-rose licht gezet, poogt Karin nog eens, weggedoken in 't sofahoekje, haar gedachten te ordenen. 't Lukt haar amper. De gouden narcissen en hun groen hebben door het rose licht een vreemde, onwerkelijke kleur, die haar gedachten verwart, puzzelt en bindt. Daarbij heeft ze het gevoel, dat ze verscheidene dagen geleefd heeft, in plaats van één enkele, zestien-uurs dag. Hoe vreemd, dat ze hedenmorgen, vóór het kriecken van de dag, nog thuis ontwaakte en dat ze nu hier zit in tante Agnes' kamer, haar erfdeel! Hoe was 't ook weer? Bij de huismoeder en haar staf heeft ze gegeten, aangezien ze de eerste week als logée wordt beschouwd. Daarna zal ze als een echte kamerbewoonster voor zichzelf moeten zorgen. Ze duiken weer op, achter en naast de narcissen, de zusters, die daar aan tafel zaten als was 't de meest vanzelfsprekende zaak ter wereld, terwijl toch hun achtergronden zo zeer verschillend waren. Zij zelf als Deense completeerde eenvoudig het gezelschap. Zelfs de taal droeg het internationale stempel, alsof veel geslachten uit allerlei landen hier woonden en uitdrukkingen hadden achtergelaten, die waren samengevoegd en opgebouwd tot een eigen broedergemeente-spraak. Maar men noemde dit taaltje: Duits, begreep Karin al spoedig. „U spreekt toch ook Duits?” werd haar hoopvol gevraagd. Waarop Karin misschien wat stijfjes, antwoordde, dat ze 't liever in het Hollands wilde proberen. „Ach so, en waarom?” De vraag klonk beslist was afstandnemend. „'t Is mijn moeders taal”, was Karins antwoord, waarop de vraagster als nadenkend herhaalde: „Ach so, uw moeders taal?” „Ja, en mijn enige broer is in de oorlog door de Duitsers gefusilleerd. We hebben 't Duits gehaat, begrijpt u?” Karin, prikkelbaar door oververmoeidheid, heeft het er uit geflapt, eer ze erg in had en harder, dan ze zich veroorloven wilde. Een ogenblik later had ze er reeds spijt van. Wat konden deze oude, argeloze kinderen met die vreselijke fusillade te maken hebben, die nog plaats vond vlak vóór de wapenstilstand! Maar zuster Imholz merkte reeds, dat er iets begon te haperen aan de goede toon. „Plaag de nieuwe zuster toch niet zo”, klonk 't bestraffend. En tot Karin: „Ze zijn hier oud

geworden, ze kunnen zich niet meer aanpassen. Wat jong is mag de nieuwe tijd vormen, maar wat oud is moeten ze met rust laten. We moeten leren elkaar te verdragen, al is 't soms niet zo eenvoudig. Want we zijn en blijven mensen."

„Bovendien", gaat ze wat levendiger voort, „er moet een verbindingstaal blijven en die is op het Continent van oudsher Duits geweest. Hoe zouden we iets aan de gemeenten in Zwitserland en Duitsland kunnen hebben zonder verbindingstaal. Daarbij komt nog ons mooie Du en Du. Dat gaat verloren in een vreemde taal. Want 't Nederlandse jij is niet hetzelfde als het Duitse Du. Du maakt alles tot één grote familie, is 't niet zo?" Karin knikt, dat ze 't begrijpt. Althans begint te begrijpen. „Och nee, 't is niet zo eenvoudig als het lijkt," zucht de huismoeder min of meer gelaten. En ook hiermee kon Karin instemmen. Daarbij is 't dan ook gebleven en Karin heeft zich verder haar doopceel laten lichten door de kleine nieuwsgierige zielen, voor wie hun zusterhuis de wereld is, van waaruit men andere werelden met verbazing en eerbied, nu en dan ook met wantrouwen beschouwt. Jawel, haar moeder is dus een Nederlandse, zelfs hier in de Zeister Broedergemeente geboren. (Verheugde bijval: ach so!) In iets meer geheven stemming heeft Karin verder verteld. Haar vader is organist in Kopenhagen, hij is lid van de Deense landskerk, maar zij en haar moeder staan ingeschreven in de gemeente Christiansfeld. Daar heeft ze ook haar belijdenis gedaan.

Wat doet ze voor de kost? Ze geeft particuliere lessen in boekhouden en Frans. „Ach, ben je zó knap? Maar je bent toch wel een beetje blij, dat je nu bij ons woont?" Eén der oudjes vraagt het oneindig kinderlijk en Karin is werkelijk blij, dat ze met een volmondig „ja" kan antwoorden.

„En kan je wel weg van je lessen?"

„Vader en moeder vonden, dat ik gaan moest. 't Was de laatste wil van tante Agnes Maria en ik had 't ook nodig, om er eens uit te zijn. De oorlog was moeilijk voor ons, daarna was 't ook nog moeilijk. We misten mijn broer zo. En de manier waarop 't gebeurde. Nu kwam dit alles zo bij elkaar."

„Dat heeft God gedaan," zegt de glimlachende schaduw eerbiedig.

„'t Is goed, dat je gekomen bent, 't is nergens zo goed als hier om uit te rusten. Ik bedoel, ook wat 't hart betreft."

„Alleen wilde ik wel, dat tante Agnes Maria nog hier was, om me in te leiden. Ik voel me zo vreemd." „Tante Agnes, ach ja, uw peettante. Dat wilden wij ook, dat die nog bij ons was. Ze was een lieve vrouw, altijd klaar om te helpen. Word jij maar zo als zij." „Zo word ik nooit," zegt Karin overtuigd. Waarop de ander trouwhartig antwoordt: „Nee, dat zal wel niet; de jeugd is anders tegenwoordig, veel minder braaf."

Zuster Imholz heeft zwijgend bij dit kleine gesprek gezeten. „Als een hen, die over een stel onnozele kuikens waakt,” denkt Karin, „maar een moede hen, wie 't bijna te veel wordt. Ik kan 't begrijpen.” Nu glimlacht de huismoeder toegeeflijk. „Zuster Christine, bedenk toch wat je zegt. Je weet immers niets van onze gast af. Je zegt zulke domme dingen.” En dan tot Karin: „Neem het haar alsjebliet niet kwalijk, 't is hier nu eenmaal een eigenaardig wereldje, een wereldje op zichzelf.” Dit laatste woord houdt Karin even vast, terwijl ze rondziet in haar kamer. Een wereld op zichzelf. Ja, dat is 't, wat ze bij haar binnenkomen in dit huis reeds direct heeft gevoeld. 't Zal belangwekkend zijn, er dieper in door te dringen. Want ondanks 't wonderlijke van de kennismaking, heeft 't Karin toch een gevoel van welbehagen gegeven.

Nu zwerven haar gedachten af naar huis. Vader en moeder, zouden ze nu ook aan háár denken? Ze ziet hen bijna lichamelijk zitten in hun flatwoning, die ze een jaar geleden hebben betrokken. De kroon brandt, de deuren naar 't balkon zijn afgesloten door de zware, donkere gordijnen. Vader, kort, vierkant, geladen in al zijn bewegingen, met het golvende witte haar van zijn kunstenaarschap, is nu gebogen over het avondblad. Moeder, ook grijzend reeds, heeft haar onafscheidelijk boek voor zich. Sedert de dood van haar jongen is ze fantastisch aan 't lezen geslagen. Boeken van inhoud en formaat. „Ze helpen me,” zegt ze eenvoudig, „en daar zijn ze toch voor geschreven?”

Straks zal ze de schaal met vruchten op tafel zetten en kiezen ze zich allebei iets uit, een appel of een banaan. Dat is altijd het laatste bedrijf van de dag geweest, zolang 't Karin heugt.

Ja, en nu komt, bijna automatisch, ook hij er bij. Sven Laacke. Maar hij moet liever wegblijven. Zijn komen en gaan in het huis is zo gewoon geweest, als het leven zelf. Ook zo vreugdig. Nu moet hij echter wegblijven, zelfs uit Karins herinneringsbeeld. Een hete bloedgolf stijgt haar naar 't hoofd. Niet Sven! In de wereld van tante Agnes mag hij geen plaats krijgen. Hoe zal ze ooit weer een evenwichtig mens kunnen worden, wanneer hij plotseling in haar gedachten komt staan, herinnerend aan een verlangen, dat niet sterven wil?

Karin springt op en loopt de kamer op en neer. De witte kachel is koud geworden. Een dubbele kilte doet haar rillen. En hoe móe is ze opeens! Daartegen kan slechts één ding helpen: zich uitstrekken en slapen. Werktuigelijk kleedt ze zich uit en knielt even neer, zonder te kunnen bidden. Als een door de storm heen en weer geslagen bootje, dat, vlak bij de kust, toch de vaste grond voor zijn akker niet kan vinden. Dan vlijt ze zich in 't smalle

ledikant van Agnes Maria, ze voelt een zegen om zich heen en slaapt bijna onmiddellijk in. De volgende morgen zijn er tal van kleine vreugden. De glimlachende schaduw komt haar een ontbijtje brengen en babbelt allerlei vriendelijks. Zo verneemt Karin, dat ze 't als een heel bijzondere gunst moet beschouwen, dit ontbijt in haar kamer en dat ze straks zelf het „tablet” weer boven moet brengen, daar het voor de koffie nodig is. Ook mag de kachel weer worden aangemaakt, omdat er nog brandstof van „die tante” in de kelder is. En dan komt zuster Imholz zelf bij haar en zal allerhande dingen wijzen. Daar is ze dan even later, zuster Imholz in eigen persoon. Vriendelijk, belangstellend, maar toch met precies zoveel onpersoonlijke reserve, dat 't duidelijk is, hoe ze niet de minste schijn op zich wil laden, dat ze dit petekind van zuster Meertens zou voortrekken boven de anderen; die niet zoveel belangrijke dingen tot achtergrond hebben. Bijna tweehonderd jaar lang zijn de Imholzen waardige en geachte Herrnhutters geweest, met een diep begrip voor het wezen der gemeente, gevoegd bij een ingeboren zin voor regeren. In alle deemoed, maar toch wéét ze het. Karin voelt de reserve duidelijk. 't Werpt een kleine schaduw van verkillung op haar welbehagen, die ze zelf niet kan verklaren, maar die haar hindert. Ze probeert zich snel te corrigeren. Heeft ze hier dan, behalve 't sprookje van een altijd zonnig Holland, ook nog 't sprookje van volmaakte menselijkheid verwacht? Heeft ze de warme liefde van tante Agnes verwacht in deze onbekende zuster Imholz? Ze moest wijzer wezen met haar zes en twintig jaren en haar zware bundel levenservaring! Er blijft echter iets haken, ook wanneer ze samen het grote gebouw doorwandelen, dat ze van de kelder tot de zolder te zien krijgt. Langzamerhand wint toch bij Karin een enthousiaste belangstelling veld. Ze voelt zich op een speurtocht, zoals ze dikwijls met haar padvindstertjes ondernomen heeft. O, zo'n hecht en oersolide Herrnhutter zusterhuis! Een stuk historie is 't met zijn twee-en-een-halfsteens muren, met zijn kolossale eiken binten en zijn doolhof van souterrains. Ook in andere zin heeft het geschiedenis gemaakt. Wat tot het geweten van de Christelijke buitenwereld eerst in de laatste halve eeuw is doorgedrongen: de noodzaak van beschermende tehuizen voor de alleenstaande vrouw, is in de Gemeente reeds tweehonderd jaar geleden gezien en ten uitvoer gebracht. In elke nederzetting verrezen als eerste bouwwerken een zusterhuis en een broederhuis, woon- en werkplaatsen voor de ongehuwden, oorden van gemeenschap onder elkaar, plekken van intense zielszorg.

En tevens de plaatsen, waaruit de opengevallen posten op de zendingsvelden werden aangevuld. De oude eerwaarde muren spreken hun eigen taal tot Karin. Hoeveel voeten zijn er door deze brede gangen gegaan? Vlugges,

trage, strompelende. Hoeveel zusters zijn hier binnengetrokken, hoevelen zijn er uitgedragen, in 't strakke witte doodskleed, het kerkmutsje met 't rose lintje op de gevlochten haren, gereed voor hun eeuwige kerkgang?

Hier en daar, waar in het bewoonde gedeelte toevallig een kamerdeur openstaat, en een paar ogen nieuwsgierig om 't hoekje komen kijken, wordt Karin voorgesteld als de nieuwe Deense zuster, het petekind van zuster Meertens. Soms in 't Duits, maar vaker in 't Hollands en iedere keer voelt ze zich even op de weegschaal gelegd en ze is blij, wanneer eindelijk zuster Imholz de afdaling begint naar het enorme souterrain, een wereld op zichzelf.

Hier, onder de soms spookachtige gewelven, komt de huismoeder eerst goed los. Ze vertelt, hoe hier vroeger, toen Zeist nog het kleine dorpje was, hele bedrijven op volle kracht werkten. In het Zusterhuis was een wasserij en strijkinrichting. Gewassen werd er op een vlonder in de brede sloot achter het huis. Gespoeld werd er in het ruimere water van de Slotvijver en het goed werd te bleken gelegd op de grasvelden van het Broeder- en Zusterplein. De bewoners der vele buitenplaatsen lieten hier hun fijne was behandelen; kostbare kant en tule, de inhoud van oude, beroemde linnenkasten. Ze waren zeker, dat de zusters het deden met hart voor de zaak. In laatste instantie streken en wasten ze immers niet voor deftige klanten, maar voor hun Heer. Hoe vaak zal er nu en dan een gedacht hebben: „Wanneer ik Zijn rok zonder naad eens had mogen wassen en strijken, hoe helder zou hij geworden zijn, hoe feilloos, zonder plooitje er in!” Dat was in de glorie-tijd toen de klanten in koets en calèche de pleinen opreden en er uren lang gepraat en gewinkeld werd. Toen iedere verkoper en iedere arbeidster een evangelist was. Was er niet een oude handschoenmaker, die zijn klanten diep in de ziel keek en bij iedere vinger van de fijne glacé's een Bijbelwoord zei?

Later kwamen bij het uitgroeien van Zeist tot landelijk stadje de grote moderne wasserijen, die met machines werkten, in plaats van met hand en hart.

En die bijgevolg in één week afleverden, waarover de zusters weken moesten doen. Die adverteerden en concurreerden en de zusterhuiswasserij na een periode van stervend bestaan aan een roemloos einde deden komen.

Dat ook daarmee de zegen van veel vriendelijke, bewonderende en totaal onzelfzuchtige gedachten (nee, zúlke fijne kant en zúlke heerlijk linnen . . . kom toch eens kijken) verloren ging, was iets, waarvoor het nieuwe geslacht geen begrip meer had. En dan was daar ook de keuken, waarin niet alleen voor de huisbewoonsters, doch ook voor mensen buitenaf werd gekookt. Goed en goedkoop, met ruime porties, die de huismoeder zelf opschepte. De wet op de koksbedrijven kwam met bepalingen over werktijden en ar-

heidsvoorwaarden, met toezicht op prijzen en service. Werktijden? In de weken van de inmaak zaten de zusters graag tot middernacht aan de werkbank, geholpen door de andere huisbewoonsters. Er werd gebabbeld, gezongen en voorgelezen, gelachen en gewerkt, totdat de zelf-opgelegde taak gereed was. Hoe kunnen mensen, die met hun hart werken zich aan vastgestelde tijden houden? Moe? Natuurlijk werden ze moe in deze dagen van inmaak. Maar daarvoor geeft God toch immers de slaap en de Zondagen? En is de Heiland, zijn de Apostelen en zendelingen soms nimmer moe geweest?

En verder . . . lonen? Natuurlijk verdienden ze iets. Maar hoe kunnen mensen die hun werk in laatste instantie voor hun Heiland doen, voor loonsverhoging vechten? Men doet, wat men kan. Men doet 't in veel zwakheid en gebreken, toch tot des Heilands eer. Men heeft woning en voedsel en deksel, men heeft een zakcent voor iets extra's. Men werkt zolang het kan en in de oude dag wordt men niet in de steek gelaten. En daarbij heeft men de kostelijke, onverantwoorde zorgeloosheid des harten van kinderen, die de erfenis van een onmetelijk rijke Vader tegemoet reizen. Hoe kunnen aldus ingestelde harten, hoe kan een bedrijf, dat niet op winstbejag, doch uitsluitend op dienst aan God en de mensheid is ingesteld, zich staande houden in de wrede gecompliceerdheid van de nieuwe tijd? Toen daarbij nog kwam de bonnenmisère van de oorlogs- en bezettingsjaren is de Zusterhuiskeuken ook opgeheven. De weg gegaan van wasserij en blikslagerij, handschoenfabricage en schoenmakerij, die in het Broederhuis waren ondergebracht.

Zuster Imholz zucht en zucht weer, terwijl ze in korte trekken tekst en uitleg geeft aan Karin Kristensen. Elke afbraak van de gemeente, waaraan ze met heel haar leven hangt, doet haar bijna lichamelijk pijn. „Vroeger, ach vroeger!” Maar onmiddellijk corrigeert ze zichzelf. „We mogen niet ondankbaar zijn. Er is ons nog zoveel gelaten. Onze jeugd gaat de intellectuele kant op. We hebben onze scholen, 't meisjesinternaat en Suriname.”

Ja, Karin herinnert zich, moeder sprak er over. Zou moeder dit alles geweten hebben, van de bedrijven en hun ondergang? Zou moeder, in een geheime kamer van haar hart, ook deze liefdezorgen met zich mee dragen? Maar, wie zó met en door de gemeente leeft, die brengt een levenslang offer, wanneer hij zich verbindt tot leven buiten een gemeente. Heeft moeder dit offer gebracht? Aan vader? Of — aan het leven zelf? 't Komt Karin voor, dat ze nu haar moeder eerst recht leert kennen.

Nu gaan ze naar buiten. Een weldaad, na de bedomptheid van 't lage souterrain, de grote wijdheid van de hemel weer boven je te zien. Door een wonderlijke smalle kloostertuin, waarin de vruchtbomen op uitbotten staan en blauwe druifjes naast sneeuwkllokjes glinsteren in 't fluwelig gras.

Via een brug, die haar flauwe boog over een brede, donkere gracht spant, bereiken ze het stille kerkhof. Een poort gaat open om hen door te laten. Even houdt Karin haar schreden in, als beroerden ze heilige grond.

„Hier is dan ons kerkhof. Och neen, dat is geen mooi woord. „Gottesacker” zeggen we liever. Hier liggen ze allemaal, onze broeders en zusters.”

Een wonderlijke vreugde, een intense, nederige trots beluistert Karin in de zachte stem van zuster Imholz. Dit is de tegenhanger van de verontrusting daareven, toen ze 't verloren gaan van zoveel goede, eerlijke bedrijven belijden moest. Verder werken Karins gedachten.

Hoe lief moeten deze mensen hun Gemeente hebben, met hoeveel eerbied wordt het erfdeel overgedragen van 't ene geslacht op het andere. Zo ongeschonden mogelijk. Er opent zich voor Karins ogen een deur, waardoor ze een blik kan werpen in een van de schatkamers der mensheid: gemeenschap in 't geloven, die de verwantschap van het bloed verre te boven gaat. Hoe ver staat zij zelf nog van deze nieuwe verwantschap af! Of, is 't hevig verlangen, dat haar nu ontroert, 't bewijs, dat ze er toch niet zo zeer ver van af staat? Is ze toch een geroepene?

Zwijgend, in eerbied gebonden, gaan ze over de morgenstille Godsakker: kleine, gelijke stenen... namen, namen... klimopraken... hier en daar wat bloemen in een vaas gezet. Hier Duits, daar Nederlands, ook Engels er tussen.

„Onze broeders en zusters... onze broeders en zusters...” 't Laat Karin niet meer los.

„Hier is 't dan.”

Een nieuw graf, aan 't eind van een lange rij. De opgehoogde aarde is nog rul. Een palmtak, een lint, verscheidene bloemen ook zijn nog zo fris, alsof ze pas gisteren hier zijn neergelegd. Witte narcissen geuren bovenmatig sterk, ze roepen voorjaarsgedachten wakker, ze brengen de nadering van Pasen aan 't hart.

Met gevouwen handen staan ze aan het voeteneinde van 't graf. Er komen geen tranen bij Karin, ondanks haar diepe ontroering.

„Ze is thuis bij de Heiland,” zegt zuster Imholz' zachte stem.

„Ze heeft 't goed. Ze verheugde zich zo op 't laatst. Ze heeft 't zo vaak tegen me uitgesproken, in haar laatste dagen. „Ik heb een héérlijk leven gehad, maar denk toch eens, wat er nú nog op me wacht! Och, men kán 't zich niet eens indenken. „Was für Freude wird das sein!” Nu zullen op de Paas-morgen ook voor háár de bazuinen klinken. Ik denk altijd, dat onze lieven ze horen, dat ze weten, dat we hier zijn. Weet je, zuster Kristensen, 't is een grote rijkdom van de Broedergemeente, dat we niet in de scheiding geloven.

Wij hebben de gemeente die reeds bij Hem is, en de gemeente die hier nog wacht. Zoals we op Paasmorgen ook zingen:

In diepe eerbied voelen we ons, hier voor Uw Troon vergaard.
Deels reeds in 's Hemels heerlijkheid, deels op deez' arme aard."

„Ja,” zegt Karin diep nadenkend. „Zuster Imholz, wat zullen ze toch blij zijn, daarginds. En wat zullen wij later blij zijn.”

Met een glimp van zeer diep herkennen ziet zuster Imholz haar aan. „Blij, ja, dat denk ik ook,” zegt ze eenvoudig. „Ze had een massa bloemen,” vervolgt ze dan iets zakelijker. „'t Was een grote begrafenis, we hebben zelden zo'n lange stoet beleefd. Heb je wel eens een Herrnhutter begrafenis bijgewoond?”

„Nee, nog nooit.”

Een lachje vol humor speelt om zuster Imholz' mond.

„Dat zal dan nog wel gebeuren, daar zorgt de Here wel voor. Er zijn veel oudjes hier.

Zullen we nu verder gaan? 't Wordt mijn tijd om weer thuis te zijn.”

Nog even wandelen ze het vierhoekige kerkhof rond. Als door een nevel hoort Karin namen en data. Grootvaders graf, grootmoeders graf, het graf van moeders vroeg overleden broer. 't Is een wonderlijke weg voor Karin. Bij ieder graf van een onbekend familielid staat ze even stil. „Hier heeft moeder gestaan,” denkt ze. „Toen en toen en toen.” 't Is alsof ze nu ook naast haar staat. Op deze kerkhof-wandeling komt Karin Kristensen haar moeder meer nabij, dan ze in de zes en twintig jaren van haar leven ooit is geweest.

Dan zijn ze weer bij de poort.

„Totdat Hij komt,” zegt zuster Imholz, met een verstilde glimlach, terwijl ze de zware poortdeur dichttrekt. Nu neemt het gewone leven hen weer op met koffie en een gezellig babbeltje en boodschappen doen met zuster Imholz, ten einde de naaste omtrek te verkennen.

III

In de algemene zusterkamer staat het avondeten opgediend. De huismoeder met Karin aan haar rechterhand en een vijftal oudjes die in de een of andere dienstbetrekking tot het huis staan of gestaan hebben, schikken aan.

„Zuster Kristensen, heb je een Haube meegebracht? Neen? Foei, ben jij

een Herrnhutter zuster en heb je geen Haube? Als dat pappa von Zinzendorf eens wist!”

Kirrende vrolijkheid onder de tafelenoten, maar Karin verdedigt zich. „We hebben er thuis helemaal niet aan gedacht, zelfs moeder niet.”

„Dat begrijp ik best hoor, als je zo lang buiten een gemeente leeft, komen zulke dingen in 't vergeetboek. En er was zeker toch al veel te doen voor zo'n buitenlandse reis. Maar — je wilt er toch wel een dragen?”

Natuurlijk wil Karin 't witte kerkmutsje dragen. Alleen, hoe komt ze er aan? „Tante Agnes?” vraagt ze aarzelend. Natuurlijk zal er van zuster Meertens nog een zijn. Maar waar? En de tijd dringt. Straks luidt de klok voor de zangdienst.

„Zuster Marie?” 't Is als het hoornsignaal voor een oud, trouw oorlogspaard. Zuster Marie spert haar ogen open uit de zachte dommel, waarin de warmte en 't goede avondeten haar hebben gebracht. Klaar wakker is ze en enthousiast voor de zaak.

„Ja, ja, Haube? werd' maal zoeken, zal maal zien,” verbetert ze zich snel. „Ik kom beneden en zet U een Haube op. Laat maal zien Uw kop. Hm, middelmatig groot, zou ik zeggen. Rosa band, ongetrouwd,” mompelt 't oude mondje verder. „Zal nog wel eens blauw worden, werd' maal zoeken, zal nog wel een Haube geven, rosa band ook, anders een stukje van mijn.”

„Zuster Marie, praat Hollands of Duits, maar haal de boel niet zo hopeloos door elkaar. En mompel ook niet zo in jezelf, dat wordt een ziekte en niemand kan 't verstaan.” „O doch! Dat is Zeister Duits. Verstaan we allemaal. Weet je, vroeger leefde hier een zuster, die maakte lange verzen in Zeister Duits. Zo voor een gezellige avond of zo, familieavond noemen wij dat. O, wat hebben we daar gelachen!”

„Zuster Marie, direct begint de klok te luiden.”

„Ja, ja, ik ga al, ik wil vlug gaan zien.”

Verrassend vlot voor haar zes en zeventig jaar wipt 't kleine figuurtje in 't zwart met wit kraagje, de eetkamer uit. Een kwartiertje later klopt ze bij Karin aan. Een grote kartonnen doos sleept ze met zich mee. Ze dribbelt naar de tafel en begint voorzichtig te zoeken met door werken en rheuma krom en knokkelig geworden handjes. Onderdelen worden op elkaar gespeld tot een luchtig hoofddeksetje, de stemmige kerkdracht der Herrnhutter zusters. Niet verplicht en toch gaarne gedragen. Oud als gemeente-traditie en niettemin door ieder nieuw geslacht vrijwillig aanvaard. Een kenteken, een sieraad, een symbool van eenheid en zusterschap. Zie, daar is 't bijna gereed, 't is volmaakt onbegrijpelijk hoe de stijve vingers zo snel en toch zo teer met het dunne materiaal kunnen omspringen. Liefkozend houdt zuster

Marie 't blanke niemendalletje op haar hand, opdat Karin het bewonderen kan.

„Zo, en nu willen we maal passen. Gaat u daar zitten, op die hoge stoel. En nu eben lief stil zijn.”

„Zuster Marie, laat me in een spiegel kijken. Ik wil zien wat je met me doet.”

„Tut, tut, tut, dat zeg je bij de tandarts ook niet. Eerst passen. Dan kijken. Haube staat altijd goed. Of oud, of jong, Haube maakt altijd mooier.”

Nu moet het lint nog aangebonden en precies op maat gestrikt worden met een kunstig, plat strikje. 't Gefriemel onder haar kin en de geur van veel gedragen kleren irriteren Karin verschrikkelijk, maar langer dan ze 't verdragen kan, duurt de beproeving niet.

„Klaar!” klinkt 't triomfantelijk. „Noe? Kijk in de spiegel.” Karin ziet en verbaast zich over haar eigen gezicht. 't Zuivere wit flatteert ontegenzeggelijk, wat meer zegt, 't verleent een vriendelijke waardigheid, een vrolijke ernst, die haar toespreekt. Lachend als een weldoenster der mensheid, staat het oudje er bij. Hoog moet ze tegen Karin opzien.

„Noe? Staat goed op uw lokken.”

„Ja; heel goed. Hoe doen we nu? Kan ik dit kopen?”

„Zien we later wel, als 't gene meer geeft van zuster Meertens. O, hoor! het luidt!”

„Is dat de kerkklok?”

„Ja, 't luidt. Noe maal snel!”

Meteen is zuster Marie weer in hevige beweging. De knokkelhandjes graaien gewiekst lapjes en spelden bij elkaar. 't Is duidelijk, dat ze voor geen geld ter wereld iets van haar schatten wil achterlaten.

„Snel, snel,” mompelt ze nog. „Moet nu zelf . . .”

Al mompelend is ze verdwenen. Op hoge hakjes, constateert Karin verbaasd. In haar plaats staat zuster Imholz op de kamerdrempel. Goedkeurend monstert ze haar logée.

„'t Staat je goed,” zegt ze. „Ga je mee? Er zijn misschien mensen, die je willen begroeten.”

„Mij?”

Weer dat humorvolle lachje.

„Ja, jou! Je bent hier geen vreemde, hoewel je dat misschien dacht. Je bent hier in je moeders huis thuisgekomen. Zuster Benoît vroeg al weken geleden naar je, ze was de beste vriendin van je tante Agnes. En anderen kennen je moeder van vroeger. Je bent een gebeurtenis, daar zul je even doorheen moeten.”

„Ja, dat denk ik ook.” Ze zegt ’t aarzelend en toch is er iets heel warm in haar hart gekomen. Dan zijn ze buiten. Door de nog dralende schemer zoekt helder klockgelui een weg naar de mensenharten. En die harten gehoorzamen. De Zaterdagavonddienst is voor de meesten een zo vast bestanddeel van het leven geworden, dat ze deze samenkomst niet kunnen overslaan. De deuren worden geopend. Witte mutsjes plekken fris boven de donkere, nog winterse kleding. Karin weet ’t nu weer precies. ’t Rose lint is van de ongetrouwden, ’t blauwe van de getrouwde zusters, ’t witte van de weduwen. Een paar heel jonge meisjes, die wel reeds hun belijdenis hebben gedaan, maar nog te jong zijn om als zuster te worden opgenomen, dragen een pastelrode strik aan hun mutsje. ’t Wit met rood maakt van hun frisse gezichtjes een plaatje. En dan zijn er nog de fijne rose-gestrikte tule-mutsjes van de kleine meisjes, tot de allerkleinsten toe. ’t Is opnieuw een openbaring van schoonheid voor Karin. ’t Is een zachte, windstille avond. De merels fluiten de scheidende dag achterna en er is een zeker onbestemd iets in de atmosfeer, een blijde rust, die vertelt dat nu eindelijk het langbegeerde voorjaar komen gaat. Is ’t niet of er een glimlach langs de oude gevels trekt? „Wij weten ’t immers wel, we hebben het ieder geslacht opnieuw weer verkondigd, God houdt Zijn beloften, het voorjaar komt, nu en eenmaal voor eeuwig!”

„Een andere wereld,” denkt Karin, „zelfs de huizen hebben hun eigen leven. Hun vensters zijn ogen, waardoor de ziel naar buiten kijkt. Wat mooi, om in levende huizen te wonen. Tante Agnes wist dat natuurlijk ook. Zou ze mij dáárom hierheen hebben gehaald, om dit te leren kennen?”

„Droeg tante Agnes de Haube ook?” vraagt ze.

„Altijd. Ik kan me niet herinneren, dat ik haar ooit met een hoed in de kerk heb gezien. Op haar verjaardag en de grote feestdagen droeg ze haar Haube de hele dag. Ze was uiterst trouw in alles van de gemeente.”

„’t Is ook zo mooi,” zegt Karin met een zucht. Opnieuw betreurt ze het, dat ze niet in het Deens, uitbundiger en doeltreffender haar mening in deze kan zeggen. Nu staan er maar zo enkele afgezaagde woorden tot haar beschikking.

Ditzelfde denkt ze, wanneer ze naast zuster Imholz in ’t glanzende witte kerkje zit. Ze herkent Christiansfeld in Zeist. Ze herkent er ook Neuwied in, waarvan moeder haar heeft verteld. Wit de planken van de vloer, wit de banken, en ook wit de pilaren, die de gaanderijen dragen. Wit het orgel en helderwit de lange, kunstig geplooid gordijnen. Diep neemt ze de blanke vroomheid in zich op, eer ze de liederen met de gemeente meezingt. ’t Is een hele serie verzen, die met een klein orgeltussenspel gezongen worden.

En dan komt het Zaterdagavond-gebed, waarbij voorganger en gemeente op de knieën gaan. Even een snelle ritseling van bewegende gestalten. Dan diepe, wachtende rust.

Ook onder het huiswaarts gaan blijft de stille bekoring van deze korte dienst haar bij. In deze bekoring voelt ze zich zelfs niet gehinderd door de enkele verbaasde, nieuwsgierige blikken, die haar treffen. Ze voelt, hoe er vragen worden gedaan. „Wie is die zuster? Rose band, ken je haar?”

„Ze loopt met zuster Imholz; zeker een logée, een buitenlandse misschien.” Verder wordt er niet gevraagd en wordt Karin zelfs niet aangesproken. Er is een ongeschreven wet van wellevendheid die dat verbiedt. Bovendien komt de kennismaking te zijner tijd wel in orde; niemand kan in deze kleine kring zich lang verborgen houden.

In de gang van 't zusterhuis slaat Karin na een korte nachtgroet meteen linksaf naar haar kamer. Moeder! Ze heeft behoefte, een lange brief naar huis te schrijven. Een diepere, meer bewuste liefde bloeit weer in haar op; de blijdschap door deze zangdienst heeft een kleine doorbraak geforceerd. Hoe moet moeder dit gemeenteleven gemist hebben; hoeveel heeft ze geofferd. Aan vader, aan zijn werk, zijn kunst, zijn manlijke tyrannie, die bijna nooit daarheen wilde, waar moeders hart naar toe trok! Maar als vader deze kerk eens kon zien en zo'n simpele zangdienst bijwonen? Hij zou er wég van zijn. En dan was het net wat voor hém, om hevige spijt te hebben over alles wat hij zijn levenlang heeft verzuimd. Of moeder dan eindelijk nog de beloning zou krijgen voor haar stilzijn en wachten? Of zijn die soort van beloningen onzin voor de harde practijk van het leven?

Zo dicht zijn haar ouders bij haar gekomen door dit overdenken, dat ze zich haasten moet met haar brief. Hoe stil is 't nu in dit overvolle huis. Alsof met de vroomheid van de zangdienst reeds de Sabbatsvrede was neergedaald op de Herrnhutter pleinen.

IV

Voor 't antieke bureautje van Agnes Maria heeft Karin zich geïnstalleerd. Ze heeft moeite te wennen aan het popperige, na haar eigen moderne schrijfbureau thuis. Al die laatjes en vakjes, die de vrije blik belemmeren en de gedachten afleiden. En is dit stoeltje wel te vertrouwen voor háár lengte en gewicht?

De eerste brief naar huis zal voor moeder alleen zijn, heeft ze besloten. De glanzende lichtplek van de kleine bureaulamp is op papier en envelop

Vreemd rustig gaat haar hand met de vulpen in 't blanke licht. Haar linker blijft in de schaduw, een linkerhand, zonder de gladde ring, die voor haar het symbool van toekomstig geluk was geworden. Karins ogen blijven staren op de ring, die er niet meer is, tot er tranen dreigen te komen. Dan ziet ze naar buiten, alsof ze daar ergens haar zware levenslast zou kunnen deponeren. Is 't nog een laatste daglicht, dat daar draalt? Of is 't reeds de maan, die wassende is naar Pasen toe? In de kerk oefent het koor voor de vele diensten van de Stille week en Pasen. Heel deze kleine gemeenschap leeft er naar toe, naar de donkere en de lichte vreugde van die wondere dagen. Pasen, dat nooit verschenen zou zijn zonder Witte Donderdag en Goede Vrijdag. Pasen, dat overwinning waarborgt over iedere vorm van dood. Ook... voor de dingen, die een jonge man en een jonge vrouw betreffen? Ook... voor dat, wat Karin Kristensen en Sven Laacke betreft? „Lieve moeder”, schrijft Karins hand in haar forse, geoeffende schrift. Verder komt ze niet. Haar hart gaat door met een heel andere brief te schrijven, dan ze van plan was. Ze verzendt hem regelrecht naar het Grote Hart hierboven, dat alle wetenschap en begrip in zich omsluit. In beeldschrift ziet ze de gebeurtenissen, een wonderlijke vlucht van lichte en donkere vogels. Hoe zou men die menigte ooit in gedachten onder woorden kunnen brengen!

„Zie, Here”, stamelt ze, „er is mij geleerd, dat Gij alles weet, maar toch moet ik dit doen, onder Uw ogen. 't Gaat om mijn leven, daarom is 't zo nodig, dat ik deze avond nog antwoord krijg. Ik heb zo'n vermoeden dat 't niet voor niets is, dat ik hier mag zijn, in tante Agnes' plaats... In Jutland was 't, waar ik die zomer kampeerde met mijn kleine padvindsters. Zo mooi is Jutland! 't Land is daar in één glooiende beweging van heuvel tot heuvel en op de toppen ver uiteen liggen de boerderijen, ieder tussen haar eigen akkers en weiden. Als in de Vikingtijd. Eens zijn we heel vroeg opgestaan om de zon te zien opkomen. Toen straalden al de vensters, alsof een laaiend vuur daarbinnen brandde, tot in de verste verte sprongen de vonken op. We droomden met elkaar van een herleving van Denemarkens grootheid. Wat was ik toen nog jong. Nu zie ik 't sparrenbos, dichtbij ons kamp. Prachtige gelijke bomen, de bovenste takken vol jonge, geelgroene kegels. Nooit zal ik dat bos vergeten, want daar kwam Sven in mijn leven. Voor mij was 't een vervelende complicatie, die hopman met een stel jongens aan de andere kant van 't bos. Maar 't viel zo mee; we waren Denen, gewend om in vrijheid met elkaar om te gaan. De jongens boden hun hulp aan bij 't waterslepen en 't vuur maken. Ze hadden fietsen en wij niet. Ze deden onze boodschappen. Ten slotte besloten we tot een gemeenschappelijk kampvuur. 't Was heerlijk. Sven en ik hadden samen de leiding. Hij vertelde

't verhaal. Nog hoor ik de warme geladenheid van zijn stem. En de toewijding waarmee de kinderen luisterden! 't Was een wonderavond. De maan kwam op, overal geurden tijd en walstro en vers gemaaid gras. De sparren mengden hun geur daarin en een lichte nevel volmaakte 't sprookje om ons heen. Zo vol van vervulbare verwachting zal de wereld nooit meer voor me zijn". Karin vouwt haar smalle handen ineen, tot ze pijn voelt. „O Sven, Sven, die avond is mijn hart naar jou uitgegaan. Heb je er toen al iets van gemerkt? In ieder geval toonde je 't niet, je bleef de sportieve correcte kameraad tot 't einde toe.

't Andere kwam later, in Kopenhagen. Want natuurlijk moesten we elkaar weer ontmoeten. Ik wachtte er op en ik bad er om. Gods leiding? Maar waarom begint God iets, dat Hij later weer afbreekt! Ik was zo gelukkig. Je kwam bij ons thuis. Je was dezelfde van 't kamperen. En toch — was je niet dezelfde. Er was een onrust over je, die mij angstig maakte; vader en moeder begrepen niets van de toestand, maar ze begrepen gelukkig dat ik 't alleen moest uitvechten. Je onrust schoof zich tussen ons, en ik kon niets vragen en evenmin iets verklaren. We zouden ons verloven, officieel . . .

Toen kwam in de warme nazomer de beslissing. We hadden een eind gefietst en wilden rusten op een welbekend plekje. Al wordt 't misschien eens door de cultuur verwoest, al komt er een lompe fabriek te staan, toch blijft dat plekje voor mij hetzelfde, 't is in me ingebrand. Een beek in diepe bedding, braamslingers tegen de helling en een doorzichtig bosje van stralende berken op de rand. Ze droegen al gouden lovers, die berken. Soms dwarrelden er een paar naar beneden. De lucht was blauw met een paar windveren. In de verte blafte een hondje; daar waren ook jonge kinderstemmen.

We gingen zitten, 't was anders dan tevoren. 't Eigene en tere was weg. De onrust was bij ons . . . ik voelde 't . . . mijn keel snoerde er haast van dicht. Jij zat met je ellebogen op je knieën, je bewoog je vingers tegen elkaar en staarde. O, in donkere verten, ik voelde 't. Toen begon je te spreken. Toonloos. Als een zieke. Je keek me niet aan. „Karinke," zei je, „er is iets, dat ik je al veel eerder had moeten zeggen, de eerste dag, 't eerste uur al, dat ik bij jullie was. Maar toen ik je gezien had, kon ik 't niet meer zeggen, omdat je me zó lief bent, dat 't hart uit mijn leven zou zijn als jij me verstoot". Toen zweeg je en 't was ontzettend. „Ga verder," zei ik schor. Nu nog voel ik in m'n keel, hoe schor toen mijn stem was. „Asjeblijft, Sven, ga verder. Dit is de pijnbank, ik hou 't niet uit."

„Ja," zei je, „ja . . ."

En toen: „ik ben getrouwd, Karin. Nee, luister naar me tot het eind. Ik ben ongelukkig getrouwd. Ze heeft een vriend, vrienden, ik ben niet de

enige in haar leven. Al heel gauw na ons huwelijk heb ik dat ontdekt. Ik ben niets meer in haar leven, ik kom nooit meer bij haar. Ik kan scheiden, er is alle reden om te scheiden. Ik zal scheiding aanvragen. En dan . . . dan kunnen we trouwen, Karin. Karin!”

Een ontzettende, loodzware stilte bleef tussen ons hangen. Ik, m'n ogen in 't donker van m'n handen, voelde, hoe 't leven me heen en weer sloeg, tot verminkens, tot stervens toe. Door de hevigheid van dat slaan kon ik geen woord uitbrengen, ik wist niet eens, dat er enig woord van me werd verwacht. Voor mij was immers alles uit, hopeloos uit. Doordat ik zweeg, vatte jij weer moed, Sven. Je zei: „Als ik nu dadelijk begin, scheiding aan te vragen, kunnen we met een paar maanden trouwen.”

Toen ben ik opgestaan, sterk door een macht, die ik tevoren niet in me wist. Réchte wegen, réchte wegen, dacht ik. Maar dat die réchte wegen zo vaak kruiswegen moeten zijn!

„Dan moeten we nu afscheid nemen,” zei ik dof. „'t Kan niet, 't kan niet meer, Sven! Als je me alles eerlijk verteld had, toen we elkaar leerden kennen! Dan . . . misschien . . . Mijn vertrouwen was volkomen. En jij . . . jij schond het iedere dag . . . want je hád een vrouw! O, ik scháám me, ik scháám me!” Ik sprong op. Nog zie ik, hoe je gezicht vertrok. 't Werd een open wonde. En ik kon haar niet verbinden. Niet meer.

„Ja, maar Karin!” schreeuwde je, „niet dát! niet zó! Doe niet zo belachelijk trots!”

Ik hield vol met een kracht die de mijne niet was.

„We moeten afscheid nemen, Sven. Ik kan niet, ik kan werkelijk niet.” Ik heb mijn fiets genomen, ben opgestapt en naar huis gereden. 't Was een lange weg en zo eenzaam. Je volgde me niet, en in al mijn ellende was ik je daar dankbaar voor. Ik zou waarschijnlijk zwak zijn geworden. En 't was zó al moeilijk genoeg. Want ik voelde je zitten, achter me, ik voelde je verlangen, je wanhoop. Maar ik joeg de heuvelweg af. Thuis kwam de inzinking. Daarna kwam de strijd, toen mijn liefde niet dood bleek en er op aandrang, een compromis te sluiten. Als de liefde toch alle dingen bedekt en alles verdraagt! Ik heb geen compromis gesloten, ik ben er voor bewaard.

Misschien ben ik te trots voor een compromis. Thuis kon ik niet alles vertellen. Vader en moeder moesten het maar begrijpen. Zo leefde ik voort, deed een paar examens en kreeg lessen. Er waren dagen, die ik niet doorkomen kon. Toen kwam de laatste brief van tante Agnes. En nu zit ik hier . . . precies dezelfde als ik daarginds was . . . en ik proef weer hoe bitter de smaak van beledigde liefde is.”

Nog stiller is 't geworden in het grote huis, voor Karin een onverwachte, wonderlijke pleisterplaats op haar vlucht. De kerklichten zijn gedoofd, 't maanlicht is intenser geworden. Karin knipt 't lampje uit en gaat voor 't venster staan. Messcherpe kanten hebben de slagschaduw der huizen op het plein. De wereld van tante Agnes! Van de dorpskant komt geraas van autobussen en vrachtverkeer. De ándere wereld, één voetstap slechts van déze verwijderd. „Tante Agnes, als jij nog hier was! Met jou zou ik alles kunnen bespreken, hoewel in jouw leven natuurlijk nooit plaats is geweest voor zulke dingen. Ik wou, dat je me hielp, tante Agnes Maria.”

„Heilig, zalig, is de vriendschap en gemeenschap, ons gegeven...” Waar komen opeens die versregels vandaan? Ze komen regelrecht uit 't witte kerkje, dat nu droomt in 't matte maanlicht. Uit de zangdienst van hedenavond komen ze, en ze fladderen Karins leven binnen met lichte vlinderwieken en hechten zich aan haar vast.

Na deze regels knielde ze neer naast zuster Imholz. Maar — kan ze dan nu ook niet ernstig al haar leed en bitterheid met die zuster bespreken? 't Zijn toch geen lege vormen, wanneer men samen zingt en samen bidt. Raad behoeft de huismoeder niet te geven, in feite is het immers geen probleem voor Karin. Ze kán haar leven niet toevertrouwen aan Sven, die haar ver-raden heeft. Er moet echter een antwoord komen in haar leven. En dat geeft God in de meeste gevallen via begrijpende mensenharten, waarin iets van Zijn liefde woont.

Snel besloten haalt Karin een kam door haar korte haar en neemt een slok water. Dan gaat ze, de brede trap op, naar boven. Op haar bescheiden klokje komt eerst geen enkele reactie. Dus al naar bed? Aarzelend wacht ze, klopt dan nog eens weer. Onverwachts wordt de deur geopend, op een kier, die een glimp laat zien van zuster Imholz in bontgebloemde peignoir, met krulspelden als een kransje om voorhoofd en oren. Verbaasd ziet Karin neer op het vrouwtje, dat in deze dos ouder en kleiner lijkt, dan wanneer ze energiek haar werk doet.

„En? Is er wat? O, ben jij 't, zuster Kristensen?”

Door de lichte afweer in haar stem wil Karin heenbreken. Ze wil er doorheen, ter wille van het lied, dat ze gezongen hebben en dat geen vroom bedrog mág zijn. Ter wille van haar hart, dat geen enkele teleurstelling meer aandurft.

„Heeft u even tijd, zuster Imholz? Er zijn zoveel moeilijkheden in mijn leven; ik heb ze uit Denemarken meegebracht... ik zou ze met u bespreken willen.”

De afweer onder de krulspelden wordt sterker, zweemt naar ongeduld. De

deur wijkt geen duimbreed verder open. Zó kan alleen een gesloten hart blijven staan voor de nood van een ander.

„Lieve kind, 't is Zaterdagavond en over tien. Ik kan heus niet altijd in de weer zijn. Als alle zusters me nog na tien hun nood kwamen klagen, dan kreeg ik helemaal geen nachtrust meer. Kom liever een andere keer eens rustig praten. En dan graag wat vroeger. Vind je zelf ook niet?”

Onwillekeurig ziet Karin om zich heen in de dommelende gang, die alleen nog maar door een spaarbrander verlicht wordt. Alle zusters? Deze oudjes met brandende hartsgeheimen? Wat een dwaasheid! Wat een uitvlucht! Welk een armzalige camouflage voor onwil en onmacht! Hoe onwaardig — na het lied van gemeenschapszaligheid. Ook Karin omringt plotseling geslotenheid en afweer, een vaster pantser, dan zuster Imholz ooit bezeten heeft, een Vikingharnas, zoals slechts de Noorderling kan dragen. Ze recht haar rug, gooit 't hoofd iets achterover.

„O, dan spijt 't me, dat ik u gestoord heb. Neemt u me niet kwalijk, ik heb zeker iets verkeerd begrepen.”

Daar tippelt zuster Imholz in. „Dat 't al zo laat is?” „Nee, iets anders. 't Vers, dat we gezongen hebben, 't laatste voor 't gebed. Ik dacht, dat de mensen hier méénden, wat ze zongen. Welterusten, zuster Imholz.”

„Goedennacht, zuster Kristensen. Er is een weg, die beter is, dan de weg tot de mensen. Dat weet je immers?”

„Jawel, gelukkig weet ik dat. Maar God heeft wel eens mensen in Zijn dienst, weet u, en na wat we in de kerk gezongen hebben, dacht ik . . .”

„Kom morgen maar eens rustig praten,” klinkt het moe.

„Goedennacht.” Zonder verder commentaar gaat de deur dicht. Met bitter tegenstrijdige gevoelens keert Karin in haar kamer terug, die ze stevig afsluit. 't Is het voldoen aan een elementaire behoefte. Scheiding, ook al wordt de eigen eenzaamheid er tienvoudig zwaarder door.

„Natuurlijk, Imholz had gelijk, 't is over tien en ze was al in haar kimono. Misschien geneerde ze zich voor haar krulspelden. Maar — mogen mensen, die de allergrootste dingen in hun vaandel voeren, „geen tijd” hebben, wanneer een ziel in nood tot hen komt? Hoe deed de Here Jezus dat, toen Nicodémus 's nachts tot Hem kwam? En Nicodémus kwam om Hem uit te horen, niet eens, omdat hij in nood zat! Hoe deden de apostelen dat? En heeft niet Sint Franciscus nachten lang met Bernardo gepraat, voor het met deze tot een beslissing kwam? Handlangers, medewerkers van God waren ze allen. Von Zinzendorf en de eerste broeders evenzeer.

Is in deze gemeente met haar groot verleden, de practijk dan zo geworden, dat 't leven niet meer de leuzen dekt? Dreigt ook hier weer teleurstelling en

onveiligheid?" Karin valt eindelijk in slaap, maar zonder de overwinning gezien te hebben.

V

Zuster Clara Bénéît, geboren Finkenstein, zit in haar grote, laaggezolderde kamer boven voor, aan het Broederplein. Men weet, dat ze er zit, in haar hoekje voor het raam. Men verwacht niet anders. Men kijkt even omhoog, men knikt met een blik van verstandhouding, men wuift misschien even met de hand en gaat weer verder. Gerustgesteld, met iets meer levensdurf en iets meer levensverwachting, omdat men een plekje zuiver licht heeft gezien.

De achterkamer van de suite is slaapvertrek, daarnaast ligt een miniatuur logeerkamertje. Naast de zitkamer is een even klein miniatuurtje tot keuken ingericht. Een wonderlijk begrensd bestek voor een vrouw, die meer dan dertig jaar de beschikking heeft gehad over een grote één-verdieping-zendelingswoning, ergens in Afrika's binnenland, waar alle afmetingen van erf en tuin en woud en uitzicht zich tot in het eindeloze verliezen. Waar trouwens ook haar gezin van behoorlijke afmeting was. Drie eigen kinderen, twee meisjes en een jongen en daarin opgenomen een aantal ontwortelde negerkinderen, in getal variërend tussen tien en twintig, de huisgemeente, kern van haar mans arbeid. Dat was in de wondermooie tijd, toen zij zelf naast of achter haar man, te paard berg op berg af reed, om in de vrouwenhutten de boodschap van bevrijding te brengen. Toen ze meehielp in de polikliniek en ook als dat zo uitkwam, na noodweer schrijlings naast haar man zat op de nok van het dak, om de meest noodzakelijke reparaties aan te brengen. Dat was de gouden tijd van haar leven met arbeid, die te veel moest heten voor één enkel mensenkind, maar met onmeetbare gelegenheden om liefde uit te delen en energie bot te vieren.

Nu woont zuster Clara Bénéît al sinds jaren op haar bovenhuisje, naar gewoon menselijke maatstaf gemeten, jammerlijk alleen en doelloos. Haar man is tien jaar geleden, kort na zijn emeritaat, plotseling gestorven. Zijn hart had reeds te veel geleden in de tropen, een flinke koorts deed 't stilstaan. Haar beide dochttertjes waren lang te voren in Afrika reeds heengegaan, kort na elkaar, aan een vijandige keelziekte, die zo goed als bedwongen leek. Haar zoon is zendelingarts in Suriname, leider van het kleine hulpziekenhuis, dat aan het grote zendingshospitaal te Kabel ontsproten is; zijn zesde jaar is ingegaan en meer dan iemand weet, leeft de moeder naar zijn aanstaand verlof toe.

Maar wie zegt, dat zuster Bénéît een naargeestig en doelloos leven heeft? Toen het nood-tij over haar kwam, had ze reeds haar voeten zo vast in 't vreugdespoor gezet, dat geen aardse omstandigheden bij machte zijn geweest, haar daaruit te verdrijven. Ze neuriet in haar keukentje. Ze zingt voor God alleen, de stralendste verzen uit haar gezangboek, ze verzamelt licht, licht, licht om zich heen, ze heeft haar Heiland, haar gemeente en haar verwachting. Ze weet zelf niet, wat ze méér zou mogen wensen.

Ze ziet omhoog naar het grote, open hemelvlak boven het Broederplein en weet haar lieven daar op haar wachten, ginds, in de grote, witte feestzaal, verzadigd van zilverschijnend licht. Zal 't niet een kerkgang zijn, haar laatste reis? Een Avondmaalsgang, waarvan de vreugde nimmermeer zal eindigen? Dit is immers het enige, dat ze op de schone Avondmaalsvieringen der Gemeente tegen heeft: dat er onherroepelijk een eind aan komt. Na de handslag, na de blik in de eeuwige Vreugdezaal, „totdat Hij komt”, het heengaan, het uit-elkander gaan, het teruggliden in het bewustzijn, dat Hij nog toeft te komen.

Feitelijk kan moeder Bénéît zich de Eeuwigheid niet anders voorstellen, dan als een immens grote Broedergemeentekerkzaal. Hoewel de witte banken reeds gevuld zijn met verheerlijkten, is er toch steeds nog overvloedig plaats voor nieuw aangekomenen. Telkens staat er iemand geruisloos op van zijn zitplaats, één glanzende glimlach gelijk, om zich naar de uitgang te begeven. Wanneer hij terugkeert, voert hij iemand aan de hand mee. Allen kijken natuurlijk om en herkennen en glimlachen en de aandachtige vreugde wordt door niets gestoord. Soms speelt het orgel, soms blazen er bazuinen, soms zet het Engelenkoor een hymne in. En soms komt Jezus, de Heiland, de witte kerkzaal door wandelen. Hij vraagt, of Zijn gemeente het goed heeft aan Zijn Grote Avondmaal en allen zeggen blij, dat ze het beter hebben, dan ze ooit hebben kunnen geloven.

„Ja, zo moet het zijn,” denkt zuster Bénéît. „De helft was ons niet aangezegd. En dan komt het moment waarop mijn Jacques het sein ontvangt om op te staan. Waar komt dat sein vandaan en hoe bereikt het hem? Dat weet ik nog niet. Misschien is 't een trilling in de atmosfeer, veroorzaakt door mijn laatste ademzucht. Misschien is het een van mijn laatste gedachten, die hem bereikte. Misschien ook wenkt een Engel hem, dat 't tijd is. Maar in ieder geval, hij verstaat het sein, heel zijn wezen wordt één blijde glimlach, hij buigt zich over naar Nelly en Marietje en zegt hun, dat er iets heel vreugdigs gebeuren gaat. En dan komt hij bij de ingang en strekt zijn handen uit, die goede, sterke handen van hem, en haalt mij naar binnen. Maar 't kost hem moeite om mij vlug mee te krijgen. Want ik . . . ik zal enkel nog

maar op mijn knieën kunnen vallen van blijdschap. Maar dan spreekt Jacques ons wachtwoord: „Om 't eeuwig welbehagen” en op dat sterke wachtwoord zal ik op kunnen staan en hem volgen. En de kinderen zijn er en wij zullen bij elkaar zijn en bij de Here. En dan zal ik zó blij zijn, dat Jacques mij vragend aanziet. En dan zal ik zeggen: „omdat ik gelijk heb gehad, ginds reeds in het dal; omdat ik altijd geweten heb, er is geen scheiding voor wie in Christus Jezus zijn”. En ik weet zeker, dat Jacques dan nog eens zal zeggen: „om 't eeuwig welbehagen”. En dan komt de Here zelf.” Wat betekenen enkele snel voorbijvliegende jaren op de aarde voor Zuster Bénoît, wanneer zulk een overweldigende vreugde haar wacht! En zijn die jaren eenzaam en doelloos? Immers neen! Ze is tante Clara, de tante Clara voor een telkens nog aangroeiende schaar jongeren en ook reeds weer ouderen. Bij haar zijn brei- en haakpatroontjes, bij haar zijn handige vingers om gemaakte fouten te herstellen, bij haar zijn foto's en prenten en verhalen. Babytjes worden bij tante Clara gebracht, wanneer moeder naar de tandarts moet. De kousenmanden van het kindershuis komen bij tante Clara en eenzame zielen kloppen bij haar aan om een beetje levenswarmte. En ze zit tussen haar vele antieke spullen, familieschatten uit over-grootmoeders dagen zijn er nog bij, en is zo vol van humor en goede verwachting, dat het leven zich zonder haar eenvoudig niet denken laat.

Nu, deze Zondagmiddag, zal Karin Kristensen komen. Ze heeft haar nog niet gezien, de rheumatiek van haar heup belette haar gisteravond en ook vanmorgen, naar de kerk te gaan. Ze trekt gedachtenlijnen naar Agnes Maria Meertens, vanaf de kinderjaren haar liefste vriendin, vandaar naar Karins moeder en weer terug naar zichzelf en verwondert zich met een olijke twinkeling in de ogen, dat 't leven menigmaal zulke wonderlijke geschenken aanvoert. Karin is er één van. Méér dan welkom is ze. Alleen reeds ter wille van Agnes Maria, wier nalatenschap ze in zekere zin is.

En Karin wandelt van Zuster- naar Broederplein. Ze geniet van de lentezon en is naarstig bezig het gevoel van onbehagen weg te werken, dat haar sedert de vorige avond is bijgebleven, een gevoel van verraad, nu het bleek dat de schone vlag de lading niet helemaal dekt. Wat zal ze nu weer met een ander kennismaken en misschien wéér dezelfde subtiele teleurstelling tegemoet gaan! Ze vindt de brede stoep en daarboven als tweede naam-bordje: Bénoît, 2 maal bellen.

Een veel jongere vrouw doet haar open, een waterval van woorden rolt haar tegemoet.

„Ik zag u aankomen, dat is zo fijn weet u, als je hier voor 't raam zit. U komt natuurlijk voor tante Clara. Ze moet niet zoveel trappenlopen, ze heeft

weer last van haar heup. Daarom pas ik maar op de deur. Mijn man en ik wonen beneden ziet u, met onze twee meisjes."

Een blond kopje met twee lange vlechten kijkt al nieuwsgierig om 't hoekje van de kamerdeur. „Ja, dat is onze Inge. En dan hebben we Map nog, die is twee jaar ouder. Die is met pappa weg, op de fiets."

Onder aan de trap roept ze: „tante Clara, bezoek voor u!" Daarna weer tegen Karin: „echt fijn voor haar, ze is zo'n lieve oude schat. Gaat u maar naar boven hoor; komt u ons ook eens opzoeken? Ja? Doen hoor! En dan van Denemarken vertellen!"

Bij de galm van de laatste woorden is Karin al halverwege de bochtige trap. Ze heeft een vreugdig gevoel in haar hart. Wat kan gewone hartelijkheid van gewone mensen goed zijn! Ze ziet zich al zitten in de familiekring. Jammer, dat ze geen foto's of kaarten bij zich heeft. Toch eens aan moeder vragen of ze een pakje zenden wil. Kopenhagen, de roemruchte hoofdstad, de grote oude gebouwen, de beeldgroepen in de stad, de Thorwaldsenbeelden, de kerken. Kopenhagen is ten slotte een stad, waar een volk trots op mag zijn. Evenals trouwens op heel Denemarken. 't Zal een vreugde zijn, er hier over te vertellen! Daarmee valt de laatste schep aarde op haar teleurstelling en onbehagen.

Op 't smalle portaal gaat een kamerdeur open. Uitgestoken handen komen Karin tegemoet, trekken haar naar binnen.

„Ben je daar, kind? Ja, ik hoorde je al. Trek gauw je manteltje uit en ga zitten. Nee maar, de kleine Karin, 't zonnestraaltje van Agnes Maria! En ze steekt wel anderhalf hoofd boven me uit!"

Dan zit Karin opeens in een oude, diepe fauteuil, zo een, waarvan je te voren reeds weet, dat je er niet gemakkelijk weer uit zult komen en dan moet ze even rondkijken in de zonnige kamer. Vlak tegenover haar hangt een aandoenlijk, geschilderd meisjesportret. Een heel jong kindje, in geborduurde witte jurk, 't tulen mutsje met rose strikken op 't blonde haar. Ze is geschilderd in een omgeving van gras en bloemen en een sentimentele scheve knotwilg en ze heeft haar linkerarmpje geslagen om de hals van een suikerzoet, kroeswollig lam.

Zuster Benoît aan haar theetafel, merkt, dat Karin er geïnteresseerd naar kijkt.

„Dat doen de meesten, die voor de eerste maal hier komen", zegt ze glimlachend. „Maar 't is niet erg. 't Stelt mijn grootmoeder voor. Die is hier ook op 't Plein opgegroeid, in ditzelfde huis. Dat schilderen van een kind met een lam was vroeger gewoonte in onze gemeenten. 't Moest de band uitdrukken met Jezus, ons Lam van God. Symbool. Nu wat vreemd mis-

schien, maar toen bevredigde 't de mensen volkomen. Grootmoeder is 84 geworden, ze is haar hele leven maar één jaar weg geweest uit dit huis. Ja, dat kon vroeger."

„Zo, hier is je thee. Bedien je van melk en suiker, kind. En hier staat de cake, neem er maar flink van."

Zo zitten ze dan tegenover elkaar en genieten even zwijgend van de geuren-de thee uit de précieuze porseleinen kopjes.

„Heeft u tante Agnes goed kend?" vraagt Karin zacht.

„We zijn ons hele leven vriendinnen geweest. Onze ouders woonden naast elkaar, kijk, ginds, in dat dubbele huis. We hadden toen nog één voordeur en één entree. We haalden samen ondeugd uit en deden samen belijdenis. We knielden naast elkaar onder dezelfde zegenspreuk en zaten naast elkaar aan ons eerste Avondmaal. Weet je, zulke dingen geven een band, die geen scheiding te niet kan doen. Ook niet, wat de wereld dood noemt, maar wat voor ons „heimgehen" is, kijk, daar hangt mijn tekst. In jouw kamer moet de tekst van Agnes Maria hangen. De mijne is mee geweest naar Afrika en weer teruggekeerd. Op zijn basis, zoals mijn zoon zegt. De hare is in Neuwied geweest en ook weer meegekomen naar Zeist. 't Leven is zo wonderlijk."

Karin leest de wingerd-omrankte Duitse sierletters: „Der Gott aller Gnade, Der uns berufen hat zu Seiner ewigen Herrlichkeit in Christo Jesu, Der wird euch vollbereiten, stärken, kräftigen und gründen."

Natuurlijk, boven haar bed in het Zusterhuis hangt eenzelfde lijst. Is dit dus de geschiedenis er van? Maar heeft dan alles hier een geschiedenis, waarvan het weten vreugde is?

„Later werden we tegelijk zuster. Daarna ging Agnes Maria al gauw naar Neuwied. Dat kwam vrij onverwacht. We begrepen 't niet goed. Ze zag er slecht uit in die tijd en was erg stil. Haar ouders waren toen al gestorven. Ze had zich in 't zusterhuis ingericht om les te geven in tekenen en schilderen. Anders overlegden we alles samen, dit deed ze zonder mij er in te kennen. Ik heb 't daar toen heel moeilijk om gehad, maar onze vriendschap bleef. Een half jaar later kwam mijn man me halen, om mee naar Afrika te gaan. Er waren toen hier en daar wel mensen die dat vreemd vonden. Och, je weet, hoe dat gaat in een kleine kring, waar iedereen iedereen kent. Misschien hadden ze Agnes Maria voor hem bestemd. Misschien heeft ze dat zelf ook wel eens vluchtig gedacht. Ten slotte gaat niemand graag een eenzaam leven tegemoet. Maar ze heeft er nooit met een woord over gesproken. Ze was gelukkig. In Neuwied had ze mooi werk, dat haar lag. Ze gaf er les aan de meisjesschool, maar dat weet je natuurlijk."

„Moeder was haar leerling in Neuwied,” zegt Karin. „Ze waren allemaal dol op haar. Later werden ze eigenlijk meer vriendinnen en zo kwam 't ook, dat tante Agnes mijn peettante werd.”

„Ja, ja, ze was er zo blij mee. Mijn petekindje, schreef ze altijd. Ze was toen al peettante over mijn jongen. Kijk, dit is hij. Jacques Bénéoit, net als zijn vader.” Een diepe, trotse vreugde ligt er in de oude stem.

„Hij is in Suriname. Zendeling. Ook net als zijn vader. Misschien komt hij volgend jaar met verlof. Met zijn Tineke. En als God wil met hun eersteling. Tineke is niet sterk”, vervolgt ze met een zucht. „Ze heeft al een paar zware teleurstellingen gehad. De tropen vragen zoveel van een vrouw. Maar denk toch eens, dat ik misschien binnenkort grootmoeder zal zijn! Wat vliegt de tijd!”

Zwijgend beziet Karin het portret van Jacques en zijn jonge vrouw. Ze voelt even een felle steek. Als nu Sven... zij en Sven samen... Waarom deze onbekende, zwakke Tineke wél dit geluk? Waarom niet zij, met haar jonge, veerkrachtige lichaam en haar warm verlangen! Sven, o, Sven!”

Nee stil, niet verder in die richting. Innerlijk ruïneert het haar. Ze geeft 't portret terug.

„Heeft u nog meer kinderen?” vraagt ze dan.

„Ja, twee meisjes. Ze zijn al Boven. Toen we nog in Afrika waren, riep God ze tot zich. Ze waren ouder dan Jacques, telkens twee jaar er tussen. Ik heb niet eens een portret van ze. Dat deed men toen nog niet in 't binnenland. En 't kwam zo onverwacht. Maar och, een moeder heeft geen portret nodig. Ze zijn altijd in mijn hart. En de verbinding is er immers. De sluier wordt dun, als je ouder wordt en het Koninkrijk heeft zo oneindig veel mogelijkheden. Veel meer, dan de meeste mensen durven denken.”

Karin moet maar zien naar de stille, doorlichte vrede op tante Clara's gelaat. Tante Clara! Straks vergist ze zich nog en zegt het ook.

„Wat hebben ze u alleen gelaten”, zegt ze, „was uw zoon ten minste maar hier gebleven, hè?”

„Hij is zo nodig daarginds. Je weet niet kind, hoeveel nood er is. 't Zit ons in 't bloed, om uit te gaan. Mijn mans vader was al zendeling, in de Himalaja, op de grens van Tibet. Mijn Jacques wist zich ook geroepen, en later onze zoon. Aan zo iets moet je gehoorzamen. Anders verzuim je te veel. Voor jezelf en voor anderen. Maar nu over jou, kind, vertel nu eens over jezelf.” En Karin vertelt, in haar altijd nog wat buitenlands, strompelend Hollands, waaraan ze zich soms zo uitermate ergeren kan. 't Komt haar zo totaal onbelangrijk voor na de geweldige vergezichten, waarin ze zo juist een blik heeft mogen werpen.

Van haar vader vertelt ze en van zijn kerkorgel, van moeder met haar bloemen en haar boeken; van de stille weemoed om haar broer, wiens graf niet eens bekend is. En dan ook nog van haar eigen studie en lesgeverij. Ze vertelt druk, iets te druk, om helemaal echt te zijn. Ze wil Svens naam niet noemen, ze wil haar open wonde niet tonen aan . . . aan een vreemde. Ja, want wat is deze zuster Benoît anders? Een vreemde, waaraan natuurlijk ook weer de een of andere teleurstelling kleeft.

„En toen kwam de laatste wens van tante Agnes en toen ben ik hierheen gekomen. . . Heb ik mijn schepen achter mij verbrand. Nu moet ik maar zien, hoe 't later zal gaan, als ik weer in Denemarken terug ben. Of ik dan mijn lessen weer kan opbouwen. Er zal niets anders opzitten, hè?”

Opmerzaam zien de heldere ogen haar aan, proberend door de camoufla-ge heen te dringen.

„En — niet verloofd?”

De noodlotsvraag, die feitelijk niet uitblijven kón. Even overlegt Karin, dat ze deze goede, oude ziel gemakkelijk een schijnwaarheidje kan zeggen, zoals ze thuis reeds zo dikwijls heeft gedaan, wanneer ver staande kennissen een aanslag op haar waagden. Ze voelt echter heel duidelijk, dat dit hier niet kan. Ze is zelfs helemaal niet zeker, of deze klare ogen niet door het vernis heen, toch de waarheid, de deuk en de krassen zouden ontdekken. Of ze die niet reeds ontdekt hébben?

„Geweest”, zegt ze kort, bijna nors . . . „Maar nu niet meer. 't Kon niet meer. Ik kan er nog niet goed over praten. 't Is alles zo moeilijk geweest. 't Was geen gewone ruzie of zo. 't Was verraad. Ik kón 't niet, weet u. En ik wil 't ook niet. En toch kan ik er niet los van komen.”

„Och kind, dat wist ik niet,” klinkt 't in deernis. „Domme, nieuwsgierige gans die ik ook ben. 't Kwam misschien daarvandaan, dat ik me zat af te vragen, of de mannen in Denemarken dwaas en blind zijn, dat ze jou voorbijlopen. Dát was 't dus. Maar 't komt wel goed, kind. Als God een offer vraagt, geeft Hij altijd iets anders er voor in de plaats. En vaak iets veel beters, zodat je niet eens meer zou willen ruilen. Gewillig offeren, daar komt 't op aan. De vreugde bewaren, ook als je voor het altaar staat. Dat moet geleerd worden. Je leert het wel. En overigens, God heeft véél wegen.”

Haar ogen zoeken haar stuk hemelblauw, waar 't anker van haar ziel rust. „Maar ik trouw nooit,” verklaart Karin gedicideerd.

„Natuurlijk niet,” zegt tante Clara met haar stralendste lach. „Zo, nu schenk jij ons nog een kopje thee in, dat zouden we helemaal vergeten. Wat heerlijk, zo'n hulp in huis. En blijf je een boterhammetje bij me eten? Waarom zouden we ieder alléén in onze kamer gaan zitten?”

Is 't de vreugde om deze middag, die Karin overmoedig maakt?

„Als ik tante Clara tegen u mag zeggen”, zegt ze, zich omkerend met het theepotje in de hand.

„O kind, héél, héél graag!” is 't stralende antwoord.

„Eigenlijk heb ik 't me ook zo voorgesteld, weet je.”

Er zingt een vreugdeliedje in Karins hart, wanneer ze tegen tien haar weg teruggaat naar het Zusterplein en zusterhuis. Om het vinden van tante Clara, om het zo dapper gedragen levensgeheim van tante Agnes Maria, dat ze door enkele daarheengeworpen woorden op 't spoor is gekomen. Hoe simpel zijn de gegevens: Jacques Benoît kiest Clara, terwijl haar beste vriendin Agnes Maria hoopte en verwachtte, dat hij háár zou kiezen. En toch komt er geen verwijdering, toch blijft de vriendschap en wordt ze peettante over zijn eerste kind. Welk een heldenmoed en zelfverloochening hebben daarachter gestaan. Hoe zuiver moet haar liefde voor Jacques zijn geweest, dat ze dit kon doen!

In de gang brandt het licht reeds op halve kracht. Karin ontmoet niemand meer op weg naar haar kamer. 't Maakt haar niet eenzaam. Ze nestelt zich nog even in 't sofa-hoekje en bladert in 't dagboek. Ja, hier komt de naam Benoît voor. Jacques Benoît, telkens en telkens weer. Zie je wel, ze heeft gehoopt . . . Ze dácht niet anders.

Dan komt er een bladzij, die slechts één enkele regel draagt: Vandaag heeft Jacques Benoît zich verloofd met mijn lieve vriendin Clara Finkenstein.

Onderstreept. Met stille, keurige letters, als in diep nadenken neergeschreven. In kleinere letters staat onderaan de bladzij: „de dagtekst van heden luidt: De Here heeft gegeven, de Here heeft genomen, de Naam des Heren zij geloofd.” Eveneens onderstreept, en het laatste dubbel.

Langzaam doet Karin het schrift dicht, met een eerbied, alsof 't een levend mensenhart bevat. 't Is haar, alsof de hele tragédie op ditzelfde ogenblik gloednieuw geschiedt. Tragédie? Maar Agnes Maria is een gaaf mens gebleven! En wat is 't eigenlijke doel van 't leven? Om wat persoonlijk geluk te veroveren? Of — om gaaf te worden en te blijven . . . dóór Hem . . . vóór Hem?

Met deze gedachten in haar hart hoort Karin de torenklok elf uur en half twaalf slaan. „En ik die mijn eigen last feitelijk niet aandurf?”, denkt ze beschaamd. „Ik, die 't toch zo jammer vind van mijn eigen persoonlijk geluk, dat alleen nog maar in mijn vermoeden bestond!”

Hiermee is ze zeker zo ver gekomen, als ze vanavond komen moest. Wanneer ze nu besluit in bed te gaan, slaapt ze bijna onmiddellijk in.

VI

Zal een mens de glorie van het Herrnhutter Paasfeest kunnen beschrijven? Het binnenkomen, na de kleumerige miserie van een donkere, kille vroegvoorjaarsmorgen — bijna nacht nog — in de verlichte, warme kerkzaal, waar de verwachting van het wonder reeds leeft? De apostelgroet van de predikant: „de Heer is opgestaan!” gevolgd door het vreugdevolle antwoord der gemeente: „Ja, waarlijk, Hij is opgestaan!” Het koperklinkende schallen der bazuinen, dat plotseling losbreekt en de jubel van het koor! Wie met zijn hart dit Paasfeest meemaakt, die weet, dat het niet te beschrijven is, omdat er een hartetaal voor nodig zou zijn, die nog niet onder woorden te vangen is. 't Zou zijn, alsof men een zwerm goudglanzende vlinders, zoals die in de tropen meermalen in millioenen-aantal uit de hoge bergstreken afdaalt naar de vlakke, wilde vangen onder de grote mazen van een net en daarbij hun blijde leven onverlet bewaren.

En zou men het Paasfeest alléén willen genieten en beschrijven? Men zou zijn als de dwaas, die een oud en kostbaar schilderstuk wegnam uit de hoek, waar de kunstenaar zelf het heeft opgehangen, omdat alleen dáár zijn kleurenspeel volkomen tot zijn recht komt. Zo moet ook het Herrnhutter Paasfeest, dat wondermooie werkstuk van Gods speelman: von Zinzendorf, gevat blijven binnen zijn lijst en omgeving, dat is het lijden en sterven van Christus. Wie niet de grote Lijder heeft willen volgen op Zijn weg naar dood en graf, voor die blijft het wezenlijke van de Paasmorgenjubel verborgen. Na een korte nachtrust beginnen in alle huizen de lichten te herleven. De kerkdienst is vroeg, want met zonsopgang wil men tezamen op de kleine Godsakker zijn.

De bazuinen klinken ook daar, en de zon komt op en de lijsters jubelen, een enkele nachtegaal jubelt hoog er boven uit, en die dit alles waarlijk beleven, weten onomstotelijk dat er slechts één Gemeente is, deels reeds ginds en deels nog hier, doch één in Hem, Die allen omvat.

Wat Karin betreft, zij beleeft deze Paasmorgen met iedere vezel van haar hart, evenals ze de gehele Lijdensweek, met alles wat zij bracht, ten volle heeft beleefd. Iets geheel overweldigends heeft intrek bij haar genomen, daarbij vallen het verlangen naar haar ouders en de pijn om Sven Laacke en haar beledigde liefde, volkomen weg. Alles, wat haar vreugde zou kunnen aantasten, stuit af op de lichtende oevers, waartussen haar levensbeek nu stroomt. Ze heeft het welbehagen Gods in háár, Karin Kristensen, ontdekt. Wie zal het ooit weer van haar kunnen wegnemen?

Naast tante Clara staat ze bij geliefde graven en ze kunnen dankbaar glim-

lachen naar hen, die daar liggen en toch niet zijn, omdat ook hun dood ver-slonden is in de Paasoverwinning.

„Blijf vandaag bij me, kind,” vraagt tante Clara weer. En Karin doet het graag, zich koesterend in de mooie gemeenschap, die tussen hen is gegroeid. Na Pasen, o zeker, het Licht blijft, maar toch buigt de weg weer dalwaarts af. 't Is goed, dat men tevoren niet weet, hoe zeer de kracht van het Licht op de proef zal worden gesteld.

Woensdag na Pasen duikt onverwachts Hilde Schumacher op. Tegelijk met haar, vaart er een merkwaardige onrust in het huis, een dissonant, die zich feitelijk niet verklaren laat. Want Hilde is geen bijzonder mensenkind. Ze is één van de duizenden jonge mensen, die, losgeslagen, lukraak dobberen en drijven op de levenszee en allerlei aanvaringen veroorzaken. Met averij voor zichzelf en anderen, en die in de bitterheid om deze averij alweer een nieuwe aanvaring voorbereiden.

Ze heeft niemand van haar komst verwittigd, dus is er geen bloemetje neer-gezet om haar te verwelkomen en heeft niemand zich over haar kachel ont-fermd. Ze heeft 't niet anders gewild, ze behoort tot de mensen die menen zich te kunnen warmen aan het arrangeren van eigen ongeluk. Met een on-gelukkig gezicht haar koffer zeulend, zeilt ze moe de haven binnen. Tegen de avond vliegt Karin bijna tegen haar op in de reeds meer dan halfdonkere gang. „Hallo! Wie hebben we daar!” hoort ze zich toeroepen.

„Hoe bestaat 't! Wat jongs in dit huis van bewaring? Zeg, we maken straks wel kennis, ik moet me nu eerst bij Imholz gaan melden. Die krijgt de kana-rietjespip, als ze straks leven onder haar slaapkamer hoort. Ze weet namelijk niet, dat ik thuis zou komen, maar ze hadden mijn bed nodig in 't diaco-nessenhuis. Bijgevolg werd ik er uit gewipt. 't Kon wel weer, vonden ze op-eens. Moet je voor in een diaconessenhuis zijn!”

Wat Karin vluchtig gezien heeft en nu ziet verdwijnen, is een sluike, groen-wollen jurk, waarboven een smal, bleek, wonderlijk onregelmatig gezichtje met een sproetenneus, geflankeerd door twee lichtgrijze harde spot-ogen. Een min of meer verwilderde, roodbruine haarpruik voltooit het geheel. Haar eerste reactie is: afstand nemen. Even na achten komt Hilde echter zonder kloppen binnen en ploft zo op 't sofaatje neer, dat 't kraakt in zijn voegen.

„Zo, daar was ze dan voor een ordentelijke kennismaking. Zonder blinde-darm. Rotwerk zeg, zo'n operatie! Zullen we elkaar meteen maar bij de naam noemen? Jij heet Karin, dat weet ik van Imholz. En ik heet Hilde. Hilde Schumacher. Goed gehoord? Schu-ma-cher. Erfenis van mijn voor-vaderen. Een goeie mof is niet verkeerd, maar direct na de oorlog en in de

Krieg was 't niet lollig. Iedereen verdacht me er van, dat ik met de vijand heulde. Tja, wat een wonder, hè? Och, maar jij voelt dat natuurlijk niet zo. Jouw naam was overigens ook niet onaanvechtbaar geweest, als je hier had gewoond."

Eindelijk ziet Karin kans er een paar woorden tussen te krijgen, die ze na lang zoeken in haar taalschat bijeen heeft gegaard.

„Je kon toch ook een Zwitserse zijn”, zegt ze timide.

„Verdraaid, ja! Dank je voor de tip. Als 't maar niet zo'n ouwe mop was. Ik ken lui met, laten we zeggen, geen onverdacht accent. Ze vluchtten de grens over, toen de Tommies kwamen. Later kwamen ze op hoge benen terug, als Nederlanders van Zwitserse afkomst. Daar kun je toch niet aan mee gaan doen.”

„O”, zegt Karin, die de portée niet goed vat.

„Ja, precies. O! Steek es van me op, misschien word je dan wat bespraakter. M'n eersten na 't diaconessenhuis. Mens, wat heb ik naar een sigaret gesnakt! O nee, je bent een Deense, sorry hoor, je kent natuurlijk nog niet zo rap Hollands. Nou, never mind, we zijn hier wel wat gewend, wat de taal betreft. Toe, neem er een, 't zijn gegarandeerd goeie. Echte Lucky Strike.”

„Nee”, weert Karin af. „Dank je, ik rook niet.”

„Niet roken? Hoe dat zo! Diëet?”

„O nee, mij mankeert niets. Maar moeder en ik kwamen overeen, dat 't geen stijl is. Daarom hebben we 't nooit gedaan. Vader rookt niet, zie je. Ook daarom vonden we 't niet leuk.”

„Geen stijl? Maar dáár stoor je je toch zeker niet aan? Kind! Dat is verouderd tot en met. En de anderen in Denemarken? Ik dacht, dat de dames daar juist wél rookten! Ook sigaren! Daar zou ik nou geen sjoege in hebben. Daarvoor voel ik me net iets te veel vrouw!”

„O ja, er wordt veel gerookt, ook sigaren. Maar mijn moeder is geen Deense, mijn moeder is een Hollandse. Ze is hier in Zeist geboren, in een huis aan 't Broederplein.”

„O, daarvandaan die braafheid. Nou snap ik 't pas goed. Nou, maar ik rook dan wel! Ik ben er reuze aan toe, in 't diaconessenhuis hebben ze me zo ellendig kort gehouden. Imholz ziet 't trouwens ook liever niet, maar ik zeg, in mijn particuliere kamer heeft ze met mijn particuliere aangelegenheden niks te maken. En nou jij weer.”

„Ja, nu ik”, denkt Karin geprikkeld. Kon ze deze Hilde maar aan 't verstand brengen, hoe onuitstaanbaar haar gebrek aan goede levensstijl is. Ze zou 't in het Deens moeten doen, de woorden rollen reeds aan in massaverband, doch Hilde zou ze niet begrijpen.

Behalve haar namen en nog enkele beslissende dingen heeft Karin dat als erfgoed van vader en moeder beiden meegekregen: begrip voor levensstijl en de moed, om die te belijden.

Nu zoekt ze, door opwinding moeilijker dan anders, haar woorden bijeen.

„Ik vind 't ook geen stijl om Imholz te zeggen”, begint ze vechtlustig. „Een vrouw noem je niet bij de achternaam. En ze is zoveel ouder dan wij. Misschien is ze ongeveer zo oud als mijn moeder.”

„Kind, hou op! Imholz is oud, stokoud! Alles is hier oeroud! In de normale wereld doen ze 't allemaal, de achternaam hoor en verder geen nieuws. In de ziekenhuizen zo goed als op kantoor.”

„Maar toch niet in 't diaconessenhuis.”

„Nee, vanzelf niet, daar hóórt 't nu eenmaal niet bij, daar is 't ook oeroud, uit de tijd, daar doen ze ook nog aan levensstijl.”

„Dan hoeven we er hier ook niet aan mee te doen.”

„Hoeven niet. Maar de praktijk! kind, leer dit van mij, zet je nooit op een bijzonder voetstuk, dat bekomt je op den duur niet goed. Je komt alleen te staan. Hopeloos! En 't leven is toch al zo eenzaam. Of voor jou soms niet?”

Bijzonder voetstuk? schrikt Karin. Ze vertaalt het in haar eigen taal en verbaast zich nog meer. Doe ik dat, als ik er levensstijl op na wil houden? Als ik niet roken wil? Bespottelijk! Met nieuw geladen vechtlust valt ze weer aan.

„Als Christenen geen goede stijl meer hebben, wie dan wel? En ik vind ook niet, dat je hier in huis kunt doen, wat je wilt. We zijn allemaal samen verantwoordelijk voor de sfeer. We moeten ons aan de geest van 't huis houden, en anders . . .”

„Geest van het huis zeg je! Laat me nou niet lachen, zeg!”

Dan opeens van chapter veranderend:

„Zullen we samen eens een koppie thee zetten, bravertje? Vooruit, jij kookt water en ik geef thee. Zou ik 't hart hebben, om met een sigaret in de mond door de gang te gaan? Nee, beter niet doen.”

Voorzichtig legt ze 't kostbare peukje op het schotelkje, dat Karin aanschuift. „Nou, daar gaat ze dan. O, mens, m'n rug. Zo'n operatie gaat je niet in je kouwe kleren zitten. Ze hebben me reuze gemold, 't was bijna te laat geweest.”

De thee wordt gezet, uit een trommeltje komen een paar schijfjes cake, die tante Clara van haar Paasgebak aan Karin heeft meegegeven.

„Zelf gebakken, dit lekkere spul? Nee hè?”

„Van tante Clara”, zegt Karin.

„Tante Clara? Ben jij hier al zo ver, dat je tante zegt? Noem je Imholz soms ook tante?”

„Alleen tante Clara”, bekent Karin. „Omdat ze een vriendin was van tante Agnes Maria.”

Dan ineens, in diep verlangen om haar eigen sfeer te doen overwinnen in deze kamer:

„Heb jij haar gekend, Hilde?”

„Wie? Zuster Meertens? Natuurlijk heb ik die gekend. Ze was een lieve schat. Ze wilde me altijd bekeren. „Hilde, je moest dat roken laten.” „Hilde, eet je wel voldoende?” Dan kreeg ik weer een bordje soep of zo. Nou, en koken kon ze! „Hilde, ik heb je in de kerk gemist, je hebt weer op bed liggen roken.” ’t Was of ze door de muren heen kon kijken. De hele afgelopen winter heeft ze me bij haar avondzegen gevraagd, als ik thuis was. Daar heb ik heus wel wat van opgestoken. Ze is beslist te vroeg gestorven, want Hilde is nog steeds niet bekeerd. Nou ja, wat zwarte schapen moeten er ook blijven, anders is ’t zo’n saai gezicht. En door ’t zwart komen de witten beslist beter uit. Maar ze was een goed mens, echt, wat ze in de boeken een lieve, oude schat noemen. Hopeloos uit de tijd natuurlijk, maar enfin.”

Dan, op heel andere toon:

„Weet je, tegen háár had ik nou graag tante gezegd. Maar er is nooit van gekomen. Ja, daar moet je Hilde voor wezen. Hilde grijpt er altijd naast.”

Een wonderlijk heimwee ligt er opeens in de grijze spotogen, die wegstaren naar een paradijsachtig land, dat ze nooit bereiken zal. ’t Laatste glimpje onwaarheid is er uit verdwenen. Karin begrijpt: nu ziet ze de werkelijke Hilde voor zich en dat is een kind, vereenzaamd, zwervend, gepantserd alleen maar uit angst van zich te zullen stoten. Omdat stoten zo onuitsprekelijk zeer kan doen. En omdat er dan niemand is, die een verkoelende hand legt op de gloeiende plek. Deze Hilde sluit Karin vast in haar hart. ’t Is haar, alsof ze daarmee gehoorzaamt aan een wenk van Agnes Maria.

„Je ouders, Hilde?”

Hilde schudt haar hoofd, een paar diepe lijnen groeven zich om haar mond, maken haar oud en moe.

„Heb ik niet meer. Ze zouden met verlof komen, op een Duitse boot. We hadden elkaar in geen tien jaar gezien, ik was acht, toen ik naar Europa moest. Ze zaten in Midden-Afrika en ik kon niet tegen ’t klimaat. Eerst was ik in een internaat in Duitsland, heel niet slecht hoor, en later hier. Practisch gezien kende ik mijn ouders niet meer. En toch verlangde ik. Je hebt altijd zo’n idee weet je, je moeder! Je moeder is je laatste toevlucht. Over

mijn vader heb ik nooit veel gedacht, die man was altijd op tournee of naar een samenkomst. Zijn kinderen lagen hem niet erg."

„En toen?"

„O ja, dat weet je nog niet. Mijn vader was al ziek, toen ze aan boord gingen. Hij stierf even buiten de haven. Ze hebben hem over boord gezet. Zo, weet je: een, twee, drie, in Godsnaam. En dan 't water in."

„En je moeder?" Karin vraagt 't zo zacht, alsof ze een heiligdom binnentreedt.

„Mijn moeder was ook niet veel meer, toen dat gebeurde. Ze kon niet zonder vader. Ik heb haar één keer weergezien, ze was zo goed als stervend, ik herkende haar niet eens. Toen is ze gestorven, in Tübingen, vlak voor de oorlog."

Dan, opeens weer op haar grimmige toon:

„'t Is zo rot, om niemand meer te hebben. En de mannen moeten me ook al niet. Ben jij verloofd? Ja, zeker? Je lijkt me zo'n echte geluksvogel, je rookt niet, je durft nog stijl te hebben en lelijk ben je ook niet. Weet je dat, Karin, dat je helemaal niet lelijk bent?"

„Nee" zegt Karin, „ik ben niet verloofd. Dat hoeft toch ook niet? Ik bedoel, je kunt even goed vrede met je leven hebben, en werk, waarvan je houdt, zonder dat je getrouwd bent."

Schouderophalen tegenover haar.

„Kán wél, theorie dus. Maar met z'n tweeën lijkt me toch fijner dan alleen. Iemand, die van jou is, en jij van hem. Iemand, waar je altijd op aan kunt. Of vind jij dat zo niet?"

„Ja", zegt Karin beschaamd, „dat vind ik ook. Alleen, je moet nooit beginnen 't af te dwingen. 't Moet je gegeven worden."

Ze denkt aan Sven en aan de hevigheid van haar terugverlangen soms. Theorie — Dus toch? Heeft zij het recht, Hilde haar theorieën voor te preken?

„Of ontnomen", vervolgt Hilde. „Je bent een schaap, Karin, een vroom schaap. En nou ga ik maffen", besluit ze, plotseling opspringend. „Toch wel lolliq, dat je hier woont, al ben je dan tante Agnes niet."

„Moet je horen, wat ik onderwijl bedacht heb", gaat ze voort, reeds bij de deur staande. „Jij bent een kei in Frans, dat vertelde Imholz — o, erger je niet, zúster Imholz — maar je Nederlands kon wel wat vlotter, al merk je dat hier in huis niet zo. Ze praten hier allemaal Hollands, alleen, vraag niet, hóe! Je kan je af en toe bekreunen. Ze gaan hier een uitvluchtje maken en ze bedoelen een uitstapje. Ausflug, weet je. O man, je kunt er een woordenlijst van aanleggen. Gaan we nog eens samen doen. Als je langer hier

bent en 't fijne er van beter vat. Ik hoorde een prachtige, vlak voordat ik wegging. Christientje, je weet wel, zou kool schaven, maar ze kon de schaaft niet vinden. „Ach waar is mijn Schaf”, zei ze. En wat jouw taaltje betreft, ik veronderstel, dat jij je neus toch ook mettertijd wel eens buiten het zusterhuis wilt steken. Dus ter zake, zoals de vos zei, toen hij de kip begon op te peuzelen. Jij helpt mij een halve avond met Frans, ik ben nl. bezig met m'n handelscorrespondentie. En de andere helft breng ik jou Nederlands bij. Zal dat effe wat zijn? Nou?”

„Graag”, zegt Karin verrast. „Wanneer beginnen we?”

„Vandaag is 't Woensdag. Zullen we zeggen: Vrijdag? Goed? Nou, maf ze dan, Karin Kristensen.”

Als de deur eindelijk is dicht getrokken, heeft Karin het gevoel, dat ze door een machtige storm is heengegaan. Wezenloos blijft ze een ogenblik zitten. Maar dan breken de wolken en kijkt haar zon weer om de hoek. Vreugde na de storm. Nadenkend spoelt ze de kopjes en spreidt haar servet voor de volgende morgen. Zoveel heeft ze als kamerbewoonster reeds geleerd, dat dit een groot gemak met zich meebrengt en de mogelijkheid, iets langer onder de wol te blijven. Voordat ze het licht uitknijpt staat ze voor het portret van Agnes Maria.

„Ik neem haar van je over”, zegt ze in 't Deens.

Dan begeeft ze zich in bed met het blijde bewustzijn een taak te hebben gekregen.

VII

Na de overwinning van Pasen durft ook het voorjaar komen. Met een laatste felle regenbui barst de vreugde plotseling overal los. De oude kastanjeboom op 't Zusterplein breidt zijn sterke handen uit, zodat de zonnewarmte aan alle kanten voelbaar wordt. Zijn duizenden kaarsen staan fier rechtop. Straks zullen ze worden aangestoken, alle tegelijk. Dan zal 't feest niet meer te overzien zijn. Voor de hoeveelste keer ze aangestoken worden? Niemand van de nu levenden, die het weet, de lotgevallen van een kastanjeboom worden niet opgetekend in 't diarium of dagboek, dat elke predikant der Broedergemeente zorgvuldig bij moet houden. Maar oud is hij wel. Geslachten van kinderen hebben hun eerste klimoefeningen gehouden in zijn gedrongen stam en uitdagende dikke takken. Met het brutaler worden van hun durf zijn ze hoger en hoger geklauterd, ze hebben geleerd het beven van hun hart te bedwingen en hebben 't gebracht tot in de hoogst bereikbare takken, dichtbij de uiterste kruin, waar de wereld deint en golft onder

hun tastende voeten. Maar het zijn veertien- vijftien- en zestienjarigen, die deze overwinnaarstrots beleven. Al 't kleinere grut, de Annekes en Jopies en Hansjes, bepalen zich tot de onderste knoesten en volgen met verlangende ogen de klettertocht van de groten. Maar ook zet het voorjaar de prunus in bloei en de bruine beuken ontvouwen hun sprookjesmooie bladeren en de zilverspar draagt zijn nieuwe, zuivere loten, en het gras van de speelwei wordt al zo fluwelig groen, dat 't de hele kinderschaar uitlokt om er te komen rondbuitelen. Dan ziet men opeens, dat 't leven wonderlijk is voorwaarts gegaan binnen de afgeslotenheid van de barre winter. De heel kleintjes, die verleden jaar nog in de box op een veilig hoekje van 't grasveld stonden, lopen nu wijs rond en hurken neer bij ieder meizoentje, dat hun tegenschittert in het gras. Ze kijken er een poosje naar, twee paar vraag-ogen, die elkaar het geheim pogen te ontfutselen. Dan wordt een wijsvingertje uitgestoken, een duimpje komt er bij en 't aloude menseninstinct om bloemen te willen plukken, kleine vervulling van 't nooit stervend paradijverlangen, breekt zich ook in deze gloednieuwe mensjes baan. Ze zoeken en duiken neer en plukken en kwetteren hun gouden lachje en lopen ten slotte rond met in ieder warm knuistje een bosje kortstelige bloemetjes, en merken met schrik, dat ze nu onmachtig zijn, er nog meer bij te plukken. Totdat een grotere zich over de kleine domoren ontfermt en hun zittend in een kringetje leert hoe ze kransjes kunnen vlechten. Een tijd lang wordt er in spanning gewerkt en na een poosje dansen blijde sprookjeskinderen over het grasveld rond.

Maar de ouderen, die hun huiswerk af hebben of op kantoor klaar zijn, hebben hun eigen bezigheden. Er behoeft geen clubje te worden gevormd. Dat bestaat even vanzelfsprekend, als de woonhuizen bijeen behoren. Wie als goede kameraad mee wil doen, is welkom. Er zijn geen statuten, er is geen leeftijds grens, er zijn ook niet al te strakke spelregels, die van de sport een puzzle maken. Maar er is uitbundige vreugde die oplaait en schalt tegen de oude muren en al spelende wordt de band van saamhorigheid gelegd, die hun later in eensgezindheid de gemeente zal doen dragen, dan, wanneer een heengaand geslacht zijn taak in jonge, rappere handen moet achterlaten. Er wordt hockey of vangbal gespeeld, voetballen is slechts een enkele maal favoriet, wanneer een stel jongens onder elkaar is. 't Is echter moeilijk, om twee elftallen te vormen, die aan elkaar gewaagd zijn. En bovendien ontbreken de goalpalen. Daarbij wordt 't toch ook wel als noodzakelijk aan gevoeld, dat er meisjes mee kunnen doen; 't is een wonderlijke ontdekking, hoeveel prettiger en meer voldoening gevend het leven wordt, wanneer zij meespelen in hun bonte vlinderjurkjes of aardige wollen bloesjes. Sedert

enkele jaren is 't een vast recht geworden van de jeugd, om samen te spelen. 't Is om zo te zeggen veroverd op de historie. Niet dat 't daarom ook reeds een onomstreden recht is! De historie poogt terug te grijpen wat haar ont-futseld is, en voor sommige vensters van zuster- en weduwenhuis zitten haar toegewijde dienaressen, met strenge, bezorgde gezichten boven stemmig zwart, de door elkaar krioelende jeugd gade te slaan. Neen toch, die nieuwe tijd, waarin een ieder maar eist en grijpt naar vermeende rechten! Dit gaat nooit goed, dit gaat nooit goed! Hebben die kinderen dan niets beters te doen dan dit doller spel van rennen en gillen?

En de kostschool ook bij die losgelaten bende! O foei, o foei! En zie toch eens, daar heeft er één een broek aan; daar een broek, even over de knieën. En die blondje, nee maar, die is gewoon in een kort sportbroekje. Kan dáárvan nu niets gezegd worden? Zoiets was vroeger toch absoluut onmogelijk! Vroeger gingen de meisjes wandelen, als zelfbewuste jongedames, lange rokken, fijne schoentjes, hoed en glacé's. Twee aan twee, een kostschool, die gezien mag worden. Voorop een secundante met een uitverkorene aan de arm. In de achterhoede een secundante met háár uitverkorene. Er werd eens een winkeltje bekeken, in de Dorpsstraat, langs de Slotlaan, maar daarmee was de aanraking met de boze wereld dan ook klaar. Dít echter is de ondergang van alles. Hiervan kan niets dan ongeluk komen. Maar de nieuwe tijd geeft zijn duur verworven rechten van de-mens-in-wording niet meer prijs. En 't kan immers bij deze jeugd, die een afschuw heeft van sentiment en lacht om verouderde preutsheid. Want de achtergrond van dit wilde spel, waarbij jongens en meisjes vechten om een bal en waarbij de oren scheuren van 't gillend gekrijs, is de gemeente. Kerk en pastorie en al de oude gevels zijn zwijgende getuigen van het wilde spel en de gemeentegeest, het diepe ingeboren bewust zijn van grenzen, leeft nog. Wat natuurlijk helemaal niet wegneemt, dat er 's avonds laat wel eens uit de handen van galante ridders zakjes met patates frites of de vruchten van het jaar in 't een of andere kostschoolraam naar boven worden gehesen, met of zonder liefdesverklaring. De gemeentegeest is ruim en heeft gevoel voor humor. Zelfs, dat er op een avond een witte muis in een zak zat, die ogenschijnlijk iets heel buitengewoon lekkers moest bevatten ('t was een even doorgevet koekzakje van een gerenommeerd adres) moet men nog tot de geoorloofde dingen rekenen. Al heeft wel even een storm gewaaid door het kostschoolterrein, toen de meisjesmonden zo gilden om 't ontsnapte monstertje, dat directrice en secundantes in pyjama te voorschijn schoten.

Wat kan 't leven schoon en vreugdig zijn. En wat kan 't kort zijn. Laten we dit in 't oog houden en de handen vouwen over iedere zon die schijnen mag

op 't pad van de jeugd. Laten we de gemeentegeest geen geweld aandoen, die bij alle ernstige zaken ook de vreugde in zijn wapen voert.

Dit alles speelt half onbewust door Karins gedachten, terwijl ze voor het raam van haar venster het spel gadeslaat. De bal wordt geslagen en vliegt omhoog, vlugge gedaanten ijlen van stand- naar standplaats. Ten slotte wordt ze opgemerkt en de jeugd reageert op eigen wijze en in eigen taal.

„Zeg, die Deense zuster, hoe heet ze toch ook weer! Moet je zien, hoe zielig ze daar staat te kijken. Kunnen we haar niet vragen, of ze zin heeft om mee te doen? Ze ziet er best sportief uit, zo oud zal ze nog niet zijn. Ze moet zich wel opvreten tussen al die ouden van dagen.”

„Hoe oud zou ze zijn?”

„Nou, laat eens kijken, vijf en twintig misschien, maar wat zou dat eigenlijk, we zijn geen van allen babies meer.”

„Vooruit jongens, wees sportief, wie gaat er met me mee?”

Een van de meisjes biedt zich aan. „Die nieuwe uit 't zusterhuis? O, die is best aardig. Binnenkort ga ik vragen, of ze mij met m'n Frans wil helpen. Ze moet een reuze kei wezen en ik leer 't nooit!”

„Vooruit, dan ga jij nou alvast met me mee, dat maakt een goeie indruk.”

„Mij best, hoor!”

Onder Karins hoog opgeschoven raam staan de afgezanten dan.

„Zuster Kristensen,” klinkt 't officieel, „we komen u vragen om mee te spelen. We zijn niet allemaal babies meer, weet u, al zou u dat aan 't kind hier naast me niet zeggen.”

„Och, ouwe opa! Ik ben een hoofd groter dan jij,” wordt er verontwaardigd gesist. De ander vertrekt geen spier van zijn gezicht.

„Zuster Kristensen, u hoort 't, er zijn ook kwaadaardige babies bij. Stil maar kleintje, straks wordt 't wel beter, opa zal kijken, of er nog een flesje is . . .”

„Mispunt,” wordt er nu volslagen machteloos gesist. En dan: „hij meent 't niet zo gek als ie doet, hoor zuster Kristensen. Dat verwaande joch is altijd zo. Verder hebben we 't heus wel leuk onder elkaar.”

„Alleen dit joch moest er niet altijd bij zijn.”

„Precies geraden! De spijker op de kop getikt!” Maar de donkere ogen achter de brilleglazen spreken het tegendeel. Karin heeft het twistgesprek voldoende kunnen volgen, om zich opgenomen te voelen in de sfeer. In hoe lange tijd is ze eigenlijk niet echt jong geweest? 't Laatst met haar padvindstertjes en dat schijnt een mensenleeftijd geleden. Bovendien had ze toen de leiding en de verantwoordelijkheid. Ze weet 't opeens: terwijl ze voor het raam stond te kijken naar het spel, heeft ze gehunkerd, om mee te mogen doen, jong met jong, en zónder verantwoordelijkheid.

„Ik kom graag,” zegt ze blij en schiet een wollen jasje aan. Tussen het tweetal loopt ze naar het speelveld. Ze krijgt zonder vorm van proces haar plaats aangewezen en dan gaat 't verder vanzelf. „Hoe heet die nieuwe?” wordt er gevraagd. „Karin? Enige naam, zeg!” Al spoedig is 't: „Karin! hup Karin!” bij haar supporters en de zon schijnt en er geuren bloemen en Karin voelt zich zo heerlijk bevrijd alsof nooit een zware steen van ergernis haar hart heeft gedrukt.

De kerkklok slaat half zes en meteen staakt de kostschool het spel. „Ga je mee, Karin?” klinkt 't, „zonder ons spelen ze toch niet verder.” Gearmd tussen een tweetal trekt ook Karin huiswaarts. Opeens krijgt ze een inval.

„Als jullie soms eens moeite hebt met je Frans, wil ik je wel helpen.” Een stevige kneep in haar armen bewijst, dat ze goed geschoten heeft.

„Je bent gewoon een dot! We doen 't hoor? We doen 't echt! Als 't mag ten minste!”

„O, stel je voor! Als we nóg ijveriger willen worden! Dat zou niet mógen?”

„Nou ja . . . je weet niet . . . als Karin ons helpt, zijn de anderen misschien jaloers.”

„Ik help jullie allemaal. Vraag 't maar, 't is goed, wie er ook komt!”

Hernieuwde kneepjes in haar armen en dan hebben ze al 't zusterhuis bereikt. Hun wegen scheiden. Een warm gevoel blijft Karin die hele avond bij. Wat is 't leven goed, zoals het nu geworden is. Tante Agnes Maria . . . heeft ze er op de een of andere manier wetenschap van gehad, hoe zeer haar Karin aan wat levensvernieuwing toe was?

De jongens blijven nog wat nabomen.

„Wie heeft er een sigaret voor me? 't Is armoe troef bij me.”

„Toch een sportieve meid, die Karin, om zich door iedereen bij de naam te laten noemen.”

„Och jó, dat sprak toch vanzelf! Je kunt toch niet voortgaan met spelen, als er één „juffrouw” is?”

„Ja, maar als je in 't zusterhuis woont!”

„Moeten we die andere nieuwe er ook niet eens bij vragen?”

„Is er dan nog een nieuwe? Wat een aanwinsten opeens.”

„Je weet toch wel, Hilde Schumacher, ze heeft haar kamer aan de achterkant.”

„Uitzicht op de kerkhofmuur! Brrr!”

„Doe niet zo gek. Dat kerkhof is er evengoed, of je 't weten wilt of niet.”

„Nou, vraag haar dan, voor de volgende keer.”

De klok slaat zes en ook de raad der wijzen zet zich in beweging. Fietsen worden nonchalant opgeraapt en op hun wielen geploft; lummelige lichamen,

verzadigd van zon en spel, slingeren zich er op. „Adie!” „Eet ze met hapjes!” „Zie ik je vanavond nog?” „Geen denken aan, stapels huiswerk!” Dan gaan ze uit elkaar. Ten slotte hebben ook wijzen nu en dan trek in een stevige boterham. 't Grote speelveld ligt verlaten. Mezen en merels wagen zich er op om naar een wormpje te pikken. Zodra zich een rolronde houtduif bij hen neerlaat, haasten ze zich verschrikt weg om 't een paar wiekslagen verder opnieuw te proberen.

De volgende dag ontvangt Hilde een schriftelijke aanvraag om toe te treden tot de sportclub. Ze haalt haar sproetenneusje op en legt 't papier opzij. „'t Zal toch wel niet veel zijn, en wat heb ik aan die schapen.”

Eerst als Karin haar met veel woorden overtuigd heeft, neemt ze de uitnodiging onder voorbehoud aan. Ze wil 't dan wel eens proberen. Voor één enkele keer, natuurlijk.

Nu en dan, in 't begin nog sporadisch, komen er een paar kostmeisjes Karins kamer binnenwippen. Ze nestelen zich in de ronde sofahoeken, knabbelen een bonbon en overtuigen zich voorzichtig, dat ze ook nu nog „Karin” mogen zeggen. Ze eindigen met te betuigen dat Karin een zalige kamer heeft, maar dat ze nu heus weer weg moeten, omdat er anders narigheid van komt. En of ze nog eens terug mogen komen, dan écht met een stukje Frans.

Nu het voorjaar aanhoudt, kan ook Clara Benoît haar wandelingetjes weer maken. Bij voorkeur buiten om de Slotgracht, waar ze altijd nog even op een bank kan rusten, wanneer haar heup haar plaagt. Vorstelijk prijkt het Slot tussen zijn hoge bossages. De beuken, groene en bruine, staan reeds in blad. Uit hun hoge kruinen wiekt nu en dan een reiger op, die feilloos de weg naar de Rijn inslaat, waar heel zijn voorgeslacht ook al heeft staan vissen. 't Ongeduldig hongergekras van de jongen begeleidt hem op zijn voedseltocht. Naast het hoge bordes bloeien blonde magnolia's; de theekepel, steeds nog intact, weerspiegelt zich in het donkere water van de gracht; 't slechts nog blonde blad van een groepje treurwilgen weeft een waas van lieflijkheid om zijn al te strakke lijnen. Als een windzucht vaart door de tot op het water afhangende twijgen, meent men de vluchtige ritseiling te horen van voetstappen, die hier eens zijn gegaan: jonge vrouwen in sierlijke crinolines, de diepe uitsnijding van het lange, strakke keurs bedekt door een tulen doek; mannen in rok en kuitbroek, de speelgoedponjaard fier op zij, hals en handen bedekt met kanten lubben; er worden bloemruikers gegaard, er wordt gedweept met de schoonheden van het buitenleven, er zijn gedichten, die men elkander voorleest, zo beminnelijk en zo ondeugend, dat 't de harten onder de zijden keurslijven in verwarring brengt. Dat alles was in de Nassau'se

tijden, toen in het jacht- en lustverblijf te Zeist het lied van de schone aarde zorgeloos weerklonk.

Later waren het Herrnhutter broeders en zusters, in stemmig grijs en bruin, die hier verpozing zochten en bij luit of citer de nieuwe koralen instudeerden, welke Pappa von Zinzendorf als een zwerm de gemeente deed binnenvliegen. Toen gingen langs de smalle wandelpaden de leiders, de kopstukken, die de machtige ontdekking hadden gedaan, dat zij burgers waren van het heelal, gewikkeld in ernstig gesprek over gemeenteproblemen of over de bezetting der opengevallen zendingsposten. En het lied van de arbeid weerklonk, binnen en buiten de oude Slotmuren.

Voor tante Clara Benoît is het Slot met zijn vele herinneringen een deel van haar leven geworden.

„Van uitgaan was zelden sprake,” vertelt ze aan Karin op een van de wandelingen. „Wij, kinderen, moesten 't in eigen omgeving zoeken. En we vonden 't ook. Maar ik moet er bij zeggen: er was vroeger meer. 't Was anders, minder geciviliseerd. En er was geen verboden toegang. Zo stond hier een verwilderd bos, in plaats van deze keurige wandeling. 't Sloot aan bij de Slottuinen en liep door tot gindse weg. Als we heel dapper en heel ondernemend waren, drongen we er in door. We hadden dan 't gevoel van ontdekkingsreizigers in een oerwoud te zijn.

Natuurlijk wilden we 't geheim houden, maar dat lukte heel zelden. Want als we er eindelijk uitkwamen, waren we getekend door de witte vlekken van de reigers. Tot in ons haar toe. En dat was toentertijd lang, gescheiden en in twee vlechten. De stemming van onze moeders na zo'n oerwoudtocht kun je wel raden. Meermalen heb ik voor straf een gezangboekvers uit het hoofd moeten leren. Later was ik daar dankbaar voor, want al die verzen zijn materiaal voor God geweest, om me te helpen of te troosten.”

„Was tante Agnes Maria er dan ook bij?” vraagt Karin.

„Agnes Maria? Die had 't meeste initiatief van ons allemaal. Ze bestond 't zelfs om in bomen te klimmen, maar dat kon natuurlijk alleen in 't diepste geheim gebeuren. 't Had haar 't halve gezangboek gekost, als 't ontdekt was. Soms kaapte ze een roeibootje weg van de brouwerij en roeide ons door de sloten om kievitseieren te zoeken. En alle wilde planten kende ze. Ook de meeste vogels. Ze was een echt natuurkind en eigenlijk vonden we 't niet vreemd, dat ze later begon te tekenen en te schilderen. Wel hebben we 't vreemd gevonden, dat er nooit een goeie man om haar gekomen is. Ze had zo'n warm hart. Ze had 't leven aangedurfd, veel beter dan ik. Eigenlijk was zij iemand geweest om pionierswerk te doen. 't Gaat soms zo vreemd in 't leven.”

„Ja, dat gaat 't,” beaamt Karin van harte. Op een dag is Clara Benoît zo zwijgzaam en gedrukt van stemming, dat Karin een voorzichtige vraag waagt. Hoe moeilijk is het toch, om de voorzichtige hartevragen in een vreemde taal te moeten doen. Ze moet haar woorden letterlijk verzamelen en wanneer zij ze dan begint te rangschikken, komt de twijfel, of de hele zin niet fout is. Ik ben niet eenvoudig genoeg in die dingen, bestraft Karin zichzelf. Ik doe net, of 't examenwerk is. Als ik maar eenvoudigweg praatte, ging 't veel beter. Als 't zwijgen te lang duurt en de pasjes te langzaam worden, waagt ze het er op.

„Tante Clara, u heeft iets dat u hindert. Is er iets niet goed?”

Een snel kneepje in de arm.

„Hindert? Ben ik vervelend? Och kind, dat spijt me.”

En dan vertelt ze, dat de wekelijkse brief van haar zoon weer gekomen is.

„Hij is bang voor zijn Tineke. Voor het eerst uit hij de verzuchting: „Waren we maar bijtijds naar Holland gevlogen. Als er weer complicaties zijn . . . wat kan ik hier beginnen, alleen!”

Hij ziet 't donker in, kind, en dat is niets voor Jacques. Ik denk dus, dat 't ernstiger is, dan hij wil schrijven. Hij weet iets en hij moet 't alleen verwerken. Nu heb ik maar 't gevoel, dat ik naar die kinderen toe moet. En ik kan natuurlijk niet. Ik vouw mijn handen voor hen en ik voel, hoe onvoldoende het is. Die gebondenheid is iets verschrikkelijks voor me. Ze zijn toch mijn kinderen, Karin, je zult dat later zelf ook weten, een moeder wil bij haar kinderen zijn, als er nood is. Er is zo'n geheime wetenschap in ons, dat wij kunnen helpen, waar niemand helpen kan. 't Komt natuurlijk niet altijd uit, moeders zijn ook een deel van de gevallen wereld en het moederschap heeft zijn kracht verloren, 't lijdt mee onder de algemene verwoesting. Maar 't moest zo zijn, dat instinct leeft in ons allen, daarom kunnen we nooit werkelijk afstand doen van onze kinderen. En als er dan nood is! Je zult dat later ook ervaren en misschien nog eens aan mij denken, kind.”

Daar zegt ze het voor de tweede maal. Zondeer er bij te denken, welk een scherpe pijn-reflex ze met haar woorden wakker roept. „Och, ik trouw niet,” zegt Karin zachter, „ik ben verloofd geweest, dat weet u; ik dacht, dat er een groot geluk voor me klaar lag, waar ik zo maar in kon stappen. Maar ik moest 't uitmaken, ik moest. En dat heeft me zoveel gekost, dat . . . dat ik een reprise niet overleven zou. Begrijpt u?”

Weer het vertrouwelijke drukje op de arm.

„Je bent nog zo jong, kind. Als 't Gods weg is, gehoorzaam je vanzelf. En als 't niet Gods weg is, wel, dan kun je ook een mooi en goed leven hebben. Als 't hart maar warm en levend blijft. Daarop komt 't aan.”

„Zoals Agnes Maria.”

„Ja, en als zoveel anderen, die ik gekend heb. Ze durfden met een ruim en open hart te blijven leven. Ze zochten en vonden werk, waarin ze het grote moederschap durfden uitleven. Ze vonden ook wederliefde. En zonder de snijdende pijn,” voegt ze er peinzend aan toe. „’t Is niet gemakkelijk kind, om moeder te zijn in deze wereld, waarin de dood nog zoveel macht heeft.”

„Nee,” zegt Karin meer intuïtief, dan dat ze het beredeneren kan. Want ze denkt, dat ze toch moeder zou willen zijn, met alle smart, die er aan verbonden is. Is er niet ook de vreugde? En zal die vreugde niet sterker blijken dan de pijn?

Doch tante Clara borduurt verder aan haar zorgen over Jacques en Tineke en Karin hoopt vurig, dat die onbekende Jacques zijn moeder in deze dagen trouw op de hoogte houdt. Och, en ten slotte! Waarom zou die geschiedenis daarginds niet goed kunnen aflopen? Tante Clara kan zich ook te bezorgd maken. ’t Is ten slotte alles, wat ze over heeft van haar hele gezin!

VIII

Nauwelijks is Karin in haar kamer terug, of Hilde komt binnenstuiven. Ze moet op de loer hebben gezeten als een spin in haar web. „Wanneer moet jij bij Imholz komen? Heb jij geen briefje. O, hier ligt ’t! Kind, kind, kind, je hebt er op getrapt! Heiligschennis! Wacht, ik zal ’t je voorlezen.”

„In verband met het aanstaande Zusterfeest op 12 Mei wordt Zuster Karin Kristensen hedenavond om 8 uur bij Zuster Imholz verwacht.”

„Asjeblijft! Jij om 8. En ik om 9. Ze werkt ons na elkaar af.”

„Waarom neemt ze ons niet samen?” denkt Karin hardop.

„Samen? O, snap je niet, wat dit epistel betekent? Voor ’t Zusterfeest neemt Imholz ons allemaal een keer apart. Je kunt dan je hart uitstorten, als je er behoefte aan hebt, je kunt ook je grieven uiten of andere nare dingen bespreken. Je kunt ook een strafrede aanhoren. Je kunt ook alleen maar heel fatsoenlijk luisteren en verder jezelf zo’n beetje verstopt houden. Enfin, je ziet wel, wat je doet. Ik voor mij houd niet van dat gebiecht, ze is me er ’t mens niet voor. Nou, sterkte zo meteen, ik moet er nog even op uit.”

„Zusterfeest!” Een flauwe herinnering aan moeders vertellen komt bij Karin op. Zusterfeest, de dag voor al de ongehuwde zusters, de feestdag van het Zusterkoor, meer nog geldend dan hun verjaardagen. In Zeist, in Neuwied heeft Moeder het ieder jaar meegevierd en altijd was er een licht heimwee

in haar stem, dat Karin niet begreep. Ze was immers zo gelukkig getrouwd met Vader? Met enige spanning ziet ze uit naar het gesprek, dat zuster Imholz klaarblijkelijk met haar hebben wil. De balspelende jeugd laat ze vanavond voor wat ze is. De zorgen van tante Clara wegen haar zwaar en ook heeft het addertje in 't gras van haar leven de kop weer opgestoken. Sven! Waarom heeft dat toch zo moeten gaan! Verlangt ze dan nog steeds naar Sven? Neen, weet ze opeens. Daarvoor is haar teleurstelling in hem, met haar eigen beledigd-zijn, te ingrijpend geweest. Maar wat is het dan? Is ze bang voor het leven? Vreest ze, dat het een onvoldoend leven zal zijn? Een akker zonder vruchten? Maar is er voor die vrees wel plaats, wanneer ze haar wegen aan Gods hand wil gaan? Ze herhaalt voor zichzelf tante Clara's wijze woorden. Ze overtuigen haar niet.

„Als ik niet verloofd geweest was,” denkt ze. „Maar ik b n verloofd geweest. Ik heb de vervulling zo grijpbaar dichtbij gezien. Dat maakt verschil.” Stil eet ze haar avondboterham, blij, dat Hilde haar niet komt storen. Hildes veelheid van woorden komt haar voor als ordinair marktgeschetter, dat ze nu niet zou kunnen verdragen. Wat is 't moeilijk om te blijven geloven, dat achter al die camouflage toch de echte Hilde, het kind Hilde leeft en wacht op bevrijding. Hilde heeft hulp nodig. Maar wie heeft er ten slotte geen hulp nodig. Dient daarvoor ook het Zusterfeest? Ook het gesprek, dat zuster Imholz met hen hebben wil? Tegen achten gaat ze naar boven. Een kleine verwondering is in haar. „Toen ik snakke om mijn hart uit te storten, had ze geen tijd voor me. Nu ik er expres voor gevraagd ben, heb ik niet de minste lust meer mijn hart voor haar om te keren. Waarom is dit zo? Er moet een breuk zijn in de verhoudingen, en mensen als Hilde vergroten moedwillig die breuk. Maar 't is niet de bedoeling, dat we zo zullen leven. De bedoeling is . . .”

Maar dan heeft ze reeds aangeklopt en wordt hartelijk door zuster Imholz naar binnengehaald. Zo, nu moet ze maar eens gemakkelijk gaan zitten, hier in dit lage stoeltje. Ze is in zo'n tijd niet boven geweest, och ja, jong zoekt natuurlijk jong en met Hilde Schumacher kan ze blijkbaar goed overweg. 't Is te hopen, dat ze iets voor Hilde kan zijn. Hilde heeft 't niet gemakkelijk. Och, het hele leven is niet gemakkelijk, voor geen van allen. Maar zoals de Heer hen bij elkaar heeft gebracht, zo moeten ze proberen wat voor elkaar te zijn. Zo is 't gesprekje toch wel vriendelijk en goed en de oudere vrouw brengt het over op 't aanstaande Zusterfeest en polst Karin, in hoeverre ze begrip heeft voor de diepere betekenis van deze feestdag.

„Heeft tante Agnes 't verleden jaar nog meegevierd?” vraagt Karin opeens. „Ja, verleden jaar voelde ze zich nog helemaal goed. Ze kon zo stralend blij

zijn. Maar ook zo heel gewoon vrolijk en geestig. Ik heb wel eens gedacht, zij had op mijn plaats moeten staan, ze kon als Zeister kind de meisjes hier veel beter begrijpen dan ik. De plotselinge inzinking is eerst veel later gekomen, kort na Kerstmis."

Zuster Imholz kijkt veelbetekenend op de ouderwetse hangklok. Om negen uur zal Hilde Schumacher voor de deur staan.

„Is er nu nog iets persoonlijks, dat je bespreken wilt?” vraagt ze. „Je kwam laatst wat ongelegen, nu heb ik nog een minuut of tien voor je.”

Maar dat hoekje van haar hart weet Karin voor goed gesloten. En dan — tien minuten. De stok achter de deur.

Ze staat op.

„Er zijn dingen, die men ten slotte toch beter met God alleen verwerken kan, vindt u ook niet?”

„Als 't ten minste niet iets is tussen mens en mens, dat vóór het Avondmaal moet worden bijgelegd.”

Karin glimlacht flauwtjes.

„'t Betreft alleen maar een verdriet, dat ik moet leren dragen,” zegt ze. „Daar kan werkelijk niemand me mee helpen.”

„Als ik je teleurgesteld heb, dan vraag ik je daarvoor vergeving. Ik heb vaak erge last van mijn voeten, ik nam een voetbad, een beetje vreemd in de zitkamer, maar ja, de kachel brandde nog zo goed en ik word een dagje ouder, ik ben nogal kouwelijk altijd. Dit Hollandse klimaat is m'n kruis. Ik kón je werkelijk niet ontvangen, maar ik heb voor je gebeden, voor jou in 't bijzonder.”

Getroffen ziet Karin het kleine vrouwtje aan. Ze bloost nog van haar bekentenis. Dan slaat de klok haar negen slagen. Na de laatste slag vallen er drie stevige kloppen op de deur. Hilde Schumacher meldt zich. Men kan zich niet voorstellen dat ze anders zou kloppen, dan ze doet. „Gezegend Zusterfeest,” zegt Agathe Imholz, haar hand uitstekend. Snel, impulsief bukt Karin zich en geeft haar een kus. Dan wipt ze de deur uit, de verbaasd doende Hilde voorbij. *Die hele avond lacht haar ziel binnenin haar.*

Hilde vertoont zich niet meer en is de volgende middag aanmerkelijk minder stekelig.

„Toch wel fijn, Zusterfeest,” zegt ze. „Och, jó, we hebben ten slotte nog een hoop fijne dingen in de gemeente, kom daar ergens anders eens om. Zeg, maar ik heb geen witte doek. Toe, wees een dot, en vraag of ik die van zuster Benoît mag lenen. Als ze 't tenminste geen ontheiliging vindt, haar doek om mijn wereldse body.”

„Ach, hou toch op,” valt Karin woedend uit. „Jij probeert altijd alles te

bederven met je stekelige opmerkingen. Zo is tante Clara niet, zo is niemand hier. En dat weet je heel goed.”

„O, sorry. Je hebt gelijk, Karin, ik ben een mispunt. Maar er is nog hoop, zegt zuster Imholz. ’t Was toch wel fijn, om eens met haar te praten. Ze meent ’t heus wel goed. Ik moet gaan. Je vraagt ’t wel, hè?”

„Natuurlijk,” zegt Karin, nog kort aangebonden.

Hilde verdwijnt haastig naar kantoor en Karin ruimt hun beider etenstafel af. Sedert een week maakt ze de maaltijden klaar, ze heeft er alle tijd voor. En Hilde vaart er wel bij.

Het Zusterfeest wordt een dag van blij geluk voor Karin. Alle nevingedachten aan wat geweest is, of had kunnen zijn, blijven haar verre. Er is een geest van saamhorigheid en feestelijk voelen, die allen draagt en wanneer ze ’s middags in het liefdemaal tussen haar koorgenoten op de voorste kerkbanken zit, het witte kerkmutsje op, de witte doek als vreugdesieraad over de zwarte japon, dan ondergaat ze een moment van grote opgevevenheid, waarin aan haar geluk niets meer ontbreekt. Met diepe verwondering ziet ze het eenvoudige, plechtige gebeuren van het liefdemaal, zang van het kerkkoor, het lezen van psalmwoorden, een gemeenschappelijk lied. En dan komen de broeders en zusters binnen, die de dienende geesten zijn van dit liefdemaal. ’t Wil Karin voorkomen dat een oud, vroom schilderij hier tot leven ontwaakt. Hoe kan Gods glimlach over Zijn kinderen opeens zo voelbaar worden, nu de zusters binnenkomen uit het zijkamertje, een geborduurd tulen omslagdoekje om de schouders gespeld en over hun zwarte japon een tulen schort. Het mutsje, de witte halve handschoenen, de glimlach van te mogen dienen, het feilloze ingesteld zijn op elkaar, de grote innerlijke rust, dat alles heeft een paar eeuwen getrotseerd. Evenals de grote, blauwgelakte manden, die ze tussen zich in dragen en die gevuld zijn met kleine, verse krentenbroodjes. Zo gaan ze de rijen langs en aan de andere zijde doen de broeders hetzelfde en ieder van de kerkgangers ontvangt zijn broodje met een goedheid, die het tot een heel bijzonder gezegend geschenk maakt. Daarna wordt in kleine kopjes de thee rondgediend en de kinderen smullen argeloos hun broodje op, terwijl de ouderen behalve met brood, ook met de vreugde Gods gespijzigd worden.

Heel stil ondergaat Karin de zinvolle schoonheid van deze dienst en opeens begrijpt ze, waarom Agnes Maria haar hier een jaar gemeentelieven wil schenken. Behalve de erfenis van haar peettante, moest ze ook leren het erfdeel der Herrnhutter vaders met hand en hart in ontvangst te nemen. Levensvastheid en levensvreugde. Karin voelt zich zo rijk daarmee begiftigd,

dat 't haar haast voldoende voorkomt voor deze dag. Maar dan komt in 't stille avonduur nog Gods grootste geschenk, de afzondering van het Heilig Avondmaal. Is het niet, alsof hun aller Meester, Jezus Christus, zelf door hun rijen gaat en hen aaneensluit tot een hernieuwd, hecht verbond? Dierbare oude liederen worden gezongen, vele van von Zinzendorf, anderen dateren uit een nog oudere periode, toen de Moravische Broederkerk voor haar bestaan moest lijden en strijden en ieder lied in de eigen volkstaal een kostbare schat betekende, die men meenam als wachtwoord, het moeilijke leven in.

Eerst na de dienst dringt het tot Karin door, dat deze geheel in het Duits werd gehouden, in de taal, die ze gehaat heeft omdat hij verband houdt met jaren van ellende gevolgd door het fusillieren van haar enige broer. Nu heeft ze in deze taal het Avondmaal gevierd! 't Geeft haar een verwondering, die tegelijk grote geruststelling is. In het oude erfdeel zijn dus nog zo sterke krachten werkzaam, dat ze aan alle aardse stemmen het zwijgen kunnen opleggen, hoe fel en radicaal ze zich soms ook mogen uiten.

IX

Hilde doet haar best, dat valt niet te ontkennen. Ze klemt zich aan Karin vast, alsof deze de oudste, in plaats van de jongere is. Als tegenprestatie wil ze Karin introduceren bij haar allerbeste kennissen, „de enigen, die het werkelijk goed met haar menen”, een boekhouder van de engros-zaak, die op het Broederplein zijn domicilie heeft, met zijn jong gezinnetje. Beslist, Karin moet eens meegaan op een avond, de mensen zullen 't fijn vinden. Ze hebben haar trouwens al een paar maal uitgenodigd. Echt waar! Dus zullen ze een paar weken na het Zusterfeest er naar toe. 't Weer is omgeslagen van aanvankelijke zomerwarmte tot het gewone, koele Juniweer. Maar de bloemen bloeien en de lanen zijn groen en er is toch zomervreugde in de lucht als Hilde en Karin naar de buitenwijk fietsen, waar het huurhuisje van Jolle de Jong staat. Twee onder één kap, met erkerkamer en miniatuur-balconnetje, met een achtertuintje, waarin, behalve een bescheiden kippenren, wat bessenstruiken en een aankomend pruimenboompje staan; met een voortuintje, waarin een rond bed bolbegonia's prijkt en een donkerrode rambler opklimt tegen het hek van ijzergaas.

En op zij van 't huis de onmisbare garage, die nuttig is voor allerlei dingen, behalve voor de auto, waarvoor zij gebouwd is. Nu staan de kinderwagen en de fietsen er in, standvergeten naast een nederige vuilnisemmer en aan

haken hangt de grote wastobbe naast het tuingereedschap, dat Jolle op zijn zomerse vrije uren ijverig hanteert.

Hilde kent het klappen van de zweep. Zij rijdt ook hun fietsen er in, daar, na een korte opklaring, een nieuwe regenbui zich aankondigt. En dan maakt Karin op het kleine rechthoekje van de granitostoeper al kennis met het aardigste, goedlachse, blonde dikkerdje, dat ze ooit heeft meegemaakt.

„O zeg, enig dat jullie er zijn! Ik heet Annie hoor, dat mevrouw of gezuster, daar kunnen we niet tegen, hè Hil? En zal ik meteen maar Karin zeggen? Je merkt, Hil heeft al 't een en ander verteld.”

Binnen rijst uit zijn diepe stoel de Friese reus op, die Jolle de Jong heet, de stille werker, de accurate kantoomens, die het klaar speelt om een Jag en een nacht te blijven zoeken naar drie verloren centen en die dus voor „de zaak” onmisbaar geacht kan worden. Maar in zijn vrije uren is hij de filosoof, die achter zijn brede voorhoofd van flegmaticus velerlei gedachten kweekt en ordent, stoer en stevig, zorgvuldig in rij en gelid als de cijfers in zijn kasboek en de bonen- en aardappelpollen op de vrije Friese akkers. Afstammeling van een oud Fries Menistengeslacht, daarbij een vrijbouter van natuur, is hij vrijwel als geestelijk dakloze naar Zeist gekomen, onvoldaan over zijn innerlijk bezit en afhellend naar het troosteloze niveau, waarop men eigenlijk geen ingrijpen van God meer verwacht. Niet vermoedend, dat vlak naast de begeerde baan van boekhouder aan de exportzaak der Broedergemeente, iets veel beters voor hem gereed lag. Bij een begrafenis heeft hij voor het eerst 't glanzend witte kerkje betreden en een dienst meegemaakt. Feitelijk was daarmee het pleit al beslist, de dakloze zwerver had zijn geestelijk thuis gevonden. Ze zijn trouwe kerkgangers geworden, hij en zijn Annie en na rijp beraad hebben ze zich in een Zaterdagavonddienst aan de gemeente verbonden.

Dat is nu alweer enkele jaren geleden en Jolle noch Annie hebben er ooit spijt van gehad. Dat niet één gemeente uit heiligen bestaat heeft Jolle de Jong ook ervaren. Hij heeft echter zo'n eerlijke natuur, dat zijn eigen overtredingen hem altijd snoder voorkomen, dan die van anderen en daardoor wordt het evenwicht slechts heel zelden verbroken.

Aan zijn Annie heeft hij een gemakkelijk vrouwtje, dat letterlijk en figuurlijk hoog tegen hem opziet. Een zonnig huismoedertje dat over schaduwen niet eens graag práát, laat staan, dat zij die toe zou laten in haar huis. Bij die schaduwen, al zijn het dan de lichtere gevallen, behoort ook de vormelijkheid in de omgang, die aan haar wezen vreemd is en waarin ze trouwens ook niet is opgevoed.

„Ik weet er niks van en ik vind 't niet leuk ook”, is haar afdoener, terwijl

ze als 't ernst wordt, de Apostelen en Bijbelse vrouwen er bij haalt met de niet zeer gedurfde bewering, dat deze met al die idiote poespas óók niets te maken hebben gehad. „Ze noemden zelfs de Here Jezus gewoon bij Zijn naam, nou, wat zouden wij dan!”

Zo kan ze ook heel vlot Karin behandelen als een jarenlange goede kennis, waarvoor ze haar zonnetje eens extra laat schijnen.

„Weer een andere wereld,” constateert Karin verbaasd en poogt zich er in te schikken. Wat moeilijk misschien, doordat ze de portée van Annies vele woorden niet helemaal aanvoelt.

„Hoor eens”, lacht Annie, „jullie zijn net iets te vroeg gekomen. Had je dat niet beter kunnen afmikken, Hil? Nou moet ik Anneke nog helpen. Afijn, ga maar mee naar boven, dan mag je me assisteren.”

„Anneke is onze jongste dochter van vijf maanden”, licht Jolle toe. Annie veronderstelt dat de hele wereld dat weet. „Ze is altijd drijfmat om deze tijd.”

„Lees jij nou nog maar een beetje. Kom mee, jongens!”

Dan gaan achter het gastvrouwje Karin en Hilde de trap op, zo petieterig klein en smal na de voorvaderlijke trappen van het zusterhuis, dat Karin meent, met dwarse voeten te moeten lopen. Ze komen in de slaapkamer, die met de litsjumeaux, de linnenkast, een wieg en een babycommode al zo goed als geheel gevuld is. Met de handigheid van een poes in een bekend pakhuis neemt Annie haar weg. Hilde blijkt op dit terrein ook bekend te zijn, maar Karin blijft met wantrouwig aarzelen in de deuropening staan. Zij, de vreemde, in dit intieme heiligdom?

„Karin, meid, kom d'r gauw in en doe de deur dicht, dan zal ik mijn natte ondeugd er uit halen.”

Uit de wieg komen kleine geluidjes, die toenemen in overtuigingskracht, nu Annie zich er in buigt. En dan raapt ze handig het fijnste en allermooiste rose kindje er uit op, dat Karin ooit heeft gezien. Even houdt Annie haar schat omhoog.

„Daar was ze dan! Zeg maar dag tante Hil, dag tante Karin. Nou mogen jullie eens zien, hoe lekker nat ik me geregeld maak.” Vlug wordt ze op het kussen gelegd en van de natte windsels ontdaan.

„Zo jongens, en nou maar helpen. Hil, m'n flesje is nog beneden en dat is jullie schuld, dus jij mag 't voor me halen. Voel eerst, of 't op temperatuur is, Hil. En Karin, jij mag Anneke vasthouden, onderdehand dat ik de luiers krijg.”

Karin bekijkt het beeldige kindje, dat met haar ondoorgroendelijke sprookjesogen de vreemde ernstig opneemt. Ze komt zichzelf hopeloos groot en grof

voor en bitter onhandig meteen, maar Annie neemt de taak al weer van haar over en Hil komt met de fles aanhollen en verder heeft de zaak een vlot verloop.

„Hier tante Hil, jij hebt de oudste rechten, jij mag haar houden, terwijl ik de wieg doe. Zie je wel, door en door geplast. Je zou ze toch!”

Met aandoenlijke aandacht neemt Hilde het kindje van de moeder over. Karin kan niet laten er met verwondering naar te kijken. Van haar spitse stekeligheid, zelfs van haar hoekigheid, is niets meer over. Ze zit met het kindje op haar schoot en buigt zich er even knuffelend over heen en de levenswarme blos op haar wangen maakt haar opeens tot een bijna mooie jonge vrouw.

„Dit is de echte Hilde”, weet Karin. Op hetzelfde ogenblik voelt ze de laatste weerstand die ze nog tegen haar buurvrouw handhaafde, wegzinken.

„Hil en de kinderen en de kinderen en Hil, waar Hil?” babbelt Anneke terwijl ze het kussentje opschudt. „Maar nou gaat de litse pop er weer in, zeg maar: dag tantes en vriendelijk bedankt. En gaan jullie nou ook maar naar beneden. Hil, wil jij even theewater opzetten? Dan hoef ik straks niet naar de keuken te lopen.”

„Wil je de andere twee ook even zien?” vraagt Hilde op 't portaal.

„Andere twee?”

„Ja, ze hebben er drie. Drie meisjes. Zachtjes doen hoor, ik weet me geen raad voor Jolle als we ze wakker maken.”

„Maar dan . . .”

„Wel nee meid, kom maar mee. 't Is toch zeker een buitenkansje, om ze nog even te zien?”

De deur van het allerkleinste kamertje wordt geruisloos verder open geduwd en dan ziet Karin bij het gedempte avondlicht de zusjes liggen, ieder in een hoog-omheind wit ledikantje, rozig en blond, vergrote uitgaven van het kleintje in de wieg.

„Jolina”, stelt Hilde de oudste fluisterend voor.

„En dit is Hilde, mijn petekind”, vervolgt ze met voldoening. „Ze hebben haar ook naar mij genoemd, maar wij maken er Hillie van. Kom nou maar gauw mee. Meid, doe zachtjes.”

Beneden vinden ze Jolle, die nu met traag gebaar, gevolg van spijt, zijn boek terzijde legt en de bezoeksters gelaten aanvaardt. Karin krijgt al vast een stoel, terwijl Hilde fluitend het theewater op gaat zetten. Wanneer dan ook nog Annie binnenkomt, een hoge blos van agitatie op de toch al kleurige wangen, is het spul volgens haar zeggen compleet. Karin hoort duidelijk, dat ze meent wat ze zegt, wat echter niet wegneemt dat zij voor haar deel

zich nog tamelijk overcompleet voelt in dit kringetje, waar Hilde de intieme gast is.

„Jolle z'n boek is al dicht”, lacht ze. „Hebben jullie de sleutel, kinders?” Ja, Hilde heeft een huissleutel, dus behoeven ze niet om klokslag tien binnen te zijn. Wat wel heel goed uitkomt, want met al het baby-ceremonieel is 't langzamerhand negen uur geworden. Annie ontsteekt een staande schemerlamp, *de* schemerlamp op gedraaide houten voet, geschenk van Jolles collega's op hun trouwdag, en een paar kleine, kleurige wandlampjes. Volvoering glanst op haar mollig gezichtje. Zo voldaan moet zich een zilvermeeuw voelen, wanneer hij in zijn duinnest een paar maneschijn-mooie schelpen aan de overige camouflage toevoegt, ze zorgvuldig schikkend om de kostbare eieren. Ja, maar Annie hééft haar huishoudentje in orde, haar kinderen, haar keukentje, haar linnenkast. Jolle krijgt de rust en het geluk die hij haar schenkt met ruime interest terug. In haar weinige sombere ogenblikken is het haar zorg, of Jolle dit alles wel dóór heeft. Heeft hij werkelijk wel enig begrip voor het overleg en de moeite, de lichamelijke inspanning ook, die haar dit alles kost? Och, ze hunkert soms naar een vrolijke erkenning van Jolles kant, naar een spontaan meegebrachte verrassing, een bloemetje, een flesje odeur, naar iets heel kleins, dat gróót zou worden, doordat het van Jolle kwam. Maar zoiets ligt absoluut buiten Jolles gezichtskring. Zijn moeder heeft in haar huishouden geploeterd, zijn zuster deed en doet hetzelfde, 't is volmaakt vanzelfsprekend dat zijn vrouw het niet anders aanlegt. En — ze heeft immers alles, wat ze begeert? In zijn schema passen geen kleine verrassingen en het hunkeren van Annie merkt hij niet op.

„En hadden jullie een fijn Zusterfeest?” vraagt ze, terwijl ze de theekopjes rondgeeft. „Ik zat in 't Liefdemaal met Jolientje, maar tante Hil had er natuurlijk geen erg in. Nee, stil maar, niemand heeft de ogen op zijn rug en ik was ontzettend laat. 't Is zo'n toer, om op tijd klaar te komen en dan dat eind fietsen met Jolien achterop. Ik had een beetje spijt, dat ik 't niet mee kon vieren. Wij hebben dan wel in September ons feest, maar . . . och, weet je, jullie kunt 't zo helemaal zonder zorg vieren. Als je een huishouden hebt, is alles zo verdeeld. Er is dan zoveel, dat je voor jezelf haast geen tijd meer over hebt. Maar Jolien was gelukkig besloten om braaf stil te zitten en heel lang over haar krentenbroodje te doen. En zo had ik echt rust om met jullie mee te genieten.”

Jolle schudt zijn hoofd. „O, o, die vrouwen, inconsequenter wezens zijn er niet.”

„Wat ben je weer goed op de hoogte,” smaalt Hilde. „Wat een zelfkennis

toch! Adam was wat blij, toen Eva hem de helft van de appel gaf en 't smaakte hem best. Maar later gaf hij de hele schuld aan Eva. Waarom was ze ook zo inconsequent om Adam 't beste deel te geven? Want dat deed ze beslist. Dat doet ze nou nog! Is 't niet, An?"

„Nou ja, zo diepzinnig kan ik niet redeneren, hoor, maar als 't werk je zo vaak over de handen heen loopt, drie kinderen moet je denken en helemaal zonder hulp, en dan verleden jaar toen ik in verwachting was, nou dan denk ik echt wel eens even . . .”

„Nou?" vraagt Jolle, „wat denk je dan?"

„Dat het voor hen hier toch wel fijn is, dat ze rustig 't Zusterfeest kunnen vieren," is Annies antwoord, met een onverwacht politieke inslag gegeven.

„Precies wat ik beweer. Inconsequent tot het uiterste. Dat wil met alle geweld getrouwd zijn. En als ze 't zijn dan wordt 't te veel, dan zouden ze terug willen krabbelen."

„O, helemaal niet waar! dat weet je heel goed, Jolle," zegt nu het kleine vrouwtje, met bijna tranen in de ogen.

Denkt die grote vent, dat hij zelf volmaakt is? Denkt hij dat 't niet ook aan hem kan liggen, als Annie soms de moed verliest? Waarom laat hij haar geen hulpje nemen. Komt zeker niet bij hem op.

Karin overlegt het, doch spreekt het niet uit. Ze is hier nog de vreemde. En dan de taal, de taal, waarmee de anderen zo rap overweg kunnen!

„Jolle, je neemt je woorden terug," dreigt Hilde half schertsend. „We zijn niet inconsequent. Zeg dat na. En anders geen thee meer, Annie!"

„Nou, vooruit dan maar. Wij zijn niet inconsequent."

„O, mispunt! Je houdt me voor de gek, waar ik bij zit! Herzeg: vrouwen zijn niet inconsequent. Denk aan de thee."

„Vrouwen zijn niet inconsequent, ze zijn alleen maar merkwaardig."

„Weer wat nieuws, enfin, 't klinkt niet slecht. En mogen we ook weten, waarin die merkwaardigheid bestaat?"

„Nou b.v. van een kerkdienst genieten, waar je de helft niet van verstaat."

„Je weet toch waar 't om gaat," verdedigt Annie zich weer.

Maar Jolle gaat onverbiddelijk voort:

„En Jolina geniet op haar manier, terwijl ze helemaal niets, maar ook geen syllabe verstaat."

„Nou ja, zo'n kind ook!" roepen Annie en Hilde tegelijk.

„Hoe oud is ze helemaal! Amper vier! Dat die geen Duits verstaat is duidelijk! 't Hollands zou ze ook niet verstaan hebben."

„Goed, Jolien is vier. Dat is ten slotte tot daaraan toe. 't Gaat nog boven haar begrip en dat is niet erg. Maar er zijn ook acht- en tien- en twaalf-

jarigen, en ouderen, die een Duitse dienst niet kunnen volgen. En 't zijn kerkdiensten, daar gaat 't om. 't Is niet een concert, waar we heengaan, maar een kerkdienst, waar we voedsel voor onze ziel moeten opdoen. Wat in tweede instantie weer voedsel voor de gemeente is. Hoe kan een orgaan in leven blijven, als 't voedsel niet goed is toeberaid!"

„En daarmee zit Jolle op zijn stokpaardje!" constateert Hilde. „Hoera, jongens!"

„Wacht even, voordat je steigeren gaat," lacht Annie al weer. „Eerst een tweede kopje thee. Wat denk je, Hil, mag hij er ook een hebben?"

„Voor deze keer," zegt Hilde. „Toe maar, Annie."

Jolle schokschoudert langzaam.

„Och, stokpaardje — stokpaardje is eigenlijk een misselijk woord, een dooddoener. 't Betekent: wie er op rijdt, is idoot. Maar je zult me toch gelijk moeten geven als ik zeg, dat zeker de helft van de gemeente niet meer voldoende lééft in 't Duits, om er innerlijk van te kunnen groeien. Je zult toch ook met me eens zijn, dat dit Gods bedoeling is met de kerk op aarde. En wat denk je, zou er niet meer geestelijk leven zijn, als de mensen beter wisten, wat ze geloofden. En ook, wat ze feitelijk niet geloven, wat ze alleen maar van geslacht op geslacht hebben na-gepraat en na-gezongen in een vreemde taal?"

„O, natuurlijk," zegt Hilde, in volle ernst opeens. „Je kunt een gemeente niet conserveren in een vreemde taal en dan nog denken, dat 't een levende gemeente blijft. Maar we zijn toch op de goede weg, Jolle."

„Zeker, dat zijn we. En nu blijkt 't, dat al die dingen evengoed in 't Nederlands gezegd kunnen worden als in 't Duits, zonder de bijzondere sfeer te verliezen. Is 't niet, Karin? Dat kan in 't Deens toch ook?"

Karin schrikt op, nu ze in 't gesprek betrokken wordt. Ze heeft 't kunnen volgen, maar heeft in 't Deens haar gedachten verwerkt, rustig, afzijdig.

„Ik woon niet in een Broedergemeente," zegt ze, „wij gaan naar de kerk waar vader organist is, die is natuurlijk Deens. Maar ik denk, er moet een verbindingstaal blijven. Wanneer ik alleen Deens ken en ik kom in Zwitserland, of hier, of in Duitsland, dan kan ik niet met de mensen verkeren, al is 't in een Broedergemeente. En wat héb je dan aan elkaar. En aan de kerk."

„Dat heb ik ook al eens gedacht," zegt Hilde, „toen onlangs een Duitse en een Amerikaanse broeder bij ons waren. We moeten drietalig worden, Hollands, Duits en Engels, er zit niet anders op. Want verbinding moet er blijven, dat is duidelijk."

„Neem dan eerst een snoepje," presenteert Annie, terwijl ze een miniatuur glazen schaalje rondgeeft.

„De volgende keer fuif ik,” belooft Hilde, terwijl ze uitzoekt, „ten minste als de financiën 't dan nog toelaten,” vervolgt ze neerslachtig.

„Nog altijd verslaafd aan de sigaret?” informeert Jolle.

„Och, jó, je moet toch wát hebben!”

„Hè, toe Hil, laat dat roken,” vraagt Annie. „Ik heb er pas nog over gelezen. 't Is heus niet goed voor meisjes en vrouwen. Eerst heb je er geen erg in, maar later . . .”

„O,” lacht ze opeens, „en stel je eens voor, dat ik Anneke hielp met een sigaret in de mond! Boven de babycommode! Of toen ik haar nog zelf voedde!”

„Nou ja, jij!” valt Hilde bruusk uit. „Maar ik trouw niet, als je daarop soms doelt. Gun mij m'n armzalige rokertje maar. Jij een man, en ik een rokertje.”

„Hè, Hil!” verwijt Annie.

„Waarom doet ze nu toch weer zo?” vraagt Karin zich af.

„Zoals ze straks met 't babytje zat . . . en zoals ze zich over Hillies bedje boog . . . Hoeveel Hildes zijn er eigenlijk?”

Maar 't wordt hun tijd. Of ze gauw nog eens terugkomen? Karin ook?

O, graag!

Op de reeds stille buitenlaan blijkt, dat Karins lantaarn 't niet doet. Een eind fietsen, clandestien, kan wel gewaagd worden. Daar de kans op een ontmoeting met glimmende knopen echter groter wordt, besluiten Hilde en Karin verder maar te lopen naast de fietsen. De avond is droog en zacht geworden. 't Dennenbos, dat de achtergrond van deze buitenwijken vormt, geurt om strijd met de vele rozen, die de hekjes omslingeren. Hier en daar plekt een blanke jasmijn of houdt een vlier zijn schermen roerloos gespreid. Hilde steekt haar arm door die van Karin. Haar stekels zijn weer neergeklapt in deze zuivere atmosfeer, die tot vertrouwelijheid dringt.

„Fijne mensen, hè?” vraagt ze. „Jolle is wat zwaar op de hand. Hij wil altijd disputeren en bij Annie kan hij daarmee niet terecht. Annie is een schat, maar ze kan tegen Jolle niet op. Als hij daar nou maar geen misbruik van gaat maken. 't Ligt hem, zonder dat hij 't weet en dat is 't gevaarlijkste.”

„Je vindt me natuurlijk een mispunt,” gaat ze na een poosje zachter verder. „Iedereen vindt me een mispunt met mijn scherpe tong. Mispunt — weet je wat dat betekent?” onderbreekt ze zichzelf lachend opeens. „O ja? weet je 't? Niet veel moois hè? Nou, ik bén ook een mispunt en ik gedraag me er ook naar. Alleen Jolle en Annie vinden me geen mispunt. Daarom ben ik daar zo graag, begrijp je? En de kinderen zijn schatten, ik geloof heus dat die een beetje dol op me zijn.”

„Als je altijd zo was als bij Annie, dan hoefde je nooit te denken dat de mensen je akelig vinden.”

„Altijd zo zijn? Kind, dat kan ik niet. Ik ben eenmaal in dit schuitje gekomen, nou vaar ik verder. Ik kan er niet meer uit. En waarom zou ik ook?”

„Ja,” zegt Karin twijfelmoedig. „Om alles natuurlijk, om jezelf, je doet jezelf schade door zo bitter te zijn. En om anderen, om de hele sfeer en om later . . .”

„O, later . . .” snuift Hilde minachtend. Dan opeens: „Ben jij wel eens bedrogen, Karin? Nee hè, niks voor jou.”

„Hoe bedoel je?” vraagt Karin in spanning.

„Ik ben verloofd geweest, twee jaar lang. Ik dacht, dat hij veel van me hield en ik kon mijn leven niet anders denken, dan dat wij samen . . . Toen maakte hij 't uit, en dat had hij niet mógen doen. We waren te veel samen geweest, en ik had geen thuis, moet je denken, ik woonde toen op kamers in Amsterdam. Hij zat bij me, of hij kwam en zo van 't één op 't ander. Twee maanden later was hij verloofd met een rijk meisje, dochter van z'n baas, ik kreeg een kaart van ze. Toen ben ik hem gaan haten. Daarom ben ik ook niet aan 't Avondmaal geweest. Zo, nu weet je dat ook. Nou kun jij me ook een mispunt vinden. Eigenlijk ben ik gek, dat ik je dit vertel. 't Komt door deze idiote avond, je zou je hart aan iemand willen geven . . .”

O, inderdaad, Karin begrijpt wat er woedt in Hildes leven. Een grote deernis beweegt haar. „Er is toch vergeving, Hilde,” zegt ze zacht. „En herstel, daarom vieren we toch telkens weer het Avondmaal, omdat we vergeving en herstel zo nodig hebben?”

„Theorie! Vergeving, daaraan kan ik nog wel geloven. Maar herstel? Eerherstel, zullen we zeggen? Kom nou!”

„Toch is 't zo, Hilde, en dat weet je heel goed. Jezus is er voor gestorven en opgestaan, dat we 't zouden hebben. 't Is de enige werkelijkheid, waarbij we kunnen leven, ik weet 't zeker. Denk je, dat ik nooit iets ondervonden heb, Hilde? Ik ben bijna zeven en twintig!”

„Jij? Nee, ik meende, dat jouw leven . . . Je maakt zo'n serene indruk, Karinke.”

„'t Kan niet anders,” denkt Karin, „'t wordt van me geëist.”

Dan offert ze aan Hilde het leed van haar leven. Met zachte stem vertelt ze van Sven, slechts even aanstippend de feiten. Onder het vertellen voelt ze de hunkerende spanning van de ander. En tevens ondergaat ze de vreugde van te mogen offeren.

„Och arme ziel,” zucht Hilde, als Karin zwijgt. „Jij dus ook! Maar toch is

't anders, Karin. Anders dan mijn geval. Jij bent gebleven, die je was. 't Heeft jou niet aangetast. Dat heeft 't mij wél gedaan. En dat is nou net precies 't verschil, weet je."

„Och," houdt Karin koppig vol. „Graadverschil. Wat betekent dát voor God? Er is vergeving en herstel. Voor jou even goed als voor mij en iedereen. Vraag er toch om, Hilde, je hóeft niet verwoest te worden."

Ze zijn op het Zusterplein gekomen. De verlichte kerkklok vertelt, dat 't over half twaalf is. Nu is 't zaak, de fietsen geruisloos de gang in te sjarren.

„Morgenochtend om zes uur smijt ik ze er even geruisloos weer uit," belooft Hilde. „Als Imholz 't merkt, krijgt ze er wat van, maar om zes uur maft ze nog lekker."

In de gang doet Hilde iets, wat ze nog nooit heeft gedaan. Ze slaat haar arm om Karins schouders en geeft haar een kus. „Je bent een lieverd," zegt ze hartelijk, „en ik ben blij, dat je gekomen bent. Maar toch ben je een beetje gek, dat je Sven hebt laten schieten. Ik had hem stilletjes laten scheiden hoor!" Meteen is ze haar kamer binnengewipt en sluit de deur. Met wonderlijke gevoelens treedt Karin haar eigen kamer binnen. Bij de deur ziet ze rond in de reeds zo vertrouwde omgeving. „Tante Agnes," denkt ze warm. En later: „Wat is er veel werk. Zelfs in een Broedergemeente. En ik . . . ik schijn er een heel klein beetje aan mee te mogen doen. O, 't leven is heerlijk! Héerlijk! Heerlijk!"

X

Bep Bergmanns staat in het keukentje van haar woning aan het Zusterplein. Een zonnige zomermorgen. Maar in het keukentje, dat door zijn grote vensterruit op het Noordwesten uitziet, hangt nog de kilheid van de nacht. Zuster Bergmanns heeft de kopjes en bordjes van het ontbijt weggewassen en giet nu de koffie op. 't Is mooi, wanneer die straks klaar is, als de kerk uitgaat. Hierna nog éénmaal, weet ze en kijkt naar buiten in de tuin, wachtend op het geduldig doorlopen van de filter. Ieder jaar opnieuw weer lijkt die tuin haar een wonder. De oude bruine beuk bij de achterhaag vangt in zijn brede takkenspreiding de volle morgenzon. Tussen 't nog tere, rode blad maken een paar tortelduiven elkaar hevig het hof, de doffer klapwiekend met zijn vlerken om zijn mannelijke kracht te tonen, het duifje eigenwijs draaiend met haar kopje om te laten zien, dat ze zichzelf een niet te versmaden partij vindt. Maar met toch genoeg belangstelling in de vrijerij om

de doffer aan zijn plaats te binden. Prachtig is het speelse beweeg van de zilvergrijze vogels tussen het zondoorvloten rode blad.

Dan gaan haar ogen naar de jasmijn, die nog niets van zijn blanke pracht heeft laten vallen en vandaar nog lager, naar het grote middenperk, dat in zijn bloesemmengeling een tuinsprookje uit overgrootmoeders dagen gelijkt. De gele toortsen schieten er, in de strijd om het licht, meterhoog op naast teunisbloemen en floxen. Paarse riddersporen wiegelen aan ranke, gebogen stengels hun klokjes er tussen en de lupinen, paarse, rode, gele en witte, heffen hun sterke kaarsen fier omhoog. En alsof het kleinere goed ook een heurt moet hebben, de Oostindische Kers kruipt tussen alles door met zijn ranken en doet zijn wonderlijke gespoorde bloemkelken recht omhoog schieten tussen het overvloedig groen. Een wilde groei, waarover iedere vakman zijn hoofd zou schudden, maar waarover naar Beps vaste overtuiging, zelfs de Engelen kunnen lachen.

En voorts, waar zouden ze het geld vandaan halen, om daar tuinmanswerk te laten doen! Abs verdienen er niet naar. Wordt het leven niet met de dag duurder? En nu de dokter geregeld bij Elsie moet komen, al maandenlang; nu er gekuurd moet worden, dit najaar weer opnieuw... En dat zal nog wel wat aanhouden ook.

Ach, nu begint dat stille, weë wenen weer in het moederhart. Ze gaat de koffie opgieten, haar handen moeten bezigheid hebben, haar gedachten ook. Voor dit stille wenen is ze bang. En is er wel reden toe? Men zegt immers van niet! Niemand heeft het nog uitgesproken, dat Elsies kwaal de ongeneeslijke vorm van bloedziekte is. Al sedert het eind van de oorlog is het kind niet meer de oude geweest. Ze was moe, besluiteloos, zonder veel initiatief. In het begin leek het zo natuurlijk en helemaal niet zorgwekkend. Duizenden, klein en groot kwamen de hongerwinter slechts heel langzaam te boven. Toevoer van vitaminen, leverinjecties. Ook de meest hardnekkigen werden langzamerhand weer de ouden. Alleen Elsie Bergmanns niet. Toen werd de stille strijd ontdekt tussen de rode en de witte lichaampjes in Elsies bloed. Een vreemde strijd, die de moeder als bijna satanisch aanvoelt. Maar dat zal wel komen, doordat ze met al haar vaardige moederliefde hierin machteloos staat. T.b., denkt ze wel eens, daar kun je tegenwoordig veel tegen doen. Bijna alles. Als ze het voor 't kiezen had... T.b. lijkt haar wenselijker dan dit sluipende kwaad, dit treurspel, dat zich afspeelt in de bloedbaan van haar kind. De witten, die het verliezen tegen de roden!

„We zullen het ineens maar flink aanpakken,” heeft de specialist gezegd. „Opname in het Diaconessenhuis, bloedtransfusie. U zult zien, mevrouw, ze komt als 'n heel ander kind terug.” Dit laatste zei hij, waar Elsie bij was. Bij

het uitlaten herhaalde hij het. Elsie heeft gekuurd. Ze heeft bloedtransfusies gekregen. Op 't laatst meende ze, dat er nu werkelijk geen druppel meer van haar eigen bloed door haar aderen liep. Wiens bloed zou het wel zijn? Van een man of een vrouw? Van een student, soldaat, onderwijzer, verpleegster of dienstmeisje? Daarover kan men heel wat dolle fantasieën maken, en over die fantasieën is op de bezoeken heel wat gelachen. „Maar ben ik eigenlijk nog wel uw Elsie? Ben ik niet een vreemdeling geworden?” Ook dit werd lachend gezegd, maar met een ondertoon van onbestemde vrees. Juist het bloed betekent immers zo veel in een mensenleven. „'t Bloed heb je cadeau gekregen, dat is dus van jou,” heeft Bep geantwoord met een mengeling van ernst en scherts. „En jij bent met je nieuwe bloed van ons, net als vroeger.”

Och natuurlijk, 't was ook maar onzin, die vraag.

„'t Bloed is van jou.” En als dat bloed nu eens weigert zijn nieuwe dienst aanvaarden? Als 't zich niet wil aanpassen, als de strijd blijft voortduren, als de witten het blijven verliezen, ondanks alle moeite? En wat gaat zo'n ziekenhuis vervelen! Wat wordt er verlangd naar het huis op het Zusterplein, naar alles wat daar is en naar Elsie uitziet! Om gedeprimeerdheid te voorkomen, mag Elsie eerst weer 'n paar maanden thuis zijn. Onder contrôle natuurlijk. In de winter wil de specialist de kuur herhalen. En dan, wel dán zal de strijd gewonnen worden. Tot zo lang schrijft hij een rustig leventje voor. Niet naar school, neen, ook geen huiswerk; niet veel althans. Veel voor 't open raam, zorgeloos zijn, lekker eten. Mulo-examen? Och, laat dat voorlopig toch schieten! Als Elsie er helemaal boven op is, gaat het leren met des te meer animo. En wat zou nu zo'n Mulo-examen! Neen, er is niets ernstigs uitgesproken. Toen niet. En ook later niet.

Maar toch, in stille ogenblikken dansen er nieuwe schrikkaanjagende fantomen door de geest van Bep Bergmanns. Ze dwingen haar fantasie langs wegen, die ze niet wil gaan. Elsie erger en erger wordend . . . een lege plaats in huis . . . een moederhart, dat dit niet en nooit zal kunnen dragen . . .

Hoe zal Ab zich houden? En Bert, hun jongen, die al bijna 19 is? In een oogwenk overziet de moeder soms al deze dingen. Ze schudt ze af als een aanval van de boze en werpt zich op haar bezigheden in huis. Ze probeert de fantomen weg te zingen, ze weg te bidden in haar schaarse stille tijd. Geheel verdreven worden ze echter nooit, in de een of andere uithoek van haar bewustzijn blijven ze hangen en komen te voorschijn wanneer het hun goeddunkt. En vaak zo onverwacht als op deze Zondagmorgen, nu alles spreekt van leven en herstel, van vreugde en overwinningskrachten.

Er begint 'n klok te luiden, sonoor en zwaar, nuchter en zonder enige fantasie. De dorpsklok luidt haar mensen bijeen. Bep Bergmanns glimlacht.

Zoveel jaren reeds heeft ze op Zondagochtend dit zware luiden beluisterd. Ze verstaat 't, als was 't mensentaal. „Kom! Kom!” roept de dorpskerk. „Maar bedenk dit, wanneer ge komt: niet alle kerkgangers zijn Hemelgangers! Gij allen wordt geroepen, toch zijn er slechts weinige uitverkorenen. Ik ben een kerk met een lang en groot verleden, ik kan 't weten. Nochtans doe ik mijn plicht en roep: Kom! Kom! Kom!”

Neen, neen, men zou zich werkelijk van deze kerk geen vrolijker gelui kunnen voorstellen. Maar nu, alsof het wachten slechts was op het sein van de dorpskerk, beginnen er andere klokketonen doorheen te spelen. Een veelstemmig klokkenkoor is 't, ernstig en zwaar de ondertoon, de stem van deze aarde, die donker is door lijden en dood. Doch daaromheen zingen en buitelen de heldere klanken van andere klokken, als kinderen in blijde dans om een goede oude grootvader. De vrouw aan het venster glimlacht dieper. De Roomse kerk, weet ze, die verderop staat en gretig-blij pronkt voor God en de mensen met haar nieuwe aanwinst van klokken. Dat jubelt en juicht en lacht en schalmeit en giet duizend vreugden uit over het dorp in Zondagsrust. Soms lijkt het speelse gelui doelbewust de sombere stem van de dorpskerk te omvatten, haar mee te nemen in vrolijke vaart en haar plagend het zwijgen op te leggen. Dan zwijgt de oude kerk, schijnbaar overwonnen, neergelegd door de pracht en de praal van de tegenstander. Maar onverwachts, op de adem van een of andere windstoot, maakt ze zich los uit de verwarmende omhelzing en treedt opnieuw naar voren, ernstig en zwaar en zeer betrouwbaar. Kom! Kom! Kom!

Geboeid blijft Bep Bergmanns luisteren naar de klokkenstrijd. Is 't niet, alsof de strijd der geesten vorm aanneemt in de gang der klokkenklanken? Reformatie tegen Rooms, Rooms contra Reformatie.

En daar de hele wereld nu toch zo vol is van klokkezingen, mengt zich in de onmiddellijke nabijheid nog een stem er in. De roep van de Broederkerk om naar de glanzend witte zaal te komen en daar het Woord te beluisteren. Er is geen wedijver in deze klokkestem met de zware en rijke klokketonen der beide grote kerken. 't Is eenvoudig de heldere stem van een kind, dat andere kinderen oproept om samen naar Vader te gaan. Vader is daar! Vader deelt geschenken uit! Komt allen! Komt!

Warm slaat het hart van de luisterende vrouw. Dit is 't geheel eigene, de stem van de gemeente, die ze liefheeft, die haar thuis is geworden, naar lichaam en geest. De keukendeur wordt geopend. Ab staat op de drempel.

„Ik ga maar alvast, ik heb zaaldienst. Blijf jij thuis? Of wou je ook gaan?”

„Is Bert al weg?”

„Ja, de jongens floten hem beneden. Toen is-ie gelukkig meegegaan.”

„Fijn. Nou, dan ga ik ook maar. Elsie zegt, dat het om haar wel kan.”

„Natuurlijk, kind. Elsie redt zich wel. Zo ziek is ze immers niet.”

Vreemd om te horen na 't donkere fantomenspel, dat Bep zo pas nog heeft aanschouwd. In wat voor wereld leeft Ab, haar man, dat hij niets merkt en niets vermoedt van wat zich in werkelijkheid afspeelt? Hebben moeders dan een apart zintuig, dat hen doet vóórvoelen . . . vóórzien? Hoor, Elsie roept al.

„Mam, naar de kerk gaan, hoor! Je kunt gerust gaan, je wilt toch graag?”

„Ja kindje, ik wil graag. Heb je alles, wat je nodig kunt hebben? Niet door het huis gaan scharrelen, hoor Els! Aan de achterkant is het altijd nog koud en tochtig.”

„Mammie, ik belooft 't. Ga nou maar gauw. Je moet je kerkmuts nog opzetten. Weet je dat wel?”

„Lievelling, tot straks dan, hoor.”

Bep buigt zich diep over Elsie's bed voor het raam en geeft haar dochter een kus. Twee dingen, die ze zich de laatste maanden heeft aangewend, nu haar kind haar meer bewust kostbaar is geworden dan ooit tevoren. „Lievelling”. En een kus.

Daarmee koopt ze de tijd uit, die nog rest. Maar neen, zo mag ze niet denken. Er is geen enkele reden om alle hoop op herstel op te geven. Duizenden jonge mensenkinderen zijn verder heen geweest dan Elsie en 't leven heeft de strijd gewonnen.

Uit de commode in de gang neemt ze haar kerkmutsje; voor de spiegel, die er boven hangt, zet ze het op. Ze beziet zich even goedkeurend. Mooi staat het blauwe lint bij het grijs en wit van haar zomerjurk. De spiegel is oud, eigenlijk een erfstuk van het huis, overgegaan van de ene bewoner op de andere. Hij heeft een zwaar vergulde rand met drukke rococoversiering van mollige engeltjes, die vruchten en ranken laten vallen langs de rand. Het dikke glas is niet geheel vlekkeloos meer, maar de spiegel is een dierbaar meubelstuk, dat niemand graag zou willen ruilen voor een beter exemplaar. Zo zijn er ook kasten, op zolder nu. Zo is er ook een porseleinen kachel in Abs studeerkamer. Wie heeft de dingen gekocht? Niemand, die het nog weet. Hoeveel vrouwen hebben in de loop van tweehonderd jaar voor deze spiegel haar kerkmutsje opgezet? Hoeveel verschillende modes heeft dat mutsje overleefd? Heel jonge meisjes met kersrood band hebben dat verwisseld voor rose. 't Rose werd op een goede dag, de bruiloftsdag, blauw. 't Blauw werd vervangen door wit, wanneer de weduwenstaat was ingetreden. Het leven gaat voort en het sterven gaat voort en de levensgang weerspiegelt zich getrouw in het lint van de kerkmuts. Men moest ze kunnen zien, al degenen,

die hier gestaan hebben, in lange rok en nauwe keurs, in hoepelrok en crinoline, met opvlammende vreugde of nauw bedwongen smart. Geliefde en eenzame vrouwen, maar in allen als vaste kern van haar bestaan het zusterschap van de Herrnhuttergemeente, de bereidheid tot dienen, waar die gemeente haar nodig heeft, het heengaan door dit leven naar een blijde, eeuwige Sabbat, die door Christus' offer zekerder is dan iets op aarde.

Bep Bergmanns ervaart altijd een diepe gemeenschap met wie haar zijn voorgaan, zo vaak ze voor deze spiegel haar „Haube" opzet.

„Mammie! Moet je te laat komen? Hoor nou eens, ze luiden niet eens meer. Maar loop niet hard, mammie. Er komen er nog zo veel aan! Zuster Benoît met een stok! Zeg, wist je dat? En een stelletje vreemdelingen. Die kijken rond, of 't hier een dierentuin is. En 't kinderhuis. En nog veel meer."

„Ik ga al! Ik kon mijn Haube niet vastkrijgen."

„Of stond je te fantaseren! Dag mammie, dáág!"

Bep Bergmanns zoekt een plaatsje op de galerij om beneden niet te storen door haar laat komen. Even kijken. Daar zit Bert, midden tussen een hele rij jonge of aanstaande broeders. Dat is dus in orde. Bert is moeilijk de laatste tijd. Hij heeft het moeilijk en maakt het anderen vaak onzegbaar moeilijk. De naoorlogse teleurstelling, het verraad, de ontrouw, de nieuwe dreiging; de hele jeugd heeft het zwaar, maar door Bert, met zijn aanleg tot zwaarmoedigheid, vaart het heen met verwoestend geweld. Nu zit hij hier. O God, geef hem een zegen, die blijft.

Daar komt ook vader Ab binnen. Hij heeft met boeken gestaan aan de kerkdeur. Als Elsie nu ook . . . Inge, Loes, Adri, Nel . . . ze zijn er allemaal. Als Elsie . . . Stil, nu niet de hunkering. Stil nu, meezingen, meebidden, niet opnieuw weer afzakken naar de vage droefheid, die het leven verlamt. Het leven, dat van God is, hoe dan ook! Als ze toegeeft aan die weemoed . . . zou 't dan niet zijn, alsof ze ophield te vechten voor haar kind? Lukt het, door altijd aan ze te denken, de vreemde spooksels niet naderbij?

Bep Bergmanns dwingt zich tot innerlijk aandeel in de liturgie, de Schriftlezing, de preek en gaandeweg ontvangt ze de zegen op haar pogen. Wanneer de kerkklok elf slaat, en de gemeente oprijst voor het gemeenschappelijk „Onze Vader", heeft ze de blijdschap, die bij haar wezen hoort, terug ontvangen. Bij het afdalen van de brede trap ziet ze juist Karin Kristensen uit de benedendeur komen. Nog nooit heeft ze kennis met haar gemaakt. Plotseiling besloten, spreekt ze Karin aan, vraagt of ze meegaat een kopje koffie drinken.

„Ik ben zuster Bergmanns. We wonen hier vlakbij. Ja, we zijn bijna burens. Het wordt dus wel tijd, dat we eens kennis met u maken."

Op de korte weg naar huis, brengt Bep haar op de hoogte van haar gezin en Elsie's ziek zijn.

„Ja, 't is niet helemaal vrij van egoïsme, dat ik u mee vraag. Elsie vindt 't zo fijn, om eens fleurig bezoek te krijgen. En daar leek u me zo bijzonder geschikt voor. Kijk, daar is ze, voor het gindse open raam. Ze wuift, ze ziet u al. 't Is zo'n kleine schat, zo'n zonnestraaltje. Mag ik u dan maar voorgaan? We wonen boven, beneden hebben we een deel verhuurd. 't Is boven ook zoveel gemakkelijker, nu Elsie daar ziek ligt. Vindt u goed, dat we eerst naar mijn meisje gaan? Dat is ze zo gewoon als ik thuiskom. Mijn man is er toch ook nog niet. Die heeft zaaldienst en ruimt de boeken op.”

„Elsie, wie heb ik bij me? Raad eens!”

En Elsie met een blijde ogenschittering: „O, die ken ik al lang! Zuster Kristensen, hè?”

Dan staat Karin al bij de rustbank en houdt het smalle handje vast en voelt één ogenblik haar hart ineenkrimpen van weedom. Omdat ze naast de doorschijnende teerheid van Elsie de stevige jonge figuurtjes ziet van Bertie en Kitty en zoveel anderen, die niet weten wat ziek zijn en vermoedheid is.

„Nu drinken we hier met ons drietjes ons eerste kopje koffie, Els. Ik ga even de melk koken. Gaat u hier misschien zitten, zuster Kristensen?”

Karin doet 't en zoekt naar woorden, die ze Elsie zou willen zeggen, maar vindt ze niet zo snel als ze wel wenst. Gelukkig begint Elsie zelf te babbelen met de natuurlijke vrijmoedigheid van een kind, dat banden noch complexen kent.

„Ik kende u toch lekker al, hè? De meisjes komen vaak bij me. O, ze hebben me zo veel verteld! Ik weet alles, hoor!”

„Ook wel 'n paar goeie dingen?”

„Een heleboel goeie dingen. En ik heb u ook zien hockeyen met de kostmeisjes en de jongens. Bert is daar ook bij. Dat is mijn broer, u weet wel, die hele lange, dunne vent. Ze noemen u bij de naam, hè?”

„Eigenlijk moet jij me ook bij mijn naam noemen, Elsie. Je hoort er toch ook bij?”

Elsie haalt de smalle schouder tjes op en staart opeens naar buiten, naar 't zonnige plein, dat door bloeiende bomen begrensd wordt, hoger, naar de blauw-stralende zomerhemel.

„Ze zeggen, dat ik beter zal worden,” zegt ze met een wonderlijk lachje.

„O stil, daar heb je moeder. Niks zeggen, hoor.”

„Mamma, hoor eens, ik mag Karin tegen d'r zeggen en jij lekker niet.”

„O, maar natuurlijk,” haast Karin zich, „als u wilt . . . ik vind 't erg prettig; 't is net, of ik thuis ben.”

„Ik noem al de jonge meisjes hier bij de naam,” zegt Bep Bergmanns eenvoudig. „Ik heb de meesten op zien groeien van zo'n peutertje tot 't rose band van de jonge zusters. En ik heb er ook al heel wat het rose voor het blauwe band zien verwisselen. Maar „zuster” zeggen ligt me toch niet.”

't Wordt een feestelijk kopje koffie met blij en vrolijk gebabbel. Karin zal spoedig eens terugkomen en Elsie de kaarten van Denemarken laten zien en veel er bij vertellen. Als broeder Bergmanns met zijn zoon thuiskomt, wordt het tweede kopje in de zitkamer geschonken. Was 't voor Elsie toch al niet te vermoeiend? Maar vrolijk klinkt haar jonge stem, wanneer ze Karin in de gang hoort afscheid nemen.

„Kom je gauw terug, Karin? Doen hoor!”

Met wonderlijk gemengde aandoeningen denkt Karin aan deze kennismaking terug. Aardige mensen en Elsie werkelijk een kleine schat. Om in je eigen sterke armen te nemen en met haar weg te vliegen naar een zeer, zeer veilige plaats, waar geen dreiging haar bereiken kan. Een veilige plaats? Wat is het voor 'n wonderlijk geheim, dat Karin heel, heel even ontsluit heeft gezien? In Elsies ogen, in haar schokschouderen, in haar stem? „Ze zeggen, dat . . .” Maar zou Elsie dit zo kunnen zeggen, zo eenvoudig, zo verstild, wanneer ze zelf de veiligste wijkplaats niet kende? Met Elsie wegvliegen? Het kind hééft haar schuilplaats al. Ze weet zich geborgen in Christus, nu en later. Een „later”, dat weleens „spoedig” kon zijn. Wat is ze mij vér, vér vooruit, denkt Karin weemoedig. 't Valt haar moeilijk met haar gedachten los te komen van Elsie Bergmanns en ze is blij, dat Hilde haar in de middag aanpoort voor een lange fietstocht, gevolgd door theedrinken op „Us Wente”. Als ze uren later weer thuiskomt, heeft de onrust om Elsie zich voor het grootste gedeelte gelegd. Zo'n goede verzorging en zóveel gebed. 't Kind kan natuurlijk best weer beter worden.

XI

Zuster Clara Bénéît mist haar Karin. Maar ze weet, dat het schone leven zelf bezig is beslag op haar te leggen; daarom aanvaardt ze het gemis met een glimlach. En — enkele middag- of avonduren schieten er toch altijd nog wel voor haar over. Tante Clara's zorgen nemen toe. Dit probeert ze ook glimlachend te aanvaarden. Er leeft diep in haar de gedachte, dat ze haar Heer geen schande aan wil doen door voorbarig vrezen en zwartkijkerij.

Maar de zorgen laten zich niet afwijzen. 't Is nu al over de helft van Juni en half Juli zal voor Tineke en Jacques de zware tijd zijn. Tweemaal per week komt er nu een vliegbrief van haar zoon, die haar met de toestand op de hoogte houdt. En tweemaal per week gaat er van de moeder een brief terug, soms voor beiden bestemd en geadresseerd aan zijn huis. Soms ook te bezorgen aan het hospitaal, wanneer ze haar zoon dingen te zeggen heeft, die regelrecht uit haar worstelend moederhart komen. 't Is goed, dat deze brieven de verzuchtingen niet vasthouden, waarmee ze worden dichtgeplakt en gepost. Er is een vaag gevoel in Clara Benoît, een uiterst subtiel vóór-weten, vóór-vermoeden van leed, dat te komen staat. Ditzelfde was ook haar deel tijdens haar mans laatste ziek zijn en voor het heengaan van haar beide dochtertjes. Nu leeft het weer in haar met niet te verdrijven, zelfs niet weg te bidden macht. Ze vouwt haar handen en vecht eerlijk om de toekomstige dingen te kunnen overlaten aan God. Maar loskomen van het voorgevoel kan ze niet. Daarom gaan er zo dikwijls brieven naar Suriname. Ze zijn als moederhanden, die nu reeds haar beide kinderen aanvatten en opheffen tot het rijk van volkomen liefde, waarin alle leed verslonden is in overwinning.

Och, deze broze, moede, vaardige handen van moeder Benoît, hoeveel werk hebben ze niet verzet in het leven. Ze hebben hamer en spijkers gehanteerd, medicijnen toebereid, zwachtels gelegd om afzichtelijke wonden. Ze hebben brood gebakken en kinderen gebed. Ze hebben zich gevouwen in overgave en zich gebald in levenskracht, wanneer een nieuw werk moest worden aangevangen. Ook hebben ze de platen van de Kinderbijbel voor haar kleintjes opgeslagen en 't doodsbericht voor haar lieven geschreven. Oneindig van schakering is het werk, dat God soms voor moederhanden te doen heeft.

En dan wacht hun nu nog de zwaarste taak, om Tineke en Jacques te beschermen tegen de donkerheid, straks, wanneer het leed bij hen zijn intrek zal nemen. Want niet het leed zelf is het ergste! 't Ergste is de duisternis, die het leed vergezellen wil. De donkerte, waarin men God en Zijn Licht niet meer onderscheidt.

Zo werkt en schrijft en vecht in haar bovenhuisje aan het Broederplein de oude moeder Benoît, klein en broos en toch een onverwinnbare heldin in het rijk der liefde.

't Jongere vrouwtje, dat onder haar woont, schudt het hoofd en brengt smakelijke hapjes naar boven. „Tante Clara, kijk eens, dat heb ik voor u klaargemaakt. Proef dat nu eens. Zult u op uzelf passen, ja?” Een andermaal verheugd: „Tante Clara, alweer een brief uit de West! O, wat ziet u er smalletjes uit. Wacht, ik heb net koffie gezet. Eventjes een lekker kopje halen.”

Of: „Was 't maar zo ver, hè? De spanning wordt haast te groot, nu u zo ver van hen vandaan zit.”

„Jullie zijn zo lief voor me allemaal. Als ik hier niet woonde, kwam ik niet door deze tijd heen.”

Dankbaar lacht het zilvergekroonde gezichtje.

„Nou, dat is ook wat! Daarvoor zijn we toch gemeente!”

De tijd gaat voort op zijn eigen wonderlijke wijze. Te traag, omdat men bereiken, wéten wil; te snel, omdat men het weten vreest en het bestaande zou willen vasthouden.

Zaterdag, tegen de helft van Juli, komt in de middag bij zuster Benoît, in plaats van de gewone vliegbrief, het telegram, dat Tineke een gezond meisje ter wereld heeft gebracht, maar dat het kindje haar het leven heeft gekost.

Heel stil zit ze in haar stoel, het telegram in haar gevouwen handen. Vêr blikken haar ogen, zoekend de van ouds gekende weg, die boven het Broederplein en heel de aarde uit, Hemelwaarts leidt. Och, ze heeft dit immers geweten, al heeft ze de lijnen van het toekomstbeeld steeds nog versluierd gezien, zonder precisering van tekening.

Stille tranen ontglijden haar starende ogen. Ze heeft geleerd, onhoorbaar te wenen, alleen voor God. Haar jongen, ginds, in nood en dood. En zij, de moeder, onmachtig om tot hem te gaan en te helpen. Is deze onmacht niet de zwaarste beproeving voor een moederhart?

Maar dan moet er een boodschap voor haar gebracht worden naar de predikant. Leed is hier immers de zaak van heel de gemeente en 't betekent iets, wanneer straks, in de zangdienst, velen de handen vouwen voor Jacques in zijn leed. Zal het niet zijn, alsof even zoveel helpende handen naar hem zich uitstrekken, in plaats van de machteloze, gebonden moederhanden, die verstek moeten laten gaan?

Tegen zevenen luidt de kerkklok. Doet zij het ernstiger, dringender dan anders? In de kerkportalen staan de zusters en broeders, die de gezangboeken uitdelen. Aan hun gezichten is te zien, dat ze hun deel van het leed reeds op zich genomen hebben.

„Is er wat?” vraagt deze of gene onwetende kerkganger. En wanneer het fluisterend is verteld, is ook in hun ogen de blik van een, die meedraagt en meezoekt naar een uitweg.

Het luiden houdt op; de predikant neemt achter zijn eenvoudige, met groen laken beklede tafel plaats en deelt aan de wachtende gemeente het droef gebeuren mee.

Zo is het nu twee eeuwen lang geweest. In de intieme wijding van de zangdienst worden vreugde en leed in de gemeente neergelegd om het straks,

geknield, op te dragen aan Hem, Die allen kennen als de enig Blijvende. „Aan de gemeente is bekend te maken, dat het de Here behaagd heeft onze zuster Tine Bénoît, geboren Scholtens en wonende te Paramaribo, op te roepen in de Eeuwigheid, nadat zij het leven had geschonken aan een gezond dochttertje, dat Albertine Clara genaamd is. Wij gedenken moeder en kind en onze broeder Jacques Bénoît door met elkaar te zingen:

Kent gij ginds' ontelbre schare,
Blinkend van Gods luister niet?
Dag en nacht door 's Heren tempel,
Ruist haar overwinningslied.

Uit verdrukkingen gekomen,
Pelgrims op de weg van 't kruis,
Staan zij nu, Gods Naam aan 't voorhoofd,
Voor Zijn troon in 't Vaderhuis.

Al het wenen, al het zuchten
Is vergeten daar omhoog.
Liefde drijft de vreze buiten,
God wist zelf hun tranen droog.

Het lied stijgt op en met het lied vele goede, helpende gedachten. Na het afzingen van de liederenreeks volgt het wekelijkse avondgebed, waarin nu in het bijzonder de nood van de jonge broeder, zijn kindje en zijn moeder, aan God wordt opgedragen. En ieder, die waarachtig meebidt, weet, dat hier het beste wordt gedaan, wat men ooit voor een mensenkind in nood kan doen. En het is alsof uit ver en nabij verleden, handen zich opheffen en monden spreken: ook ons heeft de gemeente doorgehouden, ook wij hebben wegen kunnen gaan, die onbegaanbaar leken, door Gods en der gemeente dragende hulp.

Na de dienst haakt Hilde zwijgend bij Karin in, en gaat met haar naar huis. Daar zitten ze nog even bij elkaar, met weinig woorden, totdat Karin moed heeft gevat om naar tante Clara te gaan.

Met bevend hart, als een, die te zwaar beladen is, belt ze aan, wacht dan op de stoep, tot er opengedaan wordt. „O, is u het?” zegt de benedenbuurvrouw met verhuilde ogen. „Wat is 't erg, hè; die arme tante Clara. En ze is zo lief en zo moedig.” Boven zit ze in haar stoel, oud opeens. Ze heeft de portretten van Tineke en Jacques vlak bij zich staan op 't kleine ronde tafeltje.

Een glas met rozen staat er achter, de bloemen ranken over beiden heen. Karin omhelst haar en houdt daarna haar hand nog vast. Een wonderlijke glimlach, zoals op aarde slechts zelden wordt gezien, ligt op het bleke, fijne gelaat. Hoe moet ze door leed geleerd hebben om zo te kunnen glimlachen, denkt Karin verwonderd. Maar zijn niet ook reeds de rozen zulk een glimlach? En deze stille geste, waarmee ze haar beide kinderen binnen het bereik van haar moederhart wil halen? Er gaan deuren open voor Karin, zeer, zeer wijd. Ze ziet wonderbare dingen, te wonderbaar om ze onder woorden te kunnen brengen. Maar iets van wat ze ziet, kan ze toch onder woorden brengen. Er is hulp, er zijn krachten, niet van deze aarde, doch voor het ontplooiën er van heeft God willige, geoefende mensenharten nodig!

„Ze is Boven,” zegt tante Clara verheerlijkt. „Ze heeft het zo goed. Maar mijn arme jongen . . . en het kindje.”

Weer vallen geruisloos, zonder beweging van snikken, een paar zilveren tranen omlaag.

„Lieverdje,” streelt Karin het effen voorhoofd, „ik wil voor u doen, wat ik kan. Zal ik bij u blijven? Zouden er meer mensen komen?”

„Ja kind, dat is goed. En morgen ook. Vooral morgen.”

„Goed hoor. Dan mag u helemaal nergens voor zorgen; ik doe alles.”

't Wil Karin een onmeetbaar voorrecht schijnen, dat ze op deze manier mag meedragen aan de last van leed.

's Avonds zit ze weer in haar kamer aan het schrijfbureautje van Agnes Maria. 't Is laat geworden. De Zondag staat op aanbreken, maar Karin kan na al het doorleefde nog geen rust vinden. Ze heeft mensen in- en weer uitgelaten, ze heeft de korte gesprekken van rouw en hope aangehoord en ten slotte heeft ze een oververmoeide tante Clara veilig in haar bed geholpen en haar na een nachtkus alleen gelaten.

„Had ik niet moeten blijven?” denkt ze nu. Ze kijkt naar het portretje vóór haar. „Tante Agnes,” zegt ze, „jij had hier nu moeten zijn. Ik ben dom en onhandig; ik weet het rechte woord niet te vinden. Een weinig kan ik helpen, maar jij zou het rechte hebben gevonden, voor tante Clara en voor Jacques. Hij is toch ook je petekind, net zo goed als ik.”

Opeens weet ze zeker, dat uit deze kamer een groet van tante Agnes Maria naar Paramaribo moet. Ze zoekt naar mogelijkheden en vindt er geen. Met Noorse koppigheid houdt ze echter vast aan de eenmaal verkregen zekerheid en als geleid nemen haar handen tante Agnes' dagboek uit de la. Ze bladert er in, opmerkzaam, als luisterend naar de aanwijzing, die haar geworden zal. Neen, dit niet. Nee, dat is 't ook niet. Ternauwernood hoort ze de klok twaalf slaan, zo intens wordt haar zoeken en luisteren. En dan verschijnen

voor haar ogen de versregels, de enige, die het zijn kunnen. De hymne, dat wel het levenslied van Agnes Maria moet zijn geweest, zo herhaaldelijk komt het voor in haar dagboek. Een Engels koraal. Of Agnes Maria het zelf in het Nederlands heeft vertaald?

De aarde-nevelen zinken,
Het nachtelijk duister zwicht.
De schoonste aller morgens
Straalt mij in 't aangezicht.
De nacht was stervensduister,
Maar 't licht neemt de overhand,
Reeds zie ik de gloriestralen
Van 't eeuwig Vaderland.

O Christus, die de bron zijt,
Waaruit al 't leven vloeit,
Dáár zal ik volmaakt genieten,
Wat hier mij heeft geboeid.

Een oceaán van liefde,
Omspoelt daar 't aarde-strand,
En glorie, glorie straalt er,
In 't eeuwig Vaderland.

Deze beide verzen schrijft ze over en ze ondertekent: Een groet van tante Agnes Maria, die nu zelf weet, hoe volkomen de Heerlijkheid is. En wanneer ze dit gedaan heeft, is haar eigen hart zo dicht bij God, dat ze rustig kan gaan slapen.

Er zijn berichten van dokter Jacques Bénéît binnengekomen. Tineke heeft niet lang geleden en ze heeft haar kindje in haar armen mogen houden en zo de vreugden van het moederschap nog gekend. Maar haar hart was te zwak. Ze is ingeslapen om hier op aarde niet meer te ontwaken. Het afscheid nemen is haar genadig bespaard, schrijft Jacques. Nu, ze wist in Wie ze geborgen was voor tijd en eeuwigheid. Het kindje, de kleine nieuwe Tineke, die nu haar levensloop begonnen is, blijft voorlopig bij de zusters van het hospitaal. Ze wordt prachtig verzorgd, ze haalt het er wel door en voorlopig mist ze haar moedertje niet.

„Maar ik . . . o, moeder!” Daarmee eindigt de eerste brief. Doch ook de wekelijkse brieven van Jacques hervinden langzamerhand weer hun gewone

toon, al zijn voor het moederoog tussen de regels door altijd nog het verdriet en de eenzaamheid te lezen. Hij geeft zich aan zijn werk, nu zonder enig voorbehoud. Hij werpt zich er in met al de hulpdrang van zijn hart en de kundigheden van zijn ambt. Hij is reeds lang weer teruggegaan van Paramaribo naar zijn Bosland-hospitaaltje. Wat is daar ook een nood te lenigen naar lichaam en naar ziel. De boze geesten, de duistere gezellen van het oerwoudleven, zijn er zo reëel en krachtig werkzaam, dat alleen Christus hen overwinnen kan, hun macht over de mensen te niet kan doen.

Hoe lichten de donkere ogen even op, wanneer de Naam genoemd wordt van de Sterke, Die alle boosheid gedragen en overwonnen heeft. Maar hoe angstig zijn ze, om zich achter Hem te scharen in onaantastbare veiligheid. Eerst langzaam, na de genezing van een ziekteplaag, die hun zelf een wonder toeschijnt, durven ze er toe komen, zichzelf toe te eigenen, wat Hij hun aanbiedt. Maar het Evangelie wint veld in het donkere Bosland. Sneller zou het gaan, wanneer het niet zo dikwijls aan aardse hulpmiddelen, aan mensen en gebouwen en aan geld ontbrak.

Daarom schrijft Jacques Bénéoit aan zijn moedertje, dat hij toch met verlof zal komen, hoe groot de pijn daarvan ook zal zijn. Hij zal echter niet zijn hele verloftijd in Holland blijven. Een paar maanden is voldoende. Er moet geconfereerd worden, er moet omgezien worden naar middelen, naar geld om het werk te kunnen uitbreiden met poliklinieken en hulpziekenhuisjes tot diep in het donkere Bosland.

Wanneer hij dat schrijft, is 't echter reeds October en tante Clara Bénéoit vouwt haar handen in een stille bede, of haar zoon dan vóór Kerstmis komen mag. En of de Heer het mogelijk wil maken, dat haar kleinkindje, naar wie misschien het meest 't verlangen van haar hart uitgaat, met hem kan meekomen. Wat ze niet eens aan haar Heer durft vragen, is de fantastische gedachte, dat hij kleine Tineke misschien bij haar grootmoeder zou kunnen laten, de eerste jaren van haar leven. Och, 't is dwaasheid, ze houdt zichzelf het onmogelijke van de toestand voor. Zij, een broze, oude vrouw, met de drukte en de zorgen voor een opgroeiend kindje om zich heen. Hier in haar kleine bovenhuisje! Dwaasheid! Alleen als de hunkering van dit arme, kleine en toch zo grote hart maar niet zo sterk was!

XII

Maar 't is nu nog geen October! De grote vacaties moeten nog aanbreken en Karin en Hilde smeden allerlei plannen om die vacantie zo efficiënt mogelijk te maken. Hilde vooral, die op haar veertien dagen weer een vol jaar zal moeten teren! Andere jaren is ze op haar eentje ergens in een zeedorp „en pension” gegaan, heeft kennissen gemaakt en weer verworpen. Soms nog een paar maanden lang met hen gecorrespondeerd, met de mannelijke vooral, maar altijd is de kennismaking weer doodgebloed. Naar het haarzelf in eerlijke ogenblikken voorkomt, gestorven aan haar eigen moeilijke levenshouding, die vlotter en meer blasé moet lijken, dan ze in werkelijkheid is, en die er een soort van bittere spot in vindt, zich in stekels te hullen, ook dáár, waar 't helemaal niet nodig is. Zodat het haar nog nooit gelukt is, met een onverdeeld prettig gevoel aan haar vacatiedagen terug te denken. Misschien is 't daarom, ook omdat er iets nieuws en dappers in haar aan 't ontwaken is, dat ze zich voor déze vacantie aan Karin Kristensen vastklampt.

Karin heeft er wel oren naar. Zij, die zich altijd nog gehandicapt voelt door het taalverschil, zou graag iets meer van Hollands zomerschoonheid zien, mits ze iemand naast zich heeft, die praten kan, waar zij verstek moet laten gaan. Zo worden er plannen gemaakt, uiteengerafeld en verworpen en dat is op zichzelf al een plezier. 't Geeft immers reeds een heerlijk voor gevoel van de vrijheid, die komen gaat; en met de kaart voor zich uitgespreid maken ze alvast reizen met meer genietingen dan een sterfelijk mens in veertien lange zomerdagen verzwelgen kan. Wat uit Hildes doos van Pandora ten slotte te voorschijn komt, is een trektocht langs verschillende jeugdherbergen, met nu en dan, als luxueuzer slippertje, een échte maaltijd in een écht restaurant. Om weer op krachten te komen, zoals Hilde zegt. Zo, dat is iets om mee voor de dag te komen. 't Is ook iets stevigs, waarop men veilig de reacties van de omringende goëlien verwachten kan. „Want iedereen gaat zich er mee bemoeien”, zegt Hilde. „Dat kunnen ze hier toch niet laten. Eigenlijk moesten we niets zeggen, er eenvoudig van doorgaan. Maar ja... er kan wat gebeuren... ze moeten ten slotte een adres van ons weten. Maar hou je gedekt, ik ken ze!”

De eersten, die hun reacties kenbaar maken, zijn Jolle en zijn Annie. Op de eerste praatavond zijn er al heel wat gevolgd en zo vinden Karin en Hilde het niet meer dan hun plicht in „Us Wente” hun plannen te ontvouwen. Annie vertoont een heel klein beetje spijt door haar enthousiasme heen, waarop Jolle prompt voorstelt, dat ook zij de trektocht mee zal maken.

„En dan jij zeker alleen met de kinderen!” roept Annie verschrikt uit. „O, ik kan ze wel baas, hoor! Zo'n kunst zal dat toch zeker wel niet zijn? Of ik vraag een ander zo lang hier.” Waarop Annie begrijpt, dat de hele zaak als een grap is op te vatten.

„Stakkerd”, zegt Hilde later. „Ze is ten slotte ook nog geen dertig. Ja kind, als je je vrijheid eenmaal vergeven hebt . . . !”

Vreemd genoeg meent Karin nu in Hildes stem een kleine spijt te horen. Daarom glimlacht ze maar eens en denkt, dat het vrouwenleven een wonderlijk ding is. Wie kan er wijs uit worden? Hilde hunkert naar 't geen ze altijd weer vertrapt. Jolle geeft nog enkele waardevolle opmerkingen ten beste. Hier moeten ze op letten en dat moeten ze gaan zien. Ook raadt hij hun aan, landsvlaggetjes aan hun fietsen te binden. Vooral Karin een Deense vlag. Zij met haar accent kon voor een Duitse aangezien worden en dat zou nog steeds niet in hun voordeel zijn.

„Had je heus mee geweld, Annie?” fluistert Hilde, wanneer ze bij kleine Annekes wiegje staan.

„Och, welnee, malle”, zegt Annie, „als ik dit hiér toch heb!”

Ze zegt het met de onbewuste gulheid van een onmetelijk rijke, voor wie de rijkdom van de meest aantrekkelijke vacantiereis nog maar hunkerende armoede is. Over Hildes gezichtje trekt duidelijk een pijn, vrucht en weerspiegeling van Eva's smart, toen ze het Paradijs verloren wist. Karin echter, bij wie de levensverwachting is teruggekeerd, nu ze Sven Laacke voor goed verdwenen weet achter de uiterste grenzen van haar bestaan, schiet er hartelijk over in de lach. Wat haar 'n bestraffende blik van moeder Annie kost. Stel je voor, dat Anneke zo ontijdig wakker werd! Heel haar rustige avond met Jolle op de tuinbank ging er mee verloren! Het afscheid is toch weer vrolijk. Natuurlijk zullen ze Jolles vaderlijke raadgevingen opvolgen. Ja, en ze zullen ook een paar keer een kaart sturen.

„Echte ansichten”, plaagt Hilde. „Van die mooie, tevreden dorpsgezichten; met op de voorgrond een paar inboorlingen.”

„Je doet maar, hoor!” lacht Jolle terug.

„Nu nog Elsie Bergmanns goeiendag zeggen”, zegt Karin de volgende middag. „Ga je mee, Hilde? Ze vindt 't zo fijn, als ze bezoek krijgt.”

Elsie Bergmanns ligt niet meer in haar kamer aan het plein. Toen het geweld van de zomerhitte te hevig voor haar werd, is ze naar de achterkant verhuisd. Nu ligt ze daar voor het hoog opgeschoven venster, vlakbij de prunus, die met 'n overvloed van donkerrode blaadjes prijkt, waar in het voorjaar de tere bloesemsluier was. Boeken over vogels en bloemen liggen op haar sprei; een kleine toneelkijker staat in de vensterbank. „Wat heb je 't hier

fijn, kleintje”, zegt Hilde waarderend. Elsie's ogen stralen. „Mooi, hè? Veel mooier dan aan de voorkant. De kinderen schreeuwen altijd zo. Je kunt daar helemaal niet denken. Ze schreeuwen alles kapot. Niks voor mij, hoor! Hè Karin? Jij weet 't wel!”

„Maar je kunt ook te veel denken, liefje. Dan rust je niet genoeg. Denken is ook werken, weet je. Soms zelfs heel zwaár werk.”

„En de dingen, die van God zijn? Dat is geen zwaar werk. Daar word je zo vrolijk van en zo licht. Net, of je zelf ook vliegen gaat. Ik wou, dat ik kón vliegen. Maar Mammie zou 't beslist een beetje griezelig vinden, denk je ook niet? Mammie zou bang zijn.”

„Hou je van vogels en bloemen, Elsie?” vraagt Hilde afleidend. Ze neemt 'n boek op en bladert er in.

„Nou! Altijd gedaan. Ze zijn toch ook van God, weet je, ik hou er zo veel van . . . Vind je onze tuin niet mooi, Hilde? Alleen vind ik, er moesten ook lelies in groeien. In al onze tuinen moesten een paar lelies groeien. Omdat de Here Jezus daar zo veel van hield.”

„Volgend jaar, Elsie”, zegt Karin gewild vrolijk. Ze neemt zich voor, zelf voor de verrassing te zorgen, wanneer tenminste . . .

„O, maar zo is de tuin ook mooi, hoor. Weet je, als 't nog warmer wordt, 's nachts ook, zou ik dan niet buiten kunnen liggen? Onder de jasmijn. Dan hoor ik er pas helemaal bij, hè? Niemand zou me wat doen, hoor. Daar hoef je nooit bang voor te wezen. Ik hou van alles! Ik zou vast ook helemaal niet bang zijn.”

Waarom moet Karin nu tegen tranen vechten? Ze scheldt zichzelf er om uit. Straks, straks. Maar nu niet. Waarom met tranen deze Hemel bederven?

Daar ontdekt Elsie iets. Een sierlijke grijze vogel schiet doelbewust de bruine beuk in. „Mijn houtduif!” zegt ze verrukt. „Zagen jullie hem? Dit was de een en twintigste keer vandaag. Ze nestelen in onze beuk. Van 't jaar voor het eerst. Karin, neem de kijker maar, dan kun je het nest zien. Eén broedt er altijd en de ander voert hem. Net zo enig!”

Terwijl Karin de kijker naar haar ogen stelt, babbelt Elsie verder.

„En vanmorgen, toen ik wakker werd, zat er een mees op mijn deken. Die pikte zijn hele snavel vol. Tek, tek. Zijn kopje ging maar op en neer. Kijk, in de prunus hangt een kastje, dat heeft Bert een paar jaar geleden opgehangen. Ze gaan nu voor de tweede keer broeden. Weet je hoeveel kleintjes ze krijgen? Veertien! Heus, 't staat in mijn boek!”

Nu krijgt Karin het duivennest in 't vizier. Daarna laat ze de kijker door de tuin spelen. De wondertuin met de kleurigste bloemenmengeling, die ze ooit

zag. „Nu nog lelies er tussen”, denkt ze in vreemde verhevenheid. „En Elsie onder de jasmijn. Een sprookje.”

Maar waarom vaart er opeens een huivering door haar heen? Een huivering, die ze meteen doorgeeft naar Boven. Here God! Dit kind, deze Elsie! Ze ervaart de Onzienlijke in alles wat ze ziet. Ze groeit zo snel naar God toe! Ze is gereed om weg te vliegen! En, hoe arm zal het leven zijn, wanneer Elsie is weggevloden! Ze moeten gaan, ze nemen afscheid van 't blijde kind. „Dag prinsesje”, schertst Hilde teer. „Weet je, je bent een echte sprookjesprinses.” „O, Hilde! En als de draak dan komt?”

„Een draak? Die komt hier toch niet binnen. Jij wordt zo puik bewaakt!” „Hindert niks, hoor. God is toch sterker dan alle draken.”

Ditmaal kan Karin niet weggelopen. Ze zou bij Elsie's bed willen neerknielen en haar duizend, duizend dingen zeggen. Ze zou willen smeken: Vergeet me niet, jij begenadigd sprookjeskind, als je eenmaal in 't Volmaakte zult zijn aangekomen. 't Woelt en beeft in haar hart, er dringen tranen in woeste vaart omhoog. Ten slotte kan ze het prijzen, dat Hilde als een nuchtere rem naast haar staat. Nu buigt ze zich alleen maar over het bed en kijkt diep in Elsie's stralende ogen. „Dag, lieveling”, zegt ze zacht. „Dag, mijn schattig zusje. Zul je nog eens aan ons denken als we aan het zwerven zijn?”

Elsie slaat haar arm om Karins hals. „Karin, hoor eens! Ze willen me hier weghebben, weer naar het Diaconessenhuis. En misschien wel naar het buitenland. Heus, de dokter had het daarover. Maar ik wil niet. Je moet me helpen, hoor. Zul je me helpen, Karin?”

En Karin, zich bewust dat ze eigenlijk niet weet, wat ze belooft, zegt: „Ik help je, Elsie. Ik help je altijd.”

Dan geeft ze het kind een kus en keert zich om. Er is een kleine bede in haar hart: „Laat mij niemand meer tegenkomen, hier in huis. Laat me stil ontsnappen, Heer, ik houd 't niet uit.”

Op de stoep lopen ze bijna tegen moeder Bergmanns op, die met een volle hoodschappentas thuiskomt. Een diepe zorgentrek ligt op haar gelaat. Nu ze de bezoeksters ziet, komt er toch een fleurig lachje op.

„Zijn jullie bij Elsie geweest? Hoe vind je haar?”

„Opgewekt”, zegt Hilde overtuigend. „Schattig en opgewekt.”

„Dokter was er gisteren weer. Hij raadt nu toch Zwitserland aan. Niet dadelijk. Maar tegen de winter misschien.”

„Wat zegt Elsie er van?” vraagt Karin gespannen.

„Elsie wil niet weg. Ze krijgt heimwee en wie weet, wat nog meer. Praten jullie nog maar eens met haar, wil je? Ze zal jullie missen. Blijf je lang weg?”

„Een dag of tien.”

„Nou, dat is niet te lang. Veel plezier, hoor. En kom veilig weer thuis. Laat je eens iets van je horen?” Dat beloven ze.

Onder 't huiswaarts gaan speelt er een vreemde gedachte door Karins bewustzijn. Niet te lang? Veel te lang! Veel te lang voor Elsie!

Als ze in haar kamer is, barst ze in een hevig maar bevrijdend huilen uit. De volgende dag is nog van tante Clara, als laatste, afscheid te nemen. Sedert kort is ze ook Hildes tante Clara en dat betekent alweer een flinke bres in de complexen, die Hilde Schumacher gevangen houden.

Tante Clara geniet uitermate van de zwerftocht, die het tweetal gaat ondernemen, en ze doet dat zo nederig, dat men helemaal vergeten zou hoe ze zelf ettelijke malen de oceanen is overgestoken om Afrika's binnenland te helpen ontsluiten voor het Godsrijk.

Hilde praat druk en vrolijk over de route, die ze van plan zijn te volgen. Dit moet Karin zien en dat moet Karin zien. Want als ze nu volgend jaar weer in Denemarken is, moet ze toch iets goeds van Holland kunnen vertellen! Waar of niet? Natuurlijk, dat vindt tante Clara ook. Ze knikt eens tegen Karin, die er wat stilletjes bij zit. Of ze moe is? „Ik weer naar Denemarken”, soest Karin. „Denk eens, dat ik nu hier zat om afscheid te nemen, voor goed. Weg van tante Clara, weg van Elsie, weg van alles en allemaal. Ik zou 't niet kunnen.”

In dit ogenblik voelt ze, hoe diep ze haar wortels hier reeds heeft geslagen. Opeens ziet ze tante Agnes' goede glimlach voor zich. Heeft tante Agnes dit gehoopt, dat Karin hier het tehuis voor haar ziel zou vinden? Heeft ze dit geweten, zoals ze zo heel veel dingen wist? Enkel uit zuivere intuïtie, enkel door God geleerd? Maar dan zal het verder ook goed zijn, wanneer dit wonderlijke erfenisjaar om is. Wie kan zich daar nu al zorgen over maken? Eindelijk lukt 't Karin haar peinzerijen van zich af te zetten, en nog een tijdje opgewekt aan het gesprek deel te nemen.

Zuster Imholz en een paar huisbewoonsters — ze zijn 't niet allen waard om afscheid van te nemen, volgens Hilde — vinden de veertiendaagse trektocht maar een hachelijke onderneming. Zonder onderscheid zijn ze in de stemming van: Dat gaat nooit goed! Maar de volgende ochtend, bij het vroegtijdig vertrek, de aftocht was op zes uur beraamd, doch vindt eerst om acht uur plaats, wuiven alle oudjes de jeugd hartelijk na en tevoren zijn er nog heel wat rolletjes frujetta en pepermunt te incasseren geweest.

„'t Minste wat ze denken is, dat we aangerand en 't ergste is, dat we geschaakt en vervolgens vermoord zullen worden”, verklaart Hilde lachend. Dan fietsen ze wuivend het plein af en voelen zich bij iedere rondgang der pedalen vrijer worden. 't Wordt een daverende tocht, waarbij iedere dag tot

het uiterste wordt uitgebuit en die behalve de dagelijks vermoeide benen, een oneindige variatie aan verrassingen oplevert. Hilde voelt zich als een gids, die aan zijn slachtoffer juist dat laat zien, wat hij zal weten te waarderen, en door Karins ongekunstelde bewondering leert ze zelf eerst met eenvoudige ogen zien, hoe schoon haar vaderland is onder de zegenende hoogzomerzon. Zo trekken ze over de hoge Veluwe en door de bebouwde Achterhoek. Ze vinden de weg over de Holterberg naar de Drentse hunnebedden en staan later ademloos stil bij de blauwspiegelende klaarheid der Friese meren, waarover de zeilboten als wondervogels scheren. Ze ontdekken, dat ze op Hildes laatste vacantiedag evengoed per trein huiswaarts kunnen gaan, zodat ze nu rustig nog een paar dagen verder kunnen trekken. Zo laten ze zich lokken door Terschelling, later door Texel en wanneer ze eindelijk, eindelijk in Amsterdam op de trein stappen, zijn ze roodbruin verbrande vrijbuiters, flierefluiters, die zich bijna niet meer kunnen laten vangen in een vaste menselijke woning.

Als ze thuishkomen in het Zusterhuis — met hun laatste krachten zijn ze het plein opgeslingerd — vinden ze ieder een boeket zomerbloemen naast een schaalje fruit. De kleine glimlachende schaduw komt hun, met een extra twinkeling in de ogen, een blad met thee en broodjes brengen, met de mededeling, dat zuster Imholz uit is en vanavond eerst thuishkomt.

Maar eer het zover is, hebben Karin en Hilde hun reisplunje van zich afgestroopt en zich heerlijk genesteld, ieder in haar eigen bed en slapen vijf à zes kwartier in 't uur.

XIII

De Augustusmaand wordt warm en droog. Een legendarische zomermaand, zoals ze eigenlijk alleen nog maar voorkomen in de verhalen van de oudste oudjes, die hun terugblik door een toverbril plegen te zien. Wij stumperds, die zoveel later op de wereld zijn gekomen, beleven zulke dagen niet meer. Wij kunnen ze niet meer beleven, want in vertrouwen gezegd: de wereld is veranderd. De zomers zijn minder warm, de winters zijn kouder, de voorjaarskleuren hebben afgenomen in glans en de herfsttinten, ach, wanneer krijgen we nog eens écht rood eikeblad te zien? Altijd zitten er bruine roestvlekken in, vanwaar het verderf om zich heengrijpt, veel sneller dan vroeger. Om van de mensen en hun gedragingen dan nog maar te zwijgen, want die zijn ook lang niet meer wat ze geweest zijn! De gemeente inclus. Zuster Anderson weet daarvan mee te spreken. Zuster Anderson, die voor de buitenwereld Mevrouw de Wed. Anderson, geboren

Hummelbach is — onder buitenwereld te verstaan de kok, die haar halve porties eten en de apotheker, die haar lijfdrank verzorgt, want met de rest van die naar het verderf haastende wereld heeft zuster Anderson niets meer te maken. Na hete strijd met zichzelf en de opperste gemeentemachten heeft ze eindelijk haar woning op het Broederplein verwisseld voor twee ineenlopende kamers van het Weduwenhuis. In haar huis is een jong gezin binnengetrokken, dat het eigenlijk niet waard is en dat ook zeker de boel tot in de grond verwaarlozen en vernielen zal. Vijf jongens hebben die mensen al! Wie weet, of daar nog niet nummer zes, zeven en acht bijkomen. Daarbij zijn het niet eens geboren gemeentekinderen en zuster Anderson heeft dan ook niets van haar bezittingen in haar woning willen achterlaten. Geen linoleum, geen vloerkleden, geen kachel of kast. Wat niet in haar twee weduwenkamers geplaatst kon worden, ligt opgestapeld op de zolder. Nu moet ze twee keer per jaar een moeizame tocht naar boven ondernemen om te onderzoeken of in haar platen achter glas niet het weer en in haar groen gecapitonnerde ameublement en in haar bedstellen niet de mot is gekomen. En dat is dan het enige plezier, dat ze van haar bezittingen heeft. Er is haar wel eens gevraagd, of ze meent, haar bezit eventueel als toegangsbewijs voor de hemel te kunnen gebruiken. Ze heeft haar voorhoofd dreigend gefronst en de vraagster verontwaardigd aangekeken. Is haar niet van haar jeugd af geleerd dat dit alleen afhankelijk is van de genade van de Heiland? Ze is niet kinds, al is ze oud! Maar de vraagster is onverbiddelijk verder gegaan. Waarom zuster Anderson dan niet besluiten kan, haar meubels, die ze nu op zolder angstvallig koestert en aanbidt, weg te geven en zich daardoor vrienden te maken. Er zitten zoveel mensen verlegen om allerlei huisraad en dat moet toch gemeentegeest zijn, elkander te helpen! Voor wie wilt u het eigenlijk bewaren? Kinderen heeft u niet!

„Ach, dat versta jij niet! Ze zijn altijd van mijn man en mij geweest! Na mijn dood mag je ze in stukjes hakken en verbranden. Nu zijn ze nog van mij, van mij, en ik wil ze bewaren.”

Daarmee is een dergelijk incident als geëindigd te beschouwen, en de meubels blijven op de zolder en zuster Anderson betreft haar plaats voor het raam en vindt, dat het met de gemeente ook al niet veel meer gedaan is. Zij wordt als vier en tachtigjarige uit haar woning gezet en dan zouden ze ook nog over haar schatten willen beschikken!

Soms kijkt zuster Anderson naar buiten. Maar meestal kijkt ze naar binnen, haar kamer rond, waar ieder ding beladen is met herinnering en waar talloze vergeelde portretten in ovale zwarte lijsten haar vanuit onwezenlijke verte verstard aankijken. Nu moet men erkennen, ze leest in haar Bijbel en

ook in haar gezangboek, die altijd op het halfcirkelvormige tafeltje voor het raam gereed liggen. Ze leest er zelfs zeer graag in; het vormt buiten krant en illustratie haar enige lectuur, en het lezen en herlezen van de bekende teksten en gezangen, die ze overigens ook uit het hoofd zou kunnen opzeggen, geven haar het sentiment van het herkennen van een soort paspoort, dat haar eenmaal door zal helpen, wanneer haar laatste uurtje komt. Men kan de Bijbel op verschillende wijzen gebruiken en sommige wijzen zijn zeer bedrieglijk. Maar dat is ten slotte een zaak tussen de ziel van zuster Anderson en God. Daar moet men afblijven. Hoofdzaak is, dat God de verbinding niet verbreekt, en dat zuster Anderson ook van haar kant de verbinding in stand wil houden, hoe belast en beladen ze dan ook mag zijn. Och, maar de grote, beslissende verbinding bewaren, willen ze immers allemaal! Daar is de kleine zuster Martens, die voor allen in het huis de boodschappen doet. Dit met zware tassen slepen is háár bijdrage aan God en de gemeente. Altijd glimlacht ze, hoewel haar voeten na zo'n tocht soms te moe zijn om de vijf stoep treden te beklimmen en ze laat zich deze zelf uitgekozen taak niet ontnemen. Hoewel er zijn, die vinden, dat ze zich nu genoeg heeft uitgesloofd en dat nu maar eens een jongere die taak moet overnemen. „Ik zeg maar zo: de Heiland heeft het ook lang niet gemakkelijk gehad, waarom zou ik me dan ook niet eens moe maken? 't Is maar zo weinig, dat ik voor Hem doen kan.”

Alsof niet heel haar vriendelijke, gelijkmatige wezen een lofprijzing des Heren is! Ja, en dan is daar de zuster, die al twintig jaar bedlegerig is, en dat zonder murmureren draagt, evenals degeen, die haar verpleegt en met stralende ogen zegt, dat ze haar toch niet graag zou missen! Zuster Anderson is in goed gezelschap gekomen, toen ze haar opgedrongen plaatsje in het weduwenhuis ten slotte aanvaardde, al zijn wereld en mensen helemaal niet, zoals ze ten opzichte van haar behoorden te zijn.

Maar deze Augustusmaand is schoon. Dat moet zelfs zuster Anderson erkennen. De morgens liggen open en blij onder een zuiver blauwe hemel en de avonden zijn van een zo grote mildheid, dat het lijkt, alsof Gods eeuwig welbehagen zich er in manifesteert op deze aarde. Tot laat in de avond kunnen zelfs de meest gevoelige mensen buiten zitten op hun tuinbank of op de smalle bankjes, die de voorvaderen naar Amsterdams model aan hun stoep hebben laten toevoegen. Overal vormen zich kleine groepjes, die met kalme stem de dingen van de dag bespreken. Soms maken zich enkelingen of tweetallen los van hun honk om op burenbzoek te gaan. Dan worden stoelen er bij gehaald en het even onderbroken zomeravondgesprek zet zich weer voort. Zeer schokkend zijn die gesprekken niet. Er mag eens even een zen-

dings- of politiek probleem worden aangeroerd, er mag dan eens een heftige toon worden aangeslagen, tot 'n dispuut komt het nooit. De tijd en de temperatuur lenen zich er niet toe.

Karin is 't op deze zomeravonden weer, of de tijd heeft stilgestaan op deze wonderlijke pleinen. Zou 't vreemd zijn, wanneer nu een broeder, statig in bruine rok en korte hozen, schoenen met gespen en een discrete poederpruik, zich aan een der hoge huizen vervoegde? Zou 't niet de natuurlijkste zaak ter wereld zijn als een paar zusters in lange, wijde rok, strak keursje en witte Haube door de laantjes kwamen wandelen?

Het meest bevreemdende is misschien, dat ze er *niet* zijn, zij, die hier zo intens hebben geleefd, dat hun spoor na tweehonderd jaar nog wordt gezien en gevolgd. Karin zit iedere avond een uurtje bij tante Clara op de stoep. Het oudje heeft 'n zijzacht witwollen sjaaltje om de smalle schoudertjes geslagen en geniet van iedereen, die zich even met haar komt bezighouden. Maar Karin alleen krijgt toestemming om voor hen beiden een kopje thee van boven te halen — met een koekje, kind, je weet wel, uit het rode trommeltje — en gaat daarna nog een ommetje met haar maken. Langs bevriende stoepen, door de laantjes, tot aan het Slot en dan meteen door naar boven. Daarna is er meestal nog tijd genoeg om met Hilde een stapje om te gaan. Zelfs belanden ze, nu door de warmte niemand aan vroeg slapen gaan durft denken, laat in de avond nog wel eens bij Annie en Jolle. Jolle heeft met een aantal verlengsnoeren het zover weten te brengen, dat de trots van „Us Wenté”, de schemerlamp op gedraaide voet, buiten bij het tuinstel haar licht kan geven. Daaronder zit hij dan met het air van een landjonker zijn pijpje te smoken en zijn kranten te lezen en Annie stopt of breit, terwijl de licht geroosterde muggen op haar werk neerstorten.

Overigens is Annies Augustusmaand niet zo rustig als ze zich wel eens heeft voorgesteld. Klein Anneke tobt met haar eerste tandjes en wanneer die eindelijk zijn doorgelopen, komt haar oudere zuster vrij onverwachts logeren met een dochttertje van een jaar of twaalf. Jolle trekt een bedenkelijk, voor wie de Friese aard kent, zelfs gevaarlijk gezicht, maar Annie is na de eerste drukte vol vrolijke moed. „Alla”, zegt ze, „de mensen wonen in de stad. 't Zal je overkomen met dit weer. En als je dan een zuster hebt, die buiten woont . . . We doen samen het werk. Dat komt wel goed, hoor.”

Een volle week blijven de Amsterdammers en trekken dan flink doorzond weer stadwaarts. Na een week van rust verschijnt op een late avond Jolles enige, een paar jaar jongere broer. Bepakt en bezakt, alsof hij van plan is de wereld uit te trekken. Ja, een vacantiiefietstocht, zoveel mogelijk van familie tot familie. Je krijgt de mensen toch al zo weinig te zien, wanneer je

allemaal in uithoeken van het land zit. 't Is haast niet te geloven, maar de beide broers hebben elkaar zeker in geen drie jaar ontmoet. Met een beetje geluk zou dat na te rekenen zijn. 't Is toch eigenlijk geen toestand! Wanneer ze buiten zitten en Annie maar weer een potje verse thee heeft gezet — als de theeprijs maar niet zo ongelukkig hoog was . . . maar daar heeft een vrijgezel als Atze natuurlijk geen begrip van — komen de verhalen los, die in de grond der zaak geen ander doel hebben, dan de bijna verloren weg tot elkaar terug te vinden. „En nog steeds niet verloofd, Atze?” Welnee, wat zou hij uit dat Dokkumer achterland een vrouw nemen, die hem zijn leven lang daar aan die grond zou binden! Daarom moet hij er juist vandaan, man! 't Vrouwvolk maakt het hem compleet lastig. Nu heeft hij vóór de vacantie al gesolliciteerd als hoofd naar 'n dorpje in de buurt van Amersfoort. Daar wil hij morgen meteen eens poolshoogte gaan nemen. 't Zou hem wat waard zijn, als hij er komen kon. Je moet rekenen, als hij nog ouder wordt, willen ze hem nergens meer hebben.

„En wat doe je dan morgenavond?” polst Annie. Ja, dat weet Atze nog zo net niet. Als 't hier niet te lastig is, zo'n grote knul er bij . . . De broers hebben elkaar in zo lang niet gezien . . .

Annie overlegt snel, dat het inderdaad voor Jolle een feest moet zijn, z'n enige broer weer bij zich te hebben. „Natuurlijk kom je hier weer terug”, zegt ze gul. „Zo vaak zien jullie elkaar niet, ik zou 't gek vinden, als je direct weer wegliep. Alleen, je moet het nemen, zoals het valt, Atze; we hebben 't misschien niet zo royaal, als jij het gewend bent. Het leven is niet zo gemakkelijk met 'n gezin.” Zo blijft dus Atze logeren en het bekommt hem best. Annie vaart er ook wel bij, dat ze haar Friese zwager in huis heeft. Atze loopt met zware stappen naar zijn kolossale fietstassen, waarin hij desnoods een aankomend dromedarisje zou kunnen vervoeren en diept er om te beginnen een paar pond goede Friese boter uit op. Daarna nog een slordig kilootje jonge kaas en vervolgens een flink stuk spek en een vette boerenmetworst. Alles door zijn kostboerin aan meester meegegeven, want 't eten zou daar in 't Zuiden wel niet al te best wezen.

Annie zet grote ogen op. „Waar was dat alles gebleven, als ik je niet te logeren had gevraagd?” wil ze weten.

„Waar ik dan was gebleven”, zegt Atze vrij onverschillig. Hij kan de grote waarde van zijn schatten niet meer zo zien. Maar na zijn koninklijke schenking voelt Annie zich verplicht haar zwager mee te delen, dat hij zo lang kan blijven als hij wil. En dat is iets, wat Atze graag hoort. 't Leven is wat erg alleen voor 'n ongetrouwde bovenmeester in een klein, stijf dorp.

Jolle merkt opeens, dat hij al lange tijd naar geweldige fietstochten heeft

verlangd. Hij pingelt in de zaak een paar van zijn vacantiedagen los en trekt er met zijn broer op uit, proviand mee om het zo goedkoop mogelijk te doen. De eerste dag scharrelen ze rondom Amersfoort en bekijken het landelijke driemansschooltje annex moderne meesterswoning, die er zelfs in onbewoonde toestand aantrekkelijk genoeg uitziet. Ze verbeelden zich, dat ze met de koude onverschilligheid van volslagen toeristen hun rondgang maken, maar Atze verraadt zich natuurlijk door met al te veel kennis van zaken zijn opmerkingen te plaatsen, zodat de Mr. timmerman, bij wie de sleutel te krijgen was en die hen bijgevolg geen ogenblik in de steek laat, informeert, of hij soms het genoegen heeft, de nieuwe meester te zien. Waarop Atze antwoordt: „Ja, misschien. We zullen nog eens kijken. Alle verandering is soms nog geen verbetering, voor schoolmeesters ook niet.”

Na de waardevolle ontdekkingsreis lijkt het Atze nog meer noodzakelijk om de betrekking te krijgen. Een bezoek aan de dominee-voorzitter staat op het programma, maar dan alleen en niet gecamoufleerd als onnozele toerist. Behalve als broer, toerist en sollicitant ontpopt hij zich ook als het goede soort zwager, waaraan Annie in haar kleine leventje juist nog behoefte had. Hij brengt van zijn tochten zoete of hartige tractaties mee, aangevuld met een flesje odeur of eau de cologne, een bloemetje of ander huldeblijk. Zo'n man alleen ook, met een goed tractement, meent Annie en aanvaardt zijn hulde graag. Tersluiks neemt ze Jolle wel eens op. Merkt die grote domoor nu, h6e fijn ze zulke kleine verrassingen vindt? Of is hij zo iemand, die het nooit zal leren? Hoe komen ze zo verschillend, Atze en Jol? En aan de andere kant, hoeveel eigen hebben ze. „De een zal naar moeder en de ander naar vader aarden”, neemt Annie na lang piekeren aan. Hun vader was als Jolle, hun moeder was als Atze. Zo was 't. En aangezien dit voor haar een zeer bevredigende oplossing is, wroet ze er ook niet verder in. Maar laat Atze zo nog een poosje blijven! Met de kinderen is 't ook 'n heel gemak. 't Is hem nooit te veel om Jolientje voor te lezen uit Okkie Pepernoot en hij rijdt heel genoeglijk kleine Anneke in haar wagentje de laan op en neer, met Hillie aan de leidsels er naast. Wat hij met de peuters kletst, weet Annie niet, maar huilen doen ze nooit en zij heeft even haar handen heerlijk vrij voor het werk. Dan wordt het Zondag, de dertiende Augustus en Jolle zegt, dat Atze nu de Broedergemeente in volle glorie kan leren kennen. Natuurlijk heeft Atze zo al enige vragen gedaan naar de nieuwe weg, die zijn broer heeft ingeslagen. En even natuurlijk zijn ze de pleinen en het Slot omgefietst, waarbij Jolle in hoofdzaak het woord voerde. Hij heeft toen de wonderlijke trots in zich gevoeld van de gids, die aan een vreemde gast iets heel bijzonders van zijn vaderland laat zien en merkt, dat er begrip en waardering bij zijn slachtoffer

leeft. Daarom zijn ze tot slot ook nog de kerk binnengestapt en toen heeft hij bij Atze een devote verbazing op het gebruiende gelaat zien glanzen.

„Kerel, wat is dat mooi! En geen verhuurde zitplaatsen en geen ouderlingen-bank?”

Jolle heeft 'n diepe rijkdom gevoeld bij het rondleiden van zijn Friese broer. Na de kerkbezoeking heeft hij hem de pastorie binnengebracht en daar een poosje gezellig gepraat. „Om ook eens een huis van binnen te zien,” heeft hij gezegd. Daarna is hij nog verder gegaan en heeft aan Atze de Godsakker getoond, die nu in diepe, veilige schaduw ligt onder de breed uitgevouwen kruinen. Witte bloemen lichten op uit de schaduw, bijen gonzen er over om de laatste honing te puren eer het naar 't sterven gaat. Ergens in bebladerde onzichtbaarheid tjilpen en kwetteren de vogels. En geen brutale wereldstem durft hier binnen te schetteren; er moeten vrome wachters zijn rondom, die weren wat hier de rust storen zou.

Jolle leidt zijn broer rond langs de oudste stenen met hun onleesbare hiërogllyphen en langs de nieuwste, waarop nog de afgevallen bloembladeren als tranen rusten. Hij heeft de Godswaarden op de stenen gelezen, hier en daar één hardop. Atze is er heel stil van geworden. Hij heeft eens naar zijn broer gekeken en heeft zijn mond geopend en weer gesloten. Als een, die gaarne iets zou uitspreken, doch zich te gebonden weet om het te doen.

Eindelijk, wanneer ze in het ronde middendeel zijn gekomen, tevoren vijver van de rozentuin, zegt hij, wat zijn binnenste beweegt.

„Ken je de Song of Hiawatha van Longfellow?” vraagt hij zacht.

Ja, die heeft Jolle wel eens gelezen. Vroeger. Maar waarom . . . ?

„O, niets bijzonders. Ik denk er alleen maar aan, nu ik dit hier zie.”

Jolles ogen zijn gaan schitteren bij deze herinnering aan wat hij eens, in jongere jaren, als zuivere schoonheid Gods heeft begroet. Hoe is het mogelijk, dat hij dit lied ontberen, vergeten kon, jarenlang! Maar ja, het leven is druk en geladen met ander soort verantwoordelijkheid. En Annie kent geen Engels. De redenering bevredigt hem niet geheel. Er blijft het gevoel, dat hij iets verraden heeft, iets heel goeds, dat God in hem had neergelegd. Schuw ziet hij Atze aan. Die merkt niets van zijn gepieker.

„'t Wil me voorkomen, dat hier ook 'n Hiawathalied gezongen is,” zegt Atze, „en een nog beter dan dat van Longfellow.” Hij geeft er 'n aarzelend glimlachje bij, als moest hij zich verontschuldigen voor een te veel aan sentiment.

„Zo is 't precies,” zegt Jolle, „nou je toch een poosje blijft, zal ik je er meer van vertellen.”

En aan dit korte gesprek kan men zien, dat in het oude Posthuis te Zeist, in

het erfdeel der eerste Herrnhutter broeders, altijd nog een dirigeerstok wordt gezwaaid. Wie er door wordt aangeraakt — en 't zijn altijd de bevoor-rechten onder de mensenkinderen, die deze aanraking voelen — die moet tot speelmanschap ontwaken en grijpen naar de strijkstok; de ogen zien niet meer zichzelf, maar alleen de Grote Dirigent en ze vallen in, wanneer Hij wenkt. 't Resultaat is niet altijd 'n wereld-ombruisend orkestnummer; 't kan ook het opzeggen zijn van een eenvoudig gedicht, het stille samenstemmen van twee zielen, die lang reeds meenden elkander verloren te hebben.

Tot voor enkele dagen hadden de beide Fries-geaarde broeders van 1.90 m lengte voor onmogelijk, belachelijk gehouden, dat ze de diepste schatkamer van hun hart voor elkaar zouden openen. Nu spelen ze mee in het lied der bevrijden.

Een tuinman komt met kruiwagen en hark het kerkhof op. Even bevreemd kijkt hij naar de beide rijzige gestalten, die daar zo roerloos in het middenvak staan. Nu komt er beweging in, de schone ban is verbroken.

„We moeten gaan, jong,” zegt Jolle. „Annie zal niet weten, waar we blijven.” Dan gaan ze naar hun fietsen, die ze buiten de poort hebben achtergelaten en rijden zwijgend huiswaarts. En Jolle bedenkt onderweg, dat zijn broer Atze de feestdag van de dertiende Augustus moet overblijven. Dan kan hij de gemeente in oude glorie zien. Verder loopt Jolle, dat zijn broer het Heilig Avondmaal, dat die dag be kroont, zal willen meevieren. Na hetgeen ze hier samen hebben beleefd, lijkt hem dat zeer schoon en noodzakelijk. Maar vooraf wil hij zijn broer de zin doen weten van dit feest, dat een der grootste feesten der Broedergemeente is. Zijn logisch denken gedooft niet, dat iemand het louter als bezienswaardigheid zou meevieren.

XIV

Zo, zo, komen de heren nog een keer thuis,” roept Annie, „ik had jullie bijna laten omroepen als verloren kindertjes.”

„Ik heb Atze de gemeente laten zien,” verklaart Jolle, „ten minste aan de buitenkant. En nog hield 't op.”

„Fijn. En nog iets van Karin en Hilde ontdekt? Ja, jochie, we hebben hier mooie namen, buitenlandse van allerlei soort.” Dit tegen Atze.

Nee, aan Karin en Hilde heeft Jolle geen moment gedacht. Hilde is bovendien naar kantoor. En Karin? Misschien ook niet thuis.

„Mannenwerk,” oordeelt Annie. „Hopeloos! Als je ergens goeie kennissen hebt zitten, ga je toch even bij ze aan! En als je nou naar Karin was gegaan,

dan had Atze meteen het hele Zusterhuis van binnen kunnen zien. Dat was toch best interessant geweest.”

„We waren er uitgegooid,” plaagt Jolle. „Mannen in 't Zusterhuis, en dan van onze afmetingen! Die vrouwen hadden er de stuipen van op 't lijf gekregen. Kind, Annie, de gevolgen waren niet te overzien geweest. Geef een kop koffie en laten we over wat anders praten.”

„Och malle! En die arme Atze snapt er maar helemaal niks van. 't Is allemaal onzin wat hij zegt, hoor Atze. Karin en Hilde zijn best aardig en ook vlot. En die anderen, die dan wat ouder zijn . . . We leven niet helemaal meer in de ouwe tijd.”

„Dáár wel,” plaagt Jolle geniepig verder. „Atze, als je 't gezien had . . . zwarte jurken, stijve knoetjes, monden in de plooi . . . Die Karin en die Hilde, waar Annie dan zo dol op is, net zo goed, hoor.”

„Nietes, mispunt!” roept Annie op 't randje van boos worden.

„Welles, meisje! Nee Atze, dan onze Annie, hè! Hou haar in ere, man. En wat smaakt die koffie vandaag toch weer lekker!”

Een hevig gesis, gevolgd door vreemde brandgeurtjes, komt via de kleine gang, de kamer binnen.

„O, mijn melk!” krijst Annie.

„O, bah, wat een rommel!” horen ze haar in de keuken mopperen.

Dan komt de koffie. „En nou ga ik meteen mijn aardappels opzetten. Als we wat bijtijds eten, kunnen we een mooie middag maken.”

Een mooie middag zal 't zeker worden. Atze heeft zijn rijbewijs en wil een wagen huren, zonder chauffeur, om met zijn hele familie, de drie kinderen inclus, een toer te maken. Annie met haar eindeloze, altijd lachende zelfopoffering, heeft wel eens een verzetje verdiend, is zijn mening. En Jolientje en Hillie! Een speeltuin, denkt hij. En daar voorzichtig met ze schommelen. Hij hoort zijn nichten al kraaien van plezier. Ja, nu heeft oom Atze nog een ruime beurs. Als hij later eens getrouwd is en zelf met een gezin zit! Dan komen Jolles kinderen licht niet meer aan bod. Och, maar trouwen! Atze heeft nog geen vrouw ontmoet, die hem zo raakte, dat zijn verlangen blijvend naar haar uitging. Hoewel daar in 't Noorden genoeg meisjes aan meester op een presenteerblaadje voorgediend zijn. Om misselijk van te worden. Dit is niet de minste reden geweest van zijn solliciteren naar zuidelijker streken. Een andere reden, niet minder geldend, is geweest, dat hier misschien ergens dé vrouw zou zitten, die voor hem bestemd is. Want ergens moet ze toch zijn. Ouder en ouder worden en moederziel alleen blijven, daar komt Atzes menselijkheid ook tegen in opstand.

Dezelfde gedachtengang volgt ook ongeveer zijn schoonzusje Annie, die mid-

dag, tijdens de glorieuze autotocht. Annie bezit het merkwaardig vermogen te kunnen genieten van de zondoorzeefde Veluwe bossen en de blakerende purperbloeiende hei rond het Uddelermeer en daarnevens haar eigen, meestal zonnige plannen en gedachten te volgen. Ze geniet van de zomerse heerlijkheid om zich heen, ze ademt met volle teugen en schitterende ogen de schoonheid in. Maar op de achtergrond van wat voor ogen is, ziet ze haar eigen plannen gestalte aannemen en ze geniet van het natuurschoon te meer naarmate de zich vormende beelden beter naar haar zin zijn.

Nu ziet ze achter en door de dennenbossen en achter de grens van het heideveld Atzes leven zich vormen, zoals zij dat goed en noodzakelijk oordeelt. Atze heeft een deel van haar hart gestolen, het deel dat hunkert naar 't huldebetoon, de verwenning, die Jolle vreemd zijn. En dan, zoals hij met de kinderen is! Atze moet trouwen, wat meer zegt, hij moet gelukkig trouwen. Annie zucht van inspanning. Dat zal alleen kunnen zijn, als zij zich er mee bemoeit!

„Karin of Hilde,” denkt Annie, wanneer er weer een tijdlang gezwegen wordt in de wagen. Jolientje en Hillie dommelen, een vingertje in de mond. Nu en dan sperren ze de ogen nog even plichtmatig open, om ze hoofdschuddend weer te sluiten. 't Is onweerstaanbaar om in de deinende auto een middagslaapje te houden. Kleine Anneke zit een poosje bij vader Jolle, opdat moeder Annie ook eens de handen vrij zal hebben. Kleine Anneke is vast in slaap, heeft Jolle net geseind. En die goeie Atze zit maar achter 't stuur! Of hij veel geniet van de tocht? Annie betwijfelt het met al dat getuur op de weg. De goeierd! En 't is toch zijn vakantie. Zie, daar vormen de beelden zich weer, transparanten tegen het landschapsbeeld. Karin of Hilde . . . Wie van de twee het zijn zal, wil Annie graag overlaten aan het toeval, neen, aan Atze . . . neen, aan het leven . . . aan God . . . Zij stelt alleen deze voorwaarde: een van de twee vriendinnen moet het zijn! Ze loost een diepe zucht van genot. De broers voorin menen, dat ze uit een dutje ontwaakt. Atze loert in zijn stuurspiegeltje, of hij haar in 't vizier kan krijgen. „Lekker gemaft, zus?” klinkt 't plagend.

„Maak haar niet wakker,” plaagt Jolle, „ze heeft een kwaje slaap over zich, daar kan ik van meepraten!”

„Slapen?” barst Annie los. „Och man, ik ben wakkerder dan jullie samen. Als je maar eens wist, wat ik alles uitgepiekerd heb!”

„Straks vertellen!”

„O, voor geen geld ter wereld!”

En hieraan zal Annie zich vast en zeker houden. Ergens in de omgeving van Vierhouten parkeert Atze de wagen aan de kant van de grintweg. 't Dennen-

bos is doorzeefd van zonlicht, op de bodem glanzen lichtgroene plakkaten mos, blank op 't bruin van oude naalden. Hier kunnen ze rondlopen of zich uitstrekken naar welgevallen. Maar eerst komen de meegebrachte versnaperingen aan de beurt. Annie schenkt thee uit een thermosfles in kopjes, waar de oortjes af zijn. Ze presenteert een koekje en een belegd boterhammetje en strekt zich dan uit op de mosvlakte. Jolientje en Hillie zijn nu klaar wakker en scharrelen rond tussen de stammen, maar Anneke ligt veilig in de bocht van Annies blankblote arm. „Denk er aan, dat de kleine jongens niets in de mond steken,” zegt ze nog aan Jolles adres. Dan sluit ze de ogen en droomt weg, een verheugde glimlach op het warme gezichtje. Jolle en Atze beiden kijken een ogenblik vertederd naar het zonnige gevalletje. Dan wenst Jolle voor het eerst tijdens deze logeerpartij zijn broer ergens, volmaakt gevaarloos, maar toch zeer positief, op de Mokerhei. Nee, met Atze er bij als toeschouwer kan hij toch niet naast zijn vrouw gaan liggen en haar hoofdje laten rusten in 't okselholletje van zijn sterke arm . . . Vlak bij zijn hart en vlak bij zijn mond.

XV

In die nacht, de nacht van Vrijdag op Zaterdag welgeteld, gebeurt het, dat Hilde Schumacher vóórtijdig wakker wordt. 't Moet inderdaad nog vroeg zijn, want van het allereerste morgenkrieken na de altijd nog korte nachten, is nog niets te bespeuren.

„Wat was er ook weer?” denkt Hilde vaag. En: „hoe laat zou 't zijn?” denkt ze. De kerkklok antwoordt met een zeer neutrale slag van één. 't Ergert Hilde, nu weet ze nog niet veel. Er uitgaan, licht maken, op klok of horloge kijken . . . och waarom? 't Is duidelijk nog nacht, dus tijd om zo gauw mogelijk . . . En dan komt 't geluid weer, dat haar zo pas heeft wakker gemaakt. Dit weet ze nu zeker. 't Is een jammerlijk klagend en ziekelijk zacht poesengemauw vlak onder haar venster. Alle warmte van Hildes eenzame hart concentreert zich op dat zachte mauwen. „'t Stomme dier,” denkt ze. „Ook al niet lollig, om een zwervende kat te zijn. Nou ja, 't is wel uit te houden buiten, 't is geen winterkou.” Ze vindt dat ze weer moet gaan slapen, maar het gemauw houdt aan, zodat ze niet inslapen kan. 't Deint af en aan in haar oren en maakt haar hart week van treurigheid. Niet zo zeer om het lijden van dit ene kleine, mauwende creatuurtje, als wel om het totaal-lijden van de ganse creatuur, waarvan zijzelf en deze poes en ontelbare duizendtallen anderen de dragers zijn. Maar als dat zo is, dan is dit mauwen een hulpgeroep, een schreien in nood . . . Dan moet zij, Hilde . . .

Er is veel bitterheid uit haar weggevloed de laatste weken en maanden en er is ruime plaats vrijgekomen voor de drang tot helpen, tot gevende liefde. Ze richt zich op in haar divanbed . . . 't klagende mauwen blijft aanhouden, 't dringt zich aan haar op als machteloze, uitgestoken kinderhanden, smeekend om hulp, om bevrijding van dat, wat donker dreigt. Boven haar wordt een raam hoger opgeschoven.

„Imholz,” weet Hilde. „Zou ze . . . ?”

Even geloop van stommelende pantoffelvoeten, dan ketst een volle kan water naar beneden, een vervaarlijk geluid in de stille nacht. Een kleine pauze. Dan een dreigend ksst! ksst! dat als 't ware langs Hildes venster naar beneden glist.

Als 't eerste niet helpt, helpt 't tweede zéker, denkt Hilde nijdig. Idioot mens, die Imholz.

De poes zwijgt en Hilde ploft neer op haar kussen; na een poosje begint 't gemauw opnieuw, als aangekleefd tegen haar raam. Zacht en indringend en oneindig hulpbehoevend. Nu snel, eer er van de bovenverdieping weer met verraad wordt gewerkt. Geruisloos is Hilde haar bed uit en bij 't venster; ze schuift 't hoger op en neemt de hor weg. Dan halen haar handen voorzichtig het poesenbeest naar binnen, dat ze tevoren al vaag had kunnen onderscheiden. 't Beest láát zich binnenhalen. 't Is een zwarte, met witte kraag, volkomen onbekend in deze buurt. Nu de gordijnen dicht en 't licht op. En dan verder raad geschaft. De poes strijkt langs haar blote enkels en wil kopjes geven, nu en dan toch vragend mauwend. Wat doe je in zo'n geval? „Melk!” denkt Hilde. „Die heb ik niet meer.”

„Twee uur”, zegt de klok. „Je moet nog slapen ook.”

„Karin,” denkt Hilde verder. „Laat ze wakker worden; ik ben 't ook!”

Ze slaat een kimono om, trapt in haar slofjes en opent haar kamerdeur. Vreemd-stille, niet al te frisse gangatmosfeer, waarin de zware kasten hier en daar als schimmige wachters opdoemen.

Kloppen. Geen gehoor.

Proberen. Niet op slot. Nu voorzichtig naar Karins bed. „Karin! Allo, Karin, ik ben 't, Hilde.”

Terzijde gapend: „O, asjeblijft, ik kan hier niet blijven staan.” En weer luider: „Karin, ouwe mafferd, word eens wakker. Er is een kat in mijn kamer. Heb jij nog melk hier boven?”

Tegen zo'n redevoering is Karins slaap niet meer bestand. „Wat zeg je?”

„Een kat, zeg ik. En of jij nog melk hier hebt. 't Beest mauwt van de honger.”

„Melk, o ja; op de . . . hoe heet dat ook weer?”

„Jij droomt zeker Deens,” spot Hilde. „Maar 't ding heet theetafel. Stil maar liefje, ik kijk al. Ja, warempel, er is nog en niet eens zuur.”

Nu wil Karin echter mee en zelf ook de poes zien. „Maar meid, je doet geluidloos. Imholz kan net nog wakker zijn. Mensen boven de vijftig hebben veel minder slaap nodig, zeggen de statistieken.”

't Gevolg is, dat twee geluidloze schimmen de gang oversteken, Hildes deur sluiten en de poes zoeken. Die heeft zich ineengekronkeld op Hildes warme plaatsje, maar verwaardigt zich toch om naar het schoteltje melk toe te komen, dat ze gretig leegslobbert.

„Nog een, mevrouwjtje?” Ja, nog een.”

„En nou wil ik best weer maffen,” deelt Hilde mee. „Overleg jij maar alvast, wat we met de kat moeten doen, want die raken we niet meer kwijt. 't Zal je ook overkomen, zeg, dat je 's nachts binnengehaald wordt en melk krijgt.”

„We houden hem,” zegt Karin. „Gezellig, zeg; een poes van ons tweeën.”

„Poeh!” weert Hilde af. „Een kat mag niet hier in huis. Nee, ook geen vrouwtjespoes. Zusterpoesen worden niet erkend. Kort voordat jij kwam, heeft zich nog een drama afgespeeld. Een van de zusters wou en zou een poes hebben. Ze heeft er voor gevochten. Veertien dagen heeft ze hem gehad. Toen was-ie wel verdwenen!”

„Verdwenen? Hoe dan?”

Hilde haalt de schouders op, haar ogen kijken hard. „Nou, verdwenen. Weet ik veel. Spoorloos, 't mocht immers niet!”

Vreemd gepuzzeld ziet Karin de kamer rond.

„Maar vannacht,” zegt ze. De nacht duurt echter niet lang meer. „Morgen, zo meteen,” verbetert ze zichzelf, „dan zien we wel weer verder. Misschien kunnen we hem bij Annie brengen.”

„Meid, dat is 'n idee. Hier poes, jij in mijn crapeaudje en ik in mijn bed. Maf ze, Karinke. Tot straks.”

Hilde rolt zich vergenoegd op in haar bed, lodderoogt naar de eveneens zich oprollende kat.

„Doe je mijn licht uit, Karinke?”

Voorzichtig open- en dichtgaan van deuren. Dan ligt ook Karin in haar bed, voelt haar gedachten zich verwarren, en slaapt tot de morgen.

De volgende morgen aan 't gemeenschappelijk ontbijt in Hildes kamer, prompt zuster Imholz. Informeren, hoe 't verder met de kat gegaan is. „Ik hoorde jullie vannacht,” zegt ze overtuigend.

„Die kat? O, die heb ik naar binnen gehaald,” valt Hilde ruitertlijk uit.

„Overigens, ik vond 't maar een vuile streek van u om met water te smijten. 't Beest had honger en dorst.”

Zuster Imholz' ogen kijken onderzoekend de kamer rond. Hilde staat op. „Hier is ze, zuster Imholz. In mijn crapeaudje. Is 't geen dot? Moet u eens zien, wat 'n beeldig wit kraagje. Daar zijn onze kraagjes nog maar gore vodden bij.”

Ziezo, die kan ze in haar zak steken, want haar kraagje lijkt vanmorgen wel nergens op. Maar 't plaagduveltje drijft de zaak nog verder.

„En moet u kijken, zuster Imholz, een eigenwijs klein Häubchen heeft ze ook op. Ze is beslist een goeie Herrnhutterin, maar of 't blauw of rose band moet zijn, dat weet ik niet. En dat deze nou net in ons Zusterhuis om barmhartigheid komt vragen. Ze kon 't niet beter treffen, hè poes? Jij hebt beslist geweten, dat we hier altijd barmhartig zijn. We gooien nooit met water en zo. Daar houden kleine poesjes niet van, hè?”

„Kom poes,” vervolgt ze animerend, „geef zuster Imholz gauw een pootje.

Ze is de directrice van ons huis. Houd haar te vrind, poes, want feitelijk mag je hier niet zijn. Och mijn lieverdje,” valt ze uit, terwijl ze de zachte vacht tegen haar wang drukt. „Ik denk, dat ze 'n nakomeling van die eerste poes hier in 't Zusterhuis is. Weet je, Karin, toen móchten er hier nog huisdieren zijn en er was een kat, een legendarische kat. De zusters kregen er ruzie door en toen is die kat . . . verdwenen, zullen we maar zeggen. En nou komt deze zielepoot kijken, of de mensen al veranderd zijn.”

Gespannen kijkt en luistert Karin toe. De portée van Hildes woorden kan ze niet helemaal volgen, maar ze begrijpt wel, dat Hilde een venijnig spel aan 't spelen is. En zuster Imholz voelt zich genomen, zonder te kunnen bewijzen, dat ze genomen wordt. Dat maakt haar machteloos en geeft aan haar vriendelijkheid een gebarsten klank.

„Ja, kijk eens, zuster Schumacher,” zegt ze stijfjes, „een kat hier in huis, bij zoveel oude mensen, die griezelen van een kat, dat gaat eenvoudig niet. Ze zou hier binnensluipen en dáár de melk stelen, misschien wel onze kleine portie worst of kaas. En denk er eens aan, dat ze onze blinde en dove zuster verschrikt maakte.”

„En denk eens dat alle zusters katten gingen houden,” denkt Karin half tegen haar wil. Ze lacht in zichzelf om 't analoge van haar eigen geval en kan zich maar met moeite inhouden 't uit te spreken. „Als de kat haar op de schoot sprong . . .”

„Och, als 't een keer gebeurd is, is 't altijd nog vroeg genoeg om de poes weg te doen. Te doen verdwijnen,” zegt Hilde.

Zuster Imholz' geduld is ten einde.

„In ieder geval, 't is hier geen pensioonaat en jij bent geen kind meer, zuster

Schumacher. 't Is verboden hier in huis een kat te houden, dus dat beest moet weg, hoe dan ook."

„Precies waar wij 't vannacht ook al over hebben gehad," zegt Hilde opeens zoetsappig. „Waarschijnlijk hebben we er al 'n tehuis voor. Na kantoortijd brengen we hem samen weg, hè Karin?"

„Ja," knikt Karin.

„Maar tot zo lang houd je hem binnen in je kamer."

„In mijn kamer," klinkt het plechtig. „U zult haar aangezicht niet meer zien. O poes, je bent niet solide genoeg, je wordt afgeschreven van 't zusterkoor; je moet er uit, poes, net als je overgrootmoeder."

„Hoe durfde je," zegt Karin later. „'t Leek wel kat en muis!"

Hilde zwaait haar mes in wilde triomf.

„Denderend, hè? Kind, ik kán 't niet laten. 't Is 'n duveltje in me, dat ik toch zo graag gehoorzaam. Wat liet ze zich voeren, hè? En wat is ze zwak, als 't er op aan komt."

Karin voelt zich voor 'n raadsel geplaatst. Wat is dit, denkt ze. Waarom zo met elkaar omgaan! Hier! Dat moet toch ánders kunnen! Op dit ogenblik ligt Hilde haar weer zo ver, zo ver!

's Avonds karren ze gichelend 't grintpad op, dat naar Jolles garage voert. Aan Hildes stuur bungelt een rieten boodschappentas in golvende beweging. Alleen een zwart poesenkopje met witte gordijntjes kijkt er boven uit, spert zijn bekje open en mauwt dreigend. Een andere wijze van lange-afstand-vervoer hebben ze niet kunnen bedenken.

De garagedeuren staan open. Op de achtergrond pompt een lange gestalte een fietsband op. De baas van 't huis.

„Ha, Jolleman!" roept Hilde overmoedig. „Moet je horen, zeg!" Meteen geeft ze hem 'n stevige klap op de rug. De gedaante, die zich omdraait, is Jolle niet. „Alle mensen!"

„Mijn naam is Atze," klinkt 't laconiek, „Atze de Jong."

Even gaan Hildes wenkbrauwen in driehoeksvorm omhoog. Maar dan blijkt 't, dat ze toch al wat ouder is dan een schoolmeisje en genoeg ondervinding heeft, om haar figuur te redden.

„O, meneer De Jong," klinkt 't neutraal, „neemt u me niet kwalijk. 't Ging 'n beetje raar zo pas, ik ben Hilde Schumacher, 'n vriendin van Annie. En mag ik even voorstellen: juffrouw Kristensen, uit Kopenhagen." Dit laatste voegt ze er zeer indrukwekkend aan toe.

„Waar vandaan?" vraagt Atze, gretig happend.

„Uit Kopenhagen, de hoofdstad van Denemarken, weet u wel? Is Annie binnen, meneer De Jong?"

„Ja, ja. En mijn broer ook. Zal ik . . . ?”

„O, doet u geen moeite, we weten de weg en we kennen de spraak. Ga je mee, Karinke?”

Ze zetten de fietsen tegen de garagemuur en nemen hun weg door het keukentje, de nu zeer levende zak voor zich uitdragend. Na een korte aarzeling laat Atze zijn fiets in de steek en volgt ook naar binnen. Daar wordt al druk gedelibereerd. Een poes dus! En wat voor één! Een beeld, een dot van een poes! Een poes uit duizenden!

„Waarom hou je hem zelf niet?” vraagt Jolle tergend kalm.

„Wij? Om Imholz niet, natuurlijk! Er gebeuren ongelukken, als wij een poes gaan houden. Opeens zijn alle mensen doodsbang voor een kat! Opeens lopen alle katten met moordplannen rond! De kelder wordt leeggestolen, 't Zusterhuis brandt af!”

„Hier gebeuren ook ongelukken,” tergt Jolle verder. „Hij springt in de wieg, krabt Hilleke en laat Jolientje de trap afrollen. Een kat is een onding, daarin geef ik Imholz groot gelijk. Misschien is-ie nog wel ziek ook. Breng hem liever naar de gasfabriek, Hilde.”

„Jol, hou je mond,” vaart Annie uit. „'t Is maar plagen, hoor Karin. Natuurlijk kan die kat vannacht hier blijven, in de garage. En morgen weet ik wel weer raad. De bakker vroeg laatst naar een jonge poes. Misschien is 'n ouwe ook wel goed. Maar vannacht blijft-ie hier, hè? 't Stomme dier, maak 'm maar gauw los, Hil. Kijk 'm eens schreeuwen. Ja hoor, hij krijgt wat van de vrouw. Kijk eens, lekkere melkie! Kom dan poes!”

Jolle schudt zijn hoofd en kijkt naar Atze, die met 'n brede lach 't vrouwen-toneel staat aan te zien.

„Och me lieve hoepdepoepe, och me lieve rattekettatie,” treitert Jolle verder.

Dan trekt het drietal verontwaardigd naar de garage, poes, plus melk, plus een oud stoelkussen met zich mee slepend. Daarna willen Karin en Hilde, gezien het bezoek, met stille trom verdwijnen. Doch Annie wil er niet van weten. „Kom toch mee naar binnen. Je bent voor Atze toch niet bang? Precies zo een als Jolle. En Jol kan ik alleen wel baas!”

Kan Annie er wat aan doen, dat opeens de schone transparanten zich weer vertonen? Zij roept ze toch niet op? Nochtans zijn ze er. Annie krijgt er 'n kleur van. Nu of nooit!

„Kom mee,” zegt ze; „ik heb fijne koekjes, Atze tracteert.”

Dan weerstreven de meisjes niet langer. De avond lijkt iets te koel voor buiten zitten, althans hier aan de rand van het dorp, waar de wind vrij spel heeft. Maar de tuindeuren staan wijd open en de dennen stuiven hun geuren

naar binnen en er is welbehagen zo ver de gedachten reiken. „Jol wou net aan Atze uitleggen, waarom we 13 Augustus vieren,” zegt Annie. „Hij blijft hier namelijk nog wel wat en wil het meevieren, Zondag.”

„O,” zeggen Karin en Hilde gelijktijdig, terwijl ze het slachtoffer iets opmerkzamer aanzien.

„Steek gerust van wal, Jol,” moedigt Hilde aan. „Ik zal je wel helpen, als je niet verder kunt. Ik ben een kei in die dingen.”

„Wat de theorie betreft,” zegt Jolle met een knipoogje tegen zijn broer. „De praktijk . . .”

„Hè toe, begin nou niet weer,” smeekt Annie. „Je jaagt die kinders weg en ik wil ook wel eens ander gezelschap hebben dan twee kerels.”

Jolle zucht maar eens. „Nou ja,” zegt hij, „dan alle gekheid op 'n stokje. Voor zover ik 't bekijken kan, heeft op die gedenkwaardige 13e Augustus de gemeenteliefde het gewonnen van de rampzalige drang om zich van elkaar af te scheiden. Op die 13e Augustus heeft de eigenlijke Broederschap, de Unitas Fratrum, zijn beslag gekregen. Jij verder, Hilde.”

„Nee,” zegt Hilde. „Integendeel, ga voort.”

„Kijk,” vervolgt Jolle, „er waren daar in Herrnhut sedert 1722 allerlei soort van mensen bij elkaar gestroomd. Het landgoed van von Zinzendorf was groot en de graaf was gastvrij genoeg, waar 't ging om vervolgdten ter wille van hun geloof onderdak te geven. In de eerste plaats waren daar natuurlijk de vluchtelingen, die in Bohemen door de Roomsden bedreigd werden. Maar ook kwamen er zwervende Hugenoten; je weet beter dan ik, Atze, de opheffing van 't Edict van Nantes was daar immers schuldig aan. En Mennonieten, die door de Gereformeerden niet geduld werden, dat was vooral hier in 't land. En Gereformeerden, die het in de streng Lutherse streken weer zwaar te verantwoorden hadden. Want in theorie was na de vrede van Munster overal vrijheid van godsdienst, maar de practijk liet nogal eens te wensen over. In de practijk was er eigenlijk nergens vrijheid. Goed, Hil?”

„Reuze! Een tien en een griffel. Ga door, mijn zoon!”

„In Herrnhut was die vrijheid wel. Daar heette het niet: welke leer is de jouwe, maar: heb je Jezus lief, omdat Hij je gered heeft van de duisternis en wil je Hem nu dienen? Wie zo gezind was, voor die was in het oude Herrnhut plaats en werk, want dat ging in die tijd nog gelijk op.”

„Nou ook nog, hoor Atze,” valt Annie trouwhartig uit. „Je mag de gemeente niet afbreken, Jol!”

„Goed, nu ook nog. Laten we dan zeggen, dat 't nu een beetje gecompliceerder is geworden, minder vanzelfsprekend. Maar 't bleven mensen, daarginds. Mensen, die uit heel verschillende geestelijke kampen kwamen. Daar waren

de oorspronkelijke bewoners, de vluchtelingen uit Bohemen, streng, met een ijzeren kerktucht. Daar waren Gereformeerden, die door de Bijbelbesprekingen van Heiz, de rentmeester, nog een tikje zwaarder waren geworden. Daar waren Lutherse, die 't ook niet op zich lieten zitten, als ze geestelijk gekapitteld werden. Want natuurlijk vond de een zijn leer veel beter dan die van de ander. Ze dachten, dat het om de leer ging en niet om de levende Christus en Zijn Koninkrijk. De stommelingen," windt hij zich plotseling op. „Ze hadden daar een fijn stukje Koninkrijk, zoals op aarde bijkans nog niet was vertoond, en ze maakten zich op, 't met z'n allen in mootjes te gaan snijden. 't Werd strijd en 't liep zo hoog, dat ze niet eens meer samen het Avondmaal wilden vieren."

„Vind je dat zo gek?" vraagt Atze. „Dat hebben we hier in 't land toch nog!"

„Misschien wel, jong, ik weet dat zo niet. Wij zijn daar zo helemaal vrij van, weet je. In ieder geval, 't werd heel erg daar in Herrnhut. Von Zinzendorf was toen in Dresden, in staatsdienst; maar een van de broeders, die 't er benauwd onder kreeg, schreef hem over deze zaak. Von Zinzendorf zag zijn ideaal, zijn levenswerk wankelen. Hij sloeg in vuur en vlam. En dan was hij altijd op z'n best. Hij pende een gedicht neer en gaf dat de bode als antwoord mee. 't Staat nog in ons gezangboek. 't Gaat over het geloof, dat staal en steen trotseert en de hand van de Almachtige kan vatten. Maar hij liet het hierbij niet, dat zou hem al te goedkoop zijn geweest. Hij reisde zelf naar Herrnhut. En daar ontpopte hij zich eerst werkelijk als een geweldenaar. Hij ging van huis tot huis om de broeders toe te spreken. Hij liet ze bij zich komen en bracht ze op de knieën. Hij stond als een held op een bijna verloren post en hem bezielde maar één gedachte: De slag móét gewonnen worden, want Christus is Overwinnaar. Toen kwam de dertiende Augustus, de dag, waarop één deel van de gemeente Avondmaal zou vieren. 't Andere deel wilde nog niet meedoen. Von Zinzendorf wist het: 't ging er op of er onder. Eenheid of splitsing. Maar splitsing zou natuurlijk ondergang betekenen. Want Herrnhut staat of valt met de eenheid, de Unitas Fratrum. Wat er toen gebeden is, daar in Herrnhut, dat kunnen wij niet eens meer gissen. Wij zijn slappelingen, gemakzuchtige lafaards, vergeleken met dat volkje daar. En toen, jong, kwam de volkomen overwinning. Ze hebben samen Avondmaal gevierd, en 't is daar een uitstorting van broederliefde en verbondenheid geworden, zoals ze tevoren niet hadden durven dromen. Zo sterk was de beweging, dat een paar kopstukken, die op reis waren gegaan, bij wijze van camouflage, onderweg voelden, dat er iets groots gebeurde in Herrnhut. Ze zijn omgekeerd, eerst letterlijk, later ook geestelijk gezien."

„Machtig,” zegt Atze. „Kijk, daar kun je nou naar hunkeren, om zo iets eens bij te wonen.”

„Ja, als ons dat eens gegeven werd... Maar in ieder geval, dat machtige feit herdenken wij nu nog altijd op of nabij de dertiende Augustus. Als je 't mij vraagt, was die dag de eigenlijke stichtingsdag van de gemeente. Wat daarvoor gebeurde was stuntelig mensenwerk.”

„Dus,” vraagt Atze, „bij jullie in de gemeente vragen ze nog steeds niet tot welke kerk je behoort, om aan het Avondmaal te gaan?”

„Nee, de vraag is, of je Christus belijdt en Hem toebehoort.”

„Dat is mooi,” zegt Atze weer.

Na deze lange ernst moet Jolle Hilde weer even op stang jagen. „Helaas is 't bij ons ook nog dikwijls theorie,” begint hij zuchtend. „Deze juffrouw Schumacher, deze zúster Schumacher heeft vannacht hevige ruzie gemaakt met haar directrice over een kat. En als ze eenmaal begint, is ze niet makkelijk, daar kan ik van meepraten. 't Is 'n Kenau, hoor, als ze loskomt.”

„Hoef je mij niet te vertellen,” valt Atze hem bij. „Ze meende zo pas, dat ik jou was en gaf me 'n oplawaai! jong, ik voel 'm nog!”

Hilde stuift in alle ernst op: „Nietes, Jolle, nietes! Imholz gooide de kat met water, 't stomme dier, en toen heb ik hem binnengehaald. 't Was niet meer om aan te horen, dat klagende gemauw. Weet je, ik hoor er altijd een aanklacht in en dat vind ik zo erg. Dan móét ik helpen. Maar Imholz kwam er vannacht niet aan te pas; we hebben zachtjes gedaan, hè Karin?”

Karin knikt geamuseerd en wacht af, wat Jolle nu doen zal. „Erg zacht,” zegt ze.

Ongenuadig gaat Jolle voort, als 'n politierechter, die 'n serie misdaden uitzoekt.

„Vannacht dus niet. Maar dan vanochtend. Nou, biecht eens op, meisje.”

„Je bent 'n naarling, maar ik zal 't je zeggen. Zuster Imholz kwam en loerde en praatte zo liefjes. En ik wist, dat ze inwendig nijdig was om die kat. Dan zie ik altijd duveltjes dansen en moet mee gaan doen. Dat kán ik niet laten. Ik geniet er in. Maar later...”

„Nou? Later? Later laten de duveltjes jou zeker niet meer los!”

„Later heb ik 't land er over,” zegt Hilde merkwaardig zacht. „Want meestal ga ik te ver, zie je.”

„'t Was niet zó erg,” sust Karin, die ziet dat Hilde met tranen vecht.

Tegelijkertijd krijgt Jolle van Annie een trap tegen zijn scheenbeen, die hem verschrikt op doet kijken. „Au!”

„Jullie krijgen nog een kopje koffie van me,” zegt Annie dan met de gladste

stem van de wereld. „Hil, wil jij even bij Anneke gaan kijken? Ik meende, dat ik haar al hoorde.”

Hilde naar boven om haar gewone houding te herwinnen. „Ik ben niet wijs,” scheldt ze zichzelf. „Om een kat! En om Jolle de Jong, dat stuk treiter.” In de slaapkamer hoort ze inderdaad kleine geluidjes uit de wieg opstijgen. Zij weer naar het trapportaal. „Ze is wakker, Annie!” En Annie: „Zie je wel! Voel eens, of ze droog is, Hil!” Waarop Hilde, na inspectiebewegingen: „Kurkdroog!”

„Neem haar dan maar mee naar beneden. Ze kan net zo goed beneden haar flesje hebben. Atze is hier nog maar zo kort.”

En zo komt 't, dat Hilde met kleine Anneke in een babydoek gewikkeld, de kamer weer binnenkomt. Jolle heeft intussen de wandlichten aangestoken en in het zachte licht ziet Hilde er allerliefst uit. Ze drukt het kleintje tegen zich aan als een echt moedertje, haar wangen hebben een diepe blos en haar ogen stralen een wonderdiep licht. En Atze kijkt naar haar en blijft naar haar kijken.

Jolle ziet 't en Karin ziet 't en Annie merkt het op, wanneer ze met haar blad koffiekopjes binnenkomt. Even blijft ze in de deuropening staan. Even is er een wonderlijke levende stilte om twee mensen en een kind. In dat ogenblik wordt de machtige toverstaf gezwaaid, die twee mensenlevens verbindt. Annie ziet hem zwaaien, ze lacht zielstevreden.

„En hier is de koffie,” zegt ze zonnig, „en 't flesje is bijna warm. Hou jij haar nog maar even bij je, Hil.”

XVI

Dertien Augustus. Dag van feestbetoon in alle Herrnhutter gemeenten over de hele aarde.

Jolle en Atze zitten naast elkaar aan het liefdemaal. Atzes ogen dwalen naar de zusterkant. Vanochtend in de preek hebben ze dat ook gedaan. Toen was 't vinden vrij eenvoudig. Hij heeft 't vastgehouden met zijn gedachten en toch niets van de goede preek gemist. Integendeel, hij heeft een grote rust in zijn hart gekregen, zodat hij nog nooit aan enige preek zoveel heeft gehad als aan het korte, eenvoudige woord van hedenochtend. Nu zoeken ze weer, maar nu is 't niet zo eenvoudig. Alle zusters hebben de grote, witte feestdoek, het sierkleed van Herrnhutter feestgetij, omgeslagen. Van achteren gezien, lijken de stille gedaanten vervelend op elkaar. Jolle heeft er met zijn geoefende ogen beter kijk op. „Daar zit Annie,” fluistert hij, „tweede

bank achter de kinderen. Ze is natuurlijk benauwd, dat Jolien en Hille onbehoorlijke dingen zullen doen. En daar, vierde bank, Karin en Hilde. Zie je wel, een rose lintje."

Ja, nu ontdekt Atze hen ook. Nu kan hij gerustgesteld 't mooie, eenvoudige ceremonieel van het Liefdemaal in zich opnemen. Zijn hart gaat open, zoals eens het hart van Jolle zich geopend heeft.

„Dat 't zo kan wezen," zegt hij later tegen zijn broer. „Jezus zo dichtbij, zonder dogma's en leerstukken en weet ik, wat nog meer. 't Is een wonder."

Na de dienst praten ze nog even wat met elkaar, Jolle en Atze, Karin en Hilde, terwijl Annie in het kleedkamertje haar feesttooi aflegt en zich weer gereed maakt voor haar tocht door de wereld, zoals ze 't zelf noemt. Enkele groepjes blijven even een babbeltje maken op het zonnige kerkplein. Vrouwen schijnen praatlustiger dan mannen, de witte doeken en witte mutsjes hebben verreweg de overhand. En de oude huizen scharen zich er omheen en kijken met goedmoedige ernst neer op het zoveelste geslacht, dat hier leeft en groeit en werkt en Atze moet opeens denken aan het Bijbelwoord: De snoeren zijn mij in liefelijke plaatsen gevallen.

Er komen vreemdelingen het plein rondwandelen, pensiongasten, een beetje derderangs misschien. Of dagjesmensen, die nog wat rondsletteren, eer ze op het Rond weer in hun bus moeten stappen. Met ogen, waarin grove vermaakzucht glinstert, stropen ze het Zusterplein af. Heel het fijne, oude gebeuren gaat hun voorbij, arm blijven ze en leeg als tevoren.

„Zijne ze dat, moe?" vraagt een opgeschoten lummel, de handen diep in de zakken van zijn grijze plus-fours. „Zijne dat moffen?" vraagt een jongere editie.

„Och wel nee," zegt kribbig de dikke moeder, die zich toch wel even geneert.

„Moffen zijn er niet meer, ommers."

„Net Artis," zegt Hilde. „Als ze er toch niets voor voelen, laten ze dan wegblijven."

Daar is Annie al, nu weer omgewerkt tot 'n fleurig twintigste-eeuws vrouwtje. Alleen haar jurk van zwarte zij houdt nog de herinnering vast. En daar zijn ook de spruiten. Nu de fietsen nog en de familie kan huiswaarts gaan.

„Komen jullie vanavond ook? Om acht uur, hè?"

„Ja," zegt Karin en Hilde zegt ook: „Ja."

„Buurvrouw wil 'n uurtje op de kinders passen," babbelt Annie voort, „nu kan ik ook gaan, fijn."

Daar zijn Jolle en Atze met de fietsen. „Zien we jullie vanavond nog? Hè toe, dan kunnen we weer eens wat zingen. Net als met Kerstmis, weet je wel, Hil?"

„Ik moet eerst kijken wat tante Clara doet vanavond”, zegt Karin. „Als ze eenzaam zou zijn, ga ik naar haar toe.”

„Goed hoor, zie maar eens.”

Dan fietsen ze weg. Karin en Hilde zijn de laatsten, die in hun witte doeken over het plein naar het Zusterhuis wandelen. Ze zitten rustig bij elkaar in Karins kamer, waarvan de ramen hoog opgeschoven zijn. Hun witte doeken en mutsjes zijn zorgvuldig op Karins bedsprei gelegd. Van de zijde van het dorp komt wisselend gerucht van autobussen en bellende fietsen, nu en dan vergezeld door het jolig zingen van jeugdige trekkers, die over de Nassaulaan voorbijpeddelen. Merkwaardig, dat niets de blijde rust van deze Herrnhutter feestdag wezenlijk verstoren kan. „Alle goede Geesten”, denkt Karin. Ja, is 't niet, alsof goede strijdkrachten Gods de wacht betrokken hebben over dit erfdeel van vrome vaderen?

Hilde kijkt op van haar boek. Merkwaardig, dat er zoveel hoekigs en scherps van haar weggeleden is. 't Valt Karin nu weer bijzonder op. De zwarte jurk met het fijne kanten kraagje nauw om de hals kunnen het alleen niet doen.

„Hilde is bezig op te staan”, weet Karin opeens. Hartelijk knikt ze haar toe.

„Vind je, dat ik wel gaan kan, naar het Avondmaal?” vraagt Hilde opeens timide.

„Wil je graag?”

„Ontzettend graag, ik heb me zo arm gevoeld, zo achteraf gezet met het zusterfeest-Avondmaal.”

„Als je graag wilt, mag je natuurlijk gaan. Dan is 't Jezus zelf, Die je roept. En verder, we hebben allemaal zoveel vergeving nodig, Hil. Daarvoor is het Avondmaal er toch juist.”

„Ja”, zegt Hilde.

Aan haar gezichtje met de overgevoelige trekken om mond en ogen is te zien, dat ze nog iets *bevechten moet*. Een laatste weerstand, die de volkomen overwinning nog in de weg staat. Plotseling veert ze op van haar stoel.

„Ja, ik moet naar zuster Imholz”, zucht ze, „vind je niet, Karinke?”

„Ga maar”, zegt Karin moederlijk. „Dan ga ik onderwijl even naar tante Clara. Zullen we zeggen: om zes uur brood eten?”

In de gang hoort ze Hildes stevige klopp op de kamerdeur van zuster Imholz. Dan glipt Karin de brede hoofddeur uit en neemt de oversteek naar het Broederplein. Vals en onecht klinken haar de drukke Zondagsgeluiden in de oren. Als tegenhanger neuriet ze zacht het lied der duizend vreugdestemmen:

O, dat mijn lied op duizend wijzen, Langs duizend wegen klom omhoog;
O, mocht ik U naar waarde prijzen, Zodat langs klare hemelboog,
Mijn loflied schalde wijd en zijd, Tot U, o Heer der Heerlijkheid.

't Is zo langzamerhand bezig haar lijflied te worden. Hoe grijpbaar dichtbij lijkt ook de eeuwige vreugde, wanneer men deze woorden en deze juichende melodie zingt!

Tot veler verwondering is Clara Bénéît dezelfde gebleven van altijd. Wat bleek, wat broos, maar blij. Aan Gods hand en met Gods Woord heeft ze de schok over Tinekes heengaan doorstaan. De blijdschap is daarbij gebleven en het verlangen naar de Eeuwige Witte Gemeentezaal vergroot. Is er niet één te meer in gindse schone Eeuwigheid, die haar met vreugde begroeten zal? Zuster Bénéît kijkt omhoog naar de Hemel, die in deze dagen zo on-eindig hoog en diep en blij is, en gelooft. Dat is het eenvoudig geheim van haar leven. Ze is geworden gelijk een kindeke. Karin krijgt op deze bijzondere dag een kus.

„Zwart staat je goed, kind. Wat 'n beeldig jurkje is dit.”

„Moest ik er eigenlijk niet een wit kraagje op hebben? Hilde vindt 't ouwe-lijk, zo.”

„Kraagje? Nee . . . Maar een broche, een fijne, blanke broche, niet te klein. Wacht eens . . .” Met geheimzinnige gebaartjes gaat ze naar haar glanzende commode, een erfstuk uit grootmoeders dagen. „Kijk eens, deze camee. Je mag hem van me hebben.”

„Maar tante Clara, liefje, dat kan toch niet!”

„Ik heb er twee”, zegt tante Clara. „Dat komt er van, als je als laatste overblijft. Ik had immers twee dochtertjes kunnen hebben, hier op aarde”, vervolgt ze weemoedig. „Voor ieder een broche. Je doet me een groot plezier, als jij er een van wilt dragen.”

„Heus? Maar dan erg graag, ik vind hem zo mooi. Mag ik hem meteen op-houden?”

„Natuurlijk, kind. En dan altijd met een feestdag op je zwarte jurk.”

„Tante Clara, ik bewaar hem voor de feestdagen en dan denk ik aan u. Maar wat doet u vanavond, ik bedoel, zit u alleen hier boven, na het Avondmaal? Zal ik dan niet . . .”

„Ik zit altijd nog een uurtje beneden, dat is een vaste gewoonte. We drinken een kopje thee en houden samen de avondzegen. En dan ga ik vroeg naar bed, kind. Ik ben dan moe, moet je denken . . . Och, en ze zijn zo dicht bij me op zo'n dag . . . en bij het Avondmaal. Want Boven of beneden, de lof-zang is dezelfde.”

„Fijn hoor”, zegt Karin hartelijk. „Dan ga ik nu weer. Hilde en ik eten samen. Ik heb u wel eens verteld, tante, dat ik Hilde zorglijk vond. 't Is nu al veel beter. We gaan vanavond samen naar het Avondmaal.”

„Wat heb ik je gezegd?” triomfeert tante Clara. „Er is er niet één hier, die niet dag aan dag teruggeroepen wordt.”

Maar nu rent Karin de trap af en neemt weer de oversteek naar het Zusterhuis en haar hart klopt blij onder de mooie camee. Meer nog om de wijze van geven dan om de waarde van het geschenk.

XVII

Het zendingsbureau op het Broederplein is de plaats, waar alle draden samenkomen, die Anitri-Suriname verbinden met Herrnhutter-Zeist.

En dan komen er nog de draden bij van het net, dat over heel Nederland is gespannen, van Zeist naar de willige harten en voeten en handen, die goed proberen te maken, wat Christelijk Nederland eeuwenlang heeft verzuimd. De Boodschap van het kinschap Gods en de broederschap der mensen overbrengen naar het gewest, dat bezig was onder te gaan aan gouddorst en wanbegrippen. 't Moeten sterke handen zijn, die deze draden vasthouden en op hun tijd in beweging brengen. Bij die handen moet een hart behoren, zo brandend van liefde voor de zaak van zijn Heer, dat 't geloven, hopen, liefhebben en lijden kan, zonder iets van zijn werkdrang in te boeten.

Suriname is ook een deel van de erfenis, die het nageslacht van de voortrekkers heeft aanvaard. Hij, die in het zendingsbureau aan zijn lessenaar zit, weet dit. Maar hij weet ook beter dan één ander, welke gevaren en tekorten er dreigen, nu het werk moet worden gemoderniseerd en uitgebreid, nu het donkere Bosland zich meer en meer opent en de bestrijding van mensen en geesten heviger wordt. Geld en mensen. Mensen Gods, die zich geven willen, zonder voorbehoud. Mannen en vrouwen voor de ontwrichte oorlogse jeugd, voor de melaatsen, voor ziekenverpleging, voor evangelisatie en kindertehuizen. Zuster Gudbrands moet met verlof, ze is al twee jaar over tijd, haar bejaarde ouders in Denemarken hebben de oorlog overleefd, 't verlangen is groot. Ze móét haar verlof hebben, maar wie zal haar plaatsvervangster zijn?

Soms lijkt 't, alsof alle gedachten te pletter lopen tegen een ijzeren muur. Een andere keer is 't zo, dat een deur zich opent, waarachter men de gewenste hulpkrachten reeds wandelen ziet. Dat zijn de verrassingen van het

werk. Achter de deur, die nu opengaat, wandelt Karin Kristensen in volmaakte argeloosheid rond.

Een hand wordt uitgestrekt, drukt op een tafelbel. Een jonge secretaresse verschijnt.

„Mia, hoor eens, die zuster Kristensen, wat is daar mee? Ken je haar?”

„Ja, ik ken haar vrij goed, ze is wel aardig en ook wel vlot en verder is ze net als wij allemaal, denk ik.”

„En doet ze maar helemaal niets, daar in het Zusterhuis?”

Een vreemde blik dwaalt uit Mia's ogen naar haar chef. Hij merkt 't en glimlacht.

„Nee, ik bedoel niet, dat je voor spion zult spelen. Kijk, ik heb iemand nodig, die van aanpakken weet. Zuster Gudbrands moet met verlof, de kunst is, nu eerst een ander te vinden, die haar plaats inneemt.”

„O, is 't dat? Nou ja, ik spreek ook geen kwaad van Karin. Ze geeft tijdelijk Frans aan de Meisjesschool, ze helpt ook wel kinderen met hun huiswerk, geloof ik. Verder wandelt ze vaak met zuster Benoît en ik geloof, dat ze Hilde Schumacher zo'n beetje aan 't bijspijkeren is. En verder... u kunt toch maar niet zo over iemand beschikken?”

De staalblauwe ogen kijken hem verwijtend aan.

„Nee, dat is ook de bedoeling niet. Maar als dat meisje een goed gemeentelid is, mag Jezus over haar beschikken. Ik kan haar vragen, haar de zaak na aan het hart leggen. Er is ook geen blinde haast bij. Leni Gudbrands houdt het nog wel 'n paar maanden uit.”

„Nou, vraag u haar dan. De ene Deense voor de andere, dat zou zo gek nog niet zijn.”

„Ja, ja zeker...”

Mia kent haar chef voldoende om uit de afwezigheid van zijn toon te besluiten maar heen te gaan. Zacht trekt ze de deur achter zich dicht. „Karin Kristensen”, denkt ze met lichte jaloersheid. Zijzelf is onvoorwaardelijk afgekeurd voor de tropen, anders wist ze wel, wie er ging.

In deze zelfde dagen, eind September, houdt zuster Martha Rebhorn receptie in een van haar twee ineenlopende kamertjes boven in het Zusterhuis. Wie weet er eigenlijk nog, dat ze zuster Rebhorn heet? Grote persoonlijkheden behoeven geen achternaam. Zij is tante Martha, voor jong en oud, voor ingeborenen en later bijgekomenen. En tante Martha is een persoonlijkheid, 'n karaktertype, zoals misschien alleen uit een voorgaand geslacht kon opgroeien, toen de alles nivellerende schaar nog zoveel minder over de mensheid ging. Als twintigjarige is ze naar Suriname getrokken (Zóérinaam zegt ze nog steeds, dat is haar eigen en Suriname is een vreemd en onbekend

gewest voor haar) om zich met volle stoom te geven aan ieder werk onder vrouwen en kinderen, waartoe ze geroepen werd. Ze heeft verpleegd en huisbezoek gedaan, ze heeft kindertehuizen helpen opbouwen en een bewaarschool voor Creolenkindertjes gesticht. Naar levenszekerheden heeft ze niet gevraagd, vertrouwend, dat de Heer en de gemeente haar niet in de steek zouden laten. En als zestigjarige is ze teruggekomen, een altijd nog knappe, daadkrachtige, hoewel door de tropen wat al te zware vrouw. Ze heeft haar kamertjes in het Zusterhuis betrokken, ze draagt nog steeds van de oneindige aantallen fijngebreide witte kousen, die in Suriname haar chique en glorie waren, ze gaat in 't zwart gekleed, volgens een snit, die boven elke mode verheven is en ze deelt van haar rijke levensinhoud uit aan wie er maar van horen wil. Vooral aan de jongeren deelt ze uit. Want met die jeugd is 't niet veel gedaan. Korte rokken, gekapte hoofdjes, sport en spel van jongens en meisjes samen. Fietsen, zwemmen, kamperen.

Tante Martha schudt haar welgevormde hoofd, waaromheen het strak gescheiden haar als 't ware een glanzende zilveren helm vormt. Ach kinderen, deze jeugd! Als 't leven hier zo aangenaam en vol vertier is, wie kan dan nog de roepstem voor Suriname vernemen? Ach neen, ach neen, dán in háár tijd! Vroeger was 't béter!

Nu is tante Martha Rebkorn tachtig jaar geworden, en dat is een zaak van het hele Zusterhuis en van zeker de halve gemeente. 's Morgens om acht uur is ze al wakker gezongen door 'n geïmproviseerd zusterkoortje. „Lof zij den Heer, den Almachtigen Koning der Ere” . . . Ze heeft niet willen weten, dat ze met gevouwen handen en overlopende ogen dit zingen ontvangen heeft. Daarom heeft ze met haar donkere stem ietwat ruw geroepen: „Dank je, ja, zo is 't goed.” Ze heeft haar twee sneetjes brood met enkel wat boter bij haar morgenkoffie genuttigd en nu zit ze voor het raam in haar hoge, steile armstoel, die op zichzelf al een merkwaardigheid van het Zusterhuis mag heten, en waar ze precies in past. Ze pronkt in haar Zondagse zwarte japon, die met zijden biesjes en gitten knoopjes is versierd en op het gladde grijze haar heeft ze een smetteloze Haube. Zonder Haube geen feestdag, is tante Martha's leus en vanzelfsprekend moet dit een van de grootste feestdagen van haar leven worden.

En dan komen de feliciterenden van alle leeftijden, met bloemen, met vruchten, met kleine handwerkjes of getekende teksten en wonder boven wonder is er voor ieder plaats en is het zelfs op de volste momenten stil genoeg, om tante Martha aan het woord te laten. Een tachtigjarige mag dit ook wel eisen. En dan een tachtigjarige van zoveel inhoud en ervaring! Haar hele leven heeft ze haar ogen en oren goed de kost gegeven en altijd was er 'n

duveltje in haar, dat op humoristische dingen beslag legde. Op dagen als deze wordt dat duveltje uit zijn dommel gewekt en vertelt ze met twinkelende ogen en een zachte blos op 't altijd nog gave gelaat. Dat het dikwijls hetzelfde verhaaltje is, doet niet zo heel veel ter zake. 't Luisterend publiek verandert en ja, ook 't verhaaltje wijzigt zich wel eens naar gelang van de omstandigheden. 't Is zo veilig, dit wijzigen, wanneer men de alleroudste is. Wie is er, die nog controleren of in de rede vallen kan? Tante Martha geniet van haar tachtig jaren en van het eerbetoon en van alles wat zijzelf nog in ruil daarvoor terug te geven heeft.

„Ach kinderen, vroeger, toen was 't een mooie tijd. Neen, daar weten jullie niets van af, dat is voorbij. Toen ik als achttienjarige hier in 't land kwam, voor ik naar Zóérinaam ging, om Hollands te leren . . .”

„Tante Martha, u is toch Nederlandse, hoe kon dat dan?”

„Ach kind, vraag me niet de oren van mijn hoofd af, ik ben Nederlandse, maar mijn ouders waren Duitsers. Dat kwam meer voor op de Missi66n. 't Gebeurde zelfs, dat iemand volwassen werd, en merkte, dat hij statenloos was. Ja, ook door de Mission. Vroeger gaven we daar niet om, we werkten voor de Heiland, de rest ging ons niet aan. Ach ja, dat is ook veranderd.”

„En verder tante Martha?”

„Verder?” De oude mond lacht alweer smakelijk. Ze weet immers, wat er komen gaat!

„Wel, ik woonde heel boven in een zolderkamertje. Beneden was alles vol bezet en toen gebeurde het, dat een echte Hoogheid onze Gemeente en ook het Zusterhuis kwam zien. Onze huismoeder was toen een zuster, die maar heel weinig Hollands kende. Noe, dat weinige kon ze toen te pas brengen. Ze leidde de hoogheden rond door de keuken en de wasserij, ook door de zusterkamers en op 't laatst ook door het ziekenzaaltje, waar toevallig niemand lag. De hoogheden vonden alles prachtig, ze begonnen zelf deuren open te doen, om te zien, wat er achter lag en de ene hoogheid, een echte prins geloof ik, deed een deur open aan 't eind van de gang. 't Was daar donker, dus niet veel te zien.

„En deze kamer, zuster?” vroeg hij. En de zuster zei in haar allerbeste Hollands: „Hoogheid, dat is de kraamkamer van de zusters.”

Ze begreep niet, waarom een van de hoge bezoekers „Fi donc” zei en waarom de prins even grinnikte. Later begreep ze 't wel. Ze had „rommelkamer” moeten zeggen, maar ze zei 't Duitse „Kram”, wat hetzelfde betekent. Ze heeft er toen ernstig over gedacht haar ontslag te vragen. Ze heeft 't niet gedaan. Ach ja, ze is lang ziek geweest en toen „heimgegangenen”. Ze ligt op de vierde rij van 't middenpad. Sie war eine liebe Christin.”

Met dit weemoedig slot kan niemand gevoelig lachen om de olijke vertelling, maar zonder een vraag af te wachten, begint tante Martha al aan een nieuwe herinnering.

„Ach Kinder,” en haar oude ogen schitteren van binnenpret. „De ziekenzaal! Jammer, jammer, dat we die niet meer hebben. Och ja, zo gaat 't, zo gaat 't als men oud wordt!”

„Verder, tante Martha!”

„Ja, ja, op die ziekenzaal is een keer het ergste gebeurd, wat er in een Zusterhuis gebeuren kan. Daar is om een mán geroepen! Weet je, we hadden daar houten bedden, zo oud als 't huis, waar je zo diep en veilig in ligt. Zuster Marie weet er nog wel van, want die regeerde in het zaaltje. Eens lag daar 'n zuster, 'n geweldige persoon. Zó iets en zó iets, weet je . . .”

„Was u 't soms zelf, tante Martha?”

„Ik?” Het grijze hoofd snuift verachtelijk. „Ik op de ziekenkamer! Ik ben nooit ziek geweest. Nee, 't was . . . och, hoe heette ze ook weer . . . noe ja, ik word oud, doet er ook niet toe. Die persoon was even weg geweest . . . Alles wat menselijk is, nietwaar . . . en kwam terug en kon de draai niet krijgen. Daar komt de kleine Marie binnen. Ze rukt en duwt, maar kan haar niet van de plaats krijgen. 't Wordt de dikke schemerig voor de ogen en in haar nood roept ze: een mán, Marie! Haal een mán!”

„Een man, tante Martha? Waar moest die vandaan komen?”

„We hadden toen een tuinman, die versleepte wel vaker zware vrachten voor ons.”

„En is-ie gekomen? Had hij de moed?”

„'t Was niet nodig, kind. Marie gaf een laatste ruk en toen lag de dikke in haar bed.”

„Heeft ze 't overleefd?”

„Natuurlijk, kind; niemand sterft voor zijn tijd.”

„Maar 't had toevallig net haar tijd kunnen zijn, tante.”

„'t Was niet haar tijd,” klinkt 't streng, want tante Martha heeft 'n heel fijn gevoel aangaande spot.

„Nou uw standaardmop nog, tante Martha. Toe, nog één keer!”

„Die van de la?” vraagt 't oudje, 'n beetje wantrouwend.

„Ja, van de tafella.”

Meteen is Martha Rebkorn er weer helemaal in en de glorie van 't vertellen zet haar over ieder wantrouwen heen.

„Ach Kinder, we hadden toen 'n predikant, die altijd nerveus was als hij achter de Liturgustafel zat. Dan moest hij ergens met zijn vingers aan peuteren om tot kalmte te komen. Ja en toen is 't gebeurd, in een Zangdienst op

Zaterdagavond, dat hij maar zat te peuteren in het sleutelgat van de tafella. Met zijn vinger en met zijn pink. En die pink kon hij er niet meer uit krijgen. De arme man zweette van benauwdheid, maar de pink wilde er niet uit.

Toen wij knielden voor het gebed, moest hij blijven zitten. Noe ja, ik geloof, dat er in de Hemel ook wel eens gelachen wordt, anders kunnen ze mij er zeker niet gebruiken. Hij bad ten minste en de Heer zag zijn benauwdheid en wij merkten toen nog niets. Toen kwamen de afkondigingen en wij vonden het vreemd, dat hij daarbij bleef zitten. Maar daarna, o Kinder! Wij stonden en hij zat en niemand durfde de kerk uitlopen, zolang de dominee niet eerst wegliep. We zagen, hoe 't zweet hem uitbrak en dachten, dat hem iets heel ergs was overkomen. Noe ja, een dominee is ook maar 'n mens met menselijke ingewanden. Maar eindelijk stond hij toch op en trok met zijn pink de la uit de tafel. Met de linkerhand legde hij de gezangboeken, die er in lagen, op de tafel en wandelde toen weg, rechtop en heel plechtig in zijn zwarte kerkjas. En aan zijn pink hing de grote, lege tafella. Ach Kinder, toen hebben we gelachen in de kerk!"

Omdat dit niet eindigt met 'n „Heimgang”, mag er nu ook gelachen worden en dan staat er meteen een serie bezoeksters op om plaats te maken voor anderen en tante Martha weet precies, wie er geweest zijn en wie er bijgevolg nog komen moeten, en ze geeft haar helpster aanwijzingen. „Als die komt, moet je haar dichtbij me zetten.”

Wanneer Karin en Hilde samen komen feliciteren — dat kan eerst om vijf uur, na Hildes kantoortijd — zijn de meeste bezoeksters reeds geweest. 't Kamertje is warm geworden door mensen en middagzon, de tafel ligt ook vol met kleine cadeautjes, maar tante Martha zit nog kaarsrecht, en onaangetast door vermoeidheid, in haar hoge armstoel.

„En wie hebben we daar?” zegt ze, terwijl ze Karin en Hilde nauwlettend opneemt. „De jonge Deense zuster! En... ach ja, dan is dit zuster Schumacher. Ach ja, de jeugd, men krijgt ze bijna niet meer te zien! Maar ga zitten, kinderen; veel eer, dat je bij de oude vrouw wilt komen.”

Hilde zou Hilde niet zijn, wanneer ze niet onmiddellijk hapte in het minzaam aangeboden aas. „Daar meent u niets van, tante Martha, en u moest het niet zeggen ook. In ieder geval kan u mij weggagen met dat geklets, dat weet u, hè? 't Zou me evengoed spijten, hoor, want het is uw verjaardag en u wordt ook 'n dagje ouder.”

Maar o, nee, nee, dát bedoelt zuster Rebhorn niet! En Hilde, gedwee opeens, spijkert bij. Met een zucht laat ze zich neer in een kreunend meubelstuk, dat eens 'n makkelijk stoeltje was.

„Ga ik er dóór, tante Martha?”

„Welnee, kind, daar kan ik nog wel op zitten.”

„O, dan is 't goed.”

Omdat ze op 't ogenblik de enige bezoeksters zijn, mogen ze een bonbon van het schaalpje nemen en terwijl ze die verwerken, neemt tante Martha hen met haar felle twinkeloogjes op. Karin heeft, hoewel ze 'n gebloemde zomerjurk draagt, toch haar nieuwe camee opgespeld, en daaraan blijven de oude ogen hangen.

„Die ken ik,” zegt ze met 'n uitgestoken wijsvinger van haar grote hand.

„Van wie heb jij die?”

Karin lacht eens. „Mijn camee? Die heb ik van tante Clara gekregen, op dertien Augustus. Eigenlijk voor mijn zwarte jurk. Maar ik vind hem zo mooi, daarom draag ik hem ook hierop.”

„Ze had er twee,” gaat tante Rebhorn verder. „Een was van haar moeder en een van haar grootmoeder. 't Zijn kostbare dingen, weet je dat wel? Ja, ja, bij die Benoits zit wel een en ander.”

„Ze waren voor haar dochttertjes,” vertelt Karin. „Maar die zijn immers in Afrika gestorven.”

't Oude hoofd knikt begrijpend, de ogen twinkelen opnieuw.

„Ach ja. En Tineke, de vrouw van Jacques, ook al. Ach ja! Clara Benoît zal zich wel eens gedachten daarover maken. En nu heeft ze die camee weggegeven. Merkwürdig! De camee van haar dochttertje!”

„Ik vind hem zo mooi,” zegt Karin argeloos. „Ik ben er ontzettend blij mee.”

„Dat verstaat zich, dat verstaat zich! En wanneer komt der Herr Doctor terug uit Zoerinaam?”

„O, nog lang niet, tante Martha,” valt opeens Hilde uit. Ze is als een legerpaard, dat van verre de krijgstrom hoort roeren. „Maak u over Jacques maar geen kopzorg, hoor. Net zo min als over de camee. U snapt me wel, hè? Er is in Suriname schijnbaar zo'n vracht werk . . .”

Deze pijn treft doel. „Schijnbaar, zeg je? Nee kind, het is er! Er is zoveel werk, dat alle jonge vrouwen, die hier geen arbeid genoeg hebben, er heen moesten gaan. Men moest ze dwingen. Er zijn daar óók kantoren, Hilde Schumacher. Jij bent er een uit een echte oude zendingfamilie. Moet jij hier blijven zitten en veel geld verdienen?”

„Véél geld, zegt u! Overigens, ieder zijn plaats, tante Martha, en de mijne is voorlopig nog hier. Ik heb al genoeg onder die zending geleden!”

„Jij . . . geleden . . . ?”

„Ja, wat denkt u, als je op zo'n manier je ouders verliest en je bent verder

zowat aan liefdadigheid prijsgegeven, dat je dat als kind in je kouwe kleren blijft zitten?"

„Ach, Quatsch! Maar jij dan, zuster Kristensen! Ik heb Agnes Maria goed gekend. Zij had een warm hart voor Zoerinaam. Wat zou ze een vreugde hebben, als jij er heen ging.”

„Vreugde heeft ze toch wel, tante Martha,” zegt Hilde nu zacht. Karin zwijgt verward. Directe aanvallen maken haar altijd onrustig, ze voelt zich onzeker over haar woordkeus.

„Ik heb er nog nooit over gedacht,” begint ze aarzelend. „Mijn ouders leven allebei nog. Ik ben hun enig kind, sedert de Duitsers mijn broer gefusilleerd hebben. Ik moet weer eens naar huis.”

„En zeker een „junger Herr”, die naar je uitkijkt?”

„Nee,” zegt Karin haastig, „dat is 't niet. Maar ik heb er mijn lessen, die moet ik niet al te lang verwaarlozen.” Met ergernis voelt ze, dat ze zeer diep bloost. Hilde staat bruusk op. „Tante Martha, 't is hier af en toe precies, of je bij de tandarts bent. Je weet 't ene ogenblik niet, wat hij 't andere zal aanboren. Maar lollig is 't nooit. Laat ik nu dit zeggen: U is geen tandarts, en er zijn beslist 'n hele hoop dingen, waar u niks mee te maken heeft!” „Ik meen 't niet zo erg, hoor oudje,” voegt ze er verzachtend bij. „De jeugd is nu eenmaal anders dan zestig jaar geleden.”

„Ja kind, maar Zoérinaam!”

„O, met Suriname komt het wel goed, ook zonder ons! Zóérinaam is toch geen afgod, waaraan u mensen wilt offeren? Laat u er hier ook maar wat overblijven. Er gaan er al genoeg het land uit.”

Dan nemen ze afscheid en mogen als bijzondere onderscheiding eerst nog een extra bonbon kiezen. Klaarblijkelijk heeft zuster Rebekorn het pittige woordentournooi toch wel op prijs gesteld. Zelfs houdt ze Hildes hand iets langer vast in haar eigen grote, goed gevormde, vlezige hand. „Ik heb je moeder gekend, Hilde Schumacher. Ze was een goede vrouw, je lijkt op haar.” Na een korte stilte komt de eigenlijke zegen, die ze mee wil geven. „Nur den Heiland nicht vergessen.” Waarop Hilde, wonderlijk kleintjes: „Ik hoop altijd maar, dat Hij mij niet vergeet. Als 't van mij moet afhangen, wordt 't niet veel, tante Martha.”

„Dan is 't goed, kind. Genade, alleen en enkel maar genade.”

Met een zoet geval achter de kiezen gaan Hilde en Karin de gang door, tot zwijgen gedoemd.

„'t Is 'n oud mens en ze heeft veel goeds,” zegt Hilde, zodra ze er weer de macht toe heeft. „Maar sommige mensen worden toch wel erg lastig. En — gevaarlijk!” voegt ze er nog aan toe.

„Gevaarlijk? Je hoeft toch niet naar Suriname als je zelf niet wilt?”
„Suriname? O, verhip met je Suriname. Ik bedoel natuurlijk die camee van jou! Wat heeft ze zich daar mee te bemoeien! Snapte je dat niet?”
„Nee,” zegt Karin langzaam.
„Dan ben je nog veel hopelozier baby dan ik dacht,” is Hildes raadselachtig antwoord.

Een van de eerstvolgende dagen vraagt Mia Mees namens haar chef aan Karin, of ze eens op het zendingsbureau wil komen praten. Wanneer ze daarvan terugkeert, is ze in diepe gedachten. En blij, dat ze nog niet direct een beslissing hoeft te nemen. Suriname? Zou daar haar weg kunnen liggen? Die avond schrijft Karin 'n lange brief naar huis. Over Suriname rept ze echter met geen enkel woord.

XVIII

Ze hoeft nog niet te antwoorden op de vraag, die haar zo na aan het hart is gelegd. Een week, een maand, desnoods langer, heeft ze de tijd om met zichzelf in het reine te komen. „Suriname?” denkt ze. En daarnaast hoort ze de oude stem van zuster Rebkorn: „Zóerinaam! Ach, Kinder, Zóerinaam!”

„Ik in zendingsdienst,” denkt ze, „waar ik nooit, maar dan ook nooit over gepiekerd heb. Moeder zou 't zich aantrekken, als ik wegging voor jaren. 't Lijkt zo onnodig, haar dit aan te doen, want een gloeiende roeping voel ik beslist niet in me.”

Moeder, Vader. 't Flat in Kopenhagen. Denemarken, haar vaderland! Waar haar eigen taal gesproken wordt, waar ze zich volkomen vrij kan uitdrukken. Wonderlijk, dat ze zich in deze Zeister Gemeente zo heeft ingeleefd, dat ze in lange tijd niet aan deze vaderlandse dingen heeft gedacht. Niet in deze mate ten minste. Niet zo scherp. Wonderlijk, dat ze 't gevoel heeft, hier haar thuis te hebben gevonden . . . Hoewel dat natuurlijk toch niet het geval is. De opgeroepen beelden brengen een andere vraag met zich mee, lastiger, haast onontkoombaarder nog dan de eerste. „Hoe stel ik me eigenlijk mijn leven voor, wanneer over 'n poosje deze logeerpartij is afgelopen?”

Ze ziet zichzelf in haar oude meisjeskamer thuis, waar ze zoveel schaamte, teleurstelling en leed heeft moeten doormaken. Ze denkt aan haar lessen. Natuurlijk krijgt ze na verloop van tijd weer leerlingen terug. Altijd zijn er kinderen, die een ruggesteun nodig hebben voor het een of andere examen. Altijd zullen er aanstaande zakenmensen zijn, die boekhouden moeten leren.

Goed, ze geeft hun les, ze leidt hen op, ze gaan over, ze slagen. Ze rekenen de laatste lessen af, ze bedanken recht hartelijk. Van een lieve meisjesleerling krijgt ze soms een klein aandenken, een snuisterijtje of een boek. En soms, in een drukke winkelstraat misschien of in een bus, hoort ze plotseling een heldere stem: „Juffrouw Kristensen! Dáág!” O ja, dat was die en die . . . heb ik een jaar voor Frans gehad. Soms ook weet ze slechts met moeite de naam. Er blijft niets van over, 't leven blijft leeg. 't Verstand zegt: nuttig werk. Maar 't hart blijft er arm bij. En ik zal ouder worden, er zal 'n tijd komen, dat vader en moeder er niet meer zijn. En dan zal ik zelf oud worden en lessen geven om te kunnen bestaan. Ze ziet zichzelf met een door opwinding gescherpt voorstellingsvermogen en gruwet van het leven, dat voor haar ligt. „Zes en twintig ben ik,” denkt ze. „Moeder is zes en vijftig, zuster Rebkorn is tachtig geworden, Agnes Maria zes en zestig.”

Tante Agnes! Daar kijkt ze weer om de hoek van Karins leven, vrolijk, vriendelijk, van een onaantastbare jeugd. Karin moet haar maar aanzien, verwonderd, als zag ze iets totaal nieuws. Tante Agnes eenzaam en arm? Wie zou dat durven beweren? Tante Agnes was een rijkard voor God en de mensen. Ze had het geheim van het Schone Leven ontdekt, dat nooit meer weggenomen kan worden.

„The streams on earth I've tasted, More deep I'll drink above”.

„Daar zal 'k volmaakt genieten, Wat hier mij heeft geboeid”.

Agnes Maria had een levensstroom ontdekt, waaruit ze nemen kon, telkens weer. Nemen, door te geven. Zij had de moed om liefde te geven, om het grote moederschap deelachtig te zijn. Ze heeft een erfdeel nagelaten, veel kostbaarder dan ze zelf vermoedde.

„Mijn erfdeel,” denkt Karin. „Tante Agnes is zelf mijn erfdeel geworden. Ze heeft mij haar hart nagelaten en haar dapper geloof.” Ze trekt het licht aan en vindt in de zitkamer het reeds zo bekende dikke schrift. Daarmee installeert ze zich tegen haar kussen aan en begint te bladeren. Daar is het weer: „Vandaag heeft mijn lieve vriendin Clara zich verloofd met Jacques Benoît.” En veel, veel verderop: „Deze week is onze broeder Jacques Benoît gestorven. We hebben hem begraven naast broeder Carl Bernsen, die ook in Afrika is geweest. Clara liep naast haar zoon. Even heb ik afgunst gevoeld, dat zij haar zoon had en dat ze schreien mocht. Hoewel ze tijdens de begrafenis niet geschreid heeft. Dat komt bij ons eigenlijk niet voor. We worden gedragen door God en de Gemeente, wanneer we die zwaarste van alle gangen maken. En wie weet, hoevelen er van de Onzichtbare Gemeente om ons heen zijn, die onze gedachten optrekken naar de Eeuwige Heerlijkheid! Ik geloof in „Alle goede geesten”. Maar ik? Wat was ik anders dan één van

de vele gemeenteleden, die onze broeder de laatste eer bewezen? Later ben ik zeer blij geworden. 't Is een grote genade, wanneer de blijdschap altijd weer terugkeert, dieper en voller en meer onaantastbaar dan te voren. 't Was of er een sluier voor mijn ogen weggetrokken werd. En ik zág Jacques als eerste van ons drieën. Wie de volgende zal zijn, weten we nog niet. Maar eens zullen we elkaar Boven ontmoeten. Niet meer als man of vrouw, maar als Engelen Gods. Hoe goed zal het zijn elkaar in de ogen te zien en dan te mogen zeggen: „Wij hebben elkaar liefgehad, wij drieën.” En — „'t Is alles goed geweest.”

„Tante Agnes Maria,” fluistert Karin, terwijl ze een traan wegveegt, „wat zul je 't nu heerlijk hebben. Wat is mijn zorg, vergeleken bij wat jij gedragen hebt, je leven lang, zonder dat één mens er van mocht weten. Wat heb je een moed gehad, om toch te blijven liefhebben.”

Ze doet het boek dicht en trekt het licht uit. Bij het wegvallen van de zichtbare dingen lijkt het, of de onzichtbare reëler worden om haar heen. Of ze naar Suriname zal gaan, weet ze evenmin als tevoren. Of ze zich ooit weer zal kunnen schikken in het leven thuis, zo vanzelfsprekend als vroeger, is haar niet duidelijk. En toch weet ze een stap gedaan te hebben in de goede richting. „Alle goede Geesten,” zegt ze, „ja, daaraan geloof ik ook. En jij bent er één van, tante Agnes.”

Zaterdagmiddag; Karin en Hilde maken zich op om samen de wekelijkse boodschappen te doen. Hilde talmt nog in haar kamer. Wat ze daar uitvoert, is Karin niet helemaal duidelijk, tenzij 't een ladder in de kous is. Even nog laten begaan en straks een wenk geven, dat het wachten nu lang genoeg geduurd heeft. Karin laat zich weer vallen in haar stoeltje bij het raam en neemt haar leeszaalboek weer op. Hilde is lid en verschaft haar telkens boeken om haar Nederlands te verbeteren. Een sprietig stokje tikt tegen het raam, met moeite uitkomend boven Karins nog altijd volop bloeiende geraniums. De warme Augustusmaand heeft telkens weer nieuwe knoppen uitgedreven en nog wil de zomer niet eindigen, hoewel September al tot op z'n helft is voortgeschreden. 't Stokje tikt en zwiept energiek en daaronder bespeurt Karin het fleurige gezichtje van Annie de Jong. Hevig gebarend: „Omhoog dat raam!”

„Kom er toch in,” noodt Karin over haar bloemen heen; „wacht, ik zal je door de grote deur inlaten.”

Maar Annie wijst op haar fiets en boodschappenmand. „Kind, ik heb geen seconde tijd! Als je toch wist, wat ik nog te doen heb! Eerst mijn boodschappen en Jolle z'n zwarte schoenen bij de schoenmaker halen en de

koekjes, die ik heb besteld! Kind, mijn hoofd loopt me finaal om, de hele morgen al! Maar moet je horen: morgen hebben we Ehefest, „feest der gehuwden” moet ik zeggen van Jolle. Als ’t maar niet zo’n akelig lang en stijf woord was. Nou ja, je snapt ’t wel. En nou zit ik met de kinderen. Anneke kan ik wel bij de buurvrouw doen, die is dol op d’r. Mag ik de andere twee bij jullie brengen? ’t Is maar voor ’n uurtje ten slotte en ik zal ze op de ziel drukken, dat ze zoet zijn bij de tantes. Mag ’t? We brengen er dan ieder een mee op de fiets. Maar ga gerust eerst naar de kerk, hoor. We komen niet voor kwart over elf en de feestpreek is pas om half twaalf. ’s Middags naar het liefdemaal nemen we ze mee, dat vinden ze fijn, een krentenbroodje en echte thee, dat snap je. En dan de mutsjes op, ’t is voor mekaar, hoor. Anneke mag dan slapen bij mevrouw Jansen. Ja kind, ’t is ’n uitzoekerij met dat grut, maar zeg nou zelf, ik mag toch weleres wat hebben? En of ze nou bij ons staat of bij de bureu, slapen doet ze toch. Maar nou zitten we nog een beetje met morgenavond. We willen zo graag samen naar het Avondmaal gaan. Dat is om acht uur. Hè toe, komen jullie samen oppassen? Doe je ’t?” „Natuurlijk,” zegt Karin, verwonderd dat ze eindelijk ook gelegenheid krijgt een woord te uiten, „hè Hilde?” vraagt ze aan haar kameraad, die achter haar is komen staan.

„Wat?” vraagt Hilde. „Annie kan je verraden en verkopen, waar je bij staat, met haar woordenrijkdom. Denk daaraan, Karin.”

„Naarheid,” lacht Annie. „O meid, laat ik ’t niet nog eens een keer moeten uitleggen, ik heb nou al geen asem meer over voor mijn boodschappen. De nieuwsberichten waren er maar ’n beestje bij, niet Karin?”

„Ja,” zegt Karin, ’n beetje twijfelachtig over dat beestje, dat ze niet goed plaats kan in dit verband. Enfin . . . „We zouden bij hen oppassen, morgenavond, omdat het Ehefest Avondmaal is. En of morgenochtend de kinderen hier bij ons kunnen zijn.”

„O, vanzelf,” zegt nu ook Hilde. „’t Is fijn, Annie, breng ze gerust.”

„Jullie zijn schatten,” zegt Annie. „Nou, dan ga ik maar. Jolle wil straks nog naar het badhuis. Dáág!”

Weg tolt ’t kleine moedertje, haast je rep je, op haar niet al te gave fiets.

Opeens staat ze weer onder het raam. „Oehoe! Zijn jullie er nog?”

Twee hoofden over de geraniumbloesems. „Ja?”

„Ik ben alleen maar ’n pleintje omgefietst. Zeg, Karin, dat vergat ik nog. Mag ik morgen jouw witte doek lenen? Ik heb er zelf geen en moet altijd leentjebuurt spelen. Mag ’t?”

„Natuurlijk,” zegt Karin.

„Gelukkig, maar nou ga ik dan écht! Dáág!”

„Leuk,” zegt Hilde voldaan. „Morgen de kinderen hier. We kunnen wat met ze gaan wandelen.”

„Maar nu ga ik boodschappen doen. Weet je, we moeten wat lekkers kopen en een koekje.”

„Ja, en voor Annie een bloemetje. Moet vandaag nog bezorgd worden. Vind je ook niet, Karinke? Ze is zo'n goeierd en zo blij met haar feestdag.”

„Laten we asjeblijft gaan,” lacht Karin. „Straks komt ze nog terug met 'n nieuwe woordenvloed en onderwijl zouden de winkels sluiten.”

De volgende morgen komen ze kalm en bezadigd aanfietsen, Jolle en Annie, ieder met een in 't wit gekleed poppetje achterop. Vlugs doet Hilde de hoofddeur open. „Zijn jullie daar, jochies? Kom er maar gauw in bij tante Hil.”

Jolle haalt de kinderen uit de mandjes en laat ze op eigen stoom bij de stoep opklauteren. Even later zijn ze binnen; tijd om nog even te gaan zitten en tot rust te komen na de fietstocht is er nog wel. Jolientje en Hillie maken zich dadelijk meester van de lage rode sofa, die hun van vorige gelegenheden wel bekend is. Ze krijgen 'n paar suikertjes voor tijdverdrijf en dan wordt het voor Annie ook al tijd om haar feesttooi aan te doen. Karin heeft de grote witte doek al in de vereiste vouw gelegd, een schoon mutsje heeft ze meegenomen. 't Fijne witte plissé op het blonde haar, de blauwe band om het rose gezichtje en de witte feestdoek over het zwart van de japon, maken een plaatje van haar. Met een heel klein triomfje vertoont ze zich aan haar man. „Ga je mee, Jol?”

Over 't Zusterplein, van het Broederplein en over de middenweg komen de echtparen, de meeste broeders ook in plechtig zwart, de zusters zonder uitzondering in Herrnhutter feestdracht. Gearmd gaan ze, als was 't een hernieuwing van hun trouwdag. Jonge paren zijn er bij, die voor het eerst dit feest meevieren, maar ook heel oudjes, samen grijs geworden, beiden gebogen door de last, die het leven hen heeft laten dragen. Maar God heeft hen nog bij elkaar gelaten en 't is hun eigen feest vandaag, zo stralend als bijna geen ander feest voor hen is.

Met haar arm om haar petekindje geslagen, kijkt Hilde zwijgend naar de feestgangers. Zo voelbaar is haar zwijgen, dat Karin haar eens even van ter zijde aan moet zien. Er ligt 'n zuivere en oneindig zachte hunkering in Hildes ogen, die 't onregelmatige gezichtje tot iets heel bijzonders maakt. Haastig wendt Karin de blik af. Weer heeft ze in een andermans heiligdom gekeken.

„Een vlinder op de bloemen, tante Karin,” roept Jolientje, wijzend met een vingertje naar een paar witte vlerkjes op een rode geraniumtros.

„Ja, mooi hè,” zegt Karin, half werktuigelijk. ’t Is haar, alsof ze iets verwacht van Hildes kant.

„Mooi was dat, hè?” zegt Hilde zacht. „En dat dit nou al tweehonderd jaar zo is, zoveel geslachten, die dit feest hebben meegevierd . . . weet je, ik doe wel eens onverschillig, maar ik zou toch buiten de gemeente niet meer leven kunnen. Jij?”

„Neen,” zegt Karin peinzend. „Ik eigenlijk ook niet. Ik weet niet, wat het is, hier.”

„Heel velen hebben dat,” zegt Hilde. „Als ze hier eenmaal zitten, willen ze niet meer weg. Ze hebben soms ook ontzettend veel aan te merken, en niet altijd ten onrechte, hoor. Maar helemaal weggaan, hun afscheid nemen om zo te zeggen, dat willen en kunnen ze toch ook weer niet. Ik denk wel eens aan een soort stille kracht, die hier huist. Er is hier zoveel gezongen en gebeden en ten slotte, ondanks alle menselijke kift, toch ook zo veel liefgehad, nu twee eeuwen lang. Daar is iets van blijven hangen, een sfeer van welbehagen en van overwinning. Wie daar vatbaar voor is, voelt het aan en dat bevalt ’m zo goed, dat hij niet meer weg kan komen.”

„Tante Agnes Maria schrijft ook zo iets in haar dagboek. Kom, ukkepukken, we nemen nog een chocolaatje en dan gaan we wandelen.”

Door het smalle laantje langs de Nassaulaan lopen ze met de vlinderwitte zondagskindertjes. Nu wordt er gezongen, ’t feestvierend koor.

„Om en om zitten ze nu,” vertelt Hilde. „Man en vrouw naast elkaar, maar zo, dat zuster naast zuster en broeder naast broeder komt. Vanavond bij het Avonmaal net zo. Let in het Liefdemaal maar op, daar kun je het ook zien.”

„Wat zou moeder dit enig vinden,” denkt Karin hardop. „Ik wou, dat ze ’t nog eens meevieren kon.” Ze neemt zich voor, haar alles van deze dag in finesses te schrijven. Maar och, moeder weet ’t natuurlijk al uit haar jeugd.

Grootvader en grootmoeder, zij woonden hier immers en hebben het Ehefest meegevierd. En hoevelen, hoevelen, die nu reeds lang tot de heengegane behoren . . . Hoe hecht en sterk moet ook dit jaarlijkse koorfeest de band tussen twee mensen maken. En dan — komt toch op een gegeven ogenblik de scheiding . . . Die overblijft, viert dit niet meer mee. Nameloos zwaar moet dat zijn . . .”

Voor het Slot ontmoeten ze een kleine, grijze, in het zwart geklede gedaante. Zuster Clara Bénoit. Alleen. ’t Geeft Karin ’n schok van verrassing. Nu moeten de meiskes tante Clara een hand geven en haar jurkjes laten bewonderen. En er gaat zo iets zonnigs van haar uit, dat Jolien en Hilde

geheel uit eigen beweging maar door blijven babbelen. Met elkaar brengen ze tante Clara naar huis. Ja, ze is op 't kerkhof geweest.

„'t Is Ehefest,” zegt ze eenvoudig. „We hebben 't samen zoveel jaren gevierd, 't was ons mooiste feest, veel meer dan een verjaardag of onze trouwdag. Ik moest nu even naar zijn graf. Och, 't verlangen kan soms zo erg groot worden. En nu Jacques ook al zonder zijn Tineke vandaag.”

Ze weten er niet veel op te zeggen. 't Werkelijke, reële leed is hun nog zo ver gebleven. Wat is hun eigen moeite eigenlijk bij scheidenssmart, die 't allerdiepste leven raakt!

XIX

Wanneer ze tante Clara hebben afgeleverd — nee, ze komt heus alleen wel naar boven — is juist de feestpreek uit. Vertrouwelijk gearmd, in plechtige vreugde, komen de paren het stoepje van de Kleine Zaal af. De doeken en mutsjes glanzen in de late-zomerzon. Hier en daar springen kinderen te voorschijn, die op hun ouders gewacht hebben. „Papa! Mama!” In troepjes wandelen ze weg. De vreugde gaat met hen. In Karins kamer heeft Annie zich al van haar feestdracht ontdaan en haar hoedje weer opgezet. De meiskes springen naar haar toe.

„Mooie preek gehad, hè Jol?” zegt ze. „Kinders, pas op m'n zijen jurk, niet te woest er mee.”

Jolle is in de kamerdeur blijven staan. 't Is al laat. Annie moet zich niet te veel ophouden.

„Kom Jolien en Hillie, ik pak je alvast in de mandjes.”

„O, bah, ja,” zucht Annie, „nou moeten we hier weer vandaan. Als er eens iets vrijkomt hier, waarschuw me dan, Hil. 't Is toch eigenlijk veel fijner, als je hier in de gemeente woont. En als over 'n poosje Jolien naar school moet . . .”

„Er kan zo gauw een huis vrij komen,” zegt Hilde. „Ga nou maar, Jolle weet zich geen raad van het wachten.”

„Alvast bedankt, hoor. En vanavond bij ons, hoor. Zal je naar me uitkijken, vanmiddag? Mag ik me hier weer verklejen? O ja, dan zien we elkaar vanzelf, dáág!”

Ze rijden het plein af en Karin en Hilde moeten aan hun maaltijdje gaan denken. In hen allebei leven te veel gedachten, die ze toch tegenover elkaar niet uiten willen.

's Avonds tegen half acht arriveren ze op „Us Wenté”. Jolle en Annie staan al klaar voor de aftocht. „Ze slapen zowat,” fluistert Annie geheimzinnig.

„Alleen Jolientje zong zo pas nog, heel lodderig. Dat doet ze anders nooit. 't Is net, of ze er de lucht van hebben, dat er iets bijzonders is. Enfin, 't is jullie wel toevertrouwd. En 't kan ook nog wel meevallen.”

„Je kunt in mijn kamer,” zegt Karin. „De sleutel hangt op 't haakje, je weet wel.”

„Jullie zijn schatten, hoor; nou kinders, tot vanavond.” De fietsen knierpen het grintpad af. Zo zacht mogelijk betreden Karin en Hilde het huis. Onder aan de trap vernemen ze Jolientjes zingzang. Als ze Hillie maar niet uit de slaap haalt.

Ze vinden thee in de muts en een schaalte snoeperij er naast en laten zich uitermate omzichtig neer in een makkelijke stoel, vissen een krant en een tijdschrift uit de lectuurbak op.

„Idioot eigenlijk, dat wij ons hier nestelen zonder Annie en Jolle,” fluistert Hilde. „Moet er bezoek voor ze komen, zeg.”

„Je kunt 't toch uitleggen,” fluistert Karin terug. „En ten slotte, de mensen kunnen met ons ook een poosje praten.”

„Liever niet, hoor.”

De lodderige zingzang boven is opgehouden, men kan dus veilig aannemen, dat Jolientje in slaap is. Iets normaler van stemgeluid plaatsen de waaksters een opmerking over een zoutloze mop in Jolles lijfblad, en Hilde waagt 't naar 't dressoir te lopen om thee in te schenken. Natuurlijk rinkelen de schoteltes iets te luid en prompt komt er van boven een helder stemmetje:

„Tante Hilde! Tante Karin! Ik slaap toch lekker niet! Lálá!”

Hilde, vinger op de mond, beduidt aan Karin, dat nu zwijgen misschien het meeste effect zal hebben. Geruisloos probeert ze de theekopjes neer te zetten, maar natuurlijk stoot ze tegen haar stoel.

„Tante Hilde! Waarom zeg je niks?” klinkt 't van boven. „Ik ben toch niet stout?”

Even later: „Ik kan toch lekker niet slapen, 't is hier veels te warm,” kort daarna gevolgd door de uitnodiging: „Piep es, muisje! Waar zit je?”, alles gezongen met zo'n engelachtig stemmetje dat Hilde het niet meer harden kan. „Moet je zo'n schat horen,” zegt ze. „We hoeven toch geen beulen te zijn, al passen we hier op.” En onder aan de trap: „Ik kom al, Jolleke, even mijn thee opdrieken. Zul je zachtjes doen, dat Hillie niet wakker wordt?”

„Ha! tante Hilde! Hoor je wel, hoe stil ik ben?”

Haastig slikt Hilde haar veel te warme thee naar binnen. „Tong verbrand,” moppert ze, „hopeloos!” en springt bij twee treden tegelijk de trap op, waaruit Karin besluit, dat Jolientjes waakzaamheid eigenlijk een reuze buitkans voor haar is.

En dan wordt er vanzelfsprekend gebeld en Hilde roept boven aan de trap zeer zacht, maar zeer dringend: „Doe jij even open, Karin?” En hoewel Karin haar Hollands voelt stollen in haar mond, is ze toch wel zo goed om open te doen.

En dan staat Atze de Jong voor haar. Atze, die niet weet, dat er gefluisterd moet worden en die bijgevolg met joviaal luide stem het huis in roept: „Hé, Karin, jij hier? Zijn Jolle en Annie er niet?”

„Stil, de kinderen . . .” begint Karin.

Maar boven is al een gejuich losgebarsten: „Oom Atze, oom Atze! Ik lig in bed, oom Atze! Kom je bij me?”

Waarop Atze in niets ontziende vaart de trap in drie sprongen neemt en bij zijn nicht arriveert, hijgend als een stoommachine.

En ja, er is niets aan te doen, het leven moet zijn loop hebben, daar vindt hij Hilde. Hoewel diezelfde Hilde er iets voor gegeven zou hebben, wanneer ze zich onzichtbaar had weten te maken.

„Lekker, tante Hilde was ook al bij me,” kirt Jolientje zielstevreden. „En nou ben jij er ook. Leuk, hè?”

„Ontzettend leuk,” zegt Atze en kijkt Hilde eens aan. „Vindt tante Hilde het ook leuk?” vraagt hij plagend. Waarop Hilde alleen maar een kleur ten antwoord heeft. Maar die kan Atze gelukkig niet zien, daarvoor is het te donker bij het kleine bedje.

„En nou . . .” begint Atze, „en nou . . . nemen we Jolien mee naar beneden, zo maar in de pyjama.”

O, ze staat al rechtop in haar ledikantje en steekt de armpjes uit. „Ja, ja, bij jou op de arm, oom Atze! Toe dan!”

„Ja maar . . .” begint Hilde.

„O,” praat Atze verheugd, „en tante Hilde vindt 't zo fijn!”

„Dat jij er bent?” vraagt Jolientje, terwijl ze zich op laat tillen.

„Natuurlijk, dat ook. Maar ik bedoelde: dat jij beneden bij ons op visite komt.”

Met hun drieën dalen ze de trap af. Wonder boven wonder is Hillie overall doorheen geslapen. Beneden roept Jolientje: „Heden, tante Karin is er ook!” en dan mag ze naast oom Atze in de grote fauteuil zitten en krijgt een echt kopje thee.

„Spelen we nou vadertje en moedertje”, vraagt ze belangstellend. Maar nu wil oom Atze eerst even aan de tantes vertellen, hoe hij hier zo plotseling op Zondagavond komt opduiken. „Ze wilden gistermiddag een bespreking met me hebben van die school, waar ik solliciterende ben. 't Ging hals over kop. Enfin, 't resultaat is goed. 't Is zo goed als zeker, dat ik er kom. Nu

zit er een studievriend van me in Utrecht. Ik had hem altijd al beloofd nog eens te komen; hij is getrouwd, hij had me nodig om zijn bedoening te bewonderen. Ik er dus heen, maar ik merkte al heel gauw, dat ze daar een kleintje verwachten, dat ieder ogenblik komen kan. Bij wijze van spreken dan altijd. Ik heb er één nacht gelogeed, maar het werd me toch te benauwd om er nóg een nacht te blijven. Ten slotte heb je een broer en schoonzuster ook niet voor niks. En nu ik kom als liefhebbende broeder en oom, zijn ze weg."

„En vind je ons. Zielig, hoor."

„Dat hangt er van af."

„En hebben ze je benoemd?" vraagt Karin.

„Hoho! Dat gaat zo gauw niet! Ze moeten de zaak eerst van alle kanten bekijken! En één ding hebben ze heel erg op me tegen. Een ongetrouwde bovenmeester vinden ze een onding. Dat staken ze niet onder stoelen en banken! En nou moet oom Atze een tante gaan zoeken", gaat hij verder tegen Jolientje voort.

„Nóg een tante?" vraagt het kleintje, hoorbaar blij om dat schone vooruitzicht.

„Misschien. Of een van deze twee. Wie is de liefste, vind je?"

Jolientje steekt een vingertje in de mond en leunt achterover. „Dat zeg ik lekker niet!"

„Mispunt", sist Hilde, met tranen in de ogen. En Karin lacht en Jolientje schatert opeens luid en overmoedig en juist op dat kritieke moment komen Jolle en Annie het grintpad opkniepen. Jolles sleutel gaat in 't slot en dan is de verrassing groot. Annie kijkt haar ogen uit. Atze op zijn dooie gemakje in een luie stoel. Jolientje niet in bed, Hilde met een kleur als vuur en Karin er bij als de ontwerpster van een variété-nummer. De gedachten, die er in haar hoofd rondtollen, spreekt ze liever niet uit. Ze ploft neer en Jolle gaat zitten en er worden verklaringen over en weer gegeven en dan maakt Annie de snuggere opmerking, dat Atze dan zeker logeren blijft die nacht.

„Als 't kan!" „O, dat kan best, natuurlijk! Ik maak gauw even je bed op", zegt Annie, en: „Jolien gaat gelijk met mij naar boven."

Nog even gaat ze van schoot tot schoot voor de nachtkusjes-ceremonie. Bij Hilde kruipt ze 't langste weg, aanhalig als een poesje. „Hoor eens, tante Hil, aan je oortje. Jij bent toch lekker de allerliefste, hoor."

Op Annie's arm verdwijnt ze de trap op. Ze wordt niet meer gehoord. Blijkbaar was ze nu moe genoeg om onmiddellijk in slaap te vallen.

Annie's handen en gedachten werken beide op topprestatie. Een laken, nog een laken, een sloop, een handdoek . . . En waarom komt Atze nou nog naar

hen toe . . . en hoe merkwaardig, dat Hilde er ook juist is. En 't Ehefest was toch zo fijn en zou je iedereen dat niet toewensen? En ten slotte is het toch ook Gods wil, dat alles zo gelopen is, als het gelopen is . . . En is 't nou zo érg gek, wanneer je de mensen een laatste zetje gaat geven? Lukt 't niet, nou ja, dan heeft het niet zo moeten zijn. En lukt 't wél . . . dan hoeft nooit iemand te weten, dat er 'n klein beetje opzet achter stak.

Heel zonnig komt Annie weer naar beneden en babbelt argeloos mee en schenkt thee in. En geen van de anderen weet, dat ze op dit ogenblik 'n machtig veldheer is, die zijn troepen in stilte verdeelt en straks het aanvalssein zal geven. Zó argeloos zijn de anderen, dat geen van hen bemérkt, dat het een aanvalssein is.

't Klinkt ook zo doodeenvoudig tegen haar man en haar zwager. „Hè jongens, 't is al zo griezelig laat, brengen jullie Karin en Hilde een eindje weg?”

De verbaasde blikken — wie heeft ooit Karin en Hilde voor hulpeloos versleten? — bezweert ze door te zeggen: „'t Is al zo donker en dan langs de bosrand. Je doet 't wel, hè? Dan ruim ik onderdehand de kopjes op.”

Er zit niets anders op dan te gehoorzamen. De fietsen worden te voorschijn gehaald, de lantaarns aangezet. Dan fietsen ze weg. Waarom niet twee aan twee? Met zijn vieren op een rij is toch al te gek! En bovendien verboden! Ook kan het niet vreemd gevonden worden, dat Karin met Jolle vooruit fietst en dat Atze en Hilde wat achter aankomen. En 't is alles welbeschouwd niet meer dan natuurlijk, dat het eerste tweetal de brede zusterhuisstoep reeds bereikt heeft, wanneer de beide anderen nog niet in zicht zijn. „Waar blijft die kerel nou?” moppert Jolle.

O, daar zijn ze al, twee ronde fietsogen naast elkaar.

„Ik dacht, dat jullie verdwaald waren”, grimt Jolle.

„Haar lantaarn weigerde even”, zegt Atze effen.

„En?”

„O, 't was zo klaar. Kwestie van contact. Dat moest even in orde worden gemaakt.”

„Nou, dan gaan we maar. Karin, Hilde, welterusten!”

„Bedankt voor 't wegbrengen”, zegt Karin plichtsgetrouw.

„Maar die fietsen, moeten die de stoep nog op?” Atze een en Jolle een, 't is in een oogwenk gebeurd. Dan maken ze dat ze weggkomen. En wat zegt Atze? Een speciaal „Tot ziens” tegen Hilde. En Hilde wil niet meer n apraten. Ze glipt meteen haar eigen kamer binnen. 't Is waar, ze heeft morgen om half negen alweer kantoor.

Juffrouw Louise Trabant wordt uit haar eerste slaap gewekt. Dat is niet zo mooi, nu zal ze voorlopig niet meer kunnen inslapen, dat weet ze bij ondervinding.

Louise Trabant heeft verhoogde bloeddruk. Ook is er met haar spijsverteringskanaal iets niet in orde, zodat ze strenger haar diëet zou moeten houden, dan ze doet. Maar ze staat niemand toe, daar toezicht op uit te oefenen en bij haarzelf wint de lust tot de verboden dingen het altijd weer van de rede. „'t Is 't enige, dat ik nog heb”, lacht ze een beetje grimmig, wanneer ze haar middagmaaltje van een extra hapje zout voorziet. „Al dat flauwe goed kan ik niet uitstaan. Nee, daar wil ik mijn eigen baas in blijven, hoor.” Juffrouw Louise Trabant woont al sedert jaar en dag in het Zusterhuis, bescheiden, maar niet zonder zwier. 't Is haar laatste station op de levensreis. En van stations kan ze meepraten. Ze heeft veel gereisd. Eerst als opvoedster van een paar rijke kinderen, wier ouders lange vacaties zonder hun kroost wilden doorbrengen. Later als gezelschapsjuffrouw van een oudere dame. Die oudere dame zat weer in de familie van de rijke kinderen. Juffrouw Trabant werd om zo te zeggen overgedaan. En ze liet zich overdoen, want ze kende haar waarde. Ze wist zeker in drie talen, buiten haar zeer beschaafd Nederlands, zich te redden. Ze kleeedde zich precies, zoals 't pas gaf en tegenover haar oude dame wist ze de juiste, uitgebalanceerde houding te handhaven. De beschaafde ondergeschikte, die zich evenwel niet de kaas van het brood liet eten. Met dat al heeft juffrouw Trabant veel van de wereld gezien, in Europa en daar buiten. Ze heeft de Zweedse meren en het zonnige strand van Madeira gezien, ze heeft in Rome en Napels haar Italiaans geleerd en in de Zwitserse Alpen was ze bij wijze van spreken, kind in huis. Ze heeft in New-York gewinkeld en de beroemde tocht door het Krüger-Wildpark gemaakt. Maar van al haar veelkleurige reizen heeft ze geen levenswinst geboekt. Waarschijnlijk heeft ze nooit boekgehouden in haar leven. Waarschijnlijk heeft ze nooit gemerkt welk een groot deficit zij op haar naam had staan. 't Leven was er te druk voor, station na station en bij het ouder worden steeds meer gespannen uitzien naar het voorlaatste station, dat het begin zou vormen van een welverdiende, aangename rust. Daarvoor moest haar oude bevelvoerster zorgen.

En zo werd het Zusterhuis dus het voorlaatste station op juffrouw Louises levensreis. Ze woont er netjes, in de ruime omgeving, waaraan ze gewend is geraakt. En toch zeer billijk. Dat laatste vooral komt haar van pas. Maar komt ze wel tot rust? Neen, ze blijft reizen, zelfs al zit ze op haar stoel.

Ze nipt aan allerlei, zonder er winst uit te halen. Ze gaat wel eens naar de kerk, maar vaker blijft ze thuis. Och, ze heeft zoveel belangrijks gehoord en gezien in haar leven. Niemand kan haar meer iets nieuws vertellen. Ook God kan dat niet, ook de Heiland, Jezus Christus, niet. Zij is mejuffrouw Louise Trabant, de bereisde. Zij zal, als ze aan haar aller-allerlaatste station is aangekomen op niet te weerspreken toon zeggen: een kaartje naar de Rust alstublieft. Een kaartje wordt immers nooit geweigerd door hem, die achter het loket zit. Zo houdt Louise Trabant nog geen boek van wat ze heeft en van wat ze uitgeeft of wint. En waarvan ze teren moet, later, als het sein tot vertrek komt... daaraan denkt ze niet. En toch heeft ze haar kwaal en verhoogde bloeddruk en menigeen zou denken, dat hierin voldoende seinkracht ligt. Maar nu wordt ze wakker uit een toch al onrustige slaap en laat zich voorzichtig van haar opklapbed glijden en gaat naar het raam. Want er was een geluid. Ze kan het niet definiëren, daarvoor is het te veel in de slaap tot haar gekomen. Maar 't puzzelt haar. En ze is wakker en steekt haar armelijke nachthoofdje boven het witte ponnetje uit 't raam en spiedt en luistert en buigt haar piekenkopje nog iets verder over de bloembak heen. En ziet — dat Karin Kristensen en Hilde Schumacher door heren worden thuisgebracht. Door twee heren. Ja, ja, ook dat legt groot gewicht in de schaal.

Juffrouw Louises lippen krullen zich, terwijl haar naar sensatie dorstend hart een jubelmarsje slaat. Twee! En dat praat en lacht maar gewoon. En dat laat de fietsen naar binnen dragen. Duurt dat niet veel te lang? Komen ze er wel weer uit? Stel, dat dit niet het geval was... Ja, ja, van die meisjes kun je van alles verwachten. Juffrouw Louise weet 't, zo al niet uit eigen ervaring — o foei! —, dan toch zeker uit de romannetjes, die ze verslonden en voorgelezen heeft en van haar oude adellijke werkgeefster die alle familiecomplexen, ook de meest gewaagde, met haar Louise doornam.

Juist, juist. Dáárom gaan de dametjes er 's avonds op uit, daarom moeten ze een huissleutel mee hebben. Witte mutsjes, witte doeken, met uitgestreken gezichten naar de kerk lopen, veel meer dan waar een normaal mens behoefte aan heeft... Maar ondertussen! Juffrouw Louises oude lippen krullen zich dieper.

Daar komen ze weer te voorschijn, de mannen. Lang zijn ze niet binnen geweest. Maar er kan genoeg gebeurd zijn in de donkere vestibule! Er kan — gekúst zijn. Juffrouw Louise probeert dit met afgrijzen te constateren; ze brengt het echter niet verder dan tot 'n vragend verlangen of 'n verlangende vraag... Zijzelf is nooit gekust — op die manier. Een heel wezenlijke vraag is in haar leven onbeantwoord gebleven.

Maar denkt juffrouw Louise Trabant nu werkelijk, dat zij de enige is, die geruisloos uit het raam kan hangen om de boel te bespionneren? Denkt zij, dat zij de enige is, die nog zin heeft voor romantiek, — al is 't dan de elfderangsromantiek van bevingerde bibliotheekboeken en van een decadent geworden patriciërsfamilie?

Ook boven, links van de brede hoofddeur, zijn al oortjes gespitst, toen de heldere fietsogen in slagorde het plein opkwamen.

„Psst! Kit! Kitty!”

„Ja?”

't Klinkt niet helemaal overtuigend, maar toch levendig genoeg voor Bertie om er op door te borduren. „Meid, vier lantaarns, ze zijn 't beslist. Met z'n vieren zijn ze. J6, hoe hebben ze 't lef! Gauw m'n bril opzetten.” Aldus volledig wakker en weerbaar, staat Bertie midden in de kamer en huppelt met haar lange, rose pyjamabenen een magische dans. Evenals de vier lantarens in hun zwijgend naderen een magische taal spreken. Vertellend van vier goede vrienden van het sportveld, die een belofte komen inlossen. En dat kan weer betekenen, dat een zakje druiven of perziken, in gegeven omstandigheden zelfs een pakje patates frites of croquetjes straks aan een eind touw omhoog kunnen worden gehaald. 't Is niet zo zeer de honger, die hen zo laat nog tot eten zet, als wel de portie romantiek, welke er bij verslonden wordt. Een zwart en een blond hoofd kijken nu uiterst omzichtig uit het raam van de gemeenschappelijke slaapkamer, zich gedekt houdend door gordijntjes en wingerdranken. „Gemenerds, ze gaan voorbij! Bah! Wat intens flauw!”

„'t Zijn ze niet”, fluistert Kitty teleurgesteld. „Voor niks uit mijn bed gekomen.”

„J6, en ik meende 't zo vast. Ze hadden 't beloofd. Druiven. Wat 'n sof.” Voor 't eerst komt Kit op het idee naar de verlichte wijzerplaat te kijken, 't vriendelijke avondgelaat van de kerktoren. „Kwart voor twaalf”, zegt ze zacht, „nogal glad, dat het de jongens niet meer zijn. 't Is nacht, kom, we gaan weer maffen.”

Bertie is nog niet voldaan. „Even nog kijken, toe, blijf nou nog eventjes staan. Kijken, wat ze doen.”

Intussen zijn de fietsers argeloos afgestapt, Karin en Hilde met hun cavaliers. Een por van Bertie naar Kit is de reflex van het afstappen. De fietsen worden binnengedragen, de hoge stoep op.

„Meid, zag je d'r? 't Is Karin! En de andere is Hilde Schumacher. En allebei . . .” De magische dans wordt herhaald, absoluut geruisloos.

„Denderend, zeg! En wij zijn de eersten, die het weten. Echt fijn voor

Karinke. Maar we zeggen niks, we laten niet merken, dat we het weten. Ik ben benieuwd . . .”

„Ja, wie zouden 't zijn?” peinst ook Kitty. „Kan je zien, wie 't zijn, Bert? Kennen we ze?”

„Niks hoor. Totaal en ten enenmale onbekend. Ik hoop, dat 't hele besten zijn. Vooral voor Karinke.”

„We gaan weer in bed”, zegt Kitty. „Je krijgt gewoon al kouwe voeten op dat zeil.”

„Ik niet, hoor. Ik ben gloeiend warm.”

Maar toch kruipt ook Bertie voldaan onder de dekens; ze heeft 'n grotere portie romantiek gesmuld, dan perziken of druiven of zelfs warme patates frîtes haar ooit hadden kunnen verschaffen. „Karinke”, denkt ze vertederd. Wanneer goede, zegenende gedachten, uit een onzelfzuchtige genegenheid geboren, onmiddellijk hun doel bereiken, moeten Karin en Hilde een heerlijke, vredige nachtrust genieten. Inderdaad is dit ook zo. En daaruit kan men weten, dat de goede engelen sterker zijn dan de boze. Want ook mejuffrouw Louise Trabant sluimert weer in. Met háár gedachten over de late thuisloomsters.

XXI

Er gaat iets rond op de beide Herrnhutter pleinen. 't Is niet met handen te grijpen, ook is het niet met ogen te volgen of onder woorden te brengen. Niettemin is het er en het is geen engel des Lichts, die zegen meedeelt, waar hij komt. Dit, wat er nu omgaat, is een vleermuis gelijk, die een plaatsje zoekt, waar hij zich kan vasthechten. Een duister plekje moet het zijn, want vleermuizen schuwen het licht. Eenmaal vastgehecht toont hij niet eens een normale vleermuis, 'n schepseltje Gods te zijn, doch zo één, die zich onder de macht der duisternis gevangen heeft gegeven, zoals de spookachtige fladderdieren uit de sprookjes, die de mensen in hun slaap het bloed uit de aderen zuigen. Want iedere vleermuis stoot nieuwe grauwe zwermen uit, en hun aantal kan zo groot worden, dat ze Gods blijde hemel aan oog en hart onttrekken. Zodat men kan zeggen: „wee degenen die aan zo'n grauwe fladder-vleermuis plaats verlenen.” Maar dat wee komt later eerst. 't Eerste wee is voor hen, wie de fladderwieken gelden; dit wee is bitter als gal en langzaam dodend als het gif, dat de heidenen hun vijand bereiden. Niet voor niets is aan de wieg der mensheid het woord gesproken: „Gij zult geen vals getuigenis tegen uw naaste spreken.” Juffrouw Louise Trabant heeft dus zo'n vleermuisje gevangen en gaat er mee naar een zeer

dierbare vriendin, die op het Broederplein woont. O, ze gaat natuurlijk naar de kruidenierswinkel op de hoek, om een van haar miniatuur-boodschapjes in orde te brengen, een onsje van dit en een half onsje van dat. Maar haar weg voert langs de vriendin en het is dan net precies koffietijd en juffrouw Trabant vindt de koffie, die een ander zet altijd veel smakelijker dan het vocht, dat ze zelf brouwt. Zo zitten de beide vriendinnen gezellig bij elkaar en wisselen hun ondervindinkjes uit en juffrouw Trabant bekent dat ze hier heus slaperig wordt in het zonnetje, ja, ze zegt, dat ze in staat was, zo in slaap te vallen. Maar ze heeft dan ook een slechte nacht gehad.

Als je in je eerste en beste slaap gestoord wordt . . . dan kan een mens op haar leeftijd het vervolg niet zo gauw vinden. En de vriendin, juffrouw Hahn, zegt dat dit zeker zo is, dat weet ze bij ondervinding. Maar ze vraagt ook, hoe het dan wel kwam, dat Louise Trabant uit haar slaap werd gehaald. En Louise Trabant vertelt, dat het werkelijk niets bijzonders was. Dat alleen maar dat meisje Schumacher en die Deense zuster door een paar jongelui werden thuisgebracht. „Och ja, ze zijn jong, nietwaar, en de tijden zijn anders dan vroeger.”

Zo vertoont juffrouw Trabant haar vleermuisje en 't ziet er niet eens uit als een misdadig gedrocht. 't Is een hups en aardig dingetje, dat juffrouw Hahn ook graag eens in haar handen wil hebben. „Zeg dat wel, zeg dat wel, Louise. Die vrijheid tegenwoordig! Dat vliegt maar in en uit en komt thuis, wanneer 't de dames belieft. Niets dan ongelukken komen er van. Nee, dan in ónze jonge tijd, hè? Toen was er nog orde en tucht. Zo zo, die beide meisjes! Je zou zeggen, hè?”

Nu moet Louise Trabant plotseling gaan. Ze moet haar vijf aardappeltjes nog schillen, nota bene. Groente? O, 'n hapje van gisteren. Nee, nee, 't zit er bij háár niet aan. Nog een kopje koffie? Nee hoor, dat durft ze niet aan, vanwege de hartkloppingen. Denk eens, eigenlijk mag ze helemaal geen koffie drinken! „Doe vanmiddag maar 'n lekker dutje”, raadt juffrouw Hahn. „Wie weet, of je vannacht niet weer gestoord wordt. Als zulke meisjes eenmaal aan die dingen begonnen zijn . . .” Juffrouw Trabant lacht geheimzinnigjes. O ja, ze weet er van! Dan groet ze lijdend en dribbelt de trap af. Maar eenmaal buiten, voelt ze zich weer vrolijk van hart. Wat is 't toch 'n aardig werk om een vleermuisje te plaatsen. Juffrouw Hahn ruimt de koffiekopjes op en daalt de trap af naar haar afdelinkje van het souterrain, om haar vleesrestantje op te diepen. Daar ontmoet ze haar benedenbewoonster, mevrouw Mierenet. Zuster Mierenet, die al 'n paar volwassen kinderen heeft: een onderwijzeresje en een aankomend kantoormannetje, geen van beiden onknop, maar zo bezeten van hun levensdoel om vooruit te komen in de

wereld, dat er voor het echte, schone leven geen plaats meer overblijft. Bijgevolg ook voor jonge liefde niet. Liefde komt misschien later nog, bij wijze van optelsom. En als er tijd voor is.

„Kijk, kijk, tante Hahn moet eens aan haar etentje denken”, lacht zuster Mierenet vriendelijk. „Toch maar fijn, hè, zo'n grote kelder. De hele zomer hebben we geen zorgen over bederf van 't eten.”

„Zeg dat wel, kind. Ze hebben dat vroeger maar royaal ingepikt, die oude broeders. Alleen het traplopen valt niet mee als je ouder wordt. Maar ja, je weet al niet anders, of 't hoort er zo bij.”

„U houdt zich anders maar wat flink, tante Hahn! Dat gaat de trappen op en af als een jonge meid.”

„Ja, ja, ja”, mompelt zuster Hahn afwezig. Dan, haar blad met de schaaltes in de hand, gretig en zonder overgang: „Heb jij misschien ook gehoord, dat die Deense zuster zich verloofd heeft?”

„Verloofd? Dan zou 't toch in de kerk bekend zijn gemaakt! Dan hadden we toch ook 'n zegenvers voor haar gezongen.”

„Nou, dan is het misschien nog niet helemaal zo ver. Maar Louise Trabant, die net even bij me was, zei...”

De ander haalt de stevige schouders op. „Met die Trabant moet u oppassen. Ze teert op de gemeente en als ze wat te vitten of af te breken heeft, laat ze 't nooit.”

„O, nu was 't niets bijzonders, hoor. Ze vertelde alleen, dat ze thuis werd gebracht, die Deense. Door 'n vreemde heer. En 't duurde nogal lang, zei Louise. Ze heeft daar natuurlijk op gelet, want ze maakten haar wakker uit haar eerste slaap.”

„Nou ja, ten slotte, tante Hahn, waarom niet? 't Meisje heeft er de leeftijd voor. Een jaar of zes en twintig is ze, hè? Dan heb je als ouders niet veel meer in te brengen, de kinderen zoeken 't zelf wel uit.” Ze zucht eens. „Ik ben ten minste blij, dat mijn Mieke aan zulke dingen nog niet denkt. Ze zit nu voor haar Engels te blokken. En Karelkje evenmin. Studie bewaart voor 'n hoop rare dingen. Wat u, tante Hahn!” Zeker, dat vindt zuster Hahn ook. Voldaan stommelt ze naar boven en het vleermuisje blijft eerst beneden nog gezellig wat rondwieken, maar gaat dan ook mee. En het blijkt een handzaam vleermuisje te zijn, dat zich rustig aan alle kanten bekijken laat. Je zou toch zeggen, zo'n Karin! Hoe komt zo'n buitenlandse nu weer zo gauw aan een Hollandse jongen! Moet je toch ook flair voor hebben!

Een paar dagen later moet zuster Mierenet naar haar kransje. Och, 't is maar heel eenvoudig van opzet en doel. Vier, vijf huismoeders komen bij elkaar, stoppen en verstellen wat, drinken een kopje thee en dienen elkaar met

goede raad. En als ze uitgeput zijn, komen de levens van anderen aan de beurt. Natuurlijk laat Cato Mierenet in een ogenblik van stilte haar pasgevangen vleermuisje zien en de anderen mogen 't om beurten even vasthouden en dan is opeens de stilte voorbij . . . „Ze is aardig en flink en ook vlot. Ik zou zeggen, de man die haar krijgt, is niet slecht af”, zegt er een. Een ander zegt: „Maar die Hilde Schumacher is me wat al te vlot. 't Is net, dat ze in het Zusterhuis woont, anders kwam er niks van haar terecht.” Een derde meent, dat het vroeger toch wel heel anders toeging en een vierde vraagt: „Zou zuster Imholz hier eigenlijk wel van weten? 't Is toch eigenlijk te gek, dat die kinders de sleutel maar meekrijgen en laat thuiskomen en binnen kunnen laten wie ze willen. Ja, ik zeg niet, dat ze 't doen! Maar de mogelijkheid is er en je hoort tegenwoordig zulke gekke dingen! Mijn man bracht laatst een stelletje Amerikaanse tijdschriften mee naar huis. Als je dié leest! Nou, nou, nou!”

„Eigenlijk moest dit uitgezocht worden”, zegt nummer vijf. „Is die Karin niet ook aan de meisjesschool? Als zijzelf raar doet, kan ze ook wel geen goeie invloed op de meisjes hebben. Daarom vind ik, dat dit uitgezocht moet worden.”

„Ja, maar hoor eens”, begint een stem, „je verloven, is dat gekke dingen doen? Ik was verloofd, toen ik een en twintig was, en we kenden elkaar toen al drie jaar. Ik vond dat helemaal niet gek en niemand vond het gek. Ik wil maar zeggen, we moeten niet overdrijven.” Dat is in ieder geval iets om over na te denken, want verloofd zijn de dames allen geweest en gek was natuurlijk geen hunner. Daarom wordt er eerst een kopje thee gedronken met een fijn boterkoekje er bij en daarna gaat het gesprek over andere zaken. De vleermuizen van verdachtmaken en roddelen zijn echter uitgegaan, ze hebben zich vastgehecht en vermenigvuldigen zich na het complotje tot in het ontelbare. En het blijkt, dat er ruimschoots plaats voor het losgebroken ongedierte is. Alleen in schoorstenen, waar de brand en de gloed ontbreken, nestelen zich vleermuizen. Zo kan men dus besluiten, dat in menigeen de eerste liefde moet gestorven zijn, anders zou men niet zo gretig aan verdachtmakingen meedoen. Er is soms een wingerd, waar aan één dikke tak de ranken verdrogen en de bladeren vóór hun tijd bruin worden en verschrompelen. Men zegt, dat deze verarming en versterving het gevolg is van een verstoring, die in de voedingswegen is opgetreden. En heeft niet Jezus zelf Zijn erfdeel op aarde met een wijnstok vergeleken?

Een paar dagen later bereikt een vleermuisje tante Clara Bénéoit. De vriendelijke benedenbuurvrouw brengt haar groente en aardappeltjes boven.

„Komt Karin Kristensen nog wel eens bij u, tante Clara? Ze is 'n tijd niet geweest, geloof ik.”

„Ze heeft niet zoveel gelegenheid meer, kind, nu ze Franse lessen geeft aan de school. Privaatlessen heeft ze ook al 'n paar. En dan... ze krijgt langzamerhand ook jongere kennissen dan mij, oude vrouw.”

„Oude vrouw, zegt u? Schaam u, tantetje, we vinden u helemaal niet oud. Nee, ik schil uw aardappeltjes even. Blijf u maar rustig zitten. Zijn ze dit? Vier hele kartoffeltjes? Overeet u er niet aan, hoor!”

't Aardappelmesje doet vlug zijn werk. Plons, plons zegt het water.

„Die Karin is 'n flinkerd, hoor. En zo knap! Ik hoorde, dat ze met iemand gaat, tegenwoordig. Hij heeft haar al 'n paar keer thuisgebracht, zeggen ze. Maar als u er nog niets van weet... Ze zou 't u toch zeker vertellen, als er wat aan 't handje was.”

„Ik weet van niets, kind. Maar Karin is een vrij mens. En ze is oud en wijs genoeg. Wij zijn ook eerst met zeker iemand „gegaan”, voordat het tot 'n officiële verloving kwam, lieve kind. Of jij soms niet?”

„Nou, ik even goed als 'n ander, hoor. En ik zeg nog altijd: 't was de fijnste tijd. Daar zat spanning in. 's Avonds op het Broederlaantje of achter aan de Koelaan. En kwaad stak er niet in. Och, er wordt altijd zoveel gekletst.”

„Nooit aan meedoen, kind.”

„Nee, hoor, daar doen wij niet aan mee. Waarom zouden we Karin en Hilde het geluk niet gunnen? Ziezo, die vracht aardappelen is alweer klaar. Als u me nou 'n grote emmer geeft, was ik ze even voor u. Kan ik nu wel gaan? Redt u 't nou verder alleen? Als u hulp nodig heeft, moet u me roepen, hoor. Beloofd u dat?”

Ja, ja, dat belooft tante Clara grif; de mensen moesten eens weten, hoe graag ze het belooft en hoe graag ze het zal doen! Buurvrouwtje snelt de trap weer af naar haar eigen keukenafdeling. De patiënte blijft een ogenblik in gedachten verdiept voor zich uit staren. In haar ogen leeft een vraag. Aan 't leven? Aan God? Karin... haar Karin! Zou 't waar zijn, dat ze 'n vriend gevonden heeft? Maar waarom dan niets van haar geluk aan de oude tante verteld! 't Lijkt helemaal niet op de Karin, die ze meent te kennen. Ze zucht. Had ze zich de zaak dan anders voorgesteld? Waar komt die pijn vandaan, die teleurstelling? Och, 'n moederhart kan zulke vreemde wegen

gaan. Een moederhart meent soms, dat het plannen maken mag. Altijd weer plannen, die aan God alleen toekomen. Aan de moeders moet God meer vergeven, dan aan iemand anders. Zuster Clara Benoît vouwt de handen en probeert de terugweg in te slaan.

Weer enkele dagen later bereikt een klein, bescheiden uitloperkje van de zwerm vleermuizen Jolle de Jong in zijn kantoor. Hilde komt welgemoed 'n bundel paperassen afgeven en gaat na een kort babbeltje even welgemoed weer heen.

„Eén van de slachtoffers”, zegt Jolles collega scherp. „Ze trekt 't zich nogal niet aan, gelukkig.”

„Wat zou ze zich aantrekken?” is Jolles vraag, terwijl hij een pak nieuw doorslagpapier openmaakt.

„Wel, dat geroddel. Weet jij dan niet, wat er gaande is?”

„Ik? Gelukkig niet. Laat mij maar gezond blijven! Maar wat is 't dan?”

„Flauwe onzin, natuurlijk. Kift van zo'n stel wijven. Zij en Karin Kristensen zouden zich 's avonds laat thuis laten brengen door mannen. En die individuen zouden mee naar binnen gaan ook. Uitvinding van de een of andere hysterische persoon natuurlijk.”

Even laait in Jolle een wilde drift op, zodat hij zich tot het uiterste moet inspannen om niet uit te barsten als een vulkaan. Desondanks werken zijn gedachten met lichtsnelheid. Hij hééft 't! De vulkaan kan lachen. Zo groot is de bevrijding, dat hij ook weer normaal spreken kan.

„Kerel, daar ben ik zelf bij geweest! Ik ben één van de bandieten! Ze waren bij ons met z'n tweeën. 't Werd wat laat. Op aanraden van mijn vrouw hebben mijn broer en ik ze naar huis gebracht. En hun fietsen naar binnen gesjord. Daar hadden we ze zeker zelf mee moeten laten slepen, die hoge stoep op!”

„Ik zei immers al dat het flauwe onzin was! Daar heeft er een met d'r kop uit 't raam gehangen en met slaperige ogen de helft nog niet gezien. En dan maar aan 't fantaseren, man. Je zou ze!”

Even later ratelen de schrijfmachines weer. Misschien worden de toetsen iets harder aangeslagen dan nodig is. Ja, 't zou kunnen zijn, dat de stevigste tikken bestemd zijn voor dat éne oude hoofd, waarin de vleermuizenzwerm is uitgebreed. Op de achtergrond van Jolles denken blijven echter moeilijk op te lossen vragen staan, wachtend op antwoord. Hoe vér is 't geroddel reeds gevorderd! En wat kan hij doen voor Hilde en Karin? Ten slotte ziet hij de onmogelijkheid er van in. 't Zou vechten zijn tegen spinrag. Ten langen leste komen dan ook nog de schuldigen zelf aan de beurt. Ze ontmoeten koele, afwijzende blikken en moeten bij zuster Imholz komen. Daar

krijgen ze de verschillende aantijgingen te horen. 't Is voor haar als huismoeder natuurlijk zeer pijnlijk, maar er moeten regel en orde in het huis zijn. En wat zou er van 't leven hier terecht komen, als alle zusters... Ze is zelf van verschillende zijden op 'n verzuim opmerkzaam gemaakt en voelt zich in haar wiek geschoten. Dat maakt haar toon scherper dan direct haar bedoeling was. Karin voelt, dat ze er vrij stupide bij zit. Zonder een woord van verweer laat ze de zotte vermaningen over zich heen gaan. Daarentegen zit Hilde op spelden, die bij de seconde gloeiender worden. Bij de versleten tirade over „alle zusters”, barst ze los. Zelf voelt ze, dat ze in vorm is. Ze rent het strijdperk in.

„Denkt u, dat alle zusters hier in huis door een vrijer worden thuisgebracht? Tante Rebhorn bijvoorbeeld? En die Trabant? Ik zie ze al lopen! 't Idee!” „Bedenk over wie je spreekt, Hilde”, klinkt 't ijsig, maar Hildes gloed is door niets meer te doven.

„O nee, dat bedenk ik helemaal niet! Ik wil nou eres zeggen, wat ik er van denk. 't Is een smerig geroddel en u moest u schamen, dat u er aan meedoet. U staat daar toch zeker boven?”

Dit laatste verricht 't wonder. „Dus 't is niet waar, dat jullie zijn thuisgebracht?”

„Natuurlijk is 't waar! Gelukkig wel! Ze hebben ons thuisgebracht en onze fietsen de stoep opgesleept. Ja, dat kan u nou meteen ook wel weten. De hele boel beneden is al voor donker dicht en we kunnen onze fietsen toch moeilijk buiten laten staan. We hebben er wel eens over gedacht, weet u”, gaat ze beminlijker voort, „en dan een touw van het stuur naar Karins grote teen, zodat ze bij een eerste poging tot diefstal wakker werd. Maar we durfden het ten slotte toch niet aan, want stel u voor, dat de dieven Karin naar buiten trokken aan dat touw! O heden, wat zou dat 'n geroddel geven! Dus halen we zelf onze fietsen naar binnen en slepen ze in de vroegte er weer uit, omdat we bang voor u zijn. Zo gaat dat met ons, we zijn bang! Daarvoor woon je in een zusterhuis der Broedergemeente.”

„Hilde!” klinkt 't waarschuwend.

„Ja, ik sla door, ik weet 't. En wat die heren betreft, weet u, wie dat waren? Dat waren broeder De Jong en zijn broer. Broeder De Jong, hoort u, vader van drie kinderen. En die broer is ook al 'n bejaarde heer. 't Was de Zondag van 't Ehefest en omdat de De Jongs naar het Avondmaal wilden, hebben wij op de kinderen gepast. 't Werd laat, die broer kwam onverwachts en toen hebben de mannen ons thuisgebracht.”

Zuster Imholz zucht. Van opluchting? Van moeheid? „Is dat alles?” vraagt ze mat.

„Natuurlijk, ik roddel niet! Alleen zou ik wel eens willen praten met die lieveling, die dit alles ontketend heeft. Maar die is vanzelf onvindbaar.”

„Dat denk ik ook”, verzucht zuster Imholz. „Ik ben blij, dat ik nu alles kan tegenspreken.”

„O, uit de wereld helpt u 't toch niet meer. Al ging u met 'n megafoon midden op het plein staan, dan waren er nog lui, die het niet geloven wilden. Omdat ze 't in hun hart zo fijn vinden, als er iemand scheef gaat. Enfin, ze zullen er binnenkort wel meer van horen”, besluit Hilde raadselachtig. In haar stem klinkt zo'n triomfantelijk lachje door, dat Imholz haar opnieuw opmerkzaam aanziet.

„Ja, ik meen 't”, zegt Hilde nog eens, met opzet zo uitdagend mogelijk.

„Dan zullen we dat maar geduldig afwachten”, besluit zuster Imholz lankmoedig.

Wie kan er hoogte van deze Hilde krijgen? Zo is zuster Imholz nu ook weer niet, of ze verontschuldigt zich bij de meisjes over haar verkeerde gedachten. „En houd 't die anderen, die er mee begonnen zijn, nu ook niet na”, vraagt ze dringend. „We zijn allemaal mensen, die verkeerde dingen doen en we hebben allemaal vergeving nodig.”

Karin is nog steeds te perplex om voldoende Hollands tot haar beschikking te hebben en Hilde snuift maar eens wat met haar neus. Dan gaan ze, Hilde nog steeds met strijdlustig geheven hoofd. Ze blikkt naar de verschillende gesloten kamerdeuren, alsof ze door één van die de boosdoenster naar buiten fixeren wil.

„Ik ga een brief schrijven”, zegt ze tegen Karin, tussen hun beide kamers in. „Trek je al dat gezanik niet aan, meid.”

Maar Karin trekt het zich wel aan. Als ze op haar eigen terrein is, sluit ze de deur achter zich toe en kijkt even hulpeloos om zich heen. Ze heeft het gevoel, alsof ze zich reinigen moet van vuile handen, die zich aan haar vergrepen hebben. Dan valt ze op de stoel neer voor haar schrijfbureautje, ziet het lieve gezicht van tante Agnes Maria, nu tussen haar vader en moeder in, en barst in snikken uit.

Na een kwartier, de tranenvloed is al opgedroogd, zelfs zijn de sporen al bezig te verdwijnen, klopt Hilde bij haar aan. Een brief heeft ze in de hand.

„Had jij je opgesloten?” vraagt ze wantrouwend. „Och heden, en heb je gehuild ook? Moet je voor naar Holland komen, zeg, voor zo'n behandeling. Maar ik zal je zeggen... ik heb gedacht... 't is beter, dat er aan de geheimzinnigheid een einde komt. Ook voor jou.”

Dan, met een warmrode kleur, die haar smalle gezichtje 'n heel bijzondere

schoonheid verleent: „Jij mag het 't eerste weten, Karinke. Atze heeft me gevraagd, die Zondagavond en ik heb „ja” gezegd.”

„O”, zegt Karin, „dáár ben ik blij om.”

„We wilden het nog even voor ons houden, totdat hij naar zijn nieuwe school verhuist. Maar ik heb hem geschreven, dat we het eerder publiek moeten maken. Hij moet er dan nog maar eens een dure reis aan wagen. Misschien komt-ie Zaterdag wel. Dan kunnen we samen naar Imholz en naar de dominee gaan. En in de zangdienst kan het dan nog bekend worden gemaakt.”

„Moet dat?” vraagt Karin.

„Dat gebeurt altijd. Op zichzelf is er ook niets tegen. Soms weten de mensen 't al, soms is 't een verrassing. En dan wordt er een vers voor de slachtoffers gezongen.”

't Gebeurt, zoals Hilde 't wenst. Een zeer verheugde Atze komt in het Zusterhuis zijn opwachting maken. Imholz is zichtbaar met hem ingenomen, de predikant en zijn vrouw betonen zich ook heel aangenaam verrast. Er wordt nog eens hartelijk nagelachen over de wrede lasterpartij. En in de zangdienst wordt het merendeel der gemeente met verbazing geslagen, wanneer de effen domineesstem de verloving bekendmaakt van zuster Hilde Schumacher met de heer Atze de Jong, de broeder van onze broeder Jolle de Jong. Jolle en Annie zijn expres ook in deze gewichtige zangdienst aanwezig. Jolle zit naast Atze, Annie naast Karin en Hilde. Wanneer „het” komt, knijpt ze Hilde even voelbaar in haar arm. En dat herhaalt ze nog eens zeer verheugd en krachtdadig wanneer diverse hoofden zich omwenden en naar hen kijken. Maar bij het knielend gebed komt over hen allen een grote ontroering. En Annie heeft bezijden het algemene gebed nog even een klein gesprekje met haar God. Omdat zij, domme vrouw, een weinigje heeft mogen meehelpen om dit geluk tot stand te brengen.

Die Zondag en nog menige Zondag daarna, is Atze op „Us Wenté” en Karin voelt zich niet geroepen, dan ook aanwezig te zijn. Hoe volijverig Annie haar ook aan het verstand poogt te brengen, dat zij er natuurlijk even goed bij behoort als zijzelve.

Zo blijft er dus weer meer tijd voor tante Clara Bénéît. Want wel krijgt Karin juist in deze tijd verscheidene uitnodigingen om eens gezellig aan te komen, 't schijnt dat veel mensen voelen, hoe ze iets aan haar goed te maken hebben, maar Karin is altijd nog min of meer huiverig er op in te gaan. Misschien zou de huivering verdwenen zijn als sneeuw voor de zon, wanneer enkele van de hoofdschuldigen zich bij haar hadden gemeld om de zaak van mens tot mens uit te praten. Dat gebeurt niet. Misschien voelt

niemand zich schuldig, maar zo blijft eveneens bij haar de huivering bestaan, die haar er van weerhoudt, anders dan aan de oppervlakte met de mensen om te gaan.

Met een uitzondering voor Zuster Clara Bénéît. Evenals in de eerste tijd — vóór Hildes verschijnen — loopt Karin minstens éénmaal per dag even bij haar aan. Wat overigens niet zonder praktisch nut is, want sinds het najaar zijn intree heeft gedaan, lijdt tante Clara erger dan tevoren aan haar reumatiekaandoeningen.

Ondanks de pijnen en de toenemende moeilijkheid in 't bewegen is er iets zo zonnigs en vreugdigs in haar wezen, dat het iedereen opvalt, die met haar in aanraking komt. Er moet ergens een zonnetje staan te stralen, waarvan zij de stralen opvangt en weerkaatst. 't Buurvrouwtje, dat zo trouw alle mogelijke kleine handreikingen voor haar komt doen, verheugt zich met tante Clara, hoewel ze in de verste verte niet vermoedt, wát de oorzaak kan zijn van de stille verheugenis. 't Is háár, door en door gezonde, levenslustige vrouw, 'n raadsel, hoe iemand, die met pijnen opstaat en naar bed gaat, zó kan zijn. „Jouw tante Clara leeft in 'n totaal andere wereld dan wij,” heeft haar man gezegd. „Daarin zijn de waarden precies tegengesteld aan die van de wereld, waarin wij gewoonlijk leven. Nu denk ik, dat haar wereld 't meest lijkt op wat de Here Jezus bedoelde, toen Hij het over Zijn Koninkrijk had.”

„Dus dan moeten wij ook zo worden. Maar dat zal ik nooit kunnen. Als ik jullie eerst moest verliezen, ik zou 't niet kunnen dragen, ik zou kapot gaan.”

„Alle mensenwegen zijn niet dezelfde. Misschien heeft zuster Bénéît ook wel zo gepraat, vroeger, toen ze jong was. Laten we vertrouwen, kind, en zelf trouw zijn in wat we nu hebben. God speelt 't wel klaar, ook met ons.”

Hij is naar zijn werk gegaan en zij heeft besloten, dat het wel zo zijn zal als haar man zegt. Ze heeft haar keurig huishoudentje eens aangekeken en is met een dankbaar hart verder gegaan met haar arbeid en haar werkjes voor het oudje boven, dat ze van nu af aan met nog meer helpende liefde omringt. Feitelijk verzorgt ze de oude dame als een kostbaarheidsje, dat men met zeer zorgvuldige behandeling nog lange tijd in zijn bezit kan houden.

„Tante Clara heeft zeker iets prettigs om aan te denken,” raadt ze op een keer, wanneer ze samen in het keukentje bezig zijn. „Ik denk, dat u goeie berichten van Jacques krijgt. Is dat zo?”

Even kijkt tante Clara ontsteld. Is het mogelijk, dat ze iets van haar geheim, waarvoor ze dag aan dag de handen vouwt, verraden heeft? Dan ziet ze weer de gelukkige humor van het geval en is zichzelf volkomen meester. „Ja,” zegt ze volkomen naar waarheid, „hij gaat helemaal op in zijn werk. Hij zoekt naar mogelijkheden van uitbreiding verder het binnenland in. In

verband daarmee is 't niet onmogelijk, dat hij toch met verlof komt. Voor een paar maanden, want lang wil hij niet wegblijven van zijn mensen."

„O, wat fijn voor u. En kleine Tineke? Gaat dat ook goed?"

„Tineke is een prachtkindje, schrijft hij. Wacht, ik zal je 't laatste kiekje laten zien."

Een fijn blond en blank kindje, in niets anders dan een luiertje verpakt, op de arm van een Surinaams verpleegstertje.

De tranen schieten het vriendelijke vrouwtje in de ogen. „Och, wat een schat. En dat het moedertje nou zo ver weg is . . . dat ze haar kindje nooit gezien heeft . . . 't Is onbegrijpelijk!"

„Maar ze hééft 't gezien, ze kent 't," zegt tante Clara zacht.

Heel ver en verheerlijkt staren tante Clara's ogen. Tot aan de grens van het Land, waar het weten zich in nevelen verliest, maar waar de schoonste vermoedens recht van bestaan hebben. Slechts ogen, die de Koning in Zijn volle schoonheid hebben gezien, kunnen zó de grenzen benaderen. Voor hen is het zekerste weten van deze aarde niet anders dan armzalig stukwerk verzeleken bij de wondere wetenschap, die Hij in hen laat groeien.

„Nooit gezien," herhaalt ze peinzend, alsof ze aan de betekenis daarvan eerst nog wennen moet. „Maar denk je dan, dat er werkelijk scheiding kan bestaan, voor wie in Christus geborgen zijn? Kleine Tineke is gedoopt en aan Hem opgedragen. 't Moedertje is bij Hem in Zijn onbegrensd Rijk. Daar zijn zoveel mogelijkheden, die wij met onze gesluerde ogen nog niet kunnen zien. Daarom vraagt Hij hier gelóóf van ons."

„Wat fijn, dat u dat zo zeggen kunt . . . ik wou . . . ik vind 't altijd nog zo moeilijk om die dingen te geloven . . ."

„En toch liggen ze ook voor jou klaar. Ze zijn er. Christus heeft ze voor ons veroverd, toen Hij de dood en alle machten van hel en duisternis overwon. Maar wij zijn zo gewend, de dingen van dat Eeuwig Rijk in aardse afmetingen en verhoudingen te zien. De mensen zijn altijd bang om gelukkig te zijn. 't Lijkt wel 'n restant heidendom. De heidenen zijn n.l. ook bang bij iedere vreugde, die het leven hun geeft. Misschien was men hier ook nog niet verder; misschien is het gros van de mensen nu nóg niet zo ver. Je moet de sprong durven wagen, kind, midden in de Bevrijding. Eerst duizel je, dat kan ik je verzekeren. Maar later zie je steeds duidelijker de onbegrensde mogelijkheden, die Christus ons heeft toegeëigend. En dan kun je pas werkelijk zingen wat in ons gezangboek staat: 't Kruis des Christens voert naar Boven, Vreugde is mijn Eeuwig Lot."

„O, tante Clara, dus u denkt . . ."

„Ik denk, dat er geen scheiding is, voor wie in Christus zijn. En daarom

geloof ik dat het moedertje haar kindje wel degelijk ziet, misschien wel bewaakt en het altijd nader legt aan Jezus' hart. Maar kind, ik sta hier te preken voor je."

„Juist fijn. Weet u al, wanneer de dokter komt? Zou hij Tineke meenemen op reis, denkt u?"

„Als 't hier geen strenge winter wordt, waagt hij 't er op. 't Zusterdje, dat haar op de arm heeft, zal een cursus in Utrecht gaan volgen. Als ze op dezelfde boot kunnen, zal zij voor Tineke zorgen onderweg."

„En logeert ze dan ook hier? U kan ons logeerkamertje wel krijgen, hoor. Zo vaak hebben wij geen logé's."

„Nee kind. Ze zal intern moeten zijn in het Diaconessenhuis."

„Dan geeft u Tineke maar aan mij. Ik kan nog best met een baby omgaan, dat zult u eens zien. 't Lijkt nog zo kort geleden, dat ik Joop in de wieg had. En nu is hij al bijna elf!"

Dan gaat 't buurvrouwtje naar beneden en tante Clara Bénéît blijft achter met haar zonnige zekerheden. En hoewel ze meer slagen ontvangen heeft, dan menigeen in zijn leven ontvangt, vindt ze zichzelf toch een van de gelukkigste mensen ter wereld. En zo totaal onverdiend!

Als Karin die middag weer eens op komt lopen, vindt ze het fotootje nog op de tafel liggen.

„O, wat 'n liefje," zegt ze warm. En dan krijgt ze ook gedeelten te horen uit de brief van Jacques. „Kwam hij maar vóór Kerstmis, hè?" zegt Karin.

„Dan had u ze met Kerstmis alle twee bij u. Dat zou echt fijn zijn, want moet u horen, ik heb ook een brief. Mijn ouders vragen, of ik met Kerstmis thuiskom."

„Maar kind," zegt tante Clara verschrikt, „wou je met Kerstmis weglopen? En ik dan?"

„U heeft uw zoon dan toch. En kleine Tineke!" lacht Karin. „U denkt dan niet eens meer aan mij. En ik ben toch van plan terug te komen. Ik kan de school niet opeens in de steek laten en mijn leerlingen ook niet. En Hilde en Atze willen in het voorjaar trouwen. Hilde rekent ook op me. Ze heeft niemand anders, hè?"

„Ja, maar juist met Kerstmis... Daaraan heb ik nu geen ogenblik gedacht..."

Er ligt zoveel kinderlijke teleurstelling in tante Clara's stem, dat Karin niet kan nalaten, nu ook met de andere mogelijkheden voor de dag te komen. Een mogelijkheid, die haast te schoon leek, maar die in tante Clara's omgeving opeens tot de vervulbare wensen gaat behoren. Als er mensenhanden

gevouwen worden, als Gods krachten aan het werk gaan, is er dan iets onmogelijk?

„O, tante Clara,” lacht Karin bevrijd, „nu zal ik u nog iets vertellen. Ik heb 'n avontuurlijk aangelegde moeder, die altijd aan het plannen maken is. Ze heeft al wat plannen gemaakt, atlas en reisgidsen er bij, die ze gewoonweg aan de reisbureaux vraagt. Er komt nooit wat van, want altijd stuit het af op vader. Die staat als een rots in moeders plannenzee. Eigenlijk is 't een tragedie, want moeder meent dat ze altijd moet toegeven, omdat hij de man is en zij maar 'n vrouw. Zelfs Pasen in Christiansfeld is haar nooit weer gelukt na mijn belijdenis. Maar nu ziet ze een mogelijkheid om naar Zeist te komen, doordat ik hier ben. Ze hunkert er naar, alles hier terug te zien. Er zijn nog zoveel mensen, die ze kent. En 't is nu eenmaal haar geboorteplaats. En — hoort u nu verder! Die vader van mij is aan 't wankelen. Als hij een plaatsvervanger kan vinden, komen ze hier naar toe. Ze vliegen dan naar Holland en blijven tot in het nieuwe jaar.”

„En logies vinden ze wel!” roept tante Clara, geheel in het sprookje.

„Ja, in mijn kamers. En ik slaap bij Hilde, 's nachts.”

„O kind!” zegt tante Clara ademloos. „Je ouders hier! En jij hier! En samen Kerstfeest vieren! Met Jacques en mijn kleinkindje misschien ook er bij! 't Is bijna te veel.” Ze kijkt met glanzende ogen omhoog naar haar Hemelpoort.

„Daar zullen we de handen voor vouwen,” zegt ze dan. „Er is wel ergens 'n plaatsvervanger voor je vader. God zendt hem wel een.”

XXIII

Najaar over Holland, najaar in het Sticht, najaar in Zeist.

Het oude Posthuis baadt in een weelde van kleuren, die niet aards meer is. Geel, bruin en rood vertonen zich in oneindige variaties nu het grote palet der eeuwigheid zijn gaven laat neerdruppelen in de tijd.

De dagen zijn vol milde zonneshijn, die 't kleurenwonder nog meer ontijdelijk maakt. Onder de hoge beuken scharrelen hele horden begerige boekvinken rond, nu en dan opgeschrikt door 'n eekhoorn, die zich echter bij al dat zenuwachtige vleugelgeritsel even vlug weer in veiligheid brengt via de beukestam.

Over de afge oogste Bunnikse akkers zwermen de spreeuwen, die het groot-signaal tot de trek hebben verstaan en zich eerst nog vol en zat willen eten. De bosduiven gedragen zich, alsof het voorjaar is, maar de bijdehande

eksters en vlaamse gaaien schieten tussen de takken door om voorraad te verzamelen en in de dichte struiken kwetteren de kleine vogels, alsof ze opnieuw gaan nestelen.

In deze wonderbare dagen komen oude voeten, die zich reeds geschikt hadden tot winterrust, weer in beweging. Men moet toch minstens éénmaal het Slot zijn rondgewandeld om van deze pracht een herinnering mee te nemen, de donkere dagen in.

Tante Clara wandelt aan Karins arm verscheidene malen de Slotvijver langs. Iedere keer zijn de kleuren anders, maar iedere keer is het goud dieper en het bruin verzadigder van tint. Zie toch eens die oude treurwilg, hoe hij zijn gouden franje laat dalen tot op 't stille water. Zie die knoestige kastanje, hoe hij met zijn forse gouden handen de aarde zegent, die hem heeft voortgebracht.

Maar dan de groepen bruine beuken achter het Slot, waaruit de reigerkolonie reeds is weggetrokken. Hun blad verandert met de dag en wanneer de middagzon er op schijnt, kan tante Clara er eenvoudig niet vandaan komen. „Zo mooi was 't vroeger niet,” zegt ze. „Ieder jaar wordt het mooier, net als het hele leven ieder jaar beter wordt.” 't Ontroert Karin, want tante Clara is brozer geworden, de laatste tijd en ze leunt zwaar op haar arm.

Met Hilde maakt Karin korte fietstochtjes in de omgeving, die meestal eindigen in een bezoekje aan „Us Wente”, waar ze altijd met gejuich ontvangen worden. Maar wanneer op 'n bijzonder stralende Zaterdagmiddag de jeugdclub een lange najaarsfietstocht proclameert, is Karin ook graag van de partij. Voor de kerk verzamelen ze zich, een beweeglijke, bellende en snaterende spreekwontroep in kleurige jumpertjes en nog zomers-lichte colberts en menig raam wordt opgeschoven om de vertrekkenden toe te wuiven.

't Wordt 'n wonderrit, die Karin niet spoedig vergeten zal. In het begin is er groot jolijt in de troep, een paar meisjes kunnen hun partner niet vinden en een paar jongens zijn aangehaakt door 'n meisje, dat nu juist niet hun bewondering wekt. Wanneer ze echter eenmaal, na flinke trap, de bewoonde wereld uit zijn, en afgeslagen naar de stille grintweg van de Hoogstraat en in de Maarsbergense bossen komen, slaat de stemming vanzelf om. Zelfs de meest vlakke, nuchtere zielen voelen, dat ze hier een heiligdom zijn binnengegaan en waar 'n opengehakte plek een weids uitzicht biedt over bos en hei, stappen allen af. „Ik wist niet, dat 't ergens zo mooi kon zijn.”

Het open heideveld is bezaaid met lage ahornstruiken, in diep donkerrood, daarachter staat als een muur van donkergroen het sparrenbos en dáárachter golft de wereld naar de oneindigheid toe in alle denkbare pastelblauwe tinten.

„O God, our help in ages past,” zegt een slank blondje, dat onafscheidelijk van Karin is, „kent u dat schilderij?” Ja, Karin kent 't, ze heeft het thuis in haar kamer hangen; ze ziet ze voor zich de drie biddende gestalten, als representanten van heel de mensheid.

„'t Is haast zonde om weer op de fiets te stappen,” zucht het blondje, „je moest hier zweven kunnen, zonder iets aan te raken. Als ik zweven kon, ging ik daar dat berkenbosje binnen, maar nu doe ik het niet.”

„Zweven op een manestraal,” zegt 'n poëet, „dat kunnen alleen maar meisjes doen. Jongens willen ze daar niet bij hebben.”

„Welnee, geef ze een bezemstok. Dan jagen ze als heks door de nacht,” lacht een ander. En aangezien met deze profane spot de ban gebroken is, besluiten allen weer op te stappen, op jacht naar 'n glimp van het oude kasteel Maarsbergen.

„Taco de Vries is er niet bij,” zegt een van de jongens. „Dat merk ik nou pas. Zeg lui, waarom is Taco niet meegegaan?”

„Taco is er alleen van door. Dat doet-ie meer de laatste tijd; ik weet niet wat-ie heeft. Overigens, Bert Bergmanns schittert ook weer door afwezigheid.”

„O Bert! Die zoekt het altijd ergens anders. Van Bert kun je helemaal geen hoogte krijgen.”

„Hij zal 't moeilijk hebben om zijn zusje,” zegt Karin zacht. „Je weet toch, hoe 't met Elsie is?”

Ja, dat weten ze allen. Ze zwijgen en proberen opnieuw te verwerken, wat zo moeilijk en absurd is. Elsie, een hunner, die zich gereed maakt voor het afscheid van dit schone leven.

„'t Lijkt me vreselijk om dood te gaan, ik zou 't niet kunnen, hoor.”

„Je zou wel moeten, jochie. Als 't je tijd is, heb je niks meer te vertellen. De dood is je moeder niet.”

Weer verwenst Karin innerlijk haar taalgebondenheid. Toch steekt ze van wal, hopen, dat haar de woorden gegeven zullen worden.

„Zeg niet dood,” vraagt ze. „Een dier gaat dood . . . misschien. Een mens, die thuishoort in het Rijk van Christus, gaat niet dood. Die gaat héén, van dit ene Rijksgedebied naar het andere. Hij heeft hét léven in zich, voor Hem bestaat de dood niet meer. 't Hangt er van af, of je wedergeboren bent ten leven. En dat is Elsie, ik weet 't zeker. En zelf weet ze 't ook.”

„Zou ze echt helemaal niet bang zijn?”

„Ik denk 't niet. Elsie is veel verder, dan wij nu nog begrijpen kunnen.”

„Dit is 't ook, wat Bert zo vreemd maakt,” zegt 'n lange kerel met ernstige ogen. „Hij pot alles maar in zichzelf op, hij wil met niemand praten; feitelijk

wil hij ook niet meer in de kerk komen. Hij gaat alleen af en toe, omdat hij anders heibel krijgt thuis."

Schouderophalen. „Och, als je er nu met tegenzin zit, wat bereik je daarmee?"

„Wij niets. Wij niet. Maar God, Klaas. God is er ook en misschien bereikt Hij wél iets met Bert."

„Ja, nou u 't zó zegt..."

Later heeft Karin 't verknochte blondje weer naast zich. „Dat is 't ook met Taco," fluistert ze. „Hij en Elsie zijn vrienden, weet u. Ze gingen altijd natuurtochten maken. Vogels bespieden en zo. Taco weet alles van vogels. Hij heeft er series boeken over; aan ieder geluid kan hij horen, welke vogel het is. En Elsie weet alles van bloemen af, ook van onkruidjes en zo. Taco ging altijd bij hen door het onderhuis. U weet wel, dan ben je zo in de tuin. Dan Elsie ook naar de tuin. Ze klommen over de poort. Papa Bergmanns houdt die altijd stevig op slot, omdat er eens 'n fiets bij hen gestolen is. En dan gingen ze er samen van door. Vaak in de kano. Weet u, ik ben bang dat Taco helemaal kapot gaat, als Elsie weg moet. Hij heeft er eens met me over gepraat, op 'n avond na een jeugdsamenkomst. 't Regende, maar ik had niet het hart van hem weg te lopen. Hij moest eens uitpraten. Weet u, ik had zo met hem te doen."

„Ja," zegt Karin ontroerd. „Dat begrijp ik. Arme kerel..."

„Daarom wil hij nu ook niet met ons mee. Hij kón niet."

„Neen," zegt Karin. Ze omvat haar rijwielstuur, tot haar knokkels wit door haar huid schemeren. Waarom, waarom! Een moeder, een vader, een broer! En een jongen, een vriend! Waarom? En waarom vindt ze deze Taco het meest tragisch? Omdat die kinderliefde zo zuiver is? Omdat de zuiverheid zo schaars is geworden op aarde? Waarom breekt God Zijn eigen werk aldus af?

„Ik weet 't niet," erkent ze moeilijk. „Wij weten 't niet. Mijn moeder zegt altijd, dat ieder verlies winst moet opleveren, als God er achter staat. En God staat hier achter, dat weten we toch. Elsie is van Hem, er kan niets met haar gebeuren, wat Hij niet wil. Maar voor ons is 't moeilijk."

„Ja," zegt het blondje zacht.

En dan komt na een korte poos het kruispunt met handwijzers en wordt er gedelibereerd over de weg, die ze nú zullen inslaan. Daarmee komt Elsie op de achtergrond. De jongens gaan wat bonte bladeren plukken, de meisjes zoeken takken met kleurige bessen en ten slotte is het toch weer Elsie voor wie het herfstboeket is bestemd. Karin moet het dan maar brengen; de eigenlijke jeugd geneert zich om hun gezonde, bloeiende levenslust te con-

fronteren met Elsie, die zich gereedmaakt deze schone wereld te verlaten. Als Karin tegen half zes het Bergmannshuis binnenloopt met haar stralende woudgroet, treft ze de moeder alleen in haar keukentje.

„Mag ik even bij Elsie?” Voor de eerste keer wordt Karin tegengehouden.

„Taco was net hier, je weet wel; Taco de Vries. Met nog veel groter herfstboeket. Hij heeft de hele middag alleen gezworven om het bij elkaar te krijgen.”

Een glimlach, die oneindig begrijpen en oneindige pijn verraad, glimpt als een wonderschijn over het gelaat van Bep Bergmanns.

„Taco heeft 'n hele poos bij haar gezeten. Ik durfde ze niet storen. Toen hij wegging, liep hij langs me heen zonder groeten. Ik wás er, denk ik, niet eens.”

Dan knakt de moeder tezamen, ze legt het hoofd op de armen en snikt geluidloos. „Karin, ik kán 't niet dragen; dit kán ik niet dragen, Karin.”

En Karin strijkt haar even over het donkere haar en gaat onhoorbaar heen. Het herfstboeket legt ze op een gangtafeltje, 't zal zijn weg wel vinden. En anders, wat doet een bos halfvergane bladeren er toe, waar zich zulke tragedies afspelen tussen God en de mens!

Op een zonnige Zondagmorgen, de eerste in November, wordt Elsie Bergmanns weggeroepen naar haar eeuwig thuis. 't Gaat zo eenvoudig, zo zonder angst en verschrikking, als een blanke bosduif opvliegt van de tak, die hem een ogenblik gedragen heeft. Reeds enkele Zondagen heeft Bep Bergmanns de preek verzuimd, om bij haar kind te kunnen blijven. Och, er was eigenlijk geen reden toe, niets sprak van onmiddellijk scheidingsgevaar, zelfs sprak de dokter over het voorjaar, dat zoveel goed kan doen. Maar buiten al de waarneembare dingen om, speurde de moeder het onwaarneembare, dat alleen ontsluit wordt voor hen, die in de liefde zijn. Daarom heeft ze die morgenuren van samenzijn met Elsie bewaakt als een kostbare schat, een laatste zonnestraal, eer de winternacht daalt. Wat daarná zal komen, ze weet 't niet. Hoe ze 't zal kunnen dragen, ze ziet 't niet. Maar deze uren heeft ze nog en hun kostbaarheid is groot. Orgelspel en kerkgezag zweven zacht de kamer binnen. Ze luisteren en raden welke woorden er nu op deze melodie gezongen worden. Ze kijken samen naar de beuk, achter in de tuin, die elke dag glanzender wordt. Ze staren in het zachte hemelblauw, hoog daarboven en ze weten van elkaar, dat ze aan hetzelfde denken. Aan het eeuwig thuis en aan Hem, Die daar is om alle tranen te drogen en iedere hunkering te stillen. Maar nimmer nog is het vlakbij gekomen, voor de deur. Altijd is de gewone levenston terugggevonden, waarmee de kerkgangers thuiskwamen en soms bezoek meebrachten voor Elsie. Karin en Hilde, een peettante, een schoolvriendinnetje, die als klasse-afgevaardigde verse bloemen bracht.

Nu ook, wanneer Ab en Bert de trap zijn afgedaald om ter kerke te gaan, Bert uitsluitend om zijn ouders een genoegen te doen, naar hij zuchtend meedeelt, gaat Bep voor de tweede, of is 't de derde of vierde keer die ochtend, Elsie's kamer binnen. Een blaadje met een kopje thee en een beschuitje heeft ze in de hand. Ze ontmoet een blik uit Elsie's ogen, zó stralend, dat ze er van ontroert en schrikt tegelijk. „Alle lichten branden . . . reeds,” weet ze. „Alle lichten branden. Zoveel licht . . . God, zoveel licht kan geen aards lichaam verdragen!”

Een brandende, wanhopige liefde staat in haar op, maar die liefde geeft haar kracht om kalm te blijven. Om het schone licht niet te verduisteren door menselijk willen heersen, waar slechts deemoedig toezien en wachten past. Ze zet zich naast het bed en vindt kracht tot haar gewone, opgewekte toon.

„Een kopje thee, lieveling?”

„Zet nog even weg, mam. Haal me wat omhoog, laat me een beetje tegen je aanleunen.”

„Zo goed?”

„Heerlijk hoor. Nou nog je arm om me heen. We horen bij elkaar, hè mam, wij tweetjes.”

„Ja liefje. Maar vader en Bert? Die horen toch ook bij ons?”

„Natuurlijk. Maar niet zoals wij tweetjes. Zeg eens eerlijk, mam, helemaal eerlijk.”

„'t Is zo, liefje, wij horen bij elkaar.”

„Altijd, hè?”

En Bep met vaste stem: „Voor altijd, kindje. Zie je wel, hoe mooi onze beuk nog is? Kijk, er zitten bosduiven in. Zo pas heb ik ze geteld. 't Waren er tien. Ze zijn dik en rond gegeten, voor de winter. Zie, nu vliegen ze op! Zag je ze?”

Met stralende ogen knikt Elsie. Ze heeft 't gezien.

„Mam, zullen we nou zingen? Jij met je stem en ik met mijn hart. Weet je, wat we zingen?”

„Zeg 't maar, Elsie.”

„Veilig in Jezus' armen.”

Dan zingt Bep en terwijl ze zingt, voelt ze, hoe een Gods-wonder het haar mogelijk maakt. „Veilig in Jezus' armen, veilig aan Jezus' hart.”

„Houd ook mijn hand vast, mammie. Zul je me vasthouden, totdat . . .”

En Bep: „Ik houd je altijd vast, lieveling, Elsie. Totdat de Heiland 't van me overneemt . . .”

„Nou 't tweede couplet, mammie, van de glazen zee, weet je wel?”

oor, 't is het lied der Engelen, zingend van liefde en vree, ruisend door 's Hemels zalen... Over de glazen zee...

Met hongerende ogen ziet Bep haar kind aan, terwijl ze verder zingt. Ze merkt, hoe Elsies blik met nog intenser glans ziet in het hemelblauw boven de stralend schone beuk. Wat ziet ze... wat! „O, Mammie! kijk nou! Dáár...!”

Een zo stralende vreugde heeft Bep nog nimmer in een mensenstem gehoord en zal ze ook nimmer meer horen. Wás 't nog een mensenstem... of was 't reeds Engelenzang?

Iets zwaarder leunt Elsies hoofdje tegen haar schouder. De blanke duif is opgestegen van haar aardse huis. Bep staart naar het hemelblauw, alsof ze haar kind ziet heengaan... in volkomen bevrijding... haar Heiland tegemoet. Veilig in Jezus' armen. Ze kan nog niet wenen, Bep Bergmanns. Het wonder belet iedere traan.

Tranen komen er eerst, wanneer even later haar man uit de kerk thuiskomt. Moeizaam legt ze haar kind op het kussen en drukt het de ogen toe. Ze schrikt van het koude voorhoofd, dat haar in duidelijke aardse taal vertelt, wat er gebeurd is. Ze gaat haar man tegemoet, hulpzoekend ineens. „Ab, o Ab!” Dan snikt ze in zijn armen. Even later herinnert ze zich, dat ze nóg moeder is. „Bert! Ab, waar is Bert?”

„Ik weet 't niet. Met de jongens meegegaan. We kunnen hem nu niet zoeken. Kom, we gaan eerst samen naar haar toe.”

Samen staan ze bij hun kind, hand in hand, alsof 't een hernieuwde trouwbelofte geldt. Ze fluisteren haar naam. Ze bidden samen en dan spreekt Ab de woorden, die van oude dagen her een vader mag spreken: De Here heeft gegeven, de Here heeft genomen, de Naam des Heren zij geloofd.

„Omdat we haar gehad hebben, Ab, daarom.”

„Omdat we haar bijna zeventien jaren gehad hebben.”

Nog een kwartier rust wordt aan de ouders gegund. Dan neemt de onrust, die onlosmakelijk aan zulke dagen verbonden is, de overhand. Bert komt thuis, zachtjes fluitend, zich nog van niets bewust. Hij wordt door zijn vader opgevangen en staat even later verwezen voor zijn moeder. Bleek, ingevallen, met ogen die branden van tranen en toch niet schreien kunnen. „Moeder!” 't Is een noodkreet, die Bep Bergmanns doet begrijpen, dat er voor haar geen rust mag zijn deze laatste dagen van Elsies verblijf in haar aardse huis. Ze heeft nog een kind en dat kind heeft haar nodig. Ze praat met haar jongen, zacht, indringend. Ze vertelt hem van Elsies laatste ogenblikken, hoe ze weggevlogen is zoals een duif opvliegt van zijn tak. Ze bindt hem haar

laatste uitroep op het hart. „Elsie heeft iets gezien, Bert, iets heel moois en verrassends. Ze is niet naar een onbekend, twijfelachtig oord gegaan, maar naar het licht, dat bij Jezus is. Dat móeten we vasthouden, jongen; anders doen we Elsie oneer aan, wie weet, wel moeite. 't Moet licht zijn in alles, wat we over haar denken en spreken, want ze is zelf in het Licht. Je gelooft me toch, Bert?”

Bert zwijgt, te eerlijk om „ja” te zeggen, te fijngevoelig om het zijn moeder met een „neen” moeilijker te maken, dan ze het reeds heeft. En Bep zwijgt ook. Een zware last van verantwoordelijkheid om deze zoon drukt haar ziel, waarbij de zekerheid omtrent Elsie bijna als een vreugde afsteekt. In een flits doorleeft ze de laatste maanden nog eenmaal. Heeft ze Bert verwaarloosd? Heeft ze te veel, uitsluitend aan zieke Elsie gedacht? En te weinig aan haar gezonde zoon? Heeft hij gedacht, dat hij te veel was . . . en was dat de oorzaak van zijn veelvuldig weglopen uit huis? Met wie is hij omgegaan, wat heeft hij tot zich genomen, in school, met vrienden, uit boeken en films? De na-oorlogse jaren hebben zo diep ingevreten in de gehele jeugd. Slechts een enkele uitverkorene is er vrij van gebleven. Elsie! Wordt daarom Elsie weggeroepen, omdat ze gereed was voor het Licht?

Er moet gehandeld worden, het leven eist 't. Ab telefoneert en als eerste komt de predikant met troost uit Gods Woord en een hartelijk, broederlijk gebed. Daarna komen ze allen uit innerlijke behoefte, waaraan alle gedwongen ceremonieel vreemd is. Diep begaan met vader, moeder en broer, maar ook diep verheugd wanneer ze van Elsies heengaan tot heerlijkheid horen. „Ze is Boven, ze heeft 't goed.” Hoe vaak worden deze woorden in vanzelfsprekend vertrouwen herhaald. Karin en Hilde kunnen bijna de moed niet opbrengen naar het zo bekende huis te gaan. Het móeten dwingt hen en hoe wonderbaarlijk valt dan alles mee. Hier is licht en geen duisternis, hier worden krachten openbaar, die als gaven, van buitenaf, worden uitgestort, hier worden zekerheden beleefd, oneindig veel verder reikend dan al de zekerheden van deze aarde. Dan staan ze samen met Bep bij Elsie en nemen het ondefiniëerbare verschil waar tussen deze verstild glimlachende Elsie en 't kind, dat ze gisteren nog was. 't Tulen kerkmutsje op het blonde, nog glanzende haar, de smalle handjes gevouwen, boven het hoofdje rustend op het witte kussen, een enkele vuurrode roos, door moederhanden daar neergelegd. Karin ziet er de altijd bloedende hartewonde in, die Bep voortaan met zich mee zal dragen. Zolang, tot ook voor haar het aanschouwen geboren wordt.

„Ze is bij Jezus, ze heeft volkomen vrede, zie je wel? Daarom moet het ook bij ons volkomen vrede zijn. We moeten haar met vrede en liefde omringen, vind je ook niet?”

„Ja,” zegt Karin zacht, terwijl ze een blik slaat in de oneindige zalen van moederliefde, waarin de sterke Godskrachten maar voor het nemen liggen. Moeten zij zwakke, wankelbare mensenkinderen deze vrouw nog „sterkte” toewensen? Deze moeder is sterk; ze heeft zo lief, dat ze sterk zal zijn tot het einde.

Maandagmorgen vertellen koraalklanken, voor de kerk geblazen, aan de gemeente, dat een der hunnen is verzameld tot de gemeente die reeds Boven is. Ab en Bep luisteren er naar, hand in hand, maar zonder wenen; en steeds nader komt de dag, die als een donkere, ondoordringbare rotswand aan de grens van Beps vermogen heeft gestaan. Wat achter die wand ligt, is een vreemd, onbekend land, doordrenkt van eenzaamheid, want Elsie zal er niet zijn. Kan die dag niet teruggedrongen worden, waarom moet Elsie worden uitgedragen? Zie toch, hoe gaaf ze hier ligt! Tegelijk weet Bep, dat alle vereiste handelingen hun normaal verloop zullen hebben en dat zij zich schikken zal. Maar ook weet ze, dat de sterke Godshanden, die haar tot nu toe gedragen hebben, haar ook op die laatste en zwaarste dag dragen zullen.

„Laat mij niet te schande worden, Heer. En laat ik U niet te schande maken voor de ogen van de wereld.”

De avond vóór de begrafenis staat ze met Elsies vriendinnen rondom de steeds nog open kist, 't bloeiende leven, verward nu en ontdaan, bij haar jonge dode. Hoe vér is Elsie deze kinderen vooruitgekomen, hoe vér haar ouders! Ze krijgt kracht om met deze kinderen te spreken over eeuwigheid en weerzien en opstanding. Ze kan 't rustig doen, omdat zij zich de vertolkster weet van dat, wat Elsie nu tot haar vriendinnetjes spreekt. „Niet-waar, kinders, dat geloven en belijden we immers, er is geen werkelijke scheiding voor wie in Christus zijn. Blijf bij Hem, dat zegt Elsie nu tegen jullie; 't is haar laatste groet, die moeten jullie meenemen in je hart.”

Ze verschikt wat aan de plooiën van het eenvoudige, witte laken, dat de kist halverwege bedekt; ze bedenkt, hoe vaak ze Elsies lakens geschikt heeft, vroeger, later en in de allerlaatste tijd. Er mag geen onvrede, geen ineenzinken, geen valse plooi in het laken zijn. Niets anders dan sterke liefde mag Elsie omringen. De meisjes zien Elsies vreemde, verheven rust en Beps vreemde, verheven liefdekracht. Ze pinken een traan weg en stamelen een paar woorden. Tot een grote uitbarsting van droefheid komt het niet en Bep is er hun dankbaar voor.

Dan breekt de dag aan, waarop de gemeente haar jonge zusterje grafwaarts zal brengen. Goddank, dat de gemeente het doet; Goddank, dat er bunde-

lingen van helpende en dragende krachten worden uitgezonden, die deze gang mogelijk maken.

Reeds 's morgens breekt de zon door sombere regenwolken heen. 't Wordt een dag, mild en beloftevol als een vroege voorjaarsdag. De kleine vogels in de tuin tijpen en kwetteren en in de goudbruine beuk koert een bosduif. Vroeg in de ochtend komt Taco de Vries. Hij is ook aangegrepen door de geweldige krachtenuitstraling en heeft zijn laatste valse schaamte overwonnen.

„Mag ik Elsie nog een keer zien?” is zijn vraag. En weer maakt Bep de gang, die ze in deze dagen al zo dikwijls heeft gemaakt. Zwijgend staat ze naast de lange jongen, die haar kleine meisje liefhad, zoals een zuivere jeugd zeer jong reeds liefhebben kan. „We waren kameraden,” zegt Taco zacht. „We hebben zoveel tochten samen gemaakt. U wist 't niet altijd, maar u had het best mogen weten. We praatten ook vaak over God. Elsie heeft me veel verteld, dat ik nooit vergeten zal. Ze wist zo veel, ze was veel verder dan ik. Ze hield van alles, van de hele natuur, omdat ze Jezus liefhad.”

't Jongensgezicht wordt zienderogen smaller, terwijl 't naar Elsie staart. Zacht legt Bep een hand op Taco's schouder. „We moeten gaan, jongen. Maar we vinden haar weer, Boven. Geen enkel stukje liefde gaat verloren, dat weet ik zeker.”

Dan gaat de jongen mee, gedwongen door de wonderlijke overmacht, die om elke dode is. In de gang houdt Bep hem nog even terug.

„Taco, zul je altijd bedenken, dat ik er ben om je te helpen, in Elsie's plaats? Zul je daar aan denken, mijn jongen?” En hij eenvoudig: „Ja, zuster Bergmanns; ik kom nog met u praten. Mag ik nu . . . de tuinpoort uitgaan?”

De uren van de morgen kruipen voort, de laatste plichten worden vervuld, de kerkklok luidt, de gemeente maakt zich op om deze allerzwaarste gang van een zuster, een broeder, mee te helpen dragen. Gezegend de wijsheid der Herrnhutter vroomheid, die niet de heengegane, noch de rouwdragenden maakt tot het middelpunt van de begrafenisdag, maar God in Christus. Die over het donkere mysterie van de groeve heen onmiddellijk durft grijpen naar de heerlijkheid en de opstanding, die het Woord belooft. En die daarmee de begrafenisdag maakt tot een eredag, tot een dag van omgang met het Heilige, zoals alleen de gelovigen die kennen, stralend van sterke Godswoorden, van gezang en gebed. De kist wordt, gedekt door een wit kleed en bedolven onder bloemen, aan de zusterkant neergezet. 't Is een volbezette, zwaarstille kerkzaal, die de rouwdragenden ontvangt. Op de voorste bank zitten ze, opgeheven tot de wondere wereld, die het grensgebied vormt tussen

tijd en eeuwigheid, als in een droom, een trancetoestand, waarin de zintuigen met versterkt vermogen geladen zijn, maar toch in het bewustzijn van een realiteit, die alle andere werkelijkheden verre te boven gaat. Later zullen de ouders op dit stille uur terugzien als op 'n wonder-openbaring van God. Dat zij dit hebben doorstaan, zij, die zelf zonder krachten waren, en dat ze niet gebroken, vernietigd zijn! Wat kan er nu nog komen, dat ze niet aan Gods hand zouden doorstaan?

Na een Bijbelwoord wordt naar Herrnhutter zede de korte levensloop voor-gelezen, zoals Ab die voor zijn dochtertje heeft opgesteld. Een blij leven, zonder schokkende gebeurtenis, zoals een zonnig kind in een zorgend gezin dat hebben kan. Een kort verslag van haar lijden, van haar snel gerijpt geloof, van haar heengaan tot de heerlijkheid. „En nu heeft de Here haar van ons genomen. Wij weten, dat Hij haar geroepen heeft en dat ze gaarne ging. Daarom willen we ons niet vermoeien met de vraag naar het waarom, waarop we in deze bedeling nimmer een bevredigend antwoord zullen vinden. We willen geloven, zoals Elsie geloven kon, we willen Hem ons kind overgeven, bewust en zonder voorbehoud, omdat we weten, dat ze nu haar reis vervolgen mag in de onmiddellijke nabijheid van Jezus, die haar meer liefheeft, dan wij het ooit zouden kunnen doen.”

Er gaat een merkbare golf van ontroering door de kerk, wanneer het koor daarna Elsie's lied zingt: „Veilig in Jezus' armen”. En daarna rijst de gemeente op om haar jonge dode te begeleiden op haar allerlaatste aarde-gang.

Jonge broeders dragen de kist, schoolmeisjes dragen de bloemen, die nog geen plaats hebben gevonden. Bep, gedragen door dezelfde wonderbare Gods-kracht, volgt tussen man en zoon en de gemeente voegt zich daarachter, één lange, stille stoet van geduldige, gedweë voeten, die, licht schuifelend, deze weg reeds honderden malen zijn gegaan. De zonnestand is reeds laag geworden, een lichte herfstnevel komt op, omringt allen, die dit grensgebied tussen tijd en eeuwigheid bewandelen, maar de zonnestralen boren er glorieerijk doorheen, ze hullen de kist en de dragers en al degenen, die volgen, in een glans van verheerlijking, zodat het lijkt alsof hun voeten nu reeds zijn overgezet in de eeuwige velden. Velen van wie hier volgen, zal jarenlang de indruk bijblijven van een zo beloftevulle kerkhofgang als ze nog nimmer hebben meegemaakt. Met opgeheven hoofden luisteren allen naar de koraal-klanken voor aan de stoet, die door de lichtschijn tot hemelzang getransfor-meerd, tot hen komen.

Tussen Karin en Hilde gaat zuster Clara Bénéît. Met opgeheven hoofd gaan ze en met wonderlijk opgeheven gedachten. Karin moet maar luisteren naar

het gedweeë gaan der vele voeten en zien naar het rustig deinen der witte mutsjes, alle omgeven door de lichtglans.

„'t Is een droom,” denkt Karin, „een droom, zoals de Bijbel die ook kent en die meer werkelijk is, dan alles om ons heen. Een droom. Geen nachtmerrie. Voor duizenden en nog eens duizenden is zo'n begrafenis een nachtmerrie, voor ons is 't 'n droom. Op de droom volgt het ontwaken. Het ontwaken, Elsie! Hoe zal dat zijn!” In een diep gevoel van verbondenheid haalt ze tante Clara's arm door de hare. Is 't mogelijk, dat de gedachten van de grijze zuster nu de hare worden? Ze hoort, ze ziet, ze voelt die gedachten, zoals men in een droom ook waarneemt met alle zintuigen tegelijk. „Ja, ja,” zegt tante Clara, „zo gaat 't. Men begeleidt; de een na de ander. En dan wordt men zelf begeleid. Bij ons behoeft niemand eenzaam te sterven, bij ons wordt niemand eenzaam begraven. Want de gemeente is er! De eenzamen vinden hier hun huisgezin en de dakloze zielen een huis.”

En Karin, terwijl ze de zwart omklede arm even vaster tegen zich aandrukt, antwoordt in dezelfde droomtaal: „Ik ben blij, tante Clara. Ondanks alles wat onmeetbaar zwaar is, ben ik blij.” Dan denkt ze aan de woorden van zuster Imholz, gesproken bij haar eerste bezoek aan de Godsakker.

„Een begrafenis? Daarvoor zal de Heer wel zorgen. Er wonen veel oudjes hier.”

Maar 't is Elsie, het zeventienjarig zonnekind, dat ze nu begeleiden.

Onder de klanken van eeuwige vreugde overschrijden ze de brug, gaan door de open poort en staan dan rondom het graf. „Totdat Hij komt”, spreekt Agnes Maria tot hen, die dichtbij staan. Totdat Hij komt; men moet het telkens weer herhalen. Totdat Hij komt, om alle wonde-plekken te genezen, zowel in de aarde als in de harten. Tante Clara, Karin en Hilde, Annie en Jolle en zoveel anderen staan in diepe bewogenheid rondom, wanneer onder het zingen van een opstandingslied de kist door de broeders wordt neergelaten in het graf. Een korte liturgie wordt gezongen en gebeden, dan lopen allen, in stil gebaar van afscheid nog eenmaal langs de groeve. Alleen één jongen, met wit-verbeten gezicht, loopt bruusk de poort uit, grijpt zijn fiets en trapt in razende vaart boswaarts. Taco.

Die avond, vlak voor het sluiten van de grote poort, staan Ab en Bep Bergmanns samen nog even bij het gesloten graf. Ze verschikken iets aan de vele bloemen en leggen een blank lint iets omhoog, opdat het niet door het vochtige zand zal worden besmeurd. Ze zien wat late, dorre bladeren dwarrelen, ze horen de herfstwind door de bomen suizen. Een flauwe lichtstreep aan de einder vertelt van zonsondergang. Dan gaan ze weer, in een stilte, zo groot, als mensen slechts enkele malen in hun leven verdragen kunnen.

Nog later sluit Ab het huis, de eerste maal, dat Elsie buiten moet blijven. Traag bewegen zijn handen en zwaar klopt zijn hart, terwijl hij de sleutel omdraait.

En dan herneemt het leven langzaam aan zijn gewone loop, het aardse leven eist Ab en Bep weer op. Maar het Licht blijft, ook terwijl ze gehoorzaam die weg vol moeite, tranen en ontbering gaan. De wereld, die een inzinking vreest, na overmatige krachtsopenbaring, wordt opnieuw gelogenstrafft. Het Licht mag wijken, nu en dan zelfs tot schreiens toe, maar het komt terug. God maakt niet beschaamd, wie het van Hem verwachten.

XXIV

Kort na Elsie's heengaan voeren de Novemberstormen regenbuien aan. Dagenlang regent het. Nu eens met ruw gekletter, dan weer druilend, geluidloos, langzaam, als tranen uit ziekgeweende ogen.

De twee eeuwenoude Herrnhutterhuizen schijnen dichter tegen elkaar te leunen om des te beter de vijand het hoofd te kunnen bieden. Een gebaar, overgebleven uit lang voorbije tijden, toen bij hevige regenval de Rijn ver buiten zijn oevers trad, zodat de grasvelden blank stonden en de souterrains onbruikbaar waren. Maar ook zonder die buitenissigheden is het goed, steun bij elkaar te zoeken, wanneer de najaarsregens de overhand krijgen. Brengen ze niet een onzichtbare macht met zich mee, die het op de levensvoorwaarde van de mens, op de vreugde heeft gemunt? Zie nu eens de grote kastanjeboom! Hoe lang is het geleden, dat zijn vrome kaarsen oplichtten tegen het hemelblauw. Nu kleven er nog enkele kleine, geelbruine, gehavende bladeren aan, stervende handen, die smeken om hulp. Bij een volgende storm zal de dood hen aangrijpen en meesleuren in zijn wild-wielende warreling. De dikke takken zijn zwart-glibberig van vocht, geen klauterkind kan er meer houvast aan krijgen. De regenabouters, die nu de pleinen bevolken, denken trouwens niet aan klauteren. Dat behoort tot een ander seizoen, evenals touwtjespringen en tollen. Nu is het tijd om in cape en capuchon op waterlaarzen door de plassen te dweilen, hoe dieper hoe liever. Ook kan men nog met kilklamme vingers de knikkers uit een overstroomd kuiltje graaien. Ook zo is 't leven schoon, ook zo schiet er vreugde op langs het najaarspad.

Maar zij die gróót zijn en wijs en verstandig! Zij, die weten, dat het steeds meer bergaf zal gaan, naar de diepste inzinking van de midwinterdag toe! Ook zij kunnen de vreugde niet missen, juist zij niet. Want het gaat niet enkel en alleen om de depressies in de natuur. 't Gaat om het rijk der duis-

ternis, dat deze gelegenheid aangrijpt om zich breed te maken in de mensenharten en in de mensenwereld. Vreugde! Vreugde! Medicijn voor het lichaam en verweermiddel tegen de boze. Juist de donkerste dagen van het jaar bewegen zich in vrolijke opmars van feest tot feest en daar het altijd een feest is met Christus als middelpunt, kan men veilig aannemen, dat God het gegeven heeft als heel bijzonder hulpmiddel.

Daar is bijvoorbeeld het feest van 13 November, nagalm van de gedenkwaardige dertiende November van het jaar 1741, toen een aantal radeloze broeders in Londen besloten, niet meer een mens met de leiding der gemeente te belasten, doch deze direct en zeer reëel over te dragen aan Jezus Christus, hun levende Meester, nadat Hij Zichzelf hiertoe aangeboden had.

't Was in het oude Fetter Lane, nu een deel van Londen-City, toen echter nog de rustige wijk, waar het Herrnhutter kerkje stond, middelpunt van een bloeiende gemeente. De Broedergemeente had zich wonderbaarlijk uitgebreid, de Una Sancta was het antwoord gebleken op de vraag van vele harten en het zendingswerk bestreek bijkans de gehele wereld. Maar von Zinzendorfs gemeente-ideaal, de persoonlijke zielszorg, dreigde er mee in 't gedrang te komen. Hij, de geweldige, met de eretitel van Oudste Broeder of Oudste, had het nog kunnen bolwerken. Nu was hij echter op weg naar de zendingsterreinen in Amerika. Wie in die dagen zulk een reis ondernam, moest tevoren zijn testament maken. Dat gebeurde in Londen en daar zijn laatste wilsbeschikking, niet zozeer aardse goederen, dan wel de gemeente betrof, moest er in de eerste plaats gezorgd worden voor een waarnemer, eventueel opvolger. Daartoe was een van de oude medestrijders, Leonard Dober, aangezocht, maar juist daar in Londen kwam bericht binnen, dat hij de reuzentaak niet aandurfde. Nu moesten de broeders op de knieën om hun Heer en Meester om leiding te vragen. Ze gáán op de knieën. En dan gebeurt het merkwaardige, dat in velen tijdens het gebed dezelfde gedachte opspringt: dit is geen taak voor een mens, dit is een taak, die alleen de Heiland Zelf aan kan. Ze kijken elkaar aan na het gebed. Is deze gedachte niet te veel, te groot?

Maar ze zijn kinderen, wedergeboren tot het moedige kindschap in Gods Koninkrijk. Ze wagen de sprong in de werkelijkheid der onzichtbare dingen. Ze aanvaarden Christus als hun Oudste Broeder, als hun Leidsman en Bestuurder en zullen voortaan uitsluitend van Zijn Heilige Geest het ja of neen op hun plannen inwachten. Nu kan von Zinzendorf getroost op reis gaan naar de Antillen en nog verder. Nu kan de hele gemeente het hoofd opheffen. De leiding is verzekerd. Hun Oudste is niet aan tijd of plaats gebonden, nooit zal hun bestuur ontaarden in de opperheerschppij van één,

in een soort van pausdom. Ook wanneer het gehele, thans levende geslacht zal zijn heengegaan, blijft de continuïteit van de Leiding gewaarborgd.

De broeders zouden geen speellieden zijn, wanneer ze van deze dag, die enig is in de geschiedenis der Christenheid geen feestdag maakten met liefde-maal en Avondmaal.

Karin Kristensen houdt zich veel met deze dingen bezig, die haar eerst bijna gewild onaards voorkwamen, maar waarmee ze gaandeweg meer vertrouwd raakt. Eén gedachte welt ten slotte telkens weer in haar op, een gave, een wachtwoord, dat haar winst wil geven. „Hem kennen als de historische Jezus, Die de grote reddingsdaad heeft volbracht, is groot, maar groter is het Hem te kennen als de Levende, Die zo met al de Zijnen meeleeft, dat men de sprong durft te wagen uit de verstandelijke gebondenheid in de grenzenloze mogelijkheden van de Geest.”

Ze staat weer voor het portret van Agnes Maria. „Jij hebt 't gedaan, tante Agnes, jij hebt die sprong gewaagd, vandaar je liefde en je blijdschap. Jij wist de dingen, die velen niet weten. Jij rekende met waarden, die on-aantastbaar zijn. Ik ben er jaloers op, tante Agnes, weet je dat?”

Maar de Zaterdag vóór het feest kan ze Agnes Maria toeknikken met een nieuw licht in ogen en hart. „Ik heb de sprong gewaagd, tantetje. Weet jij dat nu ook?”

Zo gaat dit grootste feest der Broedergemeente als een blijvende zegen door haar leven. En weinige weken later is het reeds eerste Advent. Gods hand ontsteekt in de verte het Kerstlicht en de gemeente trekt er zingend op af. In de kerk is de grote, lichtende adventsster opgehangen en in alle diensten klopt het Licht aan de harten in deze tijd van toenemende duisternis op aarde.

De maand December blijft merkwaardig zacht. De regenstromen hebben opgehouden. De hemel is helder matblauw en om het midden van de dag koestert een weldoende zon de halfverdrongen tuinen. Hier en daar begint een forsitia te bloeien met tere, gouden knopjes en de kleine standvogels tijlpen en kwetteren, alsof de boze winter reeds goed en wel doorstaan was. De kleintjes komen naar buiten met autoped en springtouw; de oudjes laten zich dankbaar koesteren door het middagzonnetje. En zodra de plassen van de speelwei zijn weggezakt, wordt door de jongens en meisjes hun balspel weer begonnen. 't Kinderlijke deel van de mensheid krijgt het bevrijdende gevoel, dat voor deze ene keer de herfst zonder grote excessen zal overvloeien in het voorjaar. De wijzen en verstandigen echter trekken diepe zorg-rimpels en voorspellen de vreselijkste dingen. Wacht maar! Deze zachte tijd zal ons opbreken! Er waren veel eikels en beukenoten dit jaar! Straks komt

de strenge vorst en die doodt al de uitbottende struiken. Ze vriezen dood, man, zo dood als een pier. En weet je, wat dat voor ons betekent? 't Volgend voorjaar geen enkele bloem en geen enkele vrucht! En wát er dan nog komt, zal worden opgevreten door het ongedierte. Want daarvan wordt nu natuurlijk niets opgeruimd. Nee, met 't weer is 't ook al niets gedaan, de hele boel is in de war. Goeie, normale tijden zullen wij niet meer beleven, let op mijn woorden!

Wat een geluk, dat er ook kinderen zijn, die lichtende sterren ophangen en Gods vreugde wakker houden op aarde, omdat ze weten, dat Jezus Christus met Zijn komen op aarde de werkelijk normale tijd voor het mensdom heeft ingeleid en in Zijn lijden en Opstanding dit heeft bevestigd. Of ze oud zijn of jong, deze kinderen genieten met volle teugen van wat hun gegeven wordt. En zonder dat ze het zelf weten, doen ze krachten en voedsel op voor de boze tijden, die inderdaad nog wel zullen komen.

De bel luidt, de balspelende meisjes moeten naar binnen. Dat betekent het einde van het spel. Bertie hangt natuurlijk aan Karins arm. „Moet je horen, Karinke. Kit en ik hebben ons een tijdje geleden toch zo idioot vergist. O, idioot, gewoonweg! We keken uit het raam, die avond, toen jij en Hilde werden thuisgebracht. We dachten vast, dat je verloofd was. We hadden zo'n schik. En later was 't Hilde. Echt flauw, hoor!”

„Maar Hilde vindt 't fijn”, lacht Karin. „En Hilde was ten slotte veel eenzamer dan ik. Ik heb allebei mijn ouders nog. Hilde heeft niemand. Dat weten jullie toch?”

„Och, zielepoot, die Hilde! Dat kun je eigenlijk niet eens begrijpen, hè, hoe zielig dat is! Maar als jij verloofd bent, dan fuif je ons, hoor! En dan moet 't gauw gebeuren”, vervolgt ze met een pijnlijk gezichtje. „Vóór volgend jaar grote vakantie, want dan moet ik van school. En Kitty ook.”

Karin schiet in de lach. Maar tegelijkertijd gaat er een pijnlijke scheut door haar hart. Deze kinderen weg uit de kostschool... weg uit Zeist... verspreid over het hele land? Afbraak? Afbraak van alles, wat haar lief is geworden?

Ja, wat wil ze dan? Iedereen en alles vasthouden, dwars tegen de grote levenswetten in? Och, wat is dat verwarrend!

„En als ik voor die tijd eens wegga?” informeert ze, een beetje gedwongen vrolijk. „Ik moet toch ééns weer naar Denemarken terug, mijn erfenisjaar is met Pasen afgelopen.”

„Niks hoor! Je gaat vast niet weg, vóór dat ik van school af ben. Maak me niet ongelukkig, Karinke!”

„Je mag bij me komen logeren. Denemarken is mooi. Kopenhagen is érg

mooi. Je mag een hele poos komen en een vriendin meebrengen. Wie zal 't zijn? Kitty? Dan kunnen we samen napraten over Zeist."

Een luchtsprong symboliseert de graad van dankbaarheid.

„Meen je 't? O, zalig! Ik zie ons al gaan! O, Karinke, misschien kunnen we wel vliegen!"

Nog lange tijd leeft Karin in een zachte vreugde om de vele zonnestralen, die ze op haar weg ontmoet. Tegen zoveel licht van alle kanten moet de duisternis van de winteravonden het wel afleggen. Voorlopig zijn ze er immers nog allemaal. En bovendien komen binnenkort ook nog haar vader en moeder. De drie en twintigste hopen ze hier te zijn. Er is inderdaad een plaatsvervanger gevonden voor orgel en kerkkoor en moeder is weer jong geworden van vreugde over de reis. Allerlei herinneringen, namen en zelfs huisnummers, duiken op in de brieven, die ze aan Karin schrijft. Op nummer zoveel van het Broederplein woonde vroeger die en die. Wonen ze er nog? Ben je er al eens geweest? Bestaat het Zeister Bos nog? En het reigersbos achter het Slot? Zou ze Zeist nog herkennen, nu het zo veranderd en uitgebouwd is? En Karin leest in al die gretige, verwarde vragen niet anders dan deze ene zin: ik verlang zo, ik verlang zo. Of — zou er een klein zinnetje bij moeten worden gevoegd: ik heb zo geleden onder de lange, gedwongen scheiding?

Ook Hilde verlangt met meer dan gewone spanning naar de Kersttijd. De drie en twintigste is Atzes dag, want dan begint zijn vacantie. In de namiddag wil hij nog de vrij omslachtige reis naar Zeist ondernemen. 't Zal meteen zijn afscheid van het Friese schooltje zijn. Met ingang van 1 Januari begint officieel zijn nieuwe functie, al zal het de zesde worden, eer hij daar voor de klas staat. Een paar maanden wil hij op kamers wonen bij de Mr. timmerman. Daarna, als het meestershuis nieuw in verf en behang gestoken is, zal de bruiloft zijn. Verder dan die grote dag gaan Hildes gedachten voorlopig niet. Zelfs ligt die bruiloft nog vrij ver weg, in de onwezenlijkheid en vaagheid van het nieuwe jaar! 't Kerstfeest, Gods grote, lichtende mijlpaal op de weg van Zijn kinderen, is voorlopig genoeg. Atze zal er zijn. Atze zal in iedere vreugde delen. De dreigende levensarmoe is nu voor goed van de baan.

Ook bij de familie Bergmanns moet het Kerstfeest worden. Dat móet, want niemand kan Gods Lichten voorbijgaan, zonder later de terugslag van zijn weerspannigheid als onherstelbare fout te voelen. Zuster Bergmanns weet heel zeker, dat ze Kerstfeest móet vieren. Hoe zou zij kunnen weigeren mee te zingen in het grote koor, dat nu voor het Kind van Bethlehem weer klinken gaat, wanneer haar Elsie meezingt in het nimmer eindigend lofgezang

daarboven? En Bert? Moet Bert niet zijn Kerstfeest hebben, juist nu de jongen zelf met zulke grote innerlijke moeilijkheden te kampen heeft? Met zorg slaat ze meermalen haar zoon gade, met nog grotere zorg denkt ze aan hem, wanneer hij niet aanwezig is. Wat moet er in hem aan oude familieerfdelen overwonnen worden! Door welke diepe wegen zal dit kind van haar moeten gaan, eer het Licht bij hem onomstreden zijn intrek kan nemen! Ook om hem en hun aller strijd moet er ruim plaats zijn voor het Kerstfeest. Ze moeten Gods uitgestoken hand aangrijpen. Al is 't misschien bevend en met kwalijk verborgen tranen.

Want de lege plaats is er immers! Hoe zal dat gaan, zonder Elsie's stralende aanwezigheid? En op die lege plaats zullen zich herinneringen neervlijen. Ze zullen de moeder aanzien met ondoorgroendelijke ogen. En ze zullen hun heel eigen gesprek beginnen met het moederhart. „Weet je nog . . . verleden jaar! Elsie was nog volkomen gezond en de blijste van allemaal. Weet je nog . . . weet je nog?” Hoe kan men Kerstfeest vieren met een lege plaats, waarop herinneringen plaatsnemen!

„Obgleich der Fusz die Erd' bewandelt, So ist das Herz doch in der Höh',” zingt een vers uit het Duitse gezangboek. Zuster Bergmanns vecht met deze dingen de weken voor Kerstfeest door. Ze vecht er nog mee op de Zondag voor Kerstmis, wanneer ze om 't middaguur in haar keukentje aan 't koken is. „Ja Here,” zegt haar hart, „ik wil wel, maar mijn voet is de zwaarste van alle moederwegen gegaan. Gij weet het, Here, Gij hebt Zelf Elsie tot U genomen en ons de lege plaats gelaten. Ik wil wel Kerstfeest vieren, als ik 't kan, maar ik begin te begrijpen, dat ik het niet zal kunnen. Die lege plaats is te zwaar.”

Ze roert in haar soeppan en telt de borden uit, maar het gesprek met de Here gaat door. En nu is 't verwonderlijk, hoe God antwoordt, in beeldschrift, dat haar ziel zonder haperen kan lezen. Ze zít de lege plaats, die bij de kerstboom zal zijn. Ze hóórt een stem: Geef mij die lege plaats, als die je hinderen zou! „Here, wilt Gij . . .?” vraagt moeder Bergmanns verbaasd, terwijl ze haar aardappelen omschudt. „Ja, voor de minste van Mijn broeders.”

Allerlei gedaanten doemen voor haar op, terwijl ze dromerig in de ijle dampwolkjes staart. „Here, dan zal één plaats niet genoeg zijn . . .”

„Dan zet je er stoelen bij, en maakt de kring om het licht wat groter.”

Zo heeft de Here met velen een kort onderhoud aangaande de viering van Zijn Dag.

Daar is ook zuster Clara Benoît. Ook zij moet zich opmaken om met de hele gemeente het Kerstfeest te vieren. Voor een eenzaam Kerstfeest hoeft zij niet te vrezen. Er zijn er al te veel, die aan haar trekken. „Tante Clara, komt u nu de Heilige Avond eens bij ons vieren?” Dit jaar wimpelt ze alle uitnodigingen lachend af. Ze verwacht immers haar zoon! Deze keer zal Jacques beslissen. Ze wacht, na alle vliegbrieven die er gewisseld zijn, nu op het laatste telegram van haar jongen: „Wij komen!” Voor haar hart bestaat er geen schijn of schaduw van onzekerheid, of Jacques komt inderdaad. Er zingt een wonderlijk dapper lied in haar, zo vaak ze aan het naderende Kerstfeest denkt. Een lied op twee snaren is het, evenals bij moeder Bergmanns. Op de snaar van vreugde, omdat ze weer moeder, zelfs grootmoeder zal mogen zijn. Maar daarin trilt de snaar van smart, omdat Tineke is weggenomen en haar zoon het zo moeilijk zal hebben. Als de laatste snaar nu en dan zo luid klinkt, dat hij de boventoon krijgt, houdt ze zichzelf de beproefde wetenschap voor, dat God vertroosting heeft, die ver uitgaan boven alle menselijke vermoedens en zo blijft de eigenlijke klank van haar leven toch vreugde. Wanneer dan eindelijk het telegram komt: Wij komen de twee en twintigste, vernieuwt haar jeugd zich zodanig, dat ze dingen kan doen, die ze tevoren niet meer voor mogelijk achtte. Ze haalt zelf beddegoed van de zolder, ze improviseert een wastafel, ze overlegt lang en ernstig met het benedenbuurvrouwtje. Maar nu en dan, tussen de bedrijvigheden door, zoeken haar ogen de open Hemel boven het Broederplein.

Sterker dan ooit voelt ze de verbinding met haar lieven, die Boven zijn. Haar hart wisselt onbeschroomd gedachten uit met hun vernieuwde wezens en ze weet in grote rust, dat alles zeer goed is, voor wie in Christus zijn.

Ja, en dan Karin, die daar maar zo een tehuis voor haar beide ouders moet maken! Gelukkig, dat er zoveel enthousiaste hulptroepen zijn. Van de een kan ze twee ledikanten lenen, van een ander wollen dekens. Hilde vindt 't fijn, dat haar kamer ontsierd gaat worden door een tweede divanbed, waarop Karin zal slapen. 't Kost beiden heel wat hoofdbrekens en zweetdruppels, eer de plaats er voor gevonden is, zodat de kachel geen gevaar oplevert en de deur nog open kan.

En hoevelen zien er vol belangstelling uit naar haar vader en moeder! Moeder vooral, haar naam duikt telkens weer op, ze wordt verwacht, ook door anderen dan haar eigen dochter. Dit wordt geen logeren in een vreemd oord, dit wordt een thuiskomen in een feestelijk versierde woning. 't Eerst van

allen, op de 22e December, komt dan Jacques Bénéît thuis. Het Broederplein ligt als uitgestorven, die middag dat de zendingsauto aangereden komt. Maar voor de vensters, zorgvuldig verscholen achter gordijnenplooi, slaat menig een zijn thuiskomst gade. Neen, dit is geen nieuwsgierigheid van op sensatie beluste vreemden, dit is het meest verfijnde welkom, dat men hem bereiden kan; de moeilijke thuiskomst zo gemakkelijk mogelijk te maken door zichzelf te verstoppen.

„Och, die arme jongen”, denkt ’t ene hart.

„Och, die tante Clara”, fluistert het andere. En al die simpele stamelingen worden voor God tot gebeden, die sneller en beter verhoord worden dan een lang gebed van welgekozen woorden.

Daar stapt hij dan uit, een lange, al te smalle jongeman met de geijkte geel-grauwe tropenkleur boven een slechtzittende, geleende winterjas. In zijn armen draagt hij ’t witte bundeltje, dat meer nog dan hijzelf, de vrouwenharten zwaar maakt van weemoed. Zo gaat hij de trap op, de deur wordt geopend en gaat snel weer dicht, bij de eerste ontmoeting tussen moeder en zoon is niemand aanwezig dan God de Heer.

Later zitten ze rustig in de voorkamer bij elkaar. Kleine Tineke mag op Oma’s schoot zitten, eer de buurvrouw ter assistentie wordt geroepen.

„We hebben de zuster aan het Diaconessenhuis afgezet”, zegt Jacques. „Ze is lief en goed voor Tineke geweest, maar ik vond, dat ze hier niet bij hoefde te zijn.”

„Je hebt gelijk, jongen. En we hebben hier immers hulp genoeg in huis.” Dan kijkt ze weer naar haar zoon. Ze merkt op, dat zijn gelaat de ernstige, verbeterde trekken heeft van een strijder aan het voorste front. Ze kent dat van haar man. Wat lijkt hij op zijn vader, denkt ze ontroerd. ’t Is of mijn Jacques hier voor me zit. Zijn haar wordt al grijs bij de slapen, dat had mijn Jacques ook al zo jong.

„En tante Agnes Maria is ook heengegaan,” zegt Jacques. „Dat spijt me. Ik had haar graag teruggezien en Tineke bij haar gebracht. Ik kreeg een brief van een vriendin van haar zonder verdere ondertekening. En ’t was zo merkwaardig, dat ze juist het vers schreef, waarbij ik me zelf voortdurend bepalen moest om ’t hoofd boven water te kunnen houden.”

„En welk vers was dat, mijn jongen?” De moeder fluistert het, zoals men doet, wanneer men een heiligdom binnentreedt.

„U zult de regels wel kennen, moeder.

Dáár zal ’k volmaakt genieten
Wat hier mij heeft geboeid.

Een oceaan van liefde
Omspoelt daar 't aardse strand.
En glorie, glorie straalt er
In 't eeuwig Vaderland.

U weet wel, de vertaling van de Engelse hymne: The streams on earth I've tasted, More deep I'll drink above.

Zou tante Agnes dat zelf vertaald hebben? Wat denkt u?"

„Best mogelijk, jongen; ze dichtte wel vaker, ze was zo begaafd. Jammer genoeg hebben we niets van haar gevonden.”

„Weet u”, gaat Jacques voort met een blik in verre verten, „Tineke had van alle goede stromen op deze aarde gedronken. Ze had zo lief, u weet dat wel. Niet alleen mij en 't kindje, dat ze wachtte, maar ook iedere stakker die bij ons kwam om hulp en iedere bloem en iedere vogel. Ik heb wel eens gedacht: zelfs de vruchten die ze at en waar ze zo dol op was, bewonderde ze en had ze lief. Haar bloemen plukken en haar vruchten eten, ze deed het eigenlijk alles als een gebed van dankbaarheid tot God. Toen dat alles voorbij was, moest ik aldoor aan die regels denken. 't Was, alsof ze me gegeven werden. More deep I'll drink above. Niet waar moeder, u gelooft toch ook, dat er een volmaakte en volkomen voortzetting is, van wat hier in grote liefde begonnen is? U gelooft toch ook, dat er Boven een overvloed van dingen is, die men volmaakt mag liefhebben, waar de dingen van deze aarde niet bij halen kunnen?"

En zij: „Ik weet 't zeker, mijn jongen. 't Heeft mij ook in 't leven gehouden.” „Gelukkig; ik weet 't voor mezelf ook heel zeker, maar ik ben blij, dat u het zo zegt. Toen ik dat zo heel duidelijk zag, heb ik ook afstand van Tineke kunnen doen, als mijn Tineke. Ik was bang, dat ik haar hinderen zou in haar vreugde, wanneer ik haar vast bleef houden. En er mocht niets anders dan zon om haar heen zijn, vindt u ook niet? Ze hield zo van de zon, zelfs van de tropenzon.”

„Ja, mijn jongen”, klinkt weer de stem in het heiligdom.

„Maar wie het oudje is, dat me die versregels heeft gestuurd, dat weet ik nog steeds niet. Later ben ik ze in gedachten nagegaan, voor zover ik dat kon; ik verdenk de meesten er van, dat ze me 't een of andere geliefde Duitse vers zouden hebben gestuurd. Enfin . . .”

„Misschien was 't een Engelandienst, dan hóéf je 't ook niet te weten.”

„En nu moet Tineke bij Oma vandaan. Wil je even bellen, jongen? Dat hebben we zo afgesproken.”

Daarmee, en met de komst van het buurvrouwtje, wordt de toon omgescha-

keld op de gewone levensdingen. De dokter vertelt ter zake kundig, hoe de voeding moet worden geregeld en loopt meteen maar even mee naar beneden om te zien waar zijn dochter logeren zal. Tante Clara wist half beschaamd een paar tranen weg en vouwt haar handen en glimlacht weer, omdat ze erkennen moet, dat God wonderen heeft gedaan voor haar jongen en voor haar. En ze denkt aan de andere strofe van de hymne:

I'll bless the Hand that guided,
I'll bless the Heart that planned,
When throned where Glory dwelleth
In Immanuel's Land.

Ze ziet deze uiteindelijke vervulling grijpbaar dichtbij, terwijl ze in haar keukentje bezig is voor haar thuisgekomen jongen te zorgen.

XXVI

Sensatie op het Zusterplein.

Karin Kristensen is naar Amsterdam geweest en komt nu met haar ouders het plein opwandelen. Gelukkig is er nog juist voldoende daglicht, dat men vanuit de huizen de wandelaars kan zien.

Karin weet 't precies, ze ziet ze staan, hoewel ze vermijdt in die richting te kijken. Louise Trabant leunt tegen haar ene raam met tante Martha Rebkorn naast zich.

„Daar komen ze; ja, ja, dat zijn ze dus.” Voor deze ene keer heeft zelfs zuster Imholz haar nieuwsgierigheid niet in bedwang willen houden; ook zij gluurt om de transparantjes heen, die haar ramen versieren. En hier boven in het weduwenhuis, voelt men, hoe zuster Anderson haar hals uitrekt. „Ja, ja”, lacht Karin van binnen, „kijken jullie maar goed. Dit zijn ze nu. Ze mogen er zijn, die ouders van mij.”

Moeder Kristensen, jeugdig en kwiek, in een vlotte bontjas, een koket hoedje even schuin op het dikke, grijzende haar, en vader dito, korter en breder door de indrukwekkende overjas, die hij voor zijn eerste luchtreis van een soliede bontvoering heeft laten voorzien. De slappe flambard en de grijze lokken tekenen hem als de kunstenaar, maar misschien doet dit meer nog de kinderlijke blik, waarmee hij de omgeving opneemt. Iets meer terughoudend dan zijn vrouw, die reeds bezig is zich een woning voor het hart te maken in het huis van haar jeugd.

Zuster Imholz snelt op het critieke moment naar beneden, om de zeer ge-

waardeerde gasten zelf te ontvangen. Hilde komt op het stemmengerucht te voorschijn en er blijken opeens zoveel gemeenschappelijke vriendschaps- en familiebanden te zijn, dat Karin geen kans ziet, haar moeder verder te krijgen dan het plekje gang voor haar kamer. Mevrouw Kristensen spreekt Duits en Hollands door elkaar, 't is „Du” tegen zuster Imholz en „Du” tegen de glimlachende schaduw, die een blad met thee komt brengen en die ook een oude kennis van vroeger is.

„En tante Rebkorn, leeft die nog?”

„Ja, ik zal je morgen bij haar brengen. Onlangs is ze tachtig geworden.” Volgen weer andere namen met nieuwe verrassingen en moeder Kristensen blijkt zo in haar element, dat ze opnieuw tien jaar jonger lijkt.

„Maar ga toch naar binnen, bitte, je hebt je mantel nog aan, je moet wel moe zijn.”

„O, dat hindert niet. Vanavond kom ik bij je. Dan moet je me alles van iedereen vertellen.”

„Ja, graag, ik reken er op.”

Eindelijk heeft Karin haar moeder dan toch binnen bij een lauw geworden kopje thee. Gelukkig had Hilde tevoren ook reeds voor een en ander gezorgd, zodat er meteen weer een warm op kan volgen. Vader knipoogt eens tegen zijn dochter, die hier de plichten van de huisvrouw waarneemt.

„Blij dat je hier bent, moeder?”

„Kind, ik ben gewoonweg thuisgekomen.”

„En dan verbeeld ik me, dat ik . . . laat eens kijken, bijna dertig jaar gewoegd heb, om haar een thuis te verschaffen!” plaagt vader Kristensen.

„Je ging toch maar wat graag met me mee, indertijd.”

„Och ja, natuurlijk, dat weet je immers wel. Maar dit betreft heel iets anders. Mijn eigenlijke ziel is hier thuis, omdat het een Broedergemeente is”, vervolgt ze zacht. „Dat is niet speciaal om Zeist. Als ik in Neuwied of Königsfeld of ook in Christiansfeld kwam, zou 't precies hetzelfde zijn. Dat is nu eenmaal zo met ons. Ik heb 't nooit willen zeggen, maar ik heb al die jaren naar een Gemeente terugverlangd. 't Is misschien wat moeilijk te begrijpen, omdat ik toch heel gelukkig was. Maar misschien dat onze Karin er iets van is gaan begrijpen, hoe dat mogelijk is.”

Onze Karin knikt geruststellend. „Ik begrijp 't, moeder. Ik kan er ook echt tegen opzien om hier weer vandaan te moeten. Misschien doe ik 't ook niet. Och, ik weet 't zelf nog niet. Er zijn zoveel mogelijkheden, vindt u ook niet?”

„Haast je niet met een beslissing, kind, in ieder geval hoeft 't in deze Kerstvacantie nog niet, nietwaar vader?”

„Karin moet 't helemaal zelf beslissen. Kinderen zijn er niet voor het sen-

timent van de ouders, dat heb ik altijd gezegd. Van mij mag Karin haar eigen weg volgen, dat weet ze wel. Als ze me af en toe maar een brief schrijft, een eerlijke brief, zodat de verbinding blijft. Ik zou 't afschuwelijk vinden, om aan de kant gezet te worden."

„Hè nee, vader!”

De moeder is alweer opgestaan en loopt de beide kamers door. Voor het portret op het schrijfbureautje blijft ze staan en bekijkt 't.

„Och ja, Agnes Maria”, zegt ze weemoedig. „Wat ben ik hier vaak bij haar geweest als kind. We dweepten met haar, omdat ze kunstenaress was. Aan de overkant had ze haar atelier. Is dat nu de kamer van Hilde Schumacher? Hildes moeder was ook een goeie vriendin van Agnes Maria. Ja, die is tragisch aan haar eind gekomen. Agnes Maria is later naar Neuwied gegaan. Nogal onverwachts. En waarom eigenlijk? Maar Neuwied was er goed mee, want ze gaf prachtig les. En helemaal zoals ze was! Altijd vrolijk en altijd klaar voor iedereen. Ik vond 't daarom alleen al goed naar kostschool te gaan, omdat Agnes Maria er was. Later kon ze, wonder boven wonder, haar oude kamers weer terugkrijgen. Ze zette er de spullen van haar moeder in. Ik herken ze allemaal. En dat dit alles nu van jou is, Karin! Zoiets kan toch ook werkelijk alleen in een Broedergemeente gebeuren.”

Vader Kristensen probeert een Hollandse krant te spellen, maar het lukt hem niet al te best. „Is hier ook ergens een kerkorgel?” vraagt hij en passant. „Want ik zie wel, dat ik hier voorlopig eerst in de zo- en zoveelste plaats kom.”

„Vadertje, er is een kerkorgel en u mag er op ook. Dat is u al aangeboden nog eer u er was. En ik heb „ja” gezegd.”

„Dat was 'n enorm intelligent antwoord van je. Je bent dus ten slotte ook nog een beetje mijn dochter.”

„Wat doen we morgenavond?” vraagt mevrouw Kristensen later. „Hè, ik begin echt in de stemming te komen, nu ik hier de ster heb zien hangen. Morgenmiddag natuurlijk Kleine Christnacht, daar moeten jullie ook naar toe. Morgenavond de Grote Christnacht. En daarna?”

„We kunnen naar zuster Imholz, met de anderen, die hier in huis wonen”, zegt Karin langzaam.

„Maar daar heb jij niet veel zin in, hè kind?”

„Nee, ik persoonlijk niet. Ik zou het fijner vinden, om hier gezellig bij elkaar te zijn. Maar als ú graag wilt, moeder, u hebt er zoveel oude kennissen bij.”

„Nee, kind. En wat zou vader alleen tussen zoveel vrouwen?”

„Dan is er nog tante Clara”, vervolgt Karin peinzend. „Ik ben altijd veel bij haar geweest, maar nu is gisteren haar zoon thuisgekomen uit Suriname.

Zijn vrouw is gestorven bij de geboorte van hun eerste kindje. Nog maar kort geleden. Hij is met zijn dochtertje gekomen. Ik ben er nog niet weer geweest; 't is zo erg, hè? En ik had ook veel voor u te doen."

„Zouden Clara en haar zoon de hele Kerstavond samen zitten? Dat kan haast niet", zegt moeders warme hart. „Zullen we ze hier vragen? Vind je, dat dat kan? Morgenochtend zouden we nog wat inkopen kunnen doen. Heb je een kerstboompje? Och, die Clara Benoît, ik wil vanavond nog even naar haar toe. Er wordt haar ook werkelijk niet veel bespaard."

„En naar Imholz . . . en naar hoe heet ze ook weer . . ." begint vader Kristensen vrolijk. „Jou krijg ik na een week niet mee terug, dat zie ik wel aankomen!"

„Toch wel. Maar daarom wil ik nu mijn tijd ook goed gebruiken, vind je niet?"

„O, die gebruik je absoluut heel goed. Je ziet er uit, alsof je opnieuw de bruid bent. Drijf het niet te ver, want dan zou ik je vader lijken, als we weer teruggaan."

„Wie weet", zegt moeder geheimzinnig. „Er zit hier iets in de lucht . . . een soort van levenselixer voor mij. Maar je moet, geloof ik, geboren gemeentekind zijn om 't aan te voelen."

„In deze kamers van tante Agnes hangt er bijzonder veel van", vult Karin aan, met een plagende blik op haar vader. „En u, als kunstenaar met verfiind gemoed, moest eigenlijk . . ."

„Op 't orgel zitten. Zei je niet, dat ergens een sleutel was?"

„Morgenochtend", zegt Karin liefjes, terwijl ze hem over zijn hoge voorhoofd streelt. „Morgenochtend haal ik hem voor je; daar is altijd nog enig ceremonieel aan verbonden. En onbekenden . . . brr! Stel je eens voor, dat alle vreemden de sleutel van het orgel vroegen."

Moeder Kristensen schiet in de lach. 't Zijn bekende klanken, die ze hoort. „Morgen, hè moeder? Dan bergen we hem op op 't orgel en kunnen wij onze gang gaan."

„Met zoveel vrouwen ben je verraden en verkocht", zegt vader Kristensen, Karins hand wegduwend. „En hoe liever ze doen, hoe erger ze 't bedoelen."

„Jammer! De rimpels waren er bijna uit. En dan zit je hier nog wel in een huis vol vrouwen. Hoe hou je 't uit, vadertje!"

„Ja, nu je 't zegt, dat is mij ook 'n raadsel."

Karin gaat met haar moeder op pad. „Naar het dorp", zoals moeder Kristensen oudergewoonte zegt. Maar allereerst lopen ze bij tante Clara aan. Karin merkt wel, hoe haar moeder lonkt naar diverse woningen, waar zij zelf nog niet eens binnen is geweest.

„Wie woont daar tegenwoordig? Woont die er nog? Leeft die ook nog steeds? En, hoe is 't bij de Bergmanns? Kunnen ze het dragen?”

Ze treffen tante Clara alleen in haar bovenhuisje. Haar zoon heeft een spoedconferentie op het zendingskantoor, maar zijn aanwezigheid hier is nog zo'n vreemd iets, dat hij niet gemist wordt. Er is ook zoveel te bepraten in korte tijd. En dan is daar beneden natuurlijk nog het kleinkindje, dat bewonderd moet worden. Heel stil opeens staan de drie vrouwen om het wiegje en zien op het slapende wezentje neer.

„Hoe oud is ze nu?” vraagt moeder Kristensen geroerd.

„Vijf maanden.”

„Och.”

Hun ziel speurt naar de aanwezigheid van de ander, die de allermeele rechten zou hebben gehad om zich over het wiegje te buigen. Is de liefde van een moeder niet sterker dan de lichamelijke dood? Maar de voorhang blijft gesloten en mevrouw Kristensen moet zich een traan uit de ogen vegen. Karins hart klopt hoog en zwaar door de vele gevoelens, die haar bestormen. Kleine Tineke, nu reeds moederloos, wordt voor haar het symbool van de gebondenheid van het creatuur. Ze hoort een noodkreet schreeuwen om bevrijding, om verlossing van de doodsmacht. En tegelijk staat in haar een wonderlijke liefde op, die alles wat eenzaam, verloren en bedreigd is, met sterke armen zou willen beschermen. In dit geweldige ogenblik, waarvan ze zichzelf slechts ten dele bewust is, staat in Karin Kristensen de Moeder op. Van nu af aan zal ze met altijd uitgebreide armen door het leven moeten schrijden, ook al zouden het de armen van een gekruisigde worden.

„We zullen haar nooit genoeg liefde kunnen geven”, fluistert het grijze grootmoedertje. Dan doet ze met eerbiedige handen het wiegegordijn dicht.

De schoonheid van deze stille beweging vertelt duidelijker dan iets anders met hoeveel toewijding ze haar schat heeft aanvaard. Voor hoe lang zal ze haar mogen hoeden? Ze weet het niet. Haar zoon vecht, om tot een besluit te komen. Er is geen haast bij.

't Kan ook zijn, dat hij wacht op een aanwijzing van de Heer, aan Wie hij zijn leven onlosmakelijk verbonden weet. Zijn moeder is stil en wacht. Ootmoedig wachten heeft ze geleerd in de vele voorbije jaren. En stil-zijn ook. Maar of ze nu vanavond komen Kerstfeest vieren?

Tante Clara's ogen schitteren bij die gedachte. Maar Jacques! Die moet beslissen! Wanneer er geen bericht komt, zullen ze na de Grote Christnacht in het Zusterhuis verschijnen. Denkt Jacques, dat hij 't niet zal kunnen, dit eerste Kerstfeest met zijn grote gemis, dan komt er tegenbericht. Dan zullen

moeder en zoon samen de weg naar Bethlehem gaan, in diep en moeilijk zwijgen wellicht.

Gearmd lopen moeder en dochter het Broederplein af, huiverig opeens in de toch wel winters wordende kou. Nu de deernis in het hart van moeder Kristensen zo heel groot geworden is, wil die zich ook over haar eigen, grote dochter uitstrekken. „Sven”, denkt ze. „Sven”. En: „Karin. Mijn Karin.” „Verleden week kwam ik Sven tegen”, begint ze, ook voor zichzelf nog onverwacht, zodat ze van haar eigen woorden schrikt.

„O ja?” vraagt Karin onberoerd. In een bijna wilde opluchting voelt ze opeens, dat het noemen van die naam haar niets meer doet.

„Ja, hij liep gearmd met een meisje, een heel jong ding. Zo'n soort confectie-artikel, je weet wel. Hij zag me en groette. Verder niets. Verloofd of getrouwd, dat weet ik niet.”

In spanning wacht ze af, hoe haar dochter reageren zal. Karin zwijgt en zoekt naar woorden, die zo eenvoudig en afdoende zijn, dat ze daarna niets meer hoeft te zeggen.

„Moeder, ik kan 't u nu vertellen; ik heb 't nooit gekund, omdat 't mijn hart te zeer raakte. Maar nu kan ik 't. Hij was getrouwd, moeder, terwijl wij samen gingen. 't Huwelijk was ongelukkig. Hij wilde scheiden, om mij. Hij vertelde 't me en toen heb ik 't afgemaakt.”

De moeder blijft zwijgen en haar zwijgen is als het uitzingen van duizend goede, meedragende gedachten. En Karin verstaat dit zwiiggende zingen en is er dankbaar voor. Maar één vraag wil ze nog doen. „Nietwaar, moeder, ik had niet mógen capituleren?”

En de moeder zegt vol overtuiging: „Nee kind, dit moest zo gaan.”

„Dan praten we er nu ook niet verder over. 't Dient nergens toe. Bovendien, met mij is 't in orde. En met Sven blijkbaar ook. Wat mij betreft, kunt u vader wel vertellen, wat er gepasseerd is. Maar laat hij er niet meer met mij over beginnen.”

„Goed, kind.”

Met een hart, zo verheugd, alsof ze de glans van Bethlehem reeds hebben ontmoet op hun pad, doen ze hun boodschappen en keren zwaarbeladen naar het Zusterhuis terug, waar Hilde hen met koffie verwent. Vader Kristensen is nog niet van zijn orgel teruggekeerd. „Loop maar eens langs de kerk, dan hoor je hem jubelen,” deelt Hilde mee.

's Middags houden Annie en Jolle hun blijde intocht met hun drie kinderen. Kleine Anneke is voor deze ene keer goed verpakt meegevoerd in moeders fietsmand. Jolle heeft een dochter voor- en een dochter achterop. De Kerstviering voor de kleintjes, daar moeten ze allen bij zijn! In Karins kamer

worden hun de kerkmutsjes opgezet, en daar neemt moeder Annie haar beide oudsten nog even apart. „Ken jij je versje nog, Jolien? Zing het eens zachtjes, dan kan tante Karin het ook horen.” En Jolien vouwt haar handjes en glanst als een engeltje onder haar stralenkransje van zuiver witte tule en zingt:

Ik kniel bij uwe kribbe neer, O Jezus, Gij, mijn leven.
Ik nader u, en breng u, Heer, Wat Gij mij hebt gegeven.
Heer, neem mij aan, schoon arm en klein,
En maak mijn harte vroom en rein,
Dat ik u moog' toebehoren.

„Nou?” glundert Annie, die moeizame arbeid hier bekrond ziet.

„Fijn hoor. Wat ken jij je versje goed, Jolien. En Hillie?”

„Hil? O, die brabbelt maar wat. Nee, dat is hopeloos. Daar kan niemand een touw aan vastknopen. Jolle zegt, dat de Here 't toch wel verstaat en dat zal wel zo zijn.”

„Komen Hilde en Atze niet?”

„Jawel, maar ze wilden eerst nog een eindje omfietsen, dat snap je, hè?” In optocht gaat 't nu de lange zusterhuisgang door naar de witte kerkzaal. Daar is de somberheid van de korte winterdag reeds buitengesloten. De grote ster licht vol beloften, de kaarsjes zingen reeds zacht van Kerstmis. Er is verrukt gebabbel van kleine stemmetjes en fluisterend vermaan van de moeders. „Stil toch, je bent in de kerk.”

Vader Kristensen heeft zich laten overhalen om mee te gaan, hoewel hij er kritisch tegenover stond. „Die dingen lijken allemaal op elkaar. Al zo vaak meegemaakt. Wat lieflijkheid, een zoet verhaaltje, expres voor de gelegenheid gefabriceerd, zingen, tractatie. Cliché-werk, anders niet.”

„Vader, nee, zo mag u niet praten. 't Is maar niet zo'n gewoon iets. 't Is een officiële kerkdienst voor al de kinderen, omdat de kinderen hier een heel werkelijk onderdeel van de gemeente zijn. U zult er van wég wezen, geloof me nu toch . . . Moeder, help u me eens, u weet 't nog beter dan ik.”

„'t Is een stuk van mijn jeugd”, heeft zijn vrouw gevleid, haar arm door de zijne stekend. „Daarom alleen reeds moet je meegaan. Kom nu maar gauw en leer 't kennen.”

Met verwonderde ogen, alsof ze alweer een nieuw stukje land ontdekken, ziet Karin haar moeder aan.

„Dat is waar ook, moeder! U heeft ook zo gelopen, met een tulen mutsje op! U heeft ook kleine versjes opgezegd en een kaars gekregen! Hoe bestaat 't!”

„Ja kind. En hoevelen vóór mij, die allang zijn heengegaan. Misschien hou-

den we daarom zoveel van dit kleine stukje grond, zodat we er altijd naar terugverlangen. 't Is een thuis. Niet alleen voor het lichaam, maar ook voor het hart, begrijp je?"

Natuurlijk gaat vader Kristensen mee, na dit korte gesprek. En even natuurlijk voelt hij direct de wonderlijke sfeer aan, die dit Kerstfeest van de kleine gemeente beheerst. 't Hindert niets, dat er nu en dan babbelsemmetjes opklinken; 't doet geen afbreuk, dat een heel kleintje zijn verrukking uitkraait tegen de grote, stilglanzende ster. Dat alles hoort er bij, is opgenomen in de sfeer van welbehagen en liefde-uitstraling. Heel stil zit hij naast Jolle op een van de achterste banken. Ze zien steeds meer moeders met kinderen binnenkomen, een enkele vader of grootvader, ten slotte ook nog, haastig, Atze en Hilde.

„Oase, oase,” denkt vader Kristensen. Een oase van licht en welbehagen in een ondergaande wereld; maar ook een oase in het leven van de enkeling. Van zijn vrouw bijvoorbeeld. Zie haar daar zitten, in het blanke licht van de ster, met Karin naast Annie en haar kleintjes! Jong, ondanks haar grijze haren, omdat ze opgenomen is in een geluk, waarin verleden en toekomst zijn opgenomen, vastgelegd in het welbehagen van God. In dit ogenblik van diepe verstillings gaat het hart van vader Kristensen wijd open voor de rijkdommen van Bethlehem en van de gemeente en verwondert zich, dat beide erfenissen hier tot zo een schoon geheel zijn vervlochten.

De werkelijk gróte verrassing komt voor de kunstenaar Kristensen eerst aan het eind van de dienst. „Morgenster uit donkere nacht, Die der wereld Licht gebracht . . .” zingen verheugde stemmetjes. En nog eens gaat de deur van de zijkamer open en komen de dienende zusters binnen. Nu ieder dragend een groot blad, waarop brandende kaarsen zijn gestoken. De veelvoudige, door de tocht even bewogen kaarsengloed, maakt aller gezichten tot iets heel moois. En de kinderen zingen en de kleintjes kraaien tegen het licht. En allen, allen ontvangen ze hun brandende kerstkaars. Gegrepen door het lichtwonder zitten ze dan heel stil; met overgegeven eerbied staren ze in het kostbare vlammetje, dat nu hun eigendom is. Nu moeten ze het ontvangen licht brandende thuis zien te krijgen, in hun handen het kaarslicht, in hun harten het oneindig kostbaarder licht van het Kind van Bethlehem. En mocht een kaarsje uitgaan op de weg naar huis, dan moeten ze het aan een ander kaarsje weer aansteken, zodat ze toch allen als echte Lichtdragers thuiskomen. En wanneer ze dat nu doen, hun hele leven lang, dan handelen ze precies zó als God dat voor Zijn Gemeente bedoeld heeft. Lichtdragers voor God, lichtdragers voor elkaar, totdat we vroeg of laat thuiskomen in het Eeuwige Licht.

De kinderen knikken. Wie zou dat nu niet begrijpen kunnen. En dan komt de uittocht, zorgvuldig bewaakt door de ogen der volwassenen. Vader Kristensen houdt zijn hart met beide handen vast, dat praktische geesten hier en daar een kaars zullen uitblazen en daarmee de betekenis van dit feest van Licht te niet doen. Buiten is het gevaar van brandstichten geweken. Daar verspreiden zich de bevende lichtjes, in de reeds neergedaalde schemering, over de beide pleinen, ieder op zichzelf een prediking, een schijnsel van het Grote Licht, dat God in mensenharten, in mensenhanden gegeven heeft, om er mee te werken.

„Spijt. vader?” vraagt Karin zacht, haar hand door zijn arm stekend.

„Spijt? Ik dacht een ogenblikje, dat ik al in de eeuwigheid was, vooral toen ik moeder zag zitten. Waar blijft ze nou, je moeder?”

„Handjes geven, vader. Moeder zwemt hier in de oude vrienden. Ze is u glad en al vergeten. Gelukkig, dat u mij nog hebt. Kom maar gauw mee, naar de warme kamer.

Na de avondkerstdienst voor de volwassenen is in Karins kamer het wachten op de gasten. Zullen ze komen, of niet? Natuurlijk zijn tante Clara en haar Jacques in de kerk geweest, maar door het bewegen van de zeer velen hebben ze elkaar bij de uitgang niet gezien. Eerst tegen negen uur verschijnen ze, en in een mengelmoes van Nederlands, Duits en Engels, kan zelfs vader Kristensen aan het gesprek deelnemen. Natuurlijk moet eerst de grootmoeder de lof van haar kleine Tineke zingen, die ze 't allerliefst, met de grootste vrijmoedigheid, naast het heilige Kerstkind in het kribje zou leggen.

Tineke, Tineke. Als Jacques zo herhaald de naam van zijn kind hoort noemen, de naam, die hem altijd nog een scheut van pijn kost, kijkt hij opmerkzaam naar het groepje vrouwen, waarvan de oudste zijn grijze moedertje is en de jongste jonger dan hij. 't Komt hem voor dat alle drie zich over zijn Tineke heenbuigen en een niet te meten liefdeschat over haar uitstorten. Voeg daar dan nog bij de liefdeschat van het heengegane moedertje, dat Boven door niets meer in haar liefde-uitstraling wordt geremd. Stil kijkt Jacques in Gods wondere wereld, waarin in wezen de voorhang tussen tijd en eeuwigheid is weggenomen. Door Christus' komen in deze wereld, door Zijn dood, door Zijn opstanding en Hemelvaart.

„God is bezig de gescheurde voorhang radicaal op te ruimen,” denkt hij; „in de beste ogenblikken bespeuren we dat.” Door deze zekerheid wordt het opzien tegen de Kerstavond veranderd in grote, klare rust.

„The streams on earth I've tasted, More deep I'll drink above”, zingt het in zijn hart. Hoe mateloos zwaar hebben hem deze feestdagen geleken, met hun gedwongen rust, zonder de alles verslindende arbeid, die hij in Suriname

moest achterlaten; zonder de conferenties en besprekingen, die hij er hier voor in de plaats moest stellen. Werken, werken, wilde hij, als een gedrevene, die telkens nieuwe verdoving zoekt.

En nu gaat het opeens ook zonder werk; nu durft en kan hij rusten en er is blijdschap in deze rust.

„Omdat ik thuisgekomen ben,” denkt hij. „Dingen, die overal onmogelijk lijken, zijn hier heel gewoon. De krachten van thuis, de geheime krachten van de gemeente. Tineke is Boven, ik mis haar. En toch kan ik rusten en verwachten en blijdschap vinden.”

Men raakt hierover niet zo spoedig uitgedacht. Datzelfde ondervindt vader Kristensen ook, dankbaar voor het drukke gesprek der vrouwen, dat hij niet volgen kan. En onderwijl geurt de koffie, die Karin schenkt, feestelijker dan anders en het kerstgebak van moeder Kristensen lacht de mensen tegen en 't wordt laat, eer ze tot opbreken kunnen besluiten. Tante Clara leest, als eerwaardigste van het gezelschap, een korte avondzegen uit Agnes Maria's boek en daarna zingen ze in een verbazingwekkende talenmengeling hun avondzang. En de Geest neemt hun arme mensenwoorden op en transponeert ze tot een en dezelfde taal, de hartetaal, die voor Gods Troon geldt.

Wanneer de hele familie Kristensen tante Clara en haar zoon uitlaten, horen ze, hoe boven, in zuster Imholz' kerstkamer, hetzelfde lied gezongen wordt. Buiten kijkend, zien ze in vele huizen nog ster- en kerstboomlichten en van het stille plein komt nog gezang hun tegenklinken.

„Weihnachten, Kerstfeest,” zegt moeder Kristensen. Haar stem klinkt als een lofgezang. Ze heeft de gemeente in haar schoonheid gezien.

XXVII

Januari.

In deze maand zijn de Kerstdagen als een Engel, die voorbij is gegaan.

Men ziet nog de zoom van zijn lichtend kleed, men speurt nog de glans van zijn wezen. Maar hij verdwijnt naar de einder der onherroepelijk voorbij dingen. In Januari gaat het leven verder; nu eens heer, met luide, stampende schreden, eisend en bevelend; dan weer slaaf, geluidloos sluipend in schijnbaar dienstbetoon. Alleen zij, die uit de Kerstdagen de Gave Gods hebben meegenomen, kunnen blijmoedig het nuchtere, onwillige, dreigende jaar ingaan.

Deze Gave Gods! Vader en moeder Bergmanns kunnen er van spreken, nu ze bij het graf van hun Elsie staan met een fris boeket sparretakken en

hulst. Ze zien naar de steen, die er deze week is opgelegd, de laatste van de rij kleine, gelijke zerken. Voorlopig. „Veilig in Jezus' armen”, staat er in gebeiteld. De woorden zijn als sterke vleugels, die hen omhoog trekken, telkens weer, naar de eeuwige werkelijkheid, die boven deze onwerkelijke aarde is.

„Bijna twee maanden,” zegt Bep Bergmanns zacht.

„Als de dag van gisteren,” zegt haar man.

„Nee, een mensenleeftijd,” zegt Bep nog zachter. „’t Is een tijdloos iets. Je kunt het niet met de een of andere maatstaf meten. Alleen de eeuwigheid; de eeuwigheid, Ab, die zal ’t te niet doen. Vaak denk ik: wat wacht óns een verrassing. Maar ik moet er niet te vaak aan denken. Dan zou ik ongeduldig worden en dat mag niet. Want we hebben Bert, Ab.”

„Ja, we hebben Bert.”

Terwijl ze zwijgend de weg naar ’t gewone leven weer inslaan, de poort door, de brug over, zijn hun beider zorgende gedachten bij Bert, die zich op allerlei paden begeeft en de ene rechte weg wil negeren.

De derde Januari merken ook vader en moeder Kristensen de nuchtere zakelijkheid van het nieuwe jaar. Ze maken zich gereed voor de terugreis. Afscheid nemen hier, afscheid nemen daar, zelfs op „Us Wenté” zijn ze een middagje geweest om ook daarvan een indruk mee te nemen naar Denemarken. Nu is de laatste dag uitsluitend voor Karin.

„Wanneer zien we je weer bij ons?” vraagt vader Kristensen. „Zeg ’t maar eerlijk, ’t bevalt je hier goed, hè? Beter dan bij ons.”

En Karin zegt ’t eerlijk. „Ja, ik heb hier iets gevonden, dat ik nergens anders vinden zal. Wat ’t is, weet ik niet. Want de mensen zijn hier geen heiligen en ’t leven gaat hier evenmin vanzelf als thuis. Misschien is ’t iets, dat buiten of boven de mensen omgaat, een geest, een inwoning, ik weet ’t niet. Weet u ’t, moeder?”

„De Engel der Gemeente,” zegt de moeder glimlachend. „De échte Broedergemeenteleden ontdekken die Engel, zien hem nu en dan. Wie hem gezien heeft, let niet meer zo zeer op ’t goed en kwaad van de mensen; die wordt minder critisch en meer saamhorig. De Engel der Gemeente is ’t, die maakt, dat je er nooit meer helemaal los van kunt komen.”

„Moeder, u zegt ’t prachtig. Ik begrijp mezelf er beter door. Zou u ’t heel erg vinden, als ik hier nog bleef, als ik hier werk zocht? In Kopenhagen moet ik ook weer opnieuw beginnen. U moet ’t eerlijk zeggen, later ook. Als u later denkt: Zo, nu hebben we Karin nodig, dan kom ik. Dat móéten we afspreken. Anders zou ik denken, dat ik kwaad doe met hier te blijven.”

„Blijf gerust nog hier,” zegt moeder Kristensen. „O, ik ben daar heel ge-

1affineerd egoïstisch in. Als jij hier woont, kom ik hier allicht nog eens terug. Ik heb nog een Pasen op mijn verlanglijstje staan, een Pasen in Zeist.” „Hooft u 't, vader? Zoek maar alvast weer een plaatsvervanger. Misschien wil deze zelfde meneer 't wel doen.”

„Tuuttutuut, ik sta nog niet aan de kant, dat ik er met alle grote feestdagen zo maar uitlopen kan. Maar we zullen zien, 't verlanglijstje van moeder heb ik alvast. Dat gaat in de portefeuille, op mijn hart.”

„Blijf in ieder geval de zomer nog hier, kind,” besluit mevrouw Kristensen. „Daarna kunnen we verder zien. Vaste plannen kun je immers toch niet maken in deze tijd. Laten we afwachten, wat God geven wil.”

„Waar zit Jacques Bénéît tegenwoordig toch?” vragen de mensen. „Is hij eigenlijk nog in 't land, of is hij alweer verdwenen?”

„We krijgen Jacques maar helemaal niet te zien,” klagen vooral zijn oude schoolvrienden. „Daar hebben we ons nou zo op verheugd, dat 't clubje weer bij elkaar zou zijn, maar de man, waar 't om gaat, komt niet.” 't Is eenvoudig een inbreuk op de jeugdband, dat Jacques zich zo goed als niet vertoont. 't Is geen stijl. Een poosje wachten ze, overwegend, dat hij misschien onbescheiden vragen naar zijn leed vreest. Een poosje zwijgen ze, bedenkend, dat ieder tropenmens eerst acclimatiseren moet, ook geestelijk. Daarna gaan ze polsen bij zuster Bénéît, zijn moeder. Ze krijgen onveranderlijk te horen, dat Jacques op reis is.

Misschien is hij in Groningen, misschien in Enkhuizen, of mogelijk in Middelburg. Hij doorkruist het land, om de harten te openen voor de nood van het Surinaamse Bosland. Hij houdt voordrachten voor studenten, causerieën voor oudere intellectuelen, hij vertelt op dameskransjes en jeugdvergaderingen, hij spreekt gemoedelijk bij een van zijn films in de afgelegen dorpen die op zijn programma staan. Hij heeft gemerkt, dat hij spreken kan. Zonder ooit iets op 't papier te zetten, bespeelt hij met grote virtuositeit alle snaren, die hem ten dienste staan, en voelt er zich opgeheven, bevrijd, bijna gelukkig bij. 't Reizen en spreken wordt hem een levensbehoefte, een aanvulling van de leegte, die in zijn leven geslagen is door Tinekes heengaan. 't Neemt hem in bezit, hij kan niet meer anders. Dr Jacques Bénéît reist, met of zonder filmassistent, in de zendingsauto, met bus of trein. Vaak overnacht hij bij een landelijke collega of een gastvrije toehoorder, maar ook duikt hij soms 's avonds laat nog in Zeist op, praat even met zijn moeder, staat, wanneer 't uur het nog toelaat, even aan de wieg van zijn kind, schudt zijn hoofd, gaat naar zijn kamer. En vertrekt de volgende ochtend weer. Zijn kleur is bezig de tropische geelheid te verliezen. Maar de verbetering van een, die

vecht op twee fronten tegelijk, wordt niet weggenomen. En toch, ondanks de verbetering van zijn strijd, ondanks zijn wervende spreekvaardigheid, houdt hij het mismoedigend gevoel, dat 't op zijn tournées niet verder komt dan tot vermoeiende voorhoedegevechten. Bij alle goede wil en vrome offerzin blijft het onbegrip voor de werkelijke nood, waarin het heidendom een deel der mensheid gevangen houdt. Vanwaar dit verschijnsel? 't Wordt een puzzle, die hij vele dagen en weken met zich mee voert, waarvan hij de oplossing zoekt tijdens zijn lange tochten. Is 't dit, dat het verstaan van de massa uitsluitend negatief is? „Daarginds missen ze ons geloof.” Maar dit geloof is een gewoonteverstijning geworden en niet de alles beslissende factor van het leven. Geloven is voor de meesten: het lidmaat zijn van een kerk, het meer of minder gehoorzamen aan de ordening van het leven door die kerk. Is 't vreemd, dat de werkelijkheid van het heidendom die velen wel beroeren, maar niet schokken kan, daar hun eigen Christengeloof nog niet een volle realiteit voor hen is geworden? Is 't soms, doordat de laatste poort, die tot deze beleving zou leiden, nog niet opengesloten, of . . . zorgvuldig dichtgehouden is?

Wie zo zoekt, die vindt het antwoord wel. Dat komt, doordat de Heilige Geest er is, de levende, dynamische Geest, die met dat, wat statisch geworden is, niet overweg kan, en steeds voortgaat met eeuwenoude bedenkselen weg te nemen en nieuwe, grotere vergezichten te openen. Op een van zijn autoritten door het grauwe, winterse land, ziet Jacques Benoît plotseling de oplossing van zijn puzzle. Hij maakt deze tocht alleen, in een huurwagentje, aangezien de zendingsauto een andere kant is opgetrokken met het filmtoestel aan boord. Zijn handen omklemmen het stuur. Aan zijn ogen ontgaat niets van wat er de lichtbundel van zijn koplampen binnenkomt. Maar zijn geest werkt op volle toeren op een ander plan, aan de uitwerking van zijn gevonden puzzle. Heidendom — negatief. Een niet-deelhebben aan een eventueel later te beërven zaligheid. Maar deze dingen zijn voor het gros der toehoorders helemaal niet van zo'n overwegend belang; ze zijn een schone, vrome versiering van het leven, meer niet. In vertederde ogenblikken, na een indringende toespraak, na een aandoenlijke film, komen ze tot meedogen en offervaardigheid. En ze geven . . . een aalmoes. Het heidendom als positieve macht, als zwaargeladen macht-van-duisternis, als manifestatie van die buitenste duisternis, herkennen ze echter niet. Verder wijken de nevelen uiteen voor het starende oog van de jonge dokter. Het vergezicht wordt verrassend, Jacques houdt de adem in over zo grote scherphheid van lijnen. 't Is als een ziektegeval, waarvan hij nu eerst de diagnose juist kan stellen. Indien hij niet om acht uur voor een grote vergadering

verwacht werd, hij had zijn wagen op een parkeerplaatsje neergezet, om rustiger de diagnose te kunnen uitwerken. Nu moet hij 't met gedeeld bewustzijn doen.

Moeten soms de mensen die zich Christenen noemen, eerst zelf nog worden wakker geschud, aangaande de werkelijke waarde van hun kostbaar bezit?

Waar het veilig is, valt men zo licht in slaap! En het leven is veilig in een land, waar sinds eeuwen Gods Naam wordt aangeropen en bezongen, waar de Bijbel openligt en de klokken luiden. Want luiden de klokken met geen ander doel, dan de mensen te waarschuwen, dat 't tijd is zich gereed te maken voor de kerk? Zouden zij, die de gave van het klokkeluiden hebben ontvangen, niet in de eerste plaats gedacht hebben aan de macht van dit bronzen gebed over de boosheden, die om en door Gods terrein zwerven?

Wie zo ver is gekomen, moet verder denken. Zijn denken wordt zien, een inzien in de werkplaats van God en dat inzien wordt weer een opnemen en wegdragen van schatten om daarmee winst te doen aan de aardse oever van Gods Koninkrijk. Vragen, vragen, die in zichzelf het antwoord zijn.

Is de zegen, die aan het eind van een kerkdienst over de gemeente gesproken wordt, alleen maar een waardige slotformule? Of is het een daad van doorgeven uit een rijk bezit? Is daarentegen een vloek een minder gewenste, zondige uiting van boosheid, uitsluitend lastend op hem, die hem uitspreekt? Of is het een daad, die andere, oncontroleerbare daden met zich sleept? Is een vloek een gevaar, ook voor wie hem ontvangt?

Wijd van verbazing wordt het hart van Jacques Bénédict, daar op zijn eenzame weg door het vlakke, duistere land. De onomstotelijke macht van het onzichtbare rijk des geestes staat voor hem in ontzagwekkende grootte. En hij voelt zich daarbij in goed gezelschap. Heeft niet Vader Abraham de sprong, de geloofssprong in dat onzichtbare rijk gemaakt, toen hij uittrok naar het onbekende land, alleen maar om het woord en de belofte van een Onzichtbare God? Heeft niet Mozes zo sterk de realiteit van Gods onzichtbare krachten beleefd, dat hij zijn volk de Rode Zee in durfde laten gaan? Hebben de zangers en profeten het niet gepredikt en heeft Christus de Heer het niet ten volk geopenbaard? Wie moordt, is in overtreding. Maar ook: gedachten van haat hebben moordende kracht. Oneerbare daden zijn overtreding. Doch ook: oneerbare gedachten randen aan.

Maar wat heeft zich eeuwenlang in de Christenheid afgespeeld, dat deze krachten van de geest voor zovelen verborgen zijn?

„Ik moet 't anders aanpakken,” besluit Jacques Bénédict, wanneer in de verte de stadslichten opdoemen door de winternevel. „Ik zal eerst in begrijpelijke

woorden moeten doorgeven, wat ik nu zelf ontvangen heb. Er moet een heel nieuwe waardering komen van de onzichtbare waarden, eerder zullen de Christenen niet begrijpen, dat er een front is, waarop tot het uiterste gestreden moet worden.”

Om nu echter de woorden te vinden, eenvoudig en toch zó geladen, dat ze de harten binnendringen en daar tot een levende macht worden! Van de weinige avonden en nachten, die hij thuis doorbrengt, besteedt hij vele uren aan zijn nieuwe opdracht. Zo is altijd zijn wijze van studeren geweest: de dingen veroveren, door ze in de enig juiste woordvorm te vangen. En nooit heeft hij de arme gebondenheid der menselijke taal sterker gevoeld, dan bij dit werk.

't Is goed, dat hij nu en dan een lange, rustige Zondag thuis is. Hij is dan moe en zwijgzaam, maar hij heeft een moedertje, dat haar jongen met alle denkbare goede dingen omringt, en zo hebben die beiden een vreugde, waarbij veel spreken overbodig is.

XVIII

Nu loopt Februari al weer ten einde. De zon wint aan kracht, hier en daar bloeien reeds sneeuwkllokjes en de knoppen zwellen zienderogen na elke zonnige dag.

Wie zich óók buiten vertoont in deze allereerste milde dagen, is kleine Tineke Bénoît. Ze heeft zich prachtig geacclimatiseerd en mag iedere dag rijden in een geleende, ouderwetse kinderwagen, die voor dergelijke gelegenheden op de kerkzolder wordt bewaard.

Wanneer Jacques niet thuis is, gaat Karin wandelen met tante Clara en het kleine ding. Als Jacques in Zeist is, laat ze het over aan grootmoeder en vader. In dat geval duwt Jacques als eerste rechthebbende de kinderwagen, terwijl zijn kleine grijze moedertje stralend naast hem gaat. Vooral de eerste keren zijn vele jonge huismoeders tot tranen toe bewogen, wanneer ze deze uittocht gadeslaan. Men kan nu eenmaal heel moeilijk ongemerkt verdwijnen van Broeder- of Zusterplein; achter enkele vensters zijn altijd ogen die kijken en turen. Maar ook door gesloten vensters kan een onuitgesproken vrede-groet de voorbijgangers raken en vergezellen. Met Jacques en zijn dochttertje is dit zéker het geval, daar het onherstelbaar verlies zo duidelijk wordt gedemonstreerd.

Langzamerhand vormen zich vragen om de persoon van Jacques Bénoît. „Hoe lang blijft hij nog in 't land?” „Wat zou hij met Tineke doen?” „Zou

zijn moeder misschien van plan zijn, mee te gaan naar de West? Die twee hangen immers zo aan elkaar.”

Onvermijdelijk komt het zo ver, dat die vragen zich kristalliseren tot woorden en zo van huis tot huis, van mond tot mond gaan. Een veredelde en daardoor minder gevaarlijke vleermuisensoort. Ze zwermen uit en bevruchten de gedachten, zodat er als het ware een geestelijke werkzaamheid rondom Jacques ontstaat, die heftiger groeit, naarmate er minder gebeurt. En er gebeurt totaal niets. Jacques gaat zijn gang met reizen en trekken, Jacques rijdt zijn kleintje in de antieke wagen. Jacques is goede maatjes met iedereen. Maar over zijn plannen laat hij niets los, zodat het voor de hand ligt, dat hij nog in 't geheel geen plannen heeft.

De tamelijk blanke vleermuisjes zijn echter uitgezwermd en niet meer op te vangen. Ze bereiken ook tante Martha Rebkorn in haar kamer, achter boven in het Zusterhuis. Daar zijn ze in een goed doorploegde, vruchtbare tuin aangeland, een waar vleermuisenparadijs. Want de zending in het algemeen, Zóérinaam in het bijzonder en Clara's zoon zeer in het bijzonder, draagt ze op haar nimmer versagend hart.

Door de nog bladerloze bomen van het kerkhof ziet ze op Zondagmiddagen Jacques naast zijn moeder achter het geleende vehikel lopen. Ze schudt haar hoofd, verzet haar stalen bril, kijkt er ten slotte voor het gemak overheen en bromt, dat die Clara net gek lijkt, omdat ze haar zoon de wagen laat duwen. Ze is nog zo jong, die Clara! Kan ze dat zélf niet meer doen? Och ja, zo gaat dat! De jeugd, de jeugd van tegenwoordig! Vroeger was 't toch wel héél, héél anders.

Lang nadat de kleine groep voorbijgeschoven is en zij weer in het gezangboek op haar schoot tuurt, houden haar gedachten zich nog bezig met Jacques Benoît en diens omstandigheden.

Hij stapt met zijn lange benen midden tussen de verzen door en daar Martha Rebkorn de meeste uit haar hoofd kent, is dat voor haar niet het minste bezwaar. Ze knikt hem toe als een gewenste gast en, hoewel hij van haar niet de minste notitie neemt — hij heeft haar nota bene nog niet eens bezocht in haar „Altersstübchen” — begint ze als vanzelf een toekomstburcht voor hem te bouwen, een luchtkasteel met geen andere normen dan haar eigen gezonde, nuchtere maar tamelijk harde kijk op het leven. In de burcht, die zij voor anderen ontwerpt, is geen plaats voor romantiek en zeker geen venster, waardoor men besluiteloos de toekomst inziet. Veeleer staat in iedere kamer een bord met: Werk! Werk! Werk! En boven de burcht van Jacques Benoît staat in lichtende letters: Zóérinaam. Eens ziet ze Jacques met moeder Clara het kerkhof opkomen. De wind zit voor de variatie weer eens in de gure

Noordhoek. Bijgevolg hebben ze Tineke thuisgelaten. Zuster Martha Rebkorn merkt hen eerst op, wanneer ze stilstaan bij de grafsteen van Agnes Maria. Martha Rebkorn knikt voldaan. „Stimmt”. Dit heeft ze meer, dat ze ergens vandaan, een soort geheime waarschuwing ontvangt, wanneer er iets bijzonders valt op te merken. Ze is in twijfel tussen een extra zintuig, dat in haar-zelve huist, óf een engel, die van buitenaf haar blikken richt. Beide veronderstellingen bevredigen haar, dus neemt ze geen beslissing, maar koestert zich aan beide. Over dergelijke waarschuwingen kan ze krasse staaltjes vertellen. Ze doet dat graag en met meer overtuiging naarmate ze duidelijker imponeert. Ze krijgt waarschuwingen omtrent sterfgevallen en verlovingen en over brieven, die een paar dagen later eerst in de brievenbus worden gestoken. Ze gaat er niet op af als op een profetenwoord, maar 't bevredigt haar uitermate, zo vaak de uitkomst gelijk is aan het vóórbericht. „Stimmt”, knort ze dan; en dit tevreden geknor uit haar mond is gelijk te stellen met een jubellied.

„Stimmt”, jubelt ze. Clara en Jacques staan precies op de plaats, waar ze hen even tevoren reeds zag staan. En dan treft het heel bijzonder, dat juist op dit ogenblik de glimlachende schaduw haar kamertje binnenkomt met een vers aangegloeid kooltje in een groene test, welke tante Martha, zolang de winter duurt, in haar ronde houten stoof met de vijf gaatjes hebben wil. Langzamerhand is de stoof een afgodje geworden, waarvoor een hele erediensdienst in het leven is geroepen, en vandaag is het de lachende schaduw, die haar deel aan de cultus heeft. Ze doet het glimlachend en blij, want in werkelijkheid dient ze haar Heer, door warme kooltjes te leggen op het altaar der naastenliefde.

„Na noe,” zegt Martha Rebkorn, wanneer ze merkt dat er iemand is, tegen wie ze spreken kan, „daar zijn ze dan weer.”

„Ja, tante Martha, en lekker warm. Ze stinken nog een beetje, maar dat gaat wel over.”

„Stinken? Wie bedoel jij, zuster Christine?”

„Na, die kooltjes! U wil toch kooltjes hebben? Ik heb ze fris aangegloeid, dan stinken ze eerst een beetje.”

„Ik meen onze Herr Doctor met zijn moeder. Kijk maal, op de Gottesacker.”

„Ach, Verzeihung, nee, hoe heb ik dát zo kunnen zeggen!”

Nu kijken twee paar oude ogen naar de niets-vermoedende wandelaars. Zuster Christines hart slaat dubbel van weemoed. „Jammer, jammer, dat die man geen vrouw meer heeft. Zo jong en zo knap!”

Waarop tante Martha het woord neemt met een stem als een profeet: „Der Mann soll sich eine Frau nehmen und dann soll er wieder frisch und froh

an seine Arbeit gehen in Surinam." Ziezo, daar heeft ze helemaal vergeten Hollands te spreken. Dat is af te schuiven op de profetische ontroering. Nu antwoordt ook de kleine Christine in haar moedertaal.

„Ach, tante Martha, das ist aber eine harte Sache.”

Och, dat had de kleine schaduw misschien niet moeten zeggen! Daarmee heeft ze tante Martha hóóg op haar stokpaardje gezet! Hoor, ze klakt met de tong, ze slaat aan 't galopperen, ondanks haar leeftijd en zwaar gewicht steigert ze met wellust hoog op haar dierbaar ros. 't Wordt een ware circusuitvoering en heus niet voor de kleine zuster Christine alleen! Tante Martha doet haar acrobatenwerk voor een wolk van getuigen, die ze in dergelijke gevallen óm zich voelt.

„Hard? Hard?” herhaalt ze luid en smalend. „De hele zending is niet wekelijik. Waren de eerste Boslandzendingen soms niet hard voor zichzelf? Zocht Maria Hartmann soms een mooi en makkelijk leven, toen ze naar Charlottenburg terugging? Ja, ja, dat was een verlaten koffiieplantage, haar man was dood, haar vier kinderen waren in Europa, maar zij bleef de Heiland dienen in Zóérinaam. Dát was een vrouw! En dan zegt men hier: hard, hard! Man soll sich schämen, Christine!”

„Ja, tante Martha, das soll man auch.”

Klop klop, op de deur. Een beetje vinnig, een beetje bekend. Over de stalen bril kijkt zuster Rebkorn naar de deur, die al opengaat.

„Na noe!” Natuurlijk Hilde Schumacher, die een breipatroon terug komt brengen, één uit tante Martha's schatkist, waaruit iedereen mag lenen, mits men ze ook terugbrengt.

Hier is er dan een terug. „Wat krijgen we nou? Houdt u een preek, tante Rebkorn? Dat zou u best kunnen, geloof ik, maar dan in het Duits, hè?”

„Preek? Nee, geen preek. Ik maak deze hier duidelijk, dat de zending niet week is. En dat wie in de zending staat, niet week mag zijn. Men doet zijn plicht. Men doet 't voor de Heiland. Basta. Aus.”

„O,” zegt Hilde gevaarlijk droog. „Dat vind ik een reuze opmerking. Overigens, niet iedereen is zo'n Kenau als u, tante Martha.”

„Zo'n wat? Waarvoor schimp je me nu weer?”

„O, dat is waar. U kent de Nederlandse geschiedenis niet. Kenau was een harde, nog veel, veel harder dan u. Ze gooide de vijanden kokende olie op het hoofd, toen ze de stadsmuren van Haarlem beklommen. Daar heeft zelfs ú niet van terug, tante Martha!”

De glimlachende schaduw is onrustig geworden; ze houdt niet van dergelijke wandelingen langs de rand van een vulkaan. Ze is een vreedzame in het land en ze wil nu ook de vrede bewaren.

„Die Tante meent dokter Beenwà,” zegt ze zacht, met een zijwaartse knik van haar hoofd. „Hij soll weer trouwen, meent die tante, en dan naar Zóerinaam terug.”

„Ahááááá! En nou zit u stiekempjes te koppelen, tante Martha? Dat had ik niet van u gedacht! Foei! En dat op úw leeftijd!”

Er broeit gevaar in het zwijgen van Martha Rebkorn, daarom babbelt de kleine schaduw weer, uit louter spanning vervallend in het Duits.

„Och, ene vrouw gibt es hier ja gar nicht für ihn,” brabbelt ze vriendelijk.

„Alle sind sie ja verlobt oder verheiratet!”

„Zo!” valt tante Martha strijdbaar uit. Men ziet haar ros steigeren. Men voelt de strakke kracht van de teugels. „Zo? Moet 't dan een Hollandse zijn? Waarom geen Duitse?”

„Krijgt beslist geen permissie, 't is pas oorlog geweest, weet u, toen hebben we van de Duitsers niet zo erg veel plezierigs beleefd.”

Ziezo, nu is Hilde Schumacher, dat brutale nest, er in gelopen. Ze neemt voor einddoel, wat in werkelijkheid slechts als klein, misleidend aanloopje was bedoeld. Tante Martha's oude ogen glinsteren van pret, maar Hilde merkt 't niet eens op. „Of een Deense.”

Meteen is Hilde zich van de situatie bewust. Ze stuift op, zij nu ook op een steigerend strijdros. Haar woorden worden speerstoten, haar ogen zijn lansgeschitter.

„Tante Martha, nu zwijgt u. Laat de mensen met rust. U doet warempel net, of u de Here God in eigen persoon bent! Huwelijken worden in tante Martha's kamer gesloten! Schaam u toch! Weet u niet, dat u levens verpesten kunt met uw gekonkel? Bah, ik word er misselijk van!”

„O, ik zal wel zwijgen, ich bin eine alte, dumme Weibsperson. Aber . . .”

„Helemaal niks te aberen. Ik wil er niet meer over horen. Maar dit zeg ik u, als u 't hart hebt Karin door de modder te slepen . . . Nee, ik ga niet weer zitten, ik ga er vandoor, ik brand aan, als ik langer blijf. Dag tante Martha, u denkt er wel aan, hè?”

„Ik ga met je,” fluistert de stille schaduw. En in de gang, nog zachter:

„Die Tante sagt eben viel zu viel.”

„Mens, praat Hollands,” valt Hilde uit. „Maar gelijk heb je. Laten we zorgen, dat we er niet aan meedoen.”

„Ik vertel 't niet verder.”

„En ik zeker niet. Dag Christientje, je bent een best wijfie, hoor.”

Niettemin blijven er bittere en zorgende gedachten achter in Hildes hart.

Ze denkt weer aan de camee, die zuster Rebkorn ook al met de vinger aangewezen heeft. Eenmaal heeft ze Karin gewaarschuwd voor kletspraatjes.

„Draag dat ding voorlopig niet.”

Karin heeft haar met grote ogen aangezien en de camee inderdaad opgeborgen. Moet ze nu weer, in een andere toonaard, met Karin spreken? Hilde ziet er geen kans toe, het is alles zo zwevend, zo substantieeloos, zo belachelijk klein. En toch moet ze haar vriendin tegen haar eigen idealisme, tegen haar eigen argeloosheid beschermen; Karin ziet de gemeente nog zo mooi en ideaal. Haar tijd in Holland is bijna om. Waarom zal ze, in de paar maanden die nog resten, een diepe weg van ontuchtering gaan? O, die tante Martha met haar gekoppel! Och, Hilde bereikt niet veel met haar goede plannen. Wat kan men doen, wanneer men hele dagen op kantoor zit! Nu de dagen lengen, komt Atze haar bijna iedere avond halen voor een fietstocht. Hij heeft een landweg binnendoor ontdekt, die voor hem, met zijn ge oefende benen, maar een uurtje fietsen betekent. 't Is duidelijk, als men zelf gelukkig verloofd is, valt het moeilijk een vriendin te bewaken. 't Is de vraag zelfs, of Hilde het in andere omstandigheden wél had kunnen doen.

't Gebabbel blijft niet beperkt tot Tante Martha's kamertje. Daarvoor krijgt ze te veel bezoek. Daarvoor is ze zich ook te zeer bewust van haar dure plicht, nu en dan een handtast mee te helpen in het Albestuur, voornamelijk waar het de afdeling Suriname betreft.

Ten slotte dringt er onfeilbaar iets tot Karin door. 't Komt niet van Hildes kant. 't Is niet meer dan een blik, een vraag, een schertsend woord. Niemand bedoelt er ook enig kwaad mee. Integendeel. Karin reageert niet merkbaar op de praatjes. Ze vermindert alleen haar bezoeken aan tante Clara, ook wanneer ze zeker weet, dat Jacques niet thuis is. Natuurlijk is 't geheel belachelijk, want Jacques heeft nooit ook maar de minste notitie van haar genomen en gaat dat zeker ook nimmer doen.

Natuurlijk is 't ook saai voor tante Clara, want die teert in zekere zin op haar korte bezoekjes. Daaraan is nu echter niets te doen. De omstandigheden eisen het, want Karin wil geen schaduw van aanleiding geven tot verdere praatjes. Ze heeft meer werk aan haar school en meer privé-leerlingen, nu de gevreesde Paasrapporten in zicht zijn. Tante Clara aanvaardt het met geduld. Hoewel, ook met een lichte verbazing. Enkele minuutjes per dag, zouden die er niet meer op over kunnen schieten? En Tineke dan? De dagelijkse wandeling met het kleine ding?

Tante Clara weet niet, hoe Karin in haar veilige kamer vecht tegen de verwonding van haar argeloos geuite moederliefde. En wat ze helemaal niet weet, is, dat Karin met gebalde vuisten strijdt tegen een gevoel, dat de kletspraatjes haar eigenlijk pas hebben onthuld.

Een veel meer dan gewone belangstelling voor de jonge dokter Jacques

Bénoît. Een gevoel, zo warm en verlangend, als ze zelfs voor Sven Laacke niet heeft gekend.

„Ik ga naar huis terug,” besluit ze soms. „Dan is al dat gedoe hier meteen afgelopen.”

Maar ze denkt aan de examenklas, die op haar rekt, aan Agnes Maria met haar dapperheid en aan zoveel, dat haar hier lief is geworden. En ze blijft en vecht verder en hult zich al vechtende meer en meer in eenzaamheid. En laat zich gaandeweg vervormen tot een persoon, die met de echte, impulsieve Karin niet veel meer dan de naam gemeen heeft.

Want 't is ondenkbaar, dat de echte Karin zou hebben gedaan, wat de schijn-Karin klaarspeelt. Feitelijk is het een minimaal klein drama, dat zich die trieste Zaterdagmiddag in de Dorpsstraat afspeelt. Wanneer de bioscoopbezoekers, die queue maken op het trottoir, dit drama op het witte doek zouden zien, zou 't hen zeer ontroeren. Nu gaat het als iets onbelangrijks langs hen heen, 't kaartje voor de Schlager neemt hen helemaal in beslag. Karin is bij Annie en Jolle geweest en fietst de Dorpsstraat in en Jacques loopt op het trottoir achter de kinderwagen, daar zijn moeder in een winkel is. Lang en ernstig en afwezig drentelt hij achter de wagen. Maar opeens bukt hij zich over het handvat heen en lacht en praat tegen zijn kleintje. Meteen is 't, alsof een heldere zon dwars door de nevelen breekt. Karin ziet 't en wijdt vliegen haar hartedeuren open. Ze maakt een impulsieve beweging om af te springen. Dan herinnert ze zich het gepraat van de mensen en slaat de deuren weer dicht. Met een heel korte en heel stijve groet passeert ze. Zoals men een volslagen vreemde pleegt te groeten, zonder zich af te vragen, of men hem soms pijn doet, of hij misschien iets anders verwachtte . . . een kleine herkenning . . . een hulp op de moeilijke weg.

Tante Clara komt vergenoegd uit de winkel, waar zo'n beeldig manteltje met mutsje op Tineke lag te wachten, dat grootmoeder er eenvoudig niet aan voorbij kón gaan. Ze begrijpt niet, waarom Jacques niet ook een beetje enthousiast is, dat was hij straks toch wel.

Karin begrijpt niet, waarom ze, thuisgekomen, verwoed haar mantel afgooit en zichzelf voor mispunt scheldt en daarna in huilen uitbarst.

En er is ook iets, dat Jacques Bénoît niet begrijpt. Hoewel men dat van zo'n knappe, jonge tropendokter toch bijna niet verwachten kan.

XXIX

In dokter Jacques Bénéoit vaart een vreemde onrust. De onrust van een man, die voor een poos zijn levenswerk heeft moeten achterlaten, en er nu naar terugverlangt met iedere druppel van zijn bloed.

Er komen dringende stemmen uit Suriname. „Kom terug, we kunnen het zonder jou niet meer aan.”

Er komt een brief, met het relaas van een mislukte operatie, waarvan hij denkt: „Als ik er geweest was, en ik had 't zó gedaan, dan, misschien . . .”

En buiten die roepstemmen uit de tropen is daar dan nog het eigen hart, dat dringt tot terugkeer. Zijn gedachten zijn meer en meer bij zijn hospitaal, bij zijn personeel, waarin veranderingen zijn gekomen, buiten hem om. Bij zijn vele kroesharige patiënten, die komen en gaan. Per kano, te voet of per draagstoel, wanneer de krachten totaal ontbreken. Bovendien: loopt zijn taak in Holland niet ten einde? Hij heeft het land doorkruist, de harten warm gemaakt voor de nood van Suriname, hij heeft meer succes gehad, dan hij aan het begin van zijn tournée heeft durven hopen. De girobiljetten stromen binnen. De oprichting van een flink filiaal aan de Boven-Saramacca is zo goed als verzekerd.

Nu lengen de dagen snel naar het voorjaar. Daarmee komt aan de eigenlijke intensieve wintercampagne een eind. Hoe zou 't zijn, als hij vóór Pasen weer in Suriname was? Maar dan zal hij nu haast moeten maken.

Hij spreekt er over op het zendingsbureau met zijn uiteindelijke chef. Die hoort hem zwijgend aan, terwijl hij zijn reeds lang leeggerookte pijp nog eens een paar maal werktuigelijk uitklopt.

„Ja, broeder”, begint hij dan, wanneer Jacques is uitgesproken, „je wilt terug. En ik zou ook zeggen: je móét terug. Hoe eer, hoe liever. Maar . . . er is een maar. Hóé wil je namelijk terug?” Bijna moet Jacques lachen. Kan een mens tussen zestig en zeventig al aan zulke onnozele vragen toe zijn?

„Hoe? Als zedingsarts natuurlijk! En vliegend!” voegt hij er nog haastig bij. „Niet met de boot. 't Verschil betaal ik graag uit eigen middelen bij.”

„Ja, maar kijk, broeder. Ik bedoel, wil je mét of zónder vrouw teruggaan. Getrouwd of ongetrouwd. Nee, nu moet je niet schrikken of boos worden. Ik kon je vader zijn, hè, wat de jaren betreft. Laat me dan nu niet als oudere broeder, maar als een vader tot je spreken. En dan zeg ik: Jongen, je kunt niet ongetrouwd teruggaan. Kijk, hier in 't land kun je je overal vestigen als jonge, ongetrouwde dokter. Maar in de zending gaat dat niet. Je weet 't. De vrouwen, die 't meest je hulp nodig hebben, zouden wegblijven uit het hospitaal. 't Is toch al een besluit voor ze, om zich door een blanke man te

laten helpen en onderzoeken. Maar door een ongetrouwde blanke man, dat doen ze van hun levensdagen niet. Voordat je hier naar toe kwam, gold je voor hen nog als getrouwd. Ze hebben Tineke gekend en gezien. Maar dat is voor hen voorbij. Je komt voor hen terug als een ongetrouwde dokter. Dat is één. En dan het personeel van je hospitaal. Dat is twee. Daar zijn zusters, allemaal jong en op hun manier allemaal knap. En waarschijnlijk ook allemaal graag getrouwd. Begrijp je de consequentie? Je kent het land, ik hoef jou niets meer te zeggen. Kijk, mijn jongen, dat is 't, wat ik je zeggen wilde. Dat bedoelde ik, toen ik vroeg: hoe wil je gaan? En Tineke, je dochtertje, daar moet je ook aan denken."

„Tineke wilde ik hier laten, bij moeder voorlopig."

Hoofdschudden bij de andere partij. „Niet doen, niet doen. Je bent haar vader. Dat mag je niet van je afschuiven. Enfin, denk eens over mijn woorden. En bid er over. Je weet de weg."

„Ja", zegt Jacques peinzend. „De weg weet ik. Goddank."

Beiden staan ze op. De oudere man loopt met hem mee tot de buitendeur. Meedogend legt hij de hand op Jacques' schouder. „God meent 't goed met Zijn mensen", zegt hij. „En uit verlies wordt voor ons altijd winst geboren. Ik zal voor je bidden, broeder."

„En?" vraagt zuster Bénoît gretig, als haar zoon weer binnenkomt.

Jacques schudt zijn hoofd. „Nog niets besloten, moeder. 't Was makkelijker om hier naar toe te komen, dan om weer weg te gaan, geloof ik. Maar 't werk roept, dat is 't ellendige van 't geval."

Met een eigenaardige peinzing in haar ogen ziet de moeder haar zoon na, wanneer hij de kamer uitgaat. Ze vermoedt wel, wat er besproken is op het zendingsbureau. Ze kent het werk onder een volk van andere, meer primitieve beschaving. Ze meent met zekerheid te weten, met welk probleem haar jongen zich nu moet bezighouden. Ze vouwt haar handen in schoon gewoonte-gebaar. Zal 't nu blijken of haar diepste wensen en plannen samengaan met Gods wegen? Want op Gods wegen . . . daar komt 't toch maar alleen op aan!

„Wilt Gij ons de rechte weg wijzen, Heer!"

Uit verschillende harten, in verschillende huizen, in onderscheiden talen zelfs, wordt dit gebed gebeden. En dan wordt tante Clara Bénoît plotseling ziek. Zodat men wel moet aannemen, dat dit het begin is van de rechte wegen, die God wil laten zien. O, 't is niet iets gevaarlijks, niet iets waar direct het leven mee gemoeid kan zijn. 't Is een kwestie van het hart. Zeker heeft ze te veel en te zware lasten op dat hart gedragen. God heeft immers

altijd en overal uitverkorenen, die dit voor Hem mogen doen, een deel van het wereldleed meedragen en al dragende helpen overwinnen. Tante Clara is één van die uitverkorenen, daaraan zal wel niemand twijfelen. Daarom aanvaardt ze ook de consequentie van haar dienst, 't moede hart. 't Overvalt haar, wanneer ze zich iets te diep in de wieg van kleine Tineke buigt. Een vreemde zwaarte, een duizeling, een wegzinken naar onbekend land. Tante Clara, de sterke, zakt voor het eerst van haar leven, zonder haar wil en kennis op de grond. Daar vindt haar na een paar minuten de buurvrouw en meteen is 't alarm in volle gang. Jacques maakt een van zijn laatste tournees en wordt eerst laat in de avond thuis verwacht. Daarom wordt de huisdokter opgebeld, maar wanneer hij verschijnt, is tante Clara reeds lang weer teruggekeerd van haar vreemde reis. Op eigen kracht, hoewel voetje voor voetje, is ze naar boven gegaan, zodat ze hem daar veilig en met een ondeugend lachje, als een overbodige gast ontvangen kan. Maar hij vindt zeker toch iets in haar uiterlijk, dat hem niet aanstaat. Ze laat zich onderzoeken en dan valt het voorlopige vonnis. Veel te veel van haar krachten gevegd. Rust houden. In geen geval trappenlopen. Liggen blijven. Licht diëet, niet tobben en alles doen om zo rustig en blijmoedig mogelijk te zijn. „Ja, mevrouwjtje”, zegt de arts, zelf ook al een man op leeftijd, „er is niets aan te doen. Zelfs een boog kan niet altijd gespannen blijven, hoeveel te minder een mensenhart. Rust houden. Ik zou zeggen, maak 't u hier wat gezellig, voor 't raam. Dan voelt u zich niet zo buiten de maatschappij. En 't uitzicht hier is op zichzelf, dunkt me, al een geneesmiddel.”

Ja, ja, dat komt alles in orde. Tante Clara heeft haar plannetjes al gemaakt. Wat rust houden betreft, heeft ze wel voor hetere vuren gestaan dan nu. Alleen . . . Jacques! En Tineke! En de honderd kleine, dierbare zorgen, die de vervulling van haar leven uitmaken! „Och! dat komt immers altijd wel in orde! Tob u daar nou asjeblijft niet over!” zegt het buurvrouwjtje. „Ik ben er toch ook nog! En u heeft de hele gemeente om u heen. U zult eens zien, hoe ze allemaal voor u vliegen!”

„Als er dan maar geen botsingen van komen”, lacht tante Clara bevrijd. De buurvrouw heeft samen met haar man de divan voor het venster gezet; ze heeft hem opgemaakt als een bed en gewacht, tot tante Clara er zich rustig op heeft uitgestrekt.

„En vanavond laat u mij maar zorgen. Morgen zien we wel weer verder.” Een dankbare glimlach is het antwoord. Nu ze eenmaal ligt en zich mag overgeven aan haar moeheid, voelt ze al die vrijwillige zorgen toch als een grote bevrijding. Ze vindt zich buitengewoon gezegend met haar thee op een laag tafeltje naast zich, haar Bijbel en gezangboek binnen het bereik van haar

handen in de vensterbank. En dan nog Jacques, die deze avond vroeg thuis kan komen. Hij is reeds gewaarschuwd, beneden in het portaal. Hij heeft zelfs al de huisarts opgebeld om de ware toestand te vernemen. Hij weet, dat 't niets ernstigs is, voorlopig althans niet. Een paar weken rust... dan zal 't wel weer gaan. Maar toch: hoeveel fatale mogelijkheden kunnen er niet zijn! En nooit vond hij zijn broze moedertje een grotere schat dan in dat ene ogenblik in 't portaal, toen in 'n felle schrik, de gedachte door hem heenjoeg, dat het einde reeds gekomen was.

„Vindt u 't vervelend, moeder, als ik u zelf ook nog even onderzoek? Meer dan de hartstreek is niet nodig.”

„Goed, jongen, ga je gang.”

„Even mijn stethoscoop krijgen; maak u maar alvast wat los.”

Wat is dat voor een vreemde gewaarwording, dat de jongen, over wie zij zich eens heenboog, toen hij een hulpeloos babytje was, zich nu over háár buigt met zijn ernstige blik! En haar, hulpeloos mensje, beklopt en beluistert!

„Zuchten, moeder!” Gedwee vormt ze een diepe zucht.

„Nee, nu niet zuchten.” Even gedwee houdt ze de adem in. Treft hem dezelfde gedachte? Na het onderzoek buigt Jacques zich dieper over zijn moedertje heen en geeft haar een eerbiedige kus. Waaraan denkt hij in dit ogenblik? Denkt hij er aan, dat dit smalle, snel verouderende lichaampje, ook eens begonnen is als jonge, bloeiende vrouw? Bedenkt hij, dat ze haar beste krachten heeft gegeven aan hem en aan de anderen, die zo vroeg naar het beter thuis werden opgeroepen? Ziet hij voor ogen, dat dit kleine, dappere hart zo moe is geworden door het laatste zorgen voor hem en zijn Tineke? „Moedertje”, zegt hij teer en trekt het dek over haar heen. En dan gewoon en zakelijk: „Van Wateringen heeft gelijk, hoor, 't betekent niet veel. Niet dat ik hem wantrouwde, maar ik ben nu eenmaal zelf ook van 't vak. Dan wil je 't graag zelf weten.”

„Natuurlijk, mijn jongen, dat begrijp ik heel goed. Wat 'n zegen, dat je nu nog hier bent. We maken 't ons gezellig, hoor, deze weken.”

„En of! Ik ga niet meer op reis, dat gezwerf begon me toch de keel al uit te hangen. Ten minste, ik hoop, dat er niets dringends komt. In ieder geval blijf ik geen nacht meer weg. En zeg u nu maar, wat ik doen moet. Thee inschenken? En dan wat voorlezen? Of wilt u liever wat babbelen? U zult eens zien, hoe goed het gaat, op deze manier rust houden.”

„Ik zal 't heerlijk vinden”, lacht het moedertje voldaan. „Ik ben moe, erg moe. Onbegrijpelijk, zoals dat ineens is komen opzetten.” Hierop geeft Jacques Benoît maar geen antwoord.

In de avond van de tweede dag bereikt het bericht Karin. Hilde komt er mee thuis van kantoor en haast zich om het door te geven. Dan wipt ze de kamer weer uit. Over drie maanden zal de bruiloft zijn en Annie is de zeer gedweëe vraagbaak, waar het de wenselijkheid of noodzakelijkheid van inkopen betreft.

En Karin blijft alleen achter en voelt zich meer ontroerd, dan ze zichzelf verklaren kan. Ze voelt zich twee kanten uitgetrokken. In haar hart is het verlangen naar de lieve zieke levendig geworden. 't Liefst ging ze onmiddellijk naar haar toe, om haar te helpen en te vertroetelen. Maar haar verstand waarschuwt haar zodanig voor een herhaald geklets van bemoeizieke mensen, dat ze zich voelt als een gevangene, die wel wil, doch niet kan uitbreken. In die stemming loopt ze haar kamer op en neer, scheldend op zichzelf, omdat haar Christenliefde het niet kan winnen van mensenvrees. En eindelijk valt ze neer op de stoel voor het schrijfbureautje en kijkt naar het portret van Agnes Maria en vindt, dat de ogen haar levendiger aanzien dan ooit. „Tante Agnes, u zou 't wel weten, wat ik doen moest, hè?”

„Kind, dat weet je zelf immers ook wel. Wat vraagt Jezus van je? Naastenliefde of vreesachtigheid.”

„Naastenliefde, tante Agnes. Maar . . .”

„Dan is er geen „maar” meer. Je wilt toch doen, dat Hij verwacht, na alles wat Hij voor jou heeft gedaan?”

„Ja”, zegt Karin, diep ademhalend, „dat wil ik.”

De volgende middag stapt ze voor het oog van al de duizend vensters dapper naar tante Clara's huisje toe. Ze weet dat Jacques zo goed als iedere middag op het zendingsbureau zit, waar hij zich een soort werk- en spreekkamer heeft ingericht. Hem zal ze dus in geen geval ontmoeten, en dat geeft haar een vrij gevoel.

„Mag ik binnenkomen, tante Clara?”

„Ben jij 't, Karin? Nee, maar kind, daar ben ik blij om. Doe gauw je jas uit; je blijft toch een poosje bij me?”

„Ligt u zo heel alleen? Is uw zoon niet thuis?”

„Die zit in zijn kamer op 't zendingsbureau. Hij verwachtte vanmiddag een paar jonge verpleegsters, die zich opgegeven hebben voor Suriname. Ik ben benieuwd . . .”

„Kent u ze dan, tante Clara?”

„Nee kind, dat niet; maar er hangt zoveel van af. Of hij Tineke weer mee kan nemen, of niet. Ik heb wel eens gedroomd, dat hij het kind bij mij zou laten. Ik ben egoïstisch genoeg, om me een zonnestraaltje te wensen voor mijn oude dag . . . Maar nu heeft de Heer me te verstaan gegeven, dat het

niet mag. Dit geval met mijn hart is niet erg . . . maar het kan zich herhalen . . . Niemand weet, hoe 't gaan zal."

„Maar een zuster zou op Tineke kunnen passen onderweg", zegt Karin zacht. Ze ziet 't kleine ding alweer in vreemde handen. Ze is al zo flink, ze begint de mensen reeds te kennen om haar heen. Een angstig gevoel knijpt Karins hart samen.

„Ja, alweer een vreemde", zegt tante Clara, alsof ze Karins gedachten raden kan. „Zo'n kleine zwerfster, hè?"

„Ik vind 't zo naar. 't Lijkt zo heel anders dan 't in de bedoeling van het leven ligt, vindt u ook niet? Gaan ze al gauw weer naar Suriname?"

„Ik weet 't niet, kind. Jacques heeft iets, waar hij nog niet mee klaar kan komen. Er komt zoveel kijken bij dat werk. Zoveel dingen, waarmee men rekening moet houden . . . Maar ja, 't kan ook opeens komen, dat ze weg moeten."

„Tante Clara, hoort u eens. Mag ik nu vanmiddag nog eens met Tineke gaan rijden? 't Is heerlijk buiten en ik blijf niet te lang weg. 't Slot om en dan komen we samen bij u terug. Goed?"

„Heerlijk, kind. Je moet weten, Tinekes wandelingen zullen wel in de war komen. Jacques wil 't zelf doen. Hij is zo dapper. Maar ik zal 't gevoel hebben, dat mijn hart breekt, telkens wanneer ik hem alleen zie weggaan achter de kinderwagen. En mijn hart, je weet 't . . ."

„Ja, u moet oppassen. Nu, dan ga ik vanmiddag alvast. En ik weet zeker, dat Hilde het ook graag wil doen. En zo zijn er meer. O, u zult eens zien!"

„Goed, kind. Och, zulke dingen komen hier altijd wel in orde. Daarvoor wonen we in een gemeente. Alleen, 't duurt altijd nog even, eer de hulp-troepen zich melden."

Een kwartier later loopt Karin achter de wagen op de brede allee, die om het oude Slot voert. Ziet ze 't goed, dat de beuken al heel beschroomd beginnen uit te lopen? En hóórt ze 't goed, dat er opgewonden reigersnater is om een van de oude nesten? O, maar dán gaat 't zéker voorjaar worden! Dan kan Tineke iedere dag naar buiten. Ze kijkt naar het beeldige kindje in de wagen. Waarom zal ze anderen zoeken, om deze kleine liefdedienst te doen? Hilde — en nog anderen? Waarom zal ze 't zelf niet op zich nemen? Hoeveel zon, hoe oneindig veel rijke, gouden zon zou ze dan niet iedere middag hebben . . . een klein poosje . . . voor zich alleen! Eerst met Tineke rijden. Dan met 't kleintje bij tante Clara zitten. En dan zij voor haar zorgen, daar tante Clara niet van haar divanbed af mag komen. Karins handen houden het stuur van de wagen vast. Niettemin sluit ze bei haar armen stevig om kleine Tineke heen. „Zo lang mogelijk," denkt ze. „Zoveel mogelijk

liefde moet ze nog om zich hebben, eer ze weer in vreemde handen komt. En tante Agnes zegt immers . . .”

Slechts heel vaag merkt ze de fietser op, die achter haar nadert. Ze droomt haar kleine droom van geleend moederschap, zoals duizenden vrouwen die hebben gedroomd en nog zullen dromen. Dan hoort ze werktuiglijk, dat de fietser vlak bij haar afstapt en als ze onwillekeurig omziet, wenst ze zich mijlen ver weg.

Jacques Bénéît, ja, dat is nu gewoonweg een noodlot.

„Hallo, Karin! Nou heb ik jullie toch gevonden. Moeder dacht al, dat je hier zou zijn.”

„Ze is al een paar dagen niet buiten geweest,” verdedigt Karin zich slapjes. „Ik dacht . . . ’t is zulk mooi weer.”

„O, natuurlijk,” zegt Jacques. „We zijn zo blij, dat je ’t doen wilt. ’t Is voor jou ’n hele opoffering.”

Opeens houdt Karin de wagen stil. Groot en verschrikt ziet ze Jacques Bénéît aan.

„Een opoffering? Wie zegt dat? Net, of ik ook niet echt van een kind kan houden . . . Net of ik van Tineke . . . Waarom moet dat ’n opoffering zijn . . . ?”

Neen, meer moet ze niet zeggen, nu. De tranen komen te hoog. Maar groter en heerlijker bloeit in haar de liefde tot het kind, tot dit kleine kindeke in het bijzonder. Ze zet de wagen weer in beweging. Zwijgend begeleidt Jacques haar, zijn fiets aan de hand.

XXX

Maar wat is dat met Jacques Bénéît? Al ’t verbeterene is uit zijn trekken weg. Hij ziet er uit, als iemand die lang in het donker heeft gedwaald, maar die nu het licht ontdekt heeft, dat hem thuis zal brengen. ’t Licht, dat zelf een thuis is. Hoe wonderlijk is ’t, wanneer God iemands ogen opent. Wanneer er een weg is, waar tevoren slechts harde, stugge rotswand leek te zijn.

Hoe lang lopen ze zo zwijgend naast elkaar? De zon schijnt, de reigers snateren nu duidelijk hoorbaar; over de wijde Bunnikse velden komt de geur van omgewoelde voorjaarsgrond. „Ik moet naar huis,” denkt Karin. „Maar zonder hem. En — met Tineke wandelen kan ik niet meer. Als iemand dit zag!” Er rijst een schietgebedje tot de hemel omhoog. „Alstublieft, laat niemand hier wandelen, houdt u die oude zusters aan de andere kant van het Slot; laat u Jacques naar huis gaan, alstublieft.”

De bocht, die de allee weer huiswaarts buigt, wordt bereikt. De bewoonde wereld nadert, de toestand wordt zeer critiek. „Heer, laat hem nu weggaan, alstublieft!”

Even voor de brug strekt Jacques zijn ene vrije hand uit en wendt het stuur van de kinderwagen weer om. „Laten we daar nog heen lopen,” zegt hij. „Daar is nog zoveel zon.”

En om zich niet prijs te geven, moet Karin wel gedwee de wagen volgen. Trouwens, ze kan toch geen scène maken en Jacques met fiets en wagen midden op de weg laten staan? Hoe lang kan dit overigens nog door gaan!

„Houd je van Tineke?” vraagt hij eindelijk, merkwaardig zacht.

„Ontzettend veel,” belijdt Karin, hem open aanzierend. Weer stilte. Tién, twaalf schreden lang. Een kleine eeuwigheid. Nu zijn ze weer op het zonnigste gedeelte van de buitenweg aangekomen. Zon, zon, een voorjaarszon vol van beloften, aan alle kanten. Over de open bouwlanden aan weerszijden van de Koelaan zweeft een groen waas van kiemend koren. Daarachter verliest het vlakke land zich in een lichte mist. Bomen en struikgewas staan er als wachters voor geposteerd. Karin staart naar 't in mist verloren land, alsof de oplossing van alle raadsels daar verborgen is. Dan komt weer de stem naast haar.

„Karin, zou je ook een klein beetje van mij kunnen houden? Toe, sta even stil.”

En weer die stem: „Karin, als ik je vroeg om met ons mee te gaan naar Suriname, als Tinekes moeder en — als mijn vrouw, Karin, zou je een klein beetje van me houden kunnen?”

Er ligt een smeking, een hunkering naar geluk in zijn woorden, zoals Karin niet gedacht had, dat een mensenstem bevatten kan.

En hier staat zij, die haar armen heeft uitgebreid, om het grote moederschap te ontvangen! Zij, die een overvloeiende, uitbarstende schat van liefde in zich weet! Jacques heeft haar nodig! En o, hoe heeft Tineke haar nodig, in plaats van een vreemde verpleegster, Nu mag ze . . .

Ver boven alle zonnen zonnig wordt haar levensweg.

„Karin, had ik 't niet mogen vragen? Karin, 't spijt me.” Maar Karins ogen schitteren met een wonderlijke glans. „Wat vroeg je zo pas, van Tineke?” vraagt ze zacht.

„Van Tineke? Of je van haar hield. En je zei: Ontzettend veel.”

„Ja. En wat vroeg je daarna?”

„Dat herhaal ik niet, Karin. Kind, 't is geen spelletje van me. Je weet . . . m'n kapotgeslagen leven . . . om te denken, dat 't weer héél kan worden . . .”

„Zeg 't toch maar, Jacques. Eén keer nog, ik vrág je er om. En — 't is geen

spelletje voor me, Jacques, werkelijk niet." Maar Jacques Benoît schudt zijn hoofd en wendt het daarna bruusk af. 't Gaat niet, hij vertikt 't. „Jacques, en als ik nu . . .”

Och, 't is veel moeilijker dan Karin dacht. Zelfs nu ze de gouden poort al geopend ziet.

Weer begint ze, met nog zachtere stem. Jacques, help me toch. Stel, dat je 't nog een keer kon vragen . . . stel, Jacques . . . En als ik dan tegen je zei: niet een klein beetje, maar ontzettend, ontzettend veel!”

„Karin!” Zo roept alleen een mens, die op het punt van verdrinken, zich een reddende hand voelt toegestoken . . . Gearmd lopen ze dan nog een keer de zonnige landweg. 't Vereist enig stuurmanschap, om zo én kinderwagen én rijwiel met zich mee te voeren. Maar ze moeten naar huis. Voor Tineke, voor tante Clara en voor iedere bekende, die ze hier voortijdig kunnen tegenkomen. 't Is zulk bijzonder mooi weer voor de oudjes, om een wandeling rondom 't Slot te maken!

„Zullen we meteen maar zo doorlopen naar het Broederplein?” stelt Jacques overmoedig voor. „Dan weten ze 't in één klap allemaal. Waarom eigenlijk niet!”

Maar dat wil Karin in geen geval. „Wat is 't vandaag? Vrijdag al. Laat 't morgen in de zangdienst bekend worden gemaakt. Vind je dat goed?”

„'t Is ten slotte de geordende weg,” lacht Jacques. „Vooruit dan maar.”

Dus moeten ze nu hun maatregelen nemen. Hij zwaait zich op zijn fiets en rijdt snel weg om van een andere kant thuis te komen. Maar hij keert zich om op zijn zadel en steekt een hand tegen haar op en dat is nu juist het bewijs van saamhorigheid, dat Karin nodig heeft, om niet verward en verenzaamd achter te blijven. Stevig stapt ze door achter haar wagen.

„Tineke, Tineke!” lacht ze tegen 't kleintje en bedenkt, dat Tineke straks tegen háár „moeder” zal gaan zeggen.

't Eerst komt Jacques thuis, alsof er niets gebeurd is. Hij stalt zijn fiets in het souterrain en beklimt de trap naar boven. Van de benedenburen is gelukkig niets te zien. Vijf minuten later rijdt Karin haar wagen het Broederplein op. Tante Clara heeft haar al van verre aan zien komen. Dat is 'n lange wandeling geweest, maar 't is Karin goed gekomen, want ze ziet er stralend uit.

„Daar is Karin met het kleintje. Ga jij haar even met de wagen helpen, Jacques?”

„Ja moeder. Zeker!”

Karin vindt, dat de wagen nu maar eens even buiten moet blijven staan. Eerst moet er aan de spanning een eind komen. Ze haalt Tineke uit haar

warme nestje, slaat de wollen cape om haar heen en draagt haar naar boven, gevolgd door Jacques.

En dan komen ze met hun drieën binnen. Karin met Tineke op de ene arm, de andere door die van Jacques gestoken.

„Moeder, vindt u 't goed?”

Twee armen strekken zich naar hen uit. „O kinderen! Karin, mijn dochter!” Die avond wordt Karin door Jacques Bénéît naar het Zusterhuis gebracht. „Niet gearmd,” heeft ze gedecreteerd. „En ik waarschuw je, Jacques, we gaan als heel gewone mensen. Je geeft me géén kus. Tot aan de stoep. Dan ga ik naar binnen en jij gaat terug.”

„'t Is maar, wat je „gewoon” noemt. Maar toch wel tot aan de stoep.”

„Tot onderaan. Verder niet.”

Juffrouw Louise Trabant slaapt als een mol in haar kleine kamer, bij stijf gesloten venster. Juffrouw Louise Trabant vermoedt niet, wat er aan haar aandacht ontsnapt. Want weliswaar brengt Jacques Bénéît zijn meisje niet verder weg dan tot aan de onderste tree van de hoge stoep. Maar daar kunnen ze geen van beiden de bekoering weerstaan van nog even, heel even te blijven praten.

Wie er echter niet slapen kan, is Bertie, aan de andere kant van het middenblok. O, dat ellendige Paasrapport! Wat 'n uitvinding, net precies voor je vacantie. En 't is beslissend voor het zomerrapport, dat weet iedereen. 't Heeft haar verleid om clandestien bij een zaklantaarn nog wat physica na te zien. Even die vervelende wet van Gay-Lussac, weet je. Als je nu toch geen physicaknobbel hebt!

En nu dat gebeurd is en de lantaarn al lang gedoofd naast haar op de vloer ligt, blijft nog Gay-Lussac rondspoken in de kamer en o schrik, hij krijgt gezelschap van Boyle en Archimedes en meer van die oude heren. Bertie zucht en zucht weer en roept in haar nood: Kitty! Kit! Die hoort echter niets. Het examen windt haar niet zo op als haar slaapkameraad. En Bertie zucht nog eens, dieper.

Maar dan spitst ze haar oren. Zijn daar geen voetstappen op het plein . . . en fluisterstemmen bij de stoep? In een blij visioen van troost door patates frites glipt ze van haar bed en buigt zich omzichtig uit het raam. Wat een zegen toch, als je altijd met open venster slaapt. Meteen is ze patates frites en Gay-Lussac en haar hele eigen persoontje vergeten.

„Karinke,” zegt ze vertederd. „Verdraaid, met wie is ze daar nou? Die ken ik toch!” En even later: „Jacques Bénéît, beslist, die is 't! Zou Karinke nou toch . . . Maar dan zal ze fuiven! Als 't zo is, geven ze mekaar straks een kus. Daar wacht ik lekker op. Stomme Kit, dat ze nou net precies slaapt.”

Een licht gerucht in het kamertje achter haar doet haar omzien. „Wat mankeert jou?” komt een gedempt verontwaardigde stem. „Of je nou nooit slaapt!”

Hevige gebarentaal roept Kitty ook uit haar bed en naar het raam.

„Sst! Sst! 't Is Karinke! Nou wachten of ze mekaar een zoen geven!”

„Wie is 't?”

„Jacques Bénéît, die dokter, je weet wel. Moet ze mee naar Suriname, zeg. Net wat voor Karinke, hè?”

„St! Hij gaat weg! Meid, doe voorzichtig!”

't Blonde en 't zwarte hoofd buigen zich even verder uit het raam en trekken zich dan onmiddellijk weer terug.

„Slaap wel, Karin,” knikt 't bij de stoep. „Tot morgen dan.”

En een tredje hoger, heel effen: „Welterusten.”

Daarna wipt de zusterhuisbewoonster naar binnen en gaat een eenzame broeder zijns weegs.

„Jakkas, ook al weer niks,” moppert Bertie teleurgesteld.

„Och, jij altijd met je daverende romans,” moppert Kit, „had me liever laten slapen.”

„Je werd anders uit je eigen wakker!”

Even later liggen ze weer vreedzaam in hun nestje en zijn binnen vijf minuten in diepe slaap. De roman heeft de oude physica-plagen dan toch maar verdreven. Jacques Bénéît wandelt langzaam huiswaarts. Een smalle maan-sikkel kijkt wat wazig en droomverloren rond in het heelal. Er is een voorjaarsvermoeden in de lucht, sterker misschien nog dan overdag, nu de wind na zonsondergang is gaan liggen.

In zijn hart klinkt nog steeds de warme stem, die tegen hem zei: ontzettend veel, ontzettend veel. Die draagt hij mee naar huis, naar zijn moeder en zijn kleine slapende meisje. Die draagt hij ook op naar God, met grote, verbaasde dankbaarheid.

En Karin staat in haar kamer voor het portret van Agnes Maria. Bij Hilde is het stil en donker, ze slaapt al. 't Is Karin eigenlijk welkom. Deze eerste avond wil ze stil zijn over haar nieuw geluk. Agnes Maria echter moet er getuige van zijn.

„Je beide kinderen, tante Agnes. Weet je 't? Ben je er blij om?”

De volgende avond wordt in de zangdienst de verloving bekend gemaakt van broeder Jacques Bénéît en zuster Karin Kristensen. Er golft een diepe verassing door de gemeente, die zich hier en daar uit in even omkijken of een gefluisterde opmerking.

„Also doch Zóerinaam,” zegt tante Martha Rebkorn onbehoorlijk hardop.

Maar de grootste verrassing is bij Bertie. Ze knijpt Kit, die naast haar zit, zo voelbaar in de arm, dat deze niet al te zachtjes „au” roept, wat haar een verstoorde blik van de directrice kost.

„Ik had lekker toch gelijk,” weet Bertie nog snel te fluisteren, wanneer de blik zich weer heeft afgewend. „’t Zat in de lucht, weet je. Wat ben ik toch blij!”

En dan houdt ieder clandestien praatje op, want de zegenwens is opgegeven voor het verloofde paar. En daarin moet Bertie natuurlijk meezingen.

Paasmorgen! Ik zeg het allen, dat Hij leeft!

Feest is ’t in het oude Posthuis. De vroege ochtenddienst is afgelopen. De gemeente heeft haar belijdenis gezongen en gesproken. Nu maakt ze de gang naar de Godsakker, om die belijdenis nog eens te herhalen. De bazuinen klinken, de lange stoet zet zich in beweging, terwijl de zon op opkomen staat en de merels in de hoge takken hun voorjaarsgeloof uitzingen. Zuster Bergmanns is na de kerkdienst stil naar huis gegaan. Ze durft het nog niet aan, dat staan bij Elsie’s graf, terwijl de opstandingsliederen juichen over de graven. ’t Verlangen zou zo groot worden, dat het haar hart zou breken. En ze moet leven en sterk zijn. Voor Ab en voor Bert. Bert sluit zich nog steeds op in vreemde duisternissen en de overwinning van Pasen heeft daarin nog geen verandering gebracht. Zijn beste vrienden dreigt hij er door te verliezen. Alleen de moeder blijft kloppen op de in ’t slot gegooide deur, maar het vergt kracht om dit te blijven doen met niet anders dan een nog groter weerstreven tot antwoord.

Tante Clara is deze Paasmorgen op advies van haar zoon, niet vroeg opgestaan. ’t Is de eerste maal, sedert ze weer in Zeist is komen wonen, maar dat kleine Tineke naast haar bed is neergezet, verzoent haar bijna met haar zwakheid. Jacques Bénéit loopt met Jolle en Atze bij de broeders. Karin gaat tussen de zusters, geheel volgens de orde. Ze heeft Jolientje aan de hand, die voor het eerst dit gebeuren mee mag maken. De bazuinen blazen, de voeten verzetten zich als peinzend, de witte mutsjes deinen en de harten zoeken reeds het ene graf, dat hun bovenmate lief is. Dan komt de bocht voor het Slot, dan de opgang door de kerkhofpoort. Als daarna de gemeente weer tot rust is gekomen, broeders aan de ene, zusters aan de andere kant, de kinderen vlak achter de predikant, wordt de Grote Belijdenis nog eens heel persoonlijk herhaald.

Later vinden Karin en Jacques elkaar bij het graf van Agnes Maria. Verse witte bloemen liggen er als een stralenkrans omheen. „Totdat Hij komt”, is het korte woord, dat onder naam en data gebeiteld staat.

„Haar beide petekinderen,” zegt Karin zacht. „En ze weet 't, denk je ook niet?”

„Ja, ze weet 't. 't Ligt in de lijn. Want ze had lief.”

Dan kijken ze opzij naar het graf van Elsie Bergmanns, dat bedolven ligt onder kleurige bloemen door veler handen er op gelegd.

„De schat,” zegt Karin. „Ik ben zo blij, dat ze naast Agnes Maria ligt. Ik denk altijd: er is verband tussen nu en later. Al kun je dat natuurlijk nooit verklaren.”

„Eens zal het uitkomen, hoe groot het verband is geweest. Dan zullen we ons verbazen, kind. En we zullen ons schamen, omdat we niet meer geloofd hebben.”

Ze moeten naar huis, naar tante Clara en Tineke. De muziek zwijgt allang, zij zijn van de laatsten, die het kerkhof verlaten. Bij de poort werpen ze nog even een blik terug in de gezegende Godsvrede, die hier heerst. Dan zien ze, hoe uit de tegenoverliggende poort een lange, eenzame jongensgestalte te voorschijn komt. Hij draagt een tak witte bloemen. Over de verlaten Godsakker zoekt hij het graf van zijn zusje. Daar staat hij, gebogen, en legt zijn bloemen aan het hoofdeind neer. „Bert Bergmanns,” fluistert Karin.

„De Heer is waarlijk opgestaan,” zegt Jacques Benoît.

In het licht van de eerste zonnestralen begint een nachtegaal te fluiten. Snel besloten maakt Jacques Karins arm los van de zijne. Ze begrijpt het gebaar. Hij wil naar de eenzame jongen, hem helpen, alleen reeds door naast hem te staan. Langzaam wandelt Karin huiswaarts in stralende rust. De Heer is waarlijk opgestaan. Nu is Zijn Gemeente ten Leven gewijd.